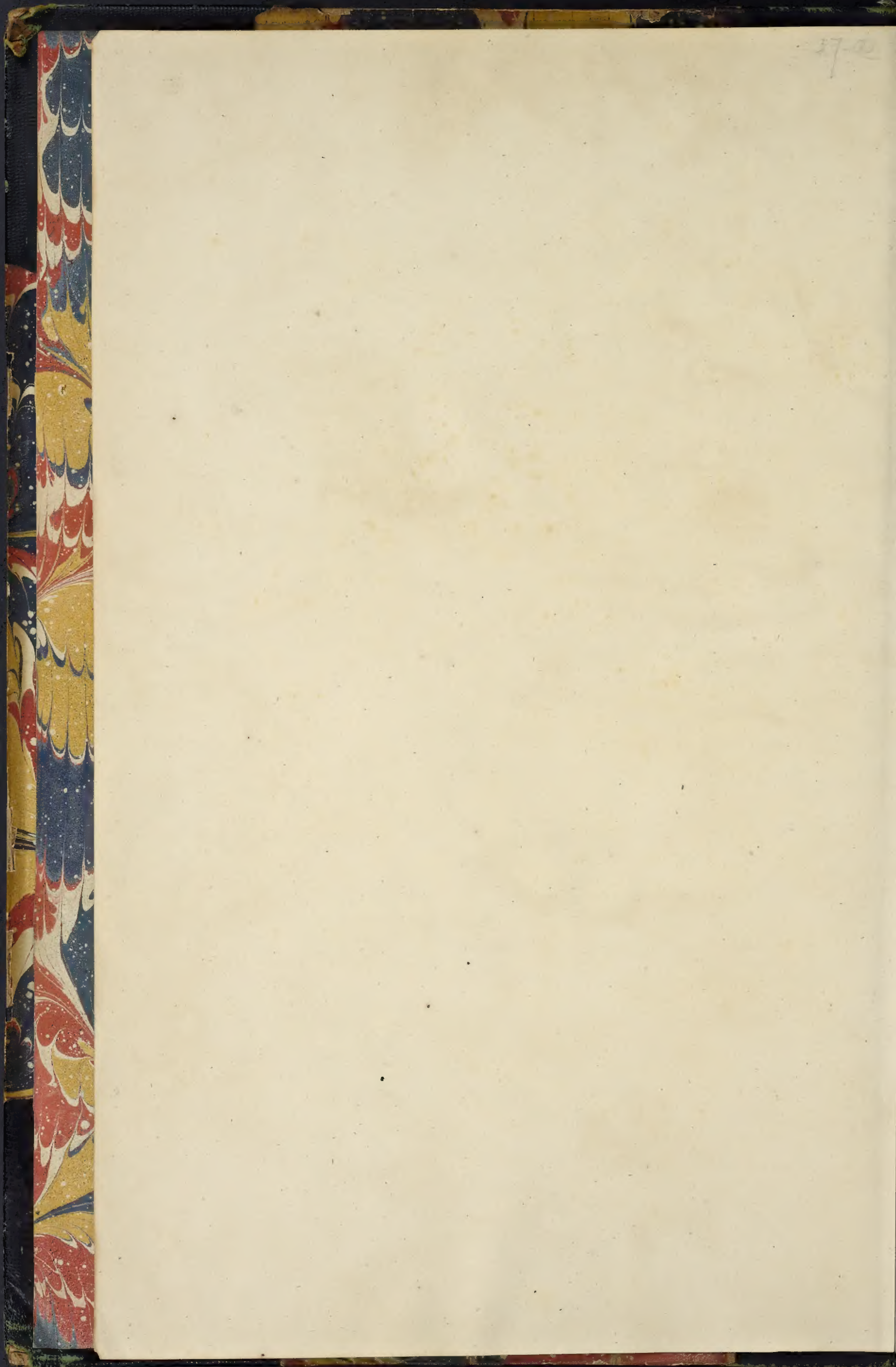

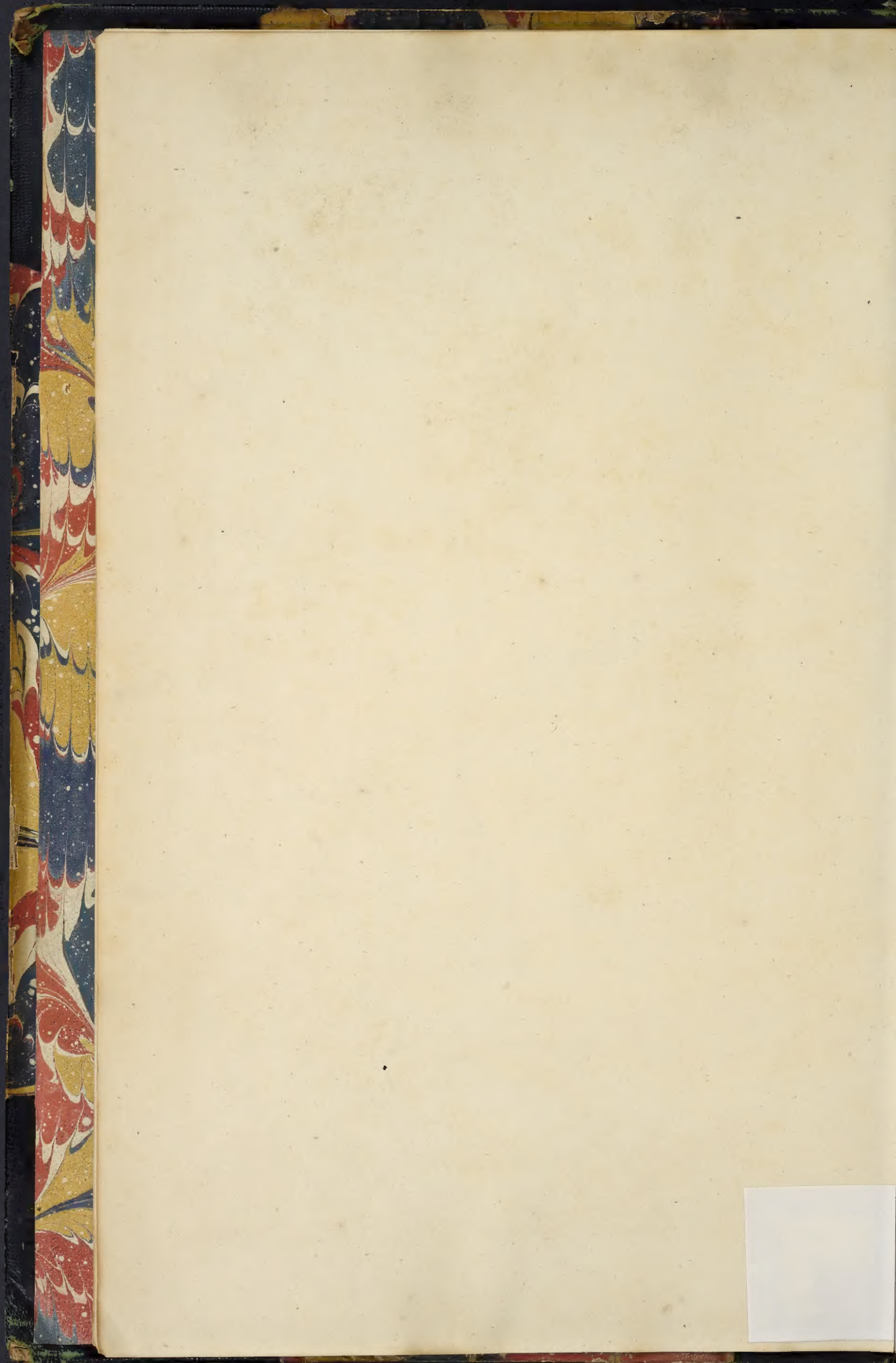

THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

SEMPER VIGILANS

EX LIBRIS
JAMES WILLIAM ELLSWORTH.

PICTURAE
ETRUSCORUM

Hieron. Borius inv. et delin. Joan. M.ª Cassini inc.

PICTURAE
ETRUSCORUM
IN VASCULIS

NUNC PRIMUM IN UNUM COLLECTAE

EXPLICATIONIBUS, ET DISSERTATIONIBUS INLUSTRATAE

A

JOH. BAPTISTA PASSERIO NOB. PISAUR.

Regiarum Academiarum Londinenſis, Olomucenſis, & Italicarum Furfuratorum,
Bononienſis, Cortonenſis, Panormitanae, Ferrarienſis, ac Peruſinae

SOCIO

VOL. TERTIUM

TABULAS C. CONTINENS

AERE INSCULPTAS.

ROMAE MDCCLXXV.

EX TYPOGRAPHIO JOHANNIS ZEMPEL.

Sumptibus Venantii Monaldini Bibliopolae.

PRAESIDUM FACULTATE.

PAVLO
TIT. S. THOMÆ IN PARIONE
CARDINALI D' ALBERT DE LVYNES
ARCHIEPISCOPO VICECOMITI SENONENSI
GALLIARVM ET GERMANIÆ PRIMATI
ABBATI COMITI CORBEIENSI
COMMENDATARIO ORDINIS S. SPIRITVS &c. &c.
OB
EXIMIVM CHRISTIANÆ RELIGIONIS STVDIVM
SINGVLAREM IN DEVM ET RES DIVINAS PIETATEM
EFFVSAM IN PAVPERES CARITATEM
OMNESQVE EGREGIAS VIRTVTES
SPECTATISSIMO
QVOD
SACRIS ET PROPHANIS DISCIPLINIS ERVDITVS
VETERIS ÆVI MONVMENTIS MIRIFICE DELECTETVR
PICTVRAS ETRVSCORVM IN VASCVLIS
QVAS A PASSERIO CONLECTAS EXPLICATASQVE
TERTIO HOC VOLVMINE
NITIDE ET ELEGANTER EXCVDI CVRAVIT
IOSEPH ANTONIVS MONALDINIVS
PRINCIPI ET PATRONO OPTIMO
D. D. D.

ADPROBATIONES.

NEc religioni, nec moribus offendiculum adlaturus eſt clariſſimus Auctor, dum veterum ſuperſtitionum arcana, data opera abſcondita, non vulgari eruditione a tenebris eruere ſtudet, & ſagacibus coniecturis linguas obſoletas ab interitu vindicare.

Ex Aedibus meis IV. Idus Auguſti Anno CIƆIƆCCLXXV.

Joh: Baptiſta Vicecomes Roman. Antiq. Praefectus.

QUa eruditione, gravitate, ac fide ſuperiorum Voluminum Picturas, aliaſque Etruſcorum antiquitates illuſtravit Cl. Paſſerius, eadem pergit etiam in hoc Volumine cetera id genus Monumenta explanare. Qua ergo ſententia alias ego ad Opus hoc laudibus celebrandum acceſſi, eadem & nunc ad eas confirmandas progredior. Quare & eadem facilitate, & indulgentia, meo quidem judicio, ſi tanti eſt, ad hujus quoque Voluminis editionem pro ſua auctoritate adprobandam, & promovendam Reverendiſſimus P. Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter Thomas Auguſtinus Ricchinius ſe ipſum comparare tuto nunc poterit.

Dabam ex Aedibus meis Kal. Auguſti Anno Gratiae CIƆIƆCCLXXV.

Johannes Chriſtophorus Amadutius Publicus Linguae Graecae Profeſſor in Archigymnaſio Romanae Sapientiae, & Praeſes Typographiae Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.

IM-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. A. Epiſcopus Montis Alti, *ac Viceſgerens*.

IMPRIMATUR,

Fr. Thomas Auguſtinus Ricchinius Ordinis Praedicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.

JOH.

JOH. BAPTISTAE PASSERII

P I S A U R E N S I S

T R A C T A T U S

P R A E L I M I N A R E S

IN PICTURAS ETRUSCORUM

I N V A S C U L I S

I. Bacchi ſecreta Myſteria a Pictoribus Etruſcis impune prodita, nunc ſcriptis publice expoſita.

II. De Marmoreo Sarcophago Eugubino arcana Bacchi Myſteria exprimente in veſtibulo Monaſterii ſplendidiſſimae Congr. Olivetanorum adſervato Epiſtola.

III. Linguae Oſcae ſpecimen ſingulare, quod ſupereſt Nolae in Marmore Muſei Seminarii.

IV. Alphabetum Veterum Etruſcorum ſecundis curis inluſtratum, & actum a Joh. Chriſtophoro Amadutio.

BACCHI SECRETA MYSTERIA

A PICTORIBUS ETRUSCIS IMPUNE PRODITA

NUNC SCRIPTIS PUBLICE EXPOSITA

A JOH. BAPTISTA PASSERIO

P I S A U R E N S I

SYNOPSIS CAPITUM.

I.

Pictores Etrusci liberaliter expresserunt in Vasculis secretiora Mysteria Bacchanaliorum. Hujus facilitatis caussa exponitur.

I I.

Etrusci Bacchum sero agnoverunt, nec magni fecerunt, cum nihil aliud esse putaverint, quam vitem. Bacchi fabula quando, & ubi exorta.

I I I.

Bacchi universa historia mystica ex arcanis Orgiorum ad veritatem a Pictoribus Tuscis declarata.

I V.

Caussae potissimae referuntur, ob quas sacra Bacchi a rudi plebecula, & licentiosissimis populis fuerunt excepta.

V.

Pictores Etrusci haud obscure declararunt Bacchum in altiori significatione nihil esse, nisi effectum providentiae conservatricis Orbis Terrarum.

V I.

Ex singulari nostra Pictura secretum aperitur, quomodo intelligeretur, Bacchum apud Inferos triennia singula obdormientem consumere.

V I I.

Exponitur ope nostrarum Picturarum ritus universus, quo in Bacchanalibus Regina Sacrorum inaugураretur.

V I I I.

Et quo ritu Rex Sacrorum eligi soleret.

I X.

Inter Regem, & Reginam Sacrorum iniri solebat mysticum quoddam conjugium, veluti fictitium, sed re vera impurissimum, quod ex nostris Picturis manifestatur.

X.

Referuntur caeremoniae adhibitae,

cum

cum adolescentes ad Sacra Bacchi admitterentur.

X I.

Initiati ad haec Sacra Deum videre adfirmabant in ipso Sacrorum fervore. Refertur cautela, qua illum exciperent.

X I I.

In Bacchanalibus Etruscorum Dii plerumque derisi. Exponitur differentia inter Etrusca Bacchanalia picta in Vasculis, & ea, quae a Graecis, & Romanis Sculptoribus expressa sunt.

BAC-

BACCHI SECRETA MYSTERIA
A PICTORIBUS ETRUSCIS IMPUNE PRODITA
NUNC SCRIPTIS PUBLICE EXPOSITA
A JOH. BAPTISTA PASSERIO PISAURENSI
AD EMINENTISSIMVM ET REVERENDISSIMVM DOMINVM
D. JOH. FRANCISCUM STUPPANIUM
S. R. E. ÇARD. ET EPISCOPUM PRAENESTINUM

Ysteria Bacchi toti olim humano generi exitialia, ſaepe repreſſa legibus, ſed numquam ſatis extincta, quippe ſilentio turpitudinis protecta, ac pertinacia potentium hominum propugnata, demum ſub obtentu ſeverioris inductae diſciplinae, & melioris cenſurae reſtituta, quod conferre putarentur ad totius naturae fecunditatem, ad firmandam libertatem populorum, & ad expiationem culparum omnium, myſteria, inquam, tam vehementi ſecreto occultata, ſed a Pictoribus Etruſcis fidentius revelata, hiſce ſcriptis conlecta publicamus, CARDINALIS AMPLISSIME, ac tibi primum exponimus. Ne tamen ſint, qui indignum Viro Pontifice putent hocce argumentum, patrocinio defendar ampliſſimo praecipuorum Eccleſiae Patrum, qui in illo explorando operam impenderunt laborioſiſſimam, obſtante arctiſſimo illo ſilentio, quo ſuperſtitio protegebatur.

In hoc vero conatu noſtro ſuppe-

petias omnes ipsi Etrusci Pictores nobis contulerunt, qui libertate artis, nulloque terrore religionis perculsi, cui, ut video, nec minimum deferebant, in exprimenda Bacchanaliorum historia emancipato pennicillo veritatem sequuti sunt. Et quae erat Etrusca Natio, quae tam recte sentiens de Deo inter communes tenebras hisce terriculamentis premeretur & crepundia adoraret? Esto plebs ignara in diversum deflecteret, Pictores tamen ejus aetatis sapientissimi, ut eorum monumenta manifestissime ostendunt, inter Philosophos profundiores censebantur; & licet populi genio deservire cogerentur, tamen ex hoc uno testimonio audaciae in religione occultissima clare patet ipsos diversimode sensisse, quod manifestius ostendimus, cum in Tomo praecedente *de Arcana Philosophia Etruscorum* tractavimus. Hujus vero licentiae alia ratio potissima illos a censura populi liberabat, quod nempe haec Vasa non in usum hominum concinnarentur, sed mortuorum, e quorum dominio illa nuper subtraximus, inter quorum tenebras nec minimum offendebant umbras, & loci perpetuo silentio laesionem secreti compensabant.

I I.

QUid senserint Etrusci de Baccho, qua aetate illis innotuerit, atque unde ejus origo emanaverit, abjectis penitus fabulis, fidentissime exponam. Inter nugas primum rejicio illorum opiniones, qui Herculem putant ad Samsonis imaginem compositum fuisse a Gentilibus, nec Bacchum alium fuisse, quam Noemum. Arguta haec sollicitudo deducendae fabulae a magnificis originibus satis antiqua est; nam exploditur in Machabeorum primo cap. III. vers. 48: *Expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum*. Quid Etrusci privatim, quid populariter senserint de Deo, alibi opportune demonstrabimus. Nec enim aliter plebs ejus Nationis a veritate declinavit, quamquod ex divinis adtributis a purissimo, ac simplicissimo fonte divisis distincta Numina efformaverit. Ceterum viros de republica sua optime meritos in partem caelestis gloriae censuit esse conlocandos, quos lato calamo eruditissimus Dempsterius enumeravit, indigenas tamen omnes praeter advenam Herculem ob beneficia in Etrutriam conlata. Deos vero peregrinos vel repudiavit, vel non

non magni fecit, quippe exterorum ambiguo judicio confecratos, non fuo, quod ceteris praeferebant. Sero igitur, nec fine fraude Graeculi cujufdam ignobilis Bacchus intrufus eft in Etruriam, ut ait Livius Lib. XXXIX., profligata labe myfteriorum ejus anno V.C. DLXVII., quae haud multo antea fuerant introducta, ut conligitur ex narratione Liviana; ideoque in ipfo florentiffimo Etruriae ftatu, quo nova omnia, & peregrina non folum fufpecta, fed defpectui habebantur a Natione, quae religionum omnium magiftra, & arbitra ubique putabatur. Immo Deum hunc hofpitio exceptum ne Etrufco quidem nomine dignati funt, ne illum probaffe viderentur, & civitate donaffe; Ejus enim nomen femel tantum infcriptum invenias in patera Dempfteriana Tab. III., nempe TINIA, quod Graecum eft a Thyoneo.

Ut vero ignari, qui figuram confpicerent, nihil aliud effe intelligerent, quam fimplicem vitem, novum illi, atque conftans adtributum fere femper adpinxerunt, Graecis, atque Romanis inufitatum, nempe ampliffimam vitem in plures palmites effufam, five fedentem effingerent, five tripudiantem, commeffantem, jacentem, equitantem, aut curriculo triumphantem, ut in toto hujus Conlectaneae decurfu confpicitur, quo fignaculo nemo eum ignoraret, fimulque fciret, nihil ultra putandum effe, quam quod id parergon fignificabat. Palmites eidem adtributi modo duo, modo plures, ufque ad quinque obfervantur, nec numerus myfterio caret ad fignificandum, divinam ejus poteftatem in utriufque fexus Sacerdotio effe divifam. Indicabat etiam Orientem, & Occidentem communicato vini munere fubactum ab illo fuiffe. Ternaria divifio ad Trieterica pertinebat, quaternaria ad quatuor orbis plagas a fe fubmiffas, & fi quid ultra eft, inanibus hifce fignificationibus extollebatur. Quod unum certum eft, Pictores noftri fymbolum hocce, in Marmoribus, & Gemmis numquam confpectum, vulgo femper ejus imagini adjeciffe. Animadverti praeterea, Etrufcos Artifices parciffimos fuiffe in adtributis, feu fymbolis cuique Deo, feu Deae tribuendis, ut ex hac aufteritate maxime ambigua fint eorum figilla, quae ad nos pervenerunt; uni enim Baccho diffufiffimum hoc emblema, & fere perpetuum largiti funt.

Ceterum ut Patriarcham Noemum expurgemus a calumnia, quod degeneraverit in Bacchum, veram iftius originem obiter referamus. Pars

ille

ille fuit univerſalis idololatriae, quae cum origine principatuum lacrimabiliter exorta eſt; nam cupido regnandi totam humani generis oeconomiam intervertit. Ut homo homini ſubiiceretur par pari, delere oportebat illam imaginem inſitae libertatis, a Deo conſtitutae primis parentibus, a quibus in poſteros inlibata deſcendit, ut quilibet Paterfamilias in ſuos plenaria poteſtate potiretur. Per hanc Fides revelata intra ſepta cujuſvis familiae cuſtodiebatur, quam nemo extraneus perturbare tentaſſet. Hanc ideam libertatis, & religionis ſubvertere oportebat ad dominatum introducendum. Vis, metus, fraus, ſubdola promiſſio, rapina, atque caedes, quibus Fides revelata obſtabat, ad decus auctoritatis efferri neceſſe erat; Aſt quibus artibus? promptiſſimae ambitionis, videlicet inſimulando, nuſquam unum, ſed plures eſſe Deos, qui tam magnis officiis pro dignitate praeeſſent, ipſoſque univerſos eſſe reges, nec inter ſeſe concordes, quorum felicitas in plenaria libidine finiretur. Judicium ſubinde ſublatum eſt traditioni, atque oculis corporeis conceſſum, ut quiſque, quod pulchrius, aut utilius ſcrutaretur, Deum eſſe ſciret. Opportune Sapiens cap. XIII. in princip: *Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non eſt ſcientia Dei, & de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes agnoverunt, quis eſſet artifex, ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam rectores Orbis Terrarum Deos putaverunt.* Vulgatae tunc fabulae regna ſingulis luminaribus, & elementis fidem tribuerunt, ipſaeque impuriſſimae, ut nulla in Caelo ſtella reſplenderet immunis ab inceſtibus, adulteriis, caedibus, atque rapinis, atque idcirco ea prorſus eſſet lex regni humani, quam divini reputarent, tum hiſce meritis reges elevati inter Deos poſtea cenſerentur. Hac arte robuſtus ille Nembrod primum ſibi regnum comparavit, & mortuus erupit in Belum, cujus nomen originarium Bahal nihil aliud ſignificat, quam dominatorem, de quo videndus Voſſius *de Idolol.* Lib. I. cap. 24., & Samuel Bochartius *Geograph. Sacr.* Lib. XIV. cap. 14., qui manifeſte oſtendunt, Belum non alium fuiſſe, quam Nembrod, qui divinitatem ſibi praeparaverat, & poſt mortem per totum fere Orientem nactus eſt. Eidem aetati referenda eſt divinitas vino, & frumento adtributa ſub nomine Bacchi, & Cereris.

Quid

I I I.

QUid vero contineret historia Bacchi, plena formidine religionis, grande aliquid obtendentis, enuclearunt fere omnes Ecclesiae Patres, & praecipue Martyr Justinus in Dialogo contra Tryphonem, e quorum penu non sine risu referre constitui. Haec mysteria nil penitus continent, praeter culturam vitis, ac vini praeparandi, ac conservandi institutum; eaque allegorice, & cum magno verborum tonitru exposita sunt. Σεμέλη *vitis* est, ut ait Tusanus: *Per Semelem autem vitem intellige, sic dictam, quia τὰ μέλη σέει, membra concutit vino multo utentium.* Eadem fere leges apud Natalem Comitem *Mytholog.* Lib. V. de Baccho. Haec ea est, de qua sic Orpheus in Hymno ejusdem:

Κικλήσκω κούρην Καδμηΐδα, πάντων
βασίλειαν,
. . . .
Μητέρα θυρσοφόροιο Διωνύσου πολυ-
γηθοῦς.

Voco puellam Cadmi, omnium
reginam,
. . . .
Matrem coronati Dionysii, jucundi.

Hanc multum honoravit ipsa Persephone, nempe terra vitifera, quae cum tanto sui dolore peperit Bacchum de miti Jove, idest de moderato calore conceptum; de fulguratore vero, hoc est de ferventissimo versa est in cinerem. Ovidius Metamor. III:

. . . . *corpus mortale tu-*
multus
Non tulit aereos, donisque juga-
libus arsit;

quam mortuam Bacchus ob merita ex Inferno reduxit, recisam, nempe novo germine pullulantem restituit. En potissima ratio, ob quam ingenui Pictores illam Libero Patri semper addiderunt, ut mysterium exploderent, nec quidquam de fabula occultaretur.

Succus uvae jam maturescens includitur pelliculis acinorum, ne penitus arescat, aut diffluat, donec tempus maturitatis impleatur. Ovidius ibidem:

Imperfectus adhuc infans genetri-
cis in alvo
Eripitur, Patrique tener, si cre-
dere fas est,
Insuitur femori, maternaque tem-
pora complet.

Siquidem aer, quo nomine Jovem adcipiebant, ut saepe monet Cicero, noctu frigidior concretum in granulis succum defendit, & nutrit usque ad tempus praescriptum. Subinde sequitur vindemia, quae ut

ut plurimum opera mulierum exercetur, & eae ſunt nutrices illae, quibus educandum illum tradidit Juppiter. Sic idem Ovidius:

Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat, inde datum Nymphae Nyſeides antris
Occuluere, lactiſque alimenta dedere.

Nec aliter fieri par erat, nam, ebulliente in doliis muſto, quidquid evaporatur ſubſidio alterius muſti redintegrari opus eſt. Deinde in gratiam cauponum introducitur in fabulam Mercurius negotiator, qui Bacchum palliolo contectum ducat ad Nymphas Lenaeas in ſpeluncis educandum, nempe in cellis vinariis cuſtodiendum. Lenaeae vero Nymphae praeſident torcularibus, dictae nimirum ἀπὸ ληνοῦ. Homerus in Hymno Dionyſii v. 3:

Ὃν τρέφον ἠΰκομοι νύμφαι παρὰ πατρὸς ἄνακτος
Δεξάμεναι κόλποισι, καὶ ἐνδυκέως ἀτίταλλον
Νύσσης ἐν γυάλοι. ὁ δ᾽ ἀέξετο πατρὸς ἕκητι
Ἄντρῳ ἐν εὐώδει.

Quem aluerunt pulchricomae Nymphae a patre rege
Suſcipientes ſinubus, & accurate nutrierunt
Nyſae in vallibus. Hic autem creſcebat patris favore
Antro in bene olenti . . . . . .

Id vero antrum, ut habet Natalis Comes *Mythol.* Lib. V. cap. 13., duas habuit portas; quemadmodum habent dolia, in quibus vinum ſervatur, unam ſurſum apertam ad infundendum vinum, deorſum alteram ad miſcendum.

Calamitates vero illi non defuerunt. Delatus in Caelum, ut patris femori inſueretur, iratam Junonem expertus eſt, quae ipſum perdere tentavit. Euripides in Bacchis verſ. 290:

Ἥρα νιν ἤθελ᾽ ἐκβαλεῖν ἀπ᾽ οὐρανοῦ.

Caelo volebat Juno eum depellere;

& Ovidius loco citato:

. . . . nec ſim Saturnia, ſi non
Ab Jove merſa ſuo ſtygias penetrabit ad umbras.

Haec vero ſunt aeris inferioris iniuriae, quae vitibus novellis, atque uvis jam matureſcentibus officiunt, ut nebulae, pruinae, grandines, & venti vehementes, quae omnia in ima aeris regione procreantur. Juno etenim eſt inferior aeris pars, ut Juppiter ſuprema, auctore Servio in VII. verſ. 300., & ſaepe alibi. In bello adverſus Titanes membratim diſcerptus eſt, cujus cor adhuc palpitans Pallas ad Jovem detulit, a quo fuit tumu-

mulatum, licet poſtea revixerit, ut tradit Hyginus Fabula CLXVII. Titanes vero ſunt villici, qui vitem humi depactam poſt tertium annum recidunt, ſervata tantum palmitis robuſtioris gemmula, quae cor vitis nuncupari poteſt, unde vegetior, & fecundior ramuſculus prodit; quam reciſionem villici noſtri *caſtrare* adpellant, non ſine ludibrio cordis Bacchi, ex quo ſub hujuſmodi metaphora comprehendatur. Alia quoque ſignificatione declaratur tam grande myſterium, quod nempe calcatis, ac contuſis per vinitores uvis in lacubus, muſtum, adhuc calens, ſepultum in doliis, haud multo poſt non amplius cor, ſed integre Bacchus exſiliat.

Quid addam de triennio illo celeberrimo, quo Bacchus inruptione facta in Indos, & bello feliciter conſummato de ipſis triumphavit? Hanc expeditionem libris XLVIII. Nonnus Panopolitanus exegit; in cujus belli triennalis memoriam trieterica illa ſanctiſſima, toto olim orbi formidata, tantoque adparatu exhibita memorantur; ideo inſtituta, ut numquam hujus expeditionis memoria interiret. Myſterium patens eſt; vitis cultura diu in Oriente neglecta, traductis eo palmitibus propagata eſt. Triennalis ſurculorum cultura vinum protulit, unde ebrietas Indiam totam invaſit, de qua Bacchus triumphavit. Haec omnia bene nota Nationis noſtrae Pictoribus vitem Baccho ſemper addiderunt teſtantes, & ſincere profitentes, myſteria tam recondita, quae de Baccho tradebantur, nil aliud ſignificare, quam ipſius vitis culturam, ac vini praeparationem myſtico fabularum adparatu obtenebratam, ridendam potius, quam venerandam.

I V.

Quae fuerit cauſſa, cur furioſa, ſemperque ſuſpecta Bacchi myſteria tam libenter excepta ſint, & licet eliminata, ſaepe fuerint reſtituta, inquirendum putamus; nam ejus cognitio maxime confert ad intelligentiam myſteriorum, quae exploranda ſuſcepimus. Minimum beneficium, quod ex eis exſpectabatur, erat ubertas terrae, & copia fructuum univerſorum, quae in Bacchi poteſtate eſſe ferebatur; unde Orpheus in Hymno Amphietae:

Ἀλλὰ μάκαρ χλοόκαρπε, κερασφόρε,
κάρπιμε βάκχε.

Sed beate vireſcere fructum faciens,
cornute, fructuoſe Bacche.

Terrae motus ſedare putabatur, ut in

in alio Hymno Pericionii:

......βρασμοὺς γαίης ἀποπέμψας.

......*concussiones terrae remittens.*

Longam vitam tribuere putabatur, ut in Hymno in Bacchum Homeri, sive alterius, qui id nomen sibi usurpavit:

Δὸς δ' ἡμᾶς χαίροντας ἐς ὥρας αὖτις ἱκέσθαι,
Ἐκ δ' αὖθ' ὡρέων εἰς τοὺς πολλοὺς ἐνιαυτούς.

Da autem & nos gaudentes ad horas venire,
Ex horis autem rursus ad multos annos.

Nam sub Horarum nomine quatuor anni tempora intelligebant, ut demonstravi in sequenti Dissertatione *de Sarcophago Eugubino*.

Inter vero maxima beneficia, quae a Baccho excipi putabantur, illud potissimum erat, quod libertatem populorum validissime tueretur. Hinc apud Latinos *Liber* cognominatus est, sicut a Graecis Ἐλευθέριος, quod vrbes a tyrannorum potestate liberaret. Hinc apud Pausaniam in Atticis tria illi sub hoc titulo dicata templa recensentur. Plutarchus quoque in *Quaestionibus Romanis* inter ceteras caussas, cur Baccho nomen *Liberi* additum sit, hanc etiam recenset, ac repetit potissimum ἀπὸ τοῦ περὶ Ἐλευθέρας τῆς Βοιωτίας, ἐλευθερέως Διονύσου προσαγορευομένου, *ab eo* nempe, *quod Bacchus apud Eleutheras Boeotiae urbem Eleutherius, id est Liber dictus fuit*; quod nomen forte sibi paravit, quod pro Boeotiae libertate pugnasse crederetur. Ex oratione vero Demosthenis contra Neaeram manifestissime conligitur, quod pro reipublicae libertate Bacchi orgia colerentur, veluti ubi loquitur de Regina Sacrorum, ἵνα κατὰ τὰ πάτρια θύηται, τὰ ἄρρητα ἱερὰ ὑπερ τῆς πόλεως, *ut patrio ritu arcana sacra pro republica immolarentur*; & paullo infra: καὶ αὕτη ἡ γυνὴ ὑμῖν ἔθυε τὰ ἄρρητα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως, *& illa mulier vobis arcana illa sacra pro republica immolavit*.

Id vero adtributum maximi fecisse puto Etruscos libertatis tenacissimos, donec auctoritate polluerunt. Qua voce uterentur ad explicandum hoc Bacchi adtributum, ex nullo adhuc monumento cognoscimus; attamen cum Jovem libertatis custodem effari vellent, habuerunt vocabulum SITIR, & ANSIHITIR, *Servatoris*, & *Superservatoris*, ut in Tabulis nostris Eugubinis, quas magna ex parte explicavimus in Paralipomenis ad Dempsterium *de Etruria Regali* Tab. III. lin. 13.

Maximum vero Orgiorum beneficium censebatur, quod peccata universa, quae initiatus patrasset, dis-

diſſolverent penitus, & remitterent, quod ſignificabatur per uſum vanni, quae purgationis ſymbolum eſſe putabatur. Servius in Georg. I:

. . . . & myſtica vannus Jacchi.

Myſtica Jacchi ideo ait, quod Liberi Patris ſacra ad purgationem animae pertinebant, & ſic homines ejus myſteriis purgabantur, ſicut vannis frumenta purgantur. Aſt parum fuerat remiſſionem omnium criminum elargiri, niſi etiam adſereretur, initiatos fieri impeccabiles; nam Deo pleni, ut adſerebant, quidquid dirum, ac turpe patrarent, non ipſis, ſed Deo imputabatur, qui illorum opera, veluti materiali inſtrumento utebatur. Hoc manifeſte declarat Jamblicus in libro de Myſteriis, adfirmans, *quod Inſpiratus vacat ab actione propria*, pag. mihi 58. Ideoque initiati tamquam Bacchi perſonam referentes venerabantur, de qua abominanda ſententia fuſius tractavimus in praecitata ſequenti Diſſertatione.

Conſequens erat, ut penitus abluti ab omni antecedenti piaculo, & impeccabiles effecti non tantum poſt mortem poenas omnes effugerent, ſed maxime conſpicuum inter beatas ſedes locum obtinerent. En quomodo exſultat Bacchi Chorus, cui ipſe Deus praeit ad regiam Plutonis apud Ariſtophanem in Ranis verſ. 446:

Δι. Ἐγὼ δὲ σὺν ταῖσι κόραις
Εἶμι καὶ γυναιξὶν,
Οὗ παννυχίζουσι θεαὶ,
Φέγγος ἱερὸν οἴσων.
Χο. Χωρῶμεν ἐς πολυῤῥόδους
Λειμῶνας ἀνθεμώδεας;
Τὸν ἡμέτερον τρόπον,
Τὸν καλλιχορώτατον
Παίζοντες, ὃν ὄλβιαι
Μοῖραι ξυνάγουσι.
Μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος,
Καὶ φέγγος ἱλαρὸν ἐστιν,
Ὅσοι μεμυήμεθ᾽, εὐ-
σεβῆτε διήγομεν
Τρόπον, περί τε ξένους, καὶ τοὺς ἰδιώτας.

Bacch. *Ego vero cum puellis*
Vado, & mulieribus,
Ubi excubant Deae,
Lumen ſacrum ferens:
Chor. *Eamus in perroſaria*
Prata floribus odorifera,
Noſtrum morem
Pulchrichoralem
Ludentes, quem beatae
Parcae conducunt.
Solis enim nobis ſol,
Et lumen hilarum eſt,
Quicumque ſacrati ſumus, piumque degimus
Morem circaque hoſpites, & indigenas.

Laertius quoque in vita Diogenis Cy-

Cynici Lib. VI. c. 39: Ἐν ᾅδου προεδρίας οἱ μεμυημένοι τυγχάνουσι. *Apud Inferos priore loca initiati honorantur.*

V.

QUam ſimpliciter, & humane ſenſerint Etruſci pro ſuo captu de Bacchanalibus, ex jam praemiſſis agnovimus. Quia vero in illis exprimendis ſeſe Graecorum mentibus adcomodari debuerant, & eorum arcana propalare, inquirendum ſupereſt quidquid ex Graecorum penetralibus adceptum ad nos uſque tranſmiſerint. Et primo Bacchum, & Deam Liberam in omnibus nuptiis interponebant, ut in Tab. I. III. V. VI. X. XVI. XXXVI. XXXIX., & alibi; nam praeſes nuptiarum, & largitor fecunditatis habebatur, ut ſemper in illis invocari ſoleret. Virgilius Aeneid. IV:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt, mactant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri, Phoeboque, Patrique Lyaeo,
Junoni ante alias, cui vincla jugalia curae.

Quinimmo ut plurimum in his Tabulis aut ipſe, aut Baccha aquae luſtralis ſitulam, & ova ad expiationem nuptialem portant, quae omnia nihil obſcurum praeſeferunt; cum Graeci Bacchum Deum fecunditatis arbitrum reputarent. Dubium vero maximum mihi objecerunt Tabulae III., V., & VI., in quibus Liber, & Libera auctoritatem ſuam interponunt in nuptiis Jovis, & Junonis, in quibus piamina univerſa miniſtrant. Dubium, inquam, nam Bacchus nondum natus erat, cum Juno nupſit Jovi, quo jamdiu inito matrimonio, ubi Deus iſte natus eſt, furialibus odiis adeo exarſit, ut infantem perdere ſerio tentaverit. An hic Pictores noſtri anachroniſmo peccaverunt? Minime quidem; cum enim magnatibus melioris diſciplinae operam ſuam adcomodarent, profundiore Philoſophia utebantur, qua tamen Graeci nebulones ea aetate pollebant. Hi nempe cum Bacchum ultra vini praerogativam altius efferre cuperent, ſub Bacchi nomine mundi animam, atque mentem aeternam, humanarum rerum rectricem intelligebant, ſine cujus nutu nuptiae Jovis, & Junonis iniri non poterant. Macrob. Saturnal. I. 18: *Phyſici* Διόνυσον Διὸς νοῦν, *quia ſolem mundi mentem eſſe dixerunt . . . . . . Liber a Romanis appellatus, quia liber, & vagus eſt . . . . . Solem Liberum eſſe manifeſte pronunciat Orpheus.* Sed haec per ambages, quibus

bus fulcitur Macrobius ad systema suum roborandum.

Manifestiora sunt, quae alibi ex eodem Orpheo eruuntur, cum Baccho saepe adtribuat praerogativam primogeniti, & omnipotentis, cui potestas commovendi terram traditur in Hymno Trieterici, qui nimirum vocatur ῥηξίχθων, *rumpens terram*; quemadmodum & potestatem habuisse illam sedandi, eruitur ex Hymno altero Pericionii paullo supra recensito, in quo dicitur βρασμοὺς γαίης ἀποπέμψας, *concussiones terrae remittens*. Quae opinio etiam Romae invaluerat, ut conligitur ex Livio Lib. I. Decad: *Supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberaeque fuit, quod ex Sabinis terraemotus ingens cum multis aedificiorum ruinis nunciatus erat*. Haec omnia non ad inventionem vini referenda sunt, sed potius ad superiorem quamdam potestatem, quam in regimine totius Orbis terrarum Baccho tribuebant antiqui, de quo fusius egimus in sequenti Dissertatione. Itaque in praecitata Tabula pandunt nobis Pictores nostri acutissimi secretum non admodum vulgatum, quod nempe Bacchus haberetur tamquam naturae arbiter, & custos, & proinde connubiis praesidere, per quae divinum, humanumque genus conservaret, ideoque aeternus nuncupatus, qualem adpellat Ovidius Metamor. IV: *Tu Puer aeternus &c.*, quem etiam Orpheus Πρωτογόνον *Primogenitum* vocat, nempe juxta sensum Etruscorum ex Deo increato, & aeterno productum, quem meliori vocabulo Providentiam adpellaremus, qua mundus regitur, & gubernatur, quamque Graeci nebulones ex femore Dei prodiisse fabulabantur, ad similitudinem sapientiae, quae ex cerebro Jovis exsiliit.

V I.

CUm ergo Etrusci profundioris disciplinae objecerint nobis Bacchum sub imagine Providentiae Orbis Terrarum rectricis, atque omnium productricis, quam Philosophi veteres mundi totius animam, sive naturam adpellarunt, unde ex intimo terrae universa, quae nascuntur, atque educantur, in hominum usum producuntur in lucem, ecce fabula enascitur, Bacchum sub terra habitare, atque apud Tartarum placidissime obdormire, nisi cum fragore Bacchanaliorum excitatus nobis ex imo conspiciendus adsurgit. Hujus inanissimae allegoriae unicum auctorem Orpheum habuerunt Pictores Etrusci, qui eam prodidit in Hymno Amphietae:

Ὅς

Ὅς παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων
Κοιμίζει τριετῆρα χρόνον, Βακχήϊον ἁγνόν.
Αὐτὸς δ' ἡνίκα τὸν τριετῆ πάλι κῶμαν ἐγείροις,
Εἰς ὕμνον τρέπεται σὺν εὐζώνοισι τιθήναις,
Εὐάζων κινῶν τε χοροὺς ἐνὶ κυκλάσιν ὥραις.

Qui apud Perſephones ſacras domos quieſcens
Sopit triennale tempus, Bacchum caſtum.
Ille vero quando triennalem rurſus comum excitat,
Ad hymnum convertitur cum famoſis nutricibus,
Euſi canens, movenſque choros in circularibus horis.

Hiſtoriam vero hujus triennalis ſomni apud Inferos, unde excitatus redeat ad auſpicanda Bacchanalia ſibi dedicata, nec pictam, nec ſculptam ullibi invenies in tota Gaza Antiquaria, niſi in unica ſingulari Pictura Etruſca in Tabula CCI., & I. hujus Voluminis, diſſimulantibus Graecis, aut Latinis Artificibus tam grande myſterium, quod Phyſicis nil importabat, niſi ſterilitatem vitis intra terrae ſinum per integrum triennium, donec adulta fructum producat. Opportune Natalis Comes: *Dormit triennium apud Proſerpinam Bacchus, quoniam ante id tempus cum vites non ſint feraces, dicuntur dormire apud Proſerpinam, cum maxime in radices creſcant.* Mythologi vero, qui ejus nomen pro natura uſurparunt, ſub hac ambage calorem terrae ſenſim operantem ſignificare voluerunt.

Praeterea Deum hunc veluti fecunditatis praeſidem declarant monſtroſa, ac pudenda illa Mutini ſimulacra, quae in Bacchanalibus circumferebantur, ab Etruſcis tamen modeſtiae cultoribus non palam, ſed linteo ſacro velata a mulieribus provectioribus circumduci ſolebant, ut in Tabula CLXXI. Ceterum Deus iſte tantam ſibi in depravatis hominum mentibus auctoritatem uſurpaverat ob ingentia beneficia, quae ab ipſo exſpectabantur, ut parum abfuerit, quin ceteros omnes abrogarent; unde inito Deorum concilio conſtitutum eſt, ut ſingula triennia ſopitus ſub terra otioſus conſumeret. Hoc muſſitans, & ſubobſcure tetigit Orpheus in Hymno Licnitis:

Καὶ βουλαῖσι Διὸς περ τ' αὐτὴν Περσεφόνειαν
Ἀχθεὶς ἐξετράφης, φόβος ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

Et conſiliis Jovis adque ipſam Perſephonem
Moleſtus converſus es, timor immor-

mortalibus Diis.
Huic sententiae adhaeserunt Pictores Tusci, qui Bacchum non modo dormientem effinxerunt in praefata Tabula CCI., quinimmo etiam sopitum, ut aegre a nuncio Ampelo excitetur. Dormienti tamen praeservata auctoritas fuit remittendi universa supplicia, quae cultores sui pro patratis criminibus mererentur. Heu quanta fabularum involucra ad magis, magisque perturbandas hominum mentes, quae jam tenebris premebantur!

VII.

Qua ratione, quove ritu Antistita Bacchi crearetur, silentio praeterierunt Scriptores, sed a Picturis Etruscorum unice accepimus. *Sacerdotes invicem Matronas creari solitas*, refert Livius Lib. XXXIX. Eligi vero consuevisse reor a toto Matronarum coetu; nam illa formula *invicem creari* quamcumque alienam potestatem videtur excludere. Annuum vero fuisse id sacerdotium, conligo ex verbis ejusdem Livii: *Tres in annos statos dies habuisse, quibus interdici Bacchis initiarentur*; nec enim haud triennale fuit id sacerdotium, neque excitatum tantummodo, cum Bacchanalia immineret. Subdit deinde arbitratu suo Pacullam Miniam Campanam *pro tribus in anno diebus quinos singulis mensibus dies initiorum fecisse*. Fortasse numerus ille palmitum vitis, quam Bacchi Antistes, ut diximus, circumferebat, numerum horumve dierum significabat, ut prima, & secunda die vitis esset bifida, tertio die trifida, at quatrifida quarto, quinto vero in quinque surculos divideretur, ut hoc indicio progressus sacrorum dierum initiationi constitutorum cognosceretur. Ex hoc praevio lumine intelligimus, Picturas hasce Etruscas, quae ad Bacchi sacra pertinent, non omnes ad clamorosa, & furibunda Bacchanalia pertinere, sed magna ex parte spectare ad mitiores caeremonias initiationum non modo Tironum, sed etiam Antistitum annuorum, maris, & feminae, quae intra sacrarii limites perficiebantur.

Quae vero forma servaretur in primaria Antistitae electione, in tanto Scriptorum silentio exponent nobis loquacissimae hae nostrae Picturae. Electa hac Sacerdote, nuncii ad ejus domum mittebantur cum tessera trietericorum, & vitta sacra, quae praecipua erat pro supremo officio. Praeferebantur praeterea piamina ad personae purificationem. Tessera vero, sive symbolum

lum Bacchanaliorum erant tria illa poma aurea ad ſimilitudinem illorum, quae ex Heſperidum hortis Hercules reportaverat, & in ciſta myſtica inter arcana myſteria ſervabantur, quae nobis prodidit Clemens Alexandrinus in Cohortation. ad Gentes Cap. II:

Κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια,
Μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων.
Καὶ τῆς δὲ ὑμῖν τῆς τελετῆς τα ἀχρεῖα.

Turbo, trochus, tum queis inflexus membra cientur
Ludicra, & auricomi blandarum ex arbore fetus
Heſperidum.

Haec igitur mittebantur Reginae Sacrorum cuſtodienda, ut adparet ex ſingulari Tabula CCVI. Mittebantur vero per Silenos larvatos, qui ſcala admota ad feneſtram legatione ſua fungebantur, ne ſacramentum tam venerandum per januam popularem, & profanam domum Antiſtitae ſubiret. Illa vero adceptum pignus in ara domeſtica incluſum vitta ſacerdotali religioſe ſervabat, quod manifeſte patet ex Tabula praecedentis Vol. CXCIII., & CXCV., & alibi, ubi aram intuemur, in cujus crepidine in ſinu vittae ſacrae haec tria poma occurrunt, ad quam adcedentes Antiſtitae privatim ſacra perficiunt. Eamdem caeremoniam rurſus obſervamus in hoc Tomo Tab. CCII., in qua unus ex Silenis larvatus, qui haec eadem tria promula Reginae Sacrorum religioſe reſignat.

Ea igitur renunciata inaugurari debebat praevia expiatione per aquam luſtralem, & taedam, quae piamina ſecum deferunt nuncii in Tabula CCVI. ſuperius indicata, & in ſequentibus CCVII., & CCIX. Deinde per tibicines proclamabatur, ut publice innoteſceret, quam illa perſonam gereret; demum ab univerſo Choro, veluti quae ipſius Deae Liberae perſonam gereret, venerabatur, additis etiam muneribus in obſequium principatus, ut Tabulis CCXII., CCXIII., & CCXIV.

VIII.

PRimo ſacrarium id ad ſolas feminas pertinuiſſe, intelligimus ex Livio loco citato. Aſt paullo ante annum Urbis DLXVII., quo Bacchanalia ex S. C. ſublata ſunt fraude Pacullae Miniae Campanae Sacerdotis, quae ex eodem Livio adhuc Romae cum filiis degebat, viri in ſacrarium admiſſi ſunt. Placuit igitur mulieribus, quae ſeſe Bacchi nutrices eſſe vociferabantur, & Re-

& Reginae Sacrorum, quae pro ipsa Dea Libera sese ostentabat, non excludi sexum ipsius Dei, qui Bacchum eumdem repraesentaret. Potior caussa fuit taedium caelibatus in sacro, in quo licentia facilius obtegebatur. Hinc Rex Sacrorum Reginae conjunctus est; servata tamen feminae praerogativa primatus, ad quam usque ab initio pertinebat, & ex cujus indulgentia potestas communicata erat cum viris. Quaesitum praeterea subsidium sexui debiliori pro firmitate instituti, & opes ampliores ad splendorem illius adcessione virorum.

Primatum igitur feminae adserit nobis Pictor Tabulae CCVI. enunciatae, ex qua conligimus, quod tessera Baccanaliorum non penes virum, sed feminam sideretur; constat enim in universis initiis tesseras istas praecurrisse, quemadmodum in Eleusiniis pecten trasmittebatur. Theodoretus *de Graecarum affectionum curatione* Serm. VII. pag. 583. To. IV. Oper: Καὶ γὰρ αἱ τελεταὶ, καὶ τὰ ὄργια, τὰ τούτων εἶχεν αἰνίγματα· τὸν κτένα μὲν ἡ Ἐλευσὶς, ἡ Φαλλαγωγία δὲ τὸ φαλλόν. *Initia enim Cereris, & Liberi Patris Orgia eorum scelerum quaedam involucra praetendebant. Eleusis namque pectinem ostentabat, veretrum Phallagogia.* Ex alio vero ejusdem Vasculi latere Tab. CCVI. ipsa Matrona expressa conspicitur, quae eadem poma, & vittam praeseferens in testimonium delatae sibi potestatis supremae virum adloquitur, atque adsumit in consortium sacerdotii, cujus insignia jactanter praesefert. Virum fortasse suum? non equidem credo, ut alibi demonstravi in Notis, sed delectum ab universo Choro illarum, quae intima secreta participarent, dummodo tamen vir eligendus, quicumque esset, initia suscepisset. Iterum vero demonstrat, creationem Antistitae praecessisse; nam in Tabula CLII. novus iste Bacchus sedens a Baccha coronatur.

Ante exercitium ordinis lavacrum praecedere debuisse, monet Pictor Tabulae CCIII., ubi Antistes e balneo surgens, ac sedens in linteo a Fauno, & Baccha expiatur, quae veluti in conspectu Numinis vannum oculis anteponit, cujus virtute, quia sacer habebatur, a fulgoribus divinitatis se defendit respicens per rimulas. Adsumptis deinde insignibus Bacchicis, procedit e sacrario in publicum conspiciendus, ut in Tabula CCIV. Deinde velut ovans equo vectus adparet, ut in Tabula CLIII., cum surculo unico vitis, ac simplici, quemadmodum adhuc caelebs; nam ceteroquin inito mystico conjugio inter

ter ipſum, & Baccham, ut infra videbimus, ad denotandam conjunctionem, ſive potius, quia dies ille primus ſacrorum eſſet, ſurculi vitis ſemper multiplicantur, ut in Tabulis CIII., CXX., CXXI., aliiſque, quas ſupra notavimus. Demum jam ſponſus Reginae curru quadriugo circumfertur per vrbem ſolemni pompa, cui Antiſtita equorum habenas adtribuit, hoc etiam non obſcuro indicio poteſtatem ſacerdotii ab illa ſibi adtributam, ut in Tabulis CLII., & CCV., quamquam in praecedente Baccha ſub Minervae ſpecie huic officio faciat ſatis; nam, ut ſaepe obſervavimus, in hac caeremonia Actores Deorum habitum, & inſignia ſibi uſurparunt.

I X.

SEcretum alterum nobis enunciant Pictores ab Hiſtoricis praetermiſſum, quia fortaſſe ignoratum, nempe myſticum, ſive fictitium illud connubium, quod iniri ſolebat inter Regem, & Reginam Sacrorum; myſticum quidem, atque imaginarium decantabatur, an vero intra caeremoniae limites conſtringeretur, ſeu potius adceſſerit ad veritatem, non ſine ſuſpicione Pictores Tuſci nobis objecerunt, potiſſime cum ſingulis trienniis obſcena haec ſacra ſolemnius, quam quod ſingulis menſibus, & annis inſtaurarentur. Innovabatur tunc memoria non modo triumphi Bacchici celebrati de ſubactis poſt triennale bellum populis Indicis, ſed etiam connubii illius cum Ariadna, quod augumento ſiderum toti caelo memorabile fuerat, ac proinde non oblitterandum in terris, ut poteſtas inter duos ſexus diviſa ſacro quodam vinculo jungeretur. Hinc introductum fuit, ut duobus ſacrificulis conſtitutis, qui haec ſacra hominibus miniſtrarent, ſub matrimonii imagine ligarentur, adhibitis fere omnibus nuptiarum ritibus, qui inter homines fuerant introducti.

Teſtes producimus Picturas noſtras, in quibus nuptiales faces introducuntur, ut in Tab. CCXXIII., CCXXIV., & alibi. Antiſtita cultu virginali producitur ad virum in Tabulis CCXVI., CCXVIII., & CCXX. Interveniebant caeremoniae Pronuba, & Paranymphus in Tabula CCXVII., & quod maxime denotabat ſolemnitatem nuptialem, in hac, & ſequenti Tab. CCXVIII. Victoria utrumque ſponſum coronat, quale decus nonniſi regibus adtribuebatur, ut alibi late probavimus. Convivia ſolemnitati reſpondebant omni adparatu exhibita, ut in Tabulis

bulis CCXXXIX., CCXLI., & CCXLII., cum potiſſimo Muſicae vocalis, & organicae concentu, prout in citatis, ac ſequentibus Tabulis, in quibus ſeminuda ſponſa cum ſeminudo Antiſtite diſcumbit. Quid igitur deerat ad thalamum? Nihil profecto, ſi conſulas in Tomo praecedente Tabulam CLI., in qua Rex ſacrorum adprehenſam manu Reginam velatam, atque virginalem pudicitiam ſimulantem ſeorſum traducit, dum Faunus exemplum ſequutus repugnanti Matronae ex eodem Choro non ambigue inſidiatur. Praecedit licentia haec myſtica; nam in Tab. CXVII., & CXVIII. ſuprema haec Antiſtita tunicam ſibi ex humero diſſoluit. Demum in ejuſdem anterioris Vol. Tabula CLIII. in amplexus Regis ſacrorum effunditur, ut quae eſſent haec myſteria, tam profundis arcanis obnubilata, & nemini adhuc prodita, deteſtemur, ſimulque horreſcamus, quae fuerint haec ſacra in ceteris, quae tam exſecranda in illorum Choriphaeis fuiſſe, Pictores noſtri tradiderunt.

X.

IN hiſce congreſſibus Tirones initiabatur. Livius Lib. cit: *Biennio proximo inſtitutum eſſe, ne quis major XX. annis initiaretur. Captari aetates erroris patientes.* Conſtat quidem participes hujus ſacri pro vario profectu, atque experimento ſilentii in tres ſaltem ordines fuiſſe cenſitos, quorum primus erat Tirunculorum, qui ex ferina, ut ajebant, vita, & penitus inhumana, qua alieni vivere dicebantur, ad ſublimiorem, atque caeleſtem participandam ſeparari ſolebant a vulgo, quem veluti profanum adverſabantur. Hos ſub Satyrorum ſpecie exprimebant, non aliter, ac ſi ex parte tantum homines cenſerentur, cetera belluae. Hi ſunt, qui Bacchanalium hiſtorias marmori, & gemmis inſculptas magna ex parte occupant, & in quibus infima officia, & laborioſa ſubeunt, nec umquam nobilioribus admiſcentur; Haec enim demandantur Faunis, qui ordinem ſuperiorem occupabant, aut Silenis, qui ſupremum, & ipſi Baccho proximum.

Sed plura nobis haud aliter cognita Picturae noſtrae patefecerunt; nempe quod adoleſcentuli, cum in ſacrarium introducerentur, hiſpida hircorum, quos ſacrificaſſent, pelle a ſummo ad imum veſtirentur, ne quid humani adpareret, velata etiam facie deformiſſima, atque horrida larva, ut ferinum undique adſpectum praeſeferrent; quod exce-

cepimus manifestissime ex superioris Voluminis Tabula CXXII., ubi puer, musica praecedente, pergit ad sacrarium ferino corio indutus, haud obscuro indicio, se jam primam victimam consecrasse, secundam rursus deferens obferendam, nullam tamen adhuc vitta, aut nebride decoratus. Huic succedit alter similis infra in Tab. CCXXXV., qui tibias inflat, his pariter insignibus destitutus. Ast Tomo II. in Tabula speciosissima CXXIII. puer initiatus, & sacris plenissime expiatus, hirsuta pelle contectus, non modo vitta purpurea praecinctus est, sed insuper nebridem gestat, Bacchi potissimum ornamentum, quod multis praemissis caeremoniis adtollebatur. Quinimmo Lyram sustinet ornatam pariter vitta purpurea; nam in profectu horum sacrorum vittae plures initiatis tradebantur, quod etiam in Rege, & Regina sacrorum observavimus, quae fortasse aliquo discrimine praesertim vero lemniscorum differebant.

Hanc gradus differentiam, quam maxime ex marmoribus, praesertim vero ex hisce Picturis agnovimus, etiam in Mysteriis Eleusiniis intervenisse, adcepimus ex Clemente Alexandrino Stromat. Lib. V. num. XI. pag. 688., & 689. To. II. edit. Cantabrig. Hanc magnificis quibusdam titulis distinguebant; primus enim vocabatur καθάριον *purgatio*, secundus προπαρασκευῆ *praeparatio*, tertius denique ἐποπτεύαν *contemplari* nempe, sive *contemplatio*, quam partitionem etiam in Orgiis agnosco. Quinquennium inter utrumque gradum intercedere oportebat, quod conligo ex Tertulliano contra Valentinianos: *Epoptas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis aedificent*. Longe aliis moribus ab iis, qui Eleusiniis initiati essent, quos magnis laudibus effert Cicero, vivebant cultores Bacchi; ordo tamen utriusque sacri, & series caeremoniarum maxime inter sese conveniebant, ut saepe innuunt, qui de utroque ritu disputationem instituerunt, Henricus Engelingius, Johannes Meursius, Johannes Nicolaius, aliique de Graeca eruditione optime meriti, qui veterum Scriptorum testimonia in id argumentum inlustrandum cumularunt.

Cum vero initiati ad sacra Bacchi de uno in alterum ordinem progrederentur, novis semper purgationibus, & praecipue lavacris expiari solebant, cum saepissime nudi conspiciantur sedentes in linteo, quo tergeretur. Linteus vero, quo sordes animi universas tersisse reputabant, adeo sacer erat, ut in uni-

niverſis pene actionibus, quae ad ſacra pertinerent, brachiis involutum, atque hinc inde fluitantem illum oſtentarent; quo exemplo nihil frequentius in his Tabulis. Hos vero adoleſcentes circa prima Myſteriorum rudimenta inſtruendos ſuſcipiebant Antiſtitae provectiores, quod indicat ipſa formula *Bacchis initiari*. Id manifeſte oſtendit Tabula CXXIII., in qua mulier gravi adſpectu aliquid edicit puero hedina pelle contecto, qui jam victimis de more mactatis crinalem faſciam reportaverat. In ſex vero ſequentibus Tabulis plura cumulantur ſimilia exempla, dum adoleſcentes ſublata manu juramentum interponere conſpiciuntur, quinimmo in Tabula CXXVIII. Tiro ſacram vannum tangit maximo ſeſe obſtringens ſacramento. De hoc ritu, ſeu potius lege meminit Livius loco toties excitato, ubi vinculum id infamiae tribuitur iis, qui hiſce ſacris nomen adjunxiſſent: *Hoc ſacramento initiatos juvenes milites faciendos cenſetis Quirites*. Formulam, qua uterentur Etruſci, ignoramus, niſi eadem fuerit, quam Graeci in eodem ſacro uſurpabant, teſte Demoſthene in oratione de Corona, dum haec objicit, & exprobat Aeſchini: Τὴν μὲν νυκτὰ νεϐρίζων, καὶ κρατηρίζων, καὶ καθαίρων τοὺς τελουμένους, καὶ ἀπομάττων τῷ πηλῷ, καὶ τοῖς πιτύροις· καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ καθαρμοῦ, καὶ κελεύων λέγειν, ΕΦΥΓΟΝ ΚΑΚΟΝ ΕΥΡΟΝ ΑΜΕΙΝΟΝ. *Noctu quidem hinnulorum pellibus, & aqua luſtrans, atque expians eos, qui initiabantur, & extergens luto, & furfuribus; & cum ſurrexiſſes a luſtratione dicere jubens:* MALA EFFVGI REPERI MELIORA. Lutum vero fortaſſe fieri ſolebat ex creta illa Cimolia, qua utebantur ad majorem corporis purgationem, quemadmodum & fullones ad maculas abſtergendas.

Fortaſſe etiam in Tironum provectione tentatae ſortes, in quibus Deorum judicium maxime conlocabant, de qua nova ſuperſtitione a Scriptoribus praetermiſſa vehementiſſimam nobis ingerunt ſuſpicionem Pictores Etruſci in Tab. CXXXVI. Tomi II., ac in altera pariter ejuſdem numeri praeſentis Centuriae, in quibus, una ex Bacchis alteram poſtulante, vel uno ex Faunis petente, ſortes in altum mittuntur, ubi talorum jactus Haruſpicis locum ſubit ad explorandam Numinis voluntatem, an quis e gradu ſit promovendus.

In

X I.

IN ceteris Deorum sacris vinculum quoddam inter illos, atque homines interesse putarunt Ethnici, ut secreta quadam inspiratione supremam voluntatem adsequi reputarent, quam magis apertam consequi reputarent, quam magis apertam consequi per somnia jactitabant, cum potissime super victimarum pelles soporarentur, ut de Fauno refert Virgilius VII:

. . . . *huc dona sacerdos*
Contulit, & caesarum ovium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

In Orgiis vero Bacchi id singulare notabatur, quod ipsemet Deus sese visendum ostenderet. Orpheus in Hymno Lysii Lenaei:

. . . . θνητοῖσι φανεὶς.
. . . . *Mortalibus adparens.*
Οἷ ἐθέλεις θνητῶν, ἠδ' ἀθανάτων ἐπιφαύσκων
Quibusvis mortalium, & immortalium fulgens;

& Horatius Lib. II. Od. 19:

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem; Credite posteri;

Quibus adde Sophoclem, Euripidem, aliosque multos, quos cumulavi in notis ad Tabulam CXLVI. Neque hic praetermittenda est Tabula CLXXI., in qua perspicue a Tusco Pictore expressa est haec Numinis manifestatio in coetu mulierum, & Faunorum cum trifido fulmine instar tridentis, de quo adtributo videnda, quae diximus in nostris Paralipomenis ad *Etruriam Regalem* Dempsterii. Hunc Numinis occursum facile Poetarum excessibus tribueremus, nisi Pictorum nostrorum adcederet frequentissimum testimonium; ipsi etenim universa, quae ab initiatis crederentur, Picturis suis expresserunt. Fortasse impostores illi ope machinarum, artificiosis splendoribus adhibitis, cum popellus vino aestuaret, imaginem aliquam credulis obiiciebant.

Introductum vero fuerat, ut quoties haec inlusio, sive etiam praestigium exhiberetur, adstantes aliquid sibi oculis obiicerent, sive vannum, seu potius velum, aut palmas, ut frequentissime in his Picturis observamus, specie quidem religionis, ne libero obtutu, & procaci adspectu Deum intuerentur, quod ferale putabatur, atque interitus auspicium, sed revera, ne fraus Antistitum manifestaretur, ut per

per vannorum rimulas manu titubante interjectas mendacium confunderetur. In Tabula CXXXI. Baccha furens Ciſtam adtollens, quaſi horrore conrepta, quod grande aliquid ſibi occurrat, a parte dextera ſtolam adtollit, alio ſeſe convertens, ne confidentius adſpiciat. Aliquando flabella, ſpecula, & pateras obponunt, aut quidquid ad manus eſt, ne ſplendoribus Numinis obruantur. Habuere praeterea Thyrſos, in quorum ſummitate lamella patens infixa erat, tota foraminibus pervia, per quam tutius proſpicere venientem Deum potuiſſent, ut in Tabulis CCIV. CCVII. CCVIII. CCX. CCXIII. CCXIV. CCXX., & paſſim alibi. Hanc cultus formulam, nec a Scriptoribus, neque a marmoreis monumentis adcepimus, ſed unice Pictoribus noſtris acceptam eſſe referendam judicamus, qui, ut videtur, myſteria haec deſpectui habebant, & deridenda oſtentabant.

X I I.

INter inverecundiſſima Bacchanaliorum ſpectacula, quae a Pictoribus Tuſcis propalata ſunt, adcenſeamus etiam Deorum ludibria, cum illos ſaepe videamus introduci ad ridiculas fabellas in conſpectu populi exhibendas per Maccos, atque Ludiones. In Tab. CIV. Mercurius Choriphaeus, & Hercules Bacchum ebrioſum, & itineris impatientem in caelum efferunt, choro Bacchico admirante. Callidus Mercurius praecurſorem agit, at Hercules jumenti vicem gerit. In Tabula CLXV. Vulcanus rixatur cum ſuis Cyclopibus; quae quidem fabula, veluti Deo digniſſima iterum redit in ſcenam in alio diverſo Vaſe infra in Tabula CCLIII. Aſt in ſequente CCLV. Daedalus, & Enyalius lanceis configunt Rheam in throno ſedentem, aliaque ſimilia in tota hac Picturarum ſerie objecta videbis riſui, ac ſibilis popularibus, haud obſcuro argumento, Tuſcos aliter ſenſiiſſe, quam ceteri populi, de Idolorum cultu, ut haſce caeremonias inter pompas mere civiles computaverint.

Obvia quoque ſunt in hac ſerie Tabularum ludicra Comoediarum ſchemata, qualia ſacris hiſce myſteriis interſerebantur non ſine obſcenitate, nec mirum, cum haec ſpectacula Baccho ſacra haberentur eo uſque, ut in omni theatro, dum lenones pretium honeſtati conſtituebant, ara ipſi Deo perpetuo thure crepitaret, ut idem haberetur intereſſe ſpectaculis hujus notae, ac offerre ſacrificium. Haec Bacchanaliorum parerga ſoli Pictores Tuſci no-

nobis objecerunt; cum ceteroquin marmora ejuſdem argumenti, nonniſi tripudia, & compotationes, furialeſque Bacchantum motus, & omnigenorum organorum crepitus exponunt, per quae Deum ſeſe adcipere profitebantur. Haec omnia in ſenſu myſtico, & arcano adcipienda eſſe praedicabant, qui minus cauti religioni, quam nemo intelligeret, mentem, animumque ſubmitterent ſub fiducia ſtuporis. Nil praeterea ordinatum, & certa lege compoſitum in hiſce marmoribus obſervabis, ſed unum mentis exceſſum communi furore, & vini intemperantia excitatum uſque ad rabiem, ut declarat Arnobius Lib. V: *Bacchanalia etiam praetermittemus inania, quibus non Omophagiis Graecum eſt, in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei numine, ac majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.*

Unicus, quem ego viderim, Statius in admirando Achilleidos fragmento ordinatam pompae ſeriem a ritualibus, nec aliunde, deſumptam publicae luci exponere non dubitavit, cujus integrum textum in partes ſingulas diſtributum retuli in notis ad Tab. CLXXI. in Tomo antecedente; ſcripſit enim ea aetate, qua rigor ſecreti maxime remiſſus libertatem aliquam effandi aliquid e myſteriis indulſerat. Ea vero, quae ipſe ſerius ſcriptis mandaverat, jamdudum ſchola Etruſca ope Picturae patefecerat, ut demonſtravimus in notis ad Tabulam CCXXXII., & multis ſequentibus. Ex iis fontibus agnovimus Samothracicam ſaltationem bellicrepam, item Laconicam, quae in orbem vertebatur, & pecten amazonicum, nempe, ut puto, aciem in cuneos dentatam, ne frons tota aperta, & patens incurſui hoſtium pateret, locum obtinuiſſe in pompis Bacchanalibus ad decorem, & majeſtatem huic ſpectaculo adaugendam, praecipue in populo armigero, & ſeverioris inſtituti, qualis erat Etruſcus; nam ignotas adhuc hujuſmodi pompas nonniſi in Picturis Etruſcis invenies, nuſquam vero in marmoribus, ſive Graeca ſint, ſive Romana.

Haec notanda cenſuimus ex Picturis uſque adeo evulgatis, multo plura reſervantes ad ornatum ſequentium Centuriarum, quas jam promptas publicae luci paravimus, ſi per aetatem datum erit, & caſus humanae vitae concepta vota ſecundabunt.

DE.

DE
MARMOREO SARCOPHAGO
EUGUBINO

ARCANA BACCHI MYSTERIA EXPRIMENTE

IN VESTIBULO MONASTERII SPLENDIDIDISSIMAE CONGREGATIONIS OLIVETANORUM ADSERVATO

EPISTOLA

JOH. BAPTISTAE PASSERII NOB. EUGUBINI

AD REVERENDISSIMUM ET RELIGIOSISSIMUM PATREM

DOMN. M. ANTONIUM CHIOCCIUM

EIUSDEM MONASTERII ABBATEM MERITISSIMUM.

SYNOPSIS ARTICULORUM.

I. Occaſio ſcribendi ex monitu ſapientiſſimi Cardinalis Johannis Franciſci Stuppanii olim Metaurenſis Provinciae Legati.

II. Sarcophagi Eugubini ſculptura per partes deſcribitur.

III. Bacchi cultores, & ejus ſacris initiati, veluti Dii reputabantur, & peccatorum omnium expertes, illorumque imagines Bacchum ipſum ſymbolice repraeſentabant.

IV. Expenditur Mythologia, per quam quatuor anni tempora ad Bacchum referebantur etiam ex diſciplina Etruſcorum.

V. Producitur conjectura de imaginibus duorum adoleſcentum, qui in media fronte hujus urnae clypeum extollunt cum imagine defuncti, quod nempe Orientem, & Occidentem, ſive Luciferum, & Heſperum ſignificent, Heroum animas in caelum elevabant. Imagines enim virorum inluſtrium in clypeis caelabantur.

VI. Explicantur parerga ſingula hujus marmoris, nempe Satyriſci, lepores, hinnuli, Oceanus, Tellus, & gryphi.

VII. Fata hujus Urnae recenſentur.

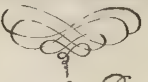
[illegible] in Museo Passerio

PRAE-

MARMOREVS ANTIQVI OPERIS SARCOPHAGVS
QVI EVGVBII EXTAT AD D. PETRI
IN MONASTERIO CONGR. MONTIS OLIVETI

Scala di palmi Romani.

Ioseph. Reposati del. — *Petrus Fanucci Sculp.*

DE MARMOREO SARCOPHAGO
E U G U B I N O
I.

UM in hoc tertio Picturarum Etruscorum Volumine multa de occultis Bacchi mysteriis non vulgaria tractare contigerit, subiit animo aliquid depromere e penu Antiquitatum Eugubii, Majorum meorum dilectissimae Patriae, quam si humanae vicissitudines alteram mihi constituerint, dulcis tamen aviti soli recordatio, & pueritiae ibi suaviter actae inter studia, dein & ornamenta publice in me conlata absentiae diuturnae detrimenta augmento amoris repararunt, ut aliquando dilectio abierit in desiderium. Cum igitur a primis usque annis in admirandas antiquitatis reliquias toto spiritu ferrer, quae isthic & multae, & splendidissimae sunt, saepius contemplabar in Xystis magnifici Monasterii Sancti Petri, cui, ABBAS REVERENDISSIME, iure merito praees, ingentem illum marmoreum Sarcophagum miro artificio figuratum. Hunc deinde mihi saepe laudabat hospes aliquando tuus, ac nullius rei eruditae ignarus Johannes Franciscus Cardinalis Stuppanius tunc Metaurensis Provinciae Legatus, cui a cognitionibus aderam, omnigenam ejus doctrinam semper suspiciens. Nec laudabat modo, sed praesenti adhuc, vividaque memoria

ria illum mihi deſcribebat, minime diſſimulans judicium ſuum argumento ſimilium, quos Romae obſervaverat, quod nempe occulta in illo Bacchi myſteria continerentur, cupiens & ipſum quoque aliquando evulgari. Inſudabam tunc fortaſſe ſub ejus auſpicio, quod mihi ſemper in ſtudiis fauſtiſſimum expertus ſum, in ordinandis, atque exponendis Etruſcorum Pictuꝛis, inter quas multas ſelegeram, quae ad Bacchi obſcuriſſima ſacra pertinebant, ſubiitque deſiderium, ut hujus marmoris ſchema ob oculos haberem, ut ſi quando ſtudio tunc meo ſuppetias ferret, operi inſertum publicae luci donarem. Res e voto ſucceſſit; beneficio enim tuo, ABBAS MERITISSIME, non tantum lineamenta papyro excepta, ſed aeneae tabulae inciſa ultro recepi, ac continuo cognovi judicium, quod de hoc Anaglypho protulerat ſapientiſſimus Purpuratus, punctum adtigiſſe, quidquid aliter ſenſerint hi, qui cetera ſimilia huic noſtro marmora jam dudum typis evulgarunt.

I I.

CONtemplatus igitur hujus ſculpturae imaginem vidi hiſtoriam totam ad arcana Bacchi myſteria pertinere, non equidem ad ea furialia, & incompoſita, quae ut plurimum in Sarcophagis conſpiciuntur, ſed quae Philoſophi, ac Mythologi ad altiora contendentes mente conceperant. In media fronte, ubi in vulgaribus Bacchi ſtolati imago conſpicitur, ut apud Montfauconium *Antiquit. explicat.* Tom.I. Tab. CLIII., & apud Bellorium inter *Admiranda Urbis Romae* Tab. LXXIX., in noſtro hoc marmore vicem ejuſdem Numinis ſupplet imago defuncti, pectore tenus expreſſa in clypeo, ſeu diſco, toga amicti, & volumen dextera oſtentantis, in ſignum ſplendidioris alicujus officii cum poteſtate, ut in alio antecedenti apud Bellorium Tabula LXXVIII. In aliis ſimilibus ſculpturis, quas Romae videram, togatus iſte non volumen, ſed mappam in globum conlectam retinet, qua ſupremi vrbium Magiſtratus, cum ſpectaculis praeſiderent, miſſum dabant, eaque in arenam e podio jacta, decurſiones excitabantur, de qua Martialis Lib. XII. 29:

Cretatam Praetor vellet cum mittere mappam.

Gemini Satyriſci ſurgentes e parvo lacu, in quo uvas calcant, diſcum humeris ſuſtinent. In priore Diſſertatione jam declaravimus, Satyriſcos fuiſſe adoleſcentes, qui prima tantum initia in Orgiis Bacchi re-

recepiſſent, quibus propterea viliora, & magis laborioſa in ſacris Bacchi miniſteria committebantur. Terni hinc inde adoleſcentes cirrati, coronati, & chlamydula adoperti, more Deorum, quibus id indumentum tribui ſolebat, proprie peplum vocatum, omneſque aligeri frontem urnae occupant. Quatuor extremi totidem anni tempora, quae ſub poteſtate Bacchi cenſebantur, repraeſentant. Graeci Horas vocabant, & feminea ſpecie exprimebant. Alii duo, qui clypeum ſuſtinent, obſcurioris ſignificationis ſunt, de quibus infra judicium noſtrum proferemus. Inter eorum pedes gemini lepuſculi, ſive cuniculi poma depaſcunt.

A parte orientali, quae nobis intuentibus dextera eſt, adoleſcens calathum cum herbis adtollit, & ſiniſtra manu clypeum ſuſtinet. Qui vero illi reſpondet a latere ſiniſtro, ciſtam adtollit cum floribus. Ex quatuor extremis ultimus in angulo occidentali cucullatus cum calatho nucibus referto, Hiems eſt, & manu dextera pendentes anſeres ſuſtinet. Ei ſuccedit alter ſpicis coronatus cum ciſtula ſimilibus ſpicis referta, recurvam falcem laeva manu adtollens, & Aeſtatem ſignificat. Autumnus in angulo orientali effert caniſtrum cum pomis. Proxime Ver oſtentat flores ſuos. Ex his quatuor Ver, & Aeſtas adminiſtros, & adjutores habent Geniolos ſuos; humi vero ſub pedibus Hiemis, & Aeſtatis jacet Dea ſeminuda, nempe Tellus; inter crura vero Autumni, & Veris reclinatus conſpicitur Oceanus, qui ex urna aquam fundit. Ad pedes Aeſtatis, & Veris gemini hinnuli famelici caput adtollunt, eſcam adpetentes. Hinc conligimus, quatuor haec anni tempora ſemper eodem ordine in ſimilibus marmoribus, praeſertim Bellorianis, quae ſupra indicavimus, fuiſſe diſpoſita.

III.

CUm plurima, ut diximus, hujus argumenti marmora, in quibus quatuor anni tempora ſculpta ſunt, Bacchi imaginem in media fronte contineant, alia vero, ut noſter praeſens, defuncti hominis protomen, inquirendum nunc eſt, quae relatio, aut adfinitas conſtituta fuerit ab antiquis inter Bacchum, & hominem jam defunctum. Saepe innuimus Bacchi myſteria maximam apud vulgus auctoritatem ſibi uſurpaſſe, quod ab omni labe animas purgare crederentur, illaſque ad aeternam poſt mortem beatitudinem elevare. Cicero de Legibus

bus Lib. II. cap. 14: *Nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti, immanique vita exculti ad humanitatem, & mitigati ſumus; initiaque, ut appellantur, ita revera principia vitae cognovimus, neque ſolum cum laetitia vivendi rationem accepimus, & etiam cum ſpe meliore moriendi*. Hanc doctrinam paſſim obtrudit Ariſtides in Eleuſiniis, Apulejus Metamor. XI., Laertius in Diogene Cynico, ceterique omnes, qui id argumentum adtigerunt. Hinc error inolevit, ſymbola quaedam Orgiorum frequentiſſime in ſepulcris inſculpta conſpici, ut animae defunctorum hoc veluti vadimonio liberae ad piorum ſedes tranſmitterentur. Id praecipue praeſtare putabatur imago Bacchi, dum in ſepulcro inſculpta cerneretur. Cur vero loco Bacchi imago defuncti inſculpta ſit, breviter expediam. Putabant veteres, eos, qui Bacchicis initiati eſſent, & praeſertim Sacerdotes, veluti plenos Numine, in illius vicem ſuccedere, & tamquam Numen venerari, unde Horatius Lib. III. Ode 25:

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum?

& Euripides in Bacchis 298:

. . . . καὶ γὰρ βακχεύσιμον,
Καὶ τὸ μανιῶδες, μαντικὴν πολλὴν ἔχει.
Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς εἰς τὸ σῶμ' ἔλθῃ πολὺς,
Λέγειν τὸ μέλλον τοὺς μεμηνότας ποιεῖ.

. . . . *nam Bacchatio,*
Et furor vaticinandi vim habet,
Quando Deus in corpus venit multus
Dicere futura inſanos facit.

Et Arnobius adverſus Gentes Lib. V: *Bacchanalia etiam praetermittemus . . . . atque ut vos plenos Dei numine, & majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.*

Adde rurſum, quod hi, qui Bacchi teſſeram adcepiſſent, impeccabiles eſſe putabantur; quidquid enim, licet obſceniſſimum foret, atque exſecrandum, non ſibi, veluti ſi mortuus eſſet, imputabatur, ſed Deo, qui in ipſo viveret, atque operaretur. Ita Jamblicus de Myſteriis pag. mihi 58: *Inſpiratus vacat ab actione propria, quia Deum habet pro anima*. Cum itaque initiati ad Orgia Bacchi, qualem fuiſſe non dubito illum, qui ſibi id ſepulcrum paraverat, inſpirati cenſerentur, veluti impeccabiles, inſtar Deorum, reputabantur. Hac de cauſſa Bacchi Sacerdotes, ac Sacerdotriae in tota hac ſerie Pictura-

rarum universa Bacchi insignia, & symbola sibi adtribuunt, formamque, & habitum Dei sibi usurpant, immo etiam honores. Aliud profero hujus disciplinae testimonium ex citato marmore Belloriano Tabula LXXVIII., cui adprime respondet id nostrum praesens; nam in clypeo, ubi sculptae sunt imagines viri, & uxoris, addita sunt parerga, quae illorum divinitatem manifestissime ostendunt, nempe duodecim signa Zodiaci, quae mortuo cujusvis eximiae dignitatis minime convenirent, nisi ejus temporis opinio illis divitatem tribuisset, aenigmatice indicando, eos caeli dominio potiri, qualis propemodum Bacchus putabatur, ut conligitur ex Macrobio Saturnal. I. cap. 21.

Alterum manifestissimum argumentum desumitur ex Inscriptione Gruteriana pag. 804. num. 5. Sarsinae, in qua sculpta cernuntur eadem simulacra quatuor anni temporum cum hoc lemmate, quod etiam legitur apud Philippum Antoninium in Antiquitatibus Sarsinatibus Part. I. Cap. V., unde nos ipsum exscribimus:

D. M
MARCANAE
C. F. VERAE
T. CAESIVS
LYSIMACHVS
CONIVGI . SANCTISSIMAE
ET . SIBI . VIVOS . POSVIT
VER . TIBI . CONTRIBVAT . SVA . MVNERA
FLOREA . GRATA . ET . TIBI . GRATA
COMIS . NVTET . AESTIVA . VOLVPTAS
REDDAT . ET . AVTVMNVS . BACCHI
TIBI . MVNERA . SEMPER . AC . LEVE
HIBERNI . TEMPVS . TELLVRE . DICETVR

Cum igitur haec totius anni dona, ac deliciae in Bacchi potestate censerentur, atque ipsi potissime convenientia, nullo jure adtribui poterant MARCANAE VERAE, nisi & ipsa choro Bacchico addicta ita hujus Numinis divinitatem participaret, ut & ipsi ejusdem Numinis adtributa concederentur.

Nil igitur mirum, quod in nostro

ſtro hoc marmore imago defuncti locum obtineat ipſius Bacchi, qui in aliis multis expreſſus eſt, ut Bacchum ipſum repraeſentet, nec praetermittam hoc loco conjecturam, quae mihi fortiſſima occurrit ad explicandum arcanum, cur nempe, praetermiſſa imagine Bacchi, quae frontem urnae occupare ſolebat, ejus loco protome defuncti ſubſtitui conſueverit. Sed ſciendum eſt, id argumentum in marmoribus ſepulcralibus antiquiſſimum & Romae, & per Italiam fuiſſe, ac diu placuiſſe. Plurima vero hujus notae redolent elegantiam florentis Imperii, cum ſuperſtitio liberius graſſaretur, alia vero produnt artem jam declinantem, cum ſuperſtitio, undequaque vexata ab Eccleſiae Patribus, remiſſius procedebat, non obſtante factione Symmachorum, & Nicomachorum. Quapropter deteſtandus iſte cultus, veritus multitudinem Chriſtianorum, magis caute, & remiſſius proceſſit in operibus, quae publice venalia exponebantur, ut proinde impia haec myſteria inter arcani tenebras ſeſe receperint, nec amplius Bacchum libere oſtentaverint, ſed illum per aenigmata ſubindicare coacti ſunt Gentiles, qui adhuc mordicus Deorum cultui adhaeſerunt.

V I.

His igitur praemiſſis, inquirendum ſupereſt, qua ratione tota hujus marmoris hiſtoria, & parerga ad Bacchum pertineant. Dixi in praecedenti Diſſertatione, Etruſcos vix Bacchum aliquando excepiſſe, cum nil niſi vitem eſſe putarent, vinum vero niſi donum providentiae totius Orbis moderatricis. Haec apud ſapientes, qui Deum unicum agnoverunt, opinio fuit. Aſt Mythologi, ac Philoſophi omnium potentiſſimi, qui ad cauſſas naturales omnia referebant ſub ſpecie majoris doctrinae, a quorum ſpeculationibus Poetarum fabulae natae ſunt, omnia perverterunt. Hinc Orpheus multo Baccho inſpiratus illum ſupra ſidera, & ſupra Deos omnes evexit, adpellavitque πρωτογόνον *primogenitum*, παντοδυνάσαν *omnipotentem*, ἐλασσόμενον περὶ πάντα *volutum circa omnia*, πυρισπόρον *ignem ſeminantem*, ac τριφυῆ *triplicem*, quo epithetorum adparatu illum nobis objecit ſub ſpecie animae univerſalis mundum, & res humanas temperantis, ut multum Baccho detraxiſſe videantur, qui moderatiores Bacchum ad Solem retulerunt, quos inter ingenioſiſſimus ſomniator Macrobius. Eamdem ſenten-

tentiam ſequutus eſt Virgilius Georgic. I. in princ. his verbis :

. . . . *vos o clariſſima mundi*
Lumina , labentem Caelo quae ducitis annum ,
Liber , & alma Ceres . . . . . .

Hanc vero ſententiam ab Orpheo deductam , nempe ἐλασσόμενον περὶ πάντα *volutum circa omnia* , clarius explicat Gyraldius *Syntag. Deor. VIII.* , *quod circa annum volvatur* ; toti enim anno dominatur, ac propterea quatuor illis ſpatiis, in quae annus dividitur. Id in cauſſa fuit, cur imagines quatuor anni tempeſtatum adtribuantur Baccho, ſub magnifica illa ſpecie rectoris Orbis terrarum contemplato.

Adcedit teſtimonium Gemmae antiquae apud Montfauconium praefato Tomo I. Tab. CXLIII., in qua idem Bacchus inter Maenades tripudiantes cernitur inſidens globo caeleſti ſtellis referto, clavum navis gubernans, veluti rector Orbis, & anni. Hanc vero analogiam inter quatuor anni tempora , & Bacchum enygmatice explicabant veteres per totidem aetates, ſub quarum adſpectu illum repraeſentabant . Audiamus laudati Macrobii teſtimonium loc. cit. cap. 18 : *Item Liberi Patris ſimulacra partim puerili aetate , partim juvenili fingunt , praeterea barbata ſpecie , ſenili quoque* . . . . . *Hae autem aetatum diverſitates ad Solem referuntur , ut parvulus videatur hiemali ſolſtitio .... Exinde autem procedentibus augmentis , aequinoctio vernali ſimiliter , atque adoleſcentis adipiſcitur vires , figuraque juvenis ornatur . Poſtea ejus aetas ſtatuitur pleniſſima effigie barbae ſolſtitio aeſtivo , quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum . Exinde per diminutiones veluti ſeneſcenti quarta forma Deus figuratur* . Quatuor vero anni tempora a Latinis ſub ſpecie adoleſcentum expreſſa, veluti portiones, ut ita dicam, magnae hujus Divinitatis, cultum aliquem ſingillatim obtinuerunt; nam apud Virgilium Aeneid. III. 120. ſacrificium hiemi exhibitum legimus :

Sic fatus meritos aris mactavit honores ,
Taurum Neptuno , taurum tibi, pulcher Apollo ,
Nigram Hiemi pecudem , Zephyris felicibus albam .

Nec minimum dubito, pari honore decorata fuiſſe cetera hominibus feliciora anni tempora, quo hibernum teterrimum. Graeci vero magis communiter ea ſub ſpecie puellarum deſcripſerunt, Horas vocantes, & caeli cuſtodes, & janitrices, ut apud Homerum Iliad. E., a qua tamen ſententia non abhorruerunt La-

Latini. Macrobius loc. cit. cap. 21: *Et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur.* Nec longe abierunt Tuſci, qui eaſdem Horas introducere conſueverunt in nuptiis, veluti pediſſequas Bacchi Dei conjugalis, ut expoſuimus in notis Volum. primi pag. 3., 5., & alibi. Hinc agnoſcimus, totam hanc doctrinam ab Etruſcis profectam fuiſſe ad Romanos, ut ceterae fere omnes, qua arcanae, & melioris notae, qua populares, & vanae, quae pro humana conditione ſemper latius patuerunt.

V.

EXpendi primarium hujus marmoris argumentum, nempe quatuor anni partes Baccho adtributas, veluti totius anni arbitro, ac dominatori. Superſunt nunc parerga, quorum praecipuum, & difficilius conſtituunt duo illi medii adoleſcentes, qui diſcum ſuſtinent eodem vultu, & ornatu expreſſi, quo ceteri quatuor in angulis figurati; nam & iſti calathum ſuſtinent, unus cum floribus, alter cum herbis. Ambiguum adpellavi, nam ſymbola, quibus geminae imagines refertae ſunt, nil certi ſuggerunt, nec in ceteris marmoribus, quod viderim, recurrunt. Ad Bacchum certe pertinent, qui duplicis portae Orientalis, & Occidentalis arbiter, & dominus putabatur. Macrobius loc. cit. cap. 18: *In ſacris enim haec religioſi arcani obſervatio tenetur, ut cum Sol in ſupero, hoc eſt in diurno hemiſphaerio eſt, Apollo vocitetur, cum in infero, ideſt nocturno, Dionyſius, qui eſt Liber Pater.* Et re vera etiam in hoc diſciplinam Etruſcorum adſequimur; nam in tota hac Picturarum ſerie illum modo juvenem, quandoque & ſenem intuemur. Hanc quoque differentiam notavit Fornutus de Nat. Deorum: *Ad haec fingitur* (Bacchus) *& juvenis, & ſenex eſſe, ideo quod omni aetati quadret.* Mythicorum vero ratio ſublimiora inquirens ea fuit, quod duo iſtae aetates principium, & finem denotent non ſolum anni, ſed etiam Caeli, hoc eſt Orientem, & Occidentem, ad quos duo hae imagines referri poſſunt. Nec ambigo, quin proprio nomine nuncupari poſſint, hoc eſt Heſperi, & Luciferi, qui veluti Bacchi ſymbola illum commode repraeſentant, qui hinc inde communi ſtudio clypeum cum imagine defuncti in caelum adtollunt, conantibus infra ad hunc finem Satyriſcis, qui ſymbolum orgiorum exhibent, ſignificantes ope Bacchi fortunam hanc defuncto contigiſſe.

Hic

Heic iterum nobis occurrit difciplina Etrufcorum, qui crediderunt, geminas hafce poteftates Luciferi, & Hefperi, quae principium, & finem Caeli, nempe univerfum jure fuo repraefentabant, animas Heroum ad fuperos elevare. Hanc illorum doctrinam latius expofuimus infra in notis ad Tab. CCLXVI. CCLXXIII. CCLXXIV. CCLXXXVIII., & rurfus alibi.

Ufus vero effingendi in clypeo imagines Horum frequentiffimus fuit apud antiquos. Capitolinus in Antonino Pio cap. 5: *Clypeum Hadriano magnificentiffimum pofuit*; & Svetonius in Caligula cap. 16: *Quas ob res inter reliquos honores decretus eft ei clupeus aureus*; & Trebellius Pollio in Claudio cap. 3: *Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clupeum aureum Senatus totius judicio in Romana Curia collocatum eft, ut etiam nunc videtur ejus expreffa thorace vultus*. Quod vero honoris ergo publica auctoritate viris inluftribus concedi folebat, id quifque privatus poteftate propria fibi praefumebat in fepulcro. Vidi Romae arcas fepulcrales non uno in loco equis adaquandis addictas, in quarum frontibus clypei excifi confpicui erant, exftante in illis marmore rudi adhuc, & infecto, ad infculpendam, quam quifque in eo voluiffet, imaginem, ad defuncti fimilitudinem, fed heredum negligentia praetermiffam, haud ambiguo teftimonio, Urnas iftas marmoreas ceteris ornamentis abfolutas, hoc uno fufpenfo, venales proftaffe in tabernis Sculptorum, ut quifque fibi, aut fuis, quam magis probaffet, feligeret.

V I.

INter parerga, quae id marmor nobilitant, computantur duo Satyrifci faepe memorati, qui fubjectis humeris difcum in altum adtollunt e terra, ut defunctus ex communi hominum conditione elevatus virtute orgiorum ab Hefpero, & Lucifero fuftollatur in caelum. Hos Bacchi fuiffe comites individuos, nemo ignorat, qui Bacchica marmora perluftraverit. Hos Deus ifte in expeditione adverfus Indos milites adhibuit, ingente ex illis acie comparata, ut finxit Nonnus in Dionyfiacis. Inventum fabulofi hujus monftri femicapri prodiit ex mente illorum, qui univerfum humanum genus omnino brutale, ac ferinum judicabant, nifi ad Bacchi difciplinam adceffiffet; tunc enim ubi prima initia deguftaffet, ex aliqua parte humanitatem participabat, donec in hac fchola verae humanitatis longo ufu profeciffet

fet

ſet, & ad gradum Faunorum evectus, quidquid in eos brutale ſupererat, excideret, auribus tantum caprinis, & cauda ſuperſtite, reliqua vero parte ſpeciem humanam praeſeferens. Haec fama virtutis plurimos aucupabatur, licentia retinebat, & ſecretum vitia occultabat. Non omnes, ut obiter innuimus, altiora ſecreta participabant, ſed per multas probationes intima ſequebantur, ut e Satyris ad Faunos adſcenderent, ab his vero ad Silenos; tunc enim cum intima myſteria adcepiſſent, beatitudinem ſibi aeternam promittebant.

Inter crura Heſperi, & Luciferi lepores obſervantur, qui pomorum ſtruem depaſcunt. Id ſymbolum protuli ex geminis Lucernis Muſei mei Tom. II. Tab. XVIII., & XIX., ibique in notis oſtendi, id animal ſacrum eſſe Cupidini ex Euſtathio in primum Iliadis Librum, unde eruitur analogia nominis illius cum altero Amoris ſecundum Graecos. Addo nunc Amorum picturam apud Philoſtratum, in qua ſtudioſiſſime ipſi inſidiantur leporibus, ut vivos capiant, Veneri genitrici gratiſſimam hanc victimam oblaturi. Veneri quidem cum Baccho multa intererat adfinitas ad genus humanum ſubvertendum; unde Orpheus in Hymno Licniti vocat eum

. . . . εὔφρονα Βάκχον;
Νυμφῶν ἔρνος ἐρασὸν, εὐστεφάνου τ' Ἀφροδίτης.

. . . . laetum Bacchum,
Nympharum ramum optabilem,
& bene coronatae Veneris.

Hinnuli cervorum, qui famelici cibum adpetunt, Bacchica protectione fruuntur; nam maculoſis ſuis pellibus caeli ſtellas adſimilare videbantur; ideoque ex illis parabantur nebrides, ſacratiſſimum geſtamen Bacchi, & comitum ejus. Orpheus in Hymno Trieterici vocat eum νεβριδόστολον, *e pellibus cervinis ſtolam habentem*; & Euripides apud Ariſtophanem in Ranis verſ. 1240. ſic ait:

Διόνυσος, ὃς θύρσοισι, καὶ νεβρῶν δοραῖς
Καθαπτὸς ἐν πεύκαισι παρνασσὸν κάτα
Πηδᾷ χορεύων.

Dionyſius, qui thyrſis, & hinnulorum pellibus
Indutus in piceis Parnaſſo in
Saltat tripudians;

& idem Euripides in Bacchis verſ. 834. inducit nuncium, jubente Pentheo, adcipere

Θύρσοντε χερὶ, καὶ νεβροῦ στικτὸν δέρας

Thyrſum manibus, & maculoſam hinnuli pellem;

quia, ut ex Euripide ipſo, & Aeſchy-

ſchylo contendit Macrobius Saturnal. Lib. I. cap. 18. , Apollo , ſive Sol, & Bacchus unus, idemque cenſebatur Deus , licet tamen hoc obpugnet Cl. Maffeius in Diſſert. de vocibus NAMA SEBESIO , quae habentur in Anaglypho Mytriaco , ad To. III. Actor. Academ. Etruſcae Cortonenſis num. V. pag. 152. , peculiarem Macrobii ſententiam toti antiquitati adverſantem refellens; quod etiam ipſe ſuperius innui.

Potiſſimum denique parergon eſt imago Oceani humi jacentis , & aquas ex urna effundentis, qui etiam cornu divitiae ſuſtinet ; Quemadmodum ex alia parte Dea Tellus . Utrique peculiaris Genius adſiſtit , & quodammodo famulatur . Utrumque Numen cum Baccho convenit ; nam ſine illorum interventu ſterilis omnino torpeſceret , & ſine nomine apud Proſerpinam non triennia obdormiret, ſed perpertuo ſomno obrueretur . Auxilio igitur Oceani , & Telluris ea protulit beneficia , per quae ſibi grande nomen, & cultum comparavit . Oceanus etenim & Deorum, & rerum omnium pater habitus eſt . Orpheus in ejus Hymno :

Ὠκεανὸν καλέω , πατέρ᾽ ἄφθιτον αἰὲν ἐόντα ,
Ἀθανάτων τε θεῶν γένεσιν θνητῶν, τ᾽ ἀνθρώπων .

Voco Oceanum patrem incorruptum ſemper exſiſtentem ,
Immortalium Deorum originem , & mortalium hominum ;

& Homerus Iliad. XIV. v. 302 :

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν . . . .

Oceanum Deorum parentem . . . . ,

quem imitatus eſt noſter Maro Georg. IV. 382 :

Oceanumque patrem rerum . . . . .

Nec minor dignitas Telluris, quae juxta Heſiodum Theogon. v. 116. prima ex Chao emerſit :

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ᾽, αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ᾽ εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων· οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου .

Primo quidem omnium Chaos fuit, ac deinde
Tellus lato pectore praedita , omnium ſedes tuta ſemper
Immortalium, qui tenent juga nivoſi Olympi ;

& Virgilius modo citatus Aeneid. VII. 146 :

. . . . *primamque Deorum*
Tellurem . . . .

Hinc videas quantae dignitatis habitus fuerit Bacchus , in cujus monumentis duo potiſſima Numina veluti ſubalterna ſubiiciuntur.

In Urnae lateribus gemini gryphi aream occupant non inani ,

aut

aut arbitrario additamento. Ratio hujus parergi evidens eſt. Gryphus Soli ſacer erat, ejuſque notiſſimum ſymbolum frequentiſſimum in ſepulcris. Sol enim, uti teſtis oculatus virtutum defuncti, ejus animam in caelum efferre putabatur; itaque in in baſi Columnae Antonini Sol, & Luna animam ejus Principis in caelum euntem comitantur. Videas infra in Tab. CCLXXIII., in qua exponitur pars Apotheoſis Achillis, comitantibus Bacchis, animae in caelum iturae currum a duobus gryphis per aera vectum. Praeterea veluti ſepulcrorum cuſtodes habebantur, ne quiſquam ea laederet, aut quoquo modo violaret, ideoque in lateribus ſarcophagorum inſculpti obſervantur.

V I I.

ULtimum ſupereſt, ut fata hujus Sarcophagi referamus. Hunc ex aliquo antiquo ſepulcro in Agro Eugubino detecto erutum fuiſſe non dubito ea aetate, qua praeſertim a Monachis diligentiſſime omnia vetera monumenta perquirebantur in uſum Eccleſiaſticum convertenda; arae etenim Deorum, & mortuorum ritu Chriſtiano expiatae in altaria Deo vero conſecrabantur, urnae vero ad fores Eccleſiarum ſtatuebantur ad uſum aquae luſtralis, qua fideles ex veteri Chriſtianorum uſu ante ingreſſum in Eccleſiam manus lavabant. Huc ego refero quaedam licet levia hujus marmoris detrimenta, quae aliter evenire non poterant, quam ex diuturna marmoris expoſitione in aperto, ubi temporum, caeli, & aetatis injuriis pateret. Deſuevit tandem uſus iſte ablutionis manuum, & tunc Urnae, quae huic ritui inſervierant, intra Eccleſiam introductae ſunt ad Sanctorum Martyrum, & Confeſſorum corpora cuſtodienda, quae jam ex abditis penetralibus publico cultui exponere fuerat introductum.

Symbola vero gentilitatem referentia, immo & manifeſtiſſimae inſcriptiones ſuperſtitionem redolentes minime obſtare viſae ſunt, quin haec marmora inlaeſa cultui divino dedicarentur, praeviis quibuſdam precibus, quo ab omni labe expurgarentur. Formulam, qua tunc Epiſcopi, & Sacerdotes utebatur, excepit ex veteri Euchologio Eccleſiae Veronenſis Vir doctiſſimus, & mihi, quoad vixit, cariſſimus Scipio Maffejus Marchio, ac publicavit Obſervat. Litter. Tom. I. artic. 2., quaeque tamen cohaeret illi, quae antea innotuerat ex Libro Sacramentorum Grimoldi. Hujuſmodi eſt haec Oratio:

Su-

Super Vaſa reperta in locis antiquis.

Omnipotens aeterne Deus, inſere te officiis noſtris, & haec Vaſcula arte fabricata gentilium ſublimitatis tuae potentia ita mundare digneris, ut, omni immunditia depulſa, ſint tuis fidelibus tempore pacis, & tranquillitatis utenda.

Et alia:

Omnipotens aeterne Deus, qui Vaſcula poſt ſpatia temporum a voragine terrae abſtracta humanis uſibus reddidiſti &c.

Et rurſum in Euchologio Graeco apud Jacobum Goarium pag. 482. editionis ſecundae:

Εὐχὴ ἐπὶ σκευοῦς μιανθέντος.

Χρὴ αὐτὸ πλύνεσθαι· καὶ βαλλομένου ἁγιάσματος σταυροειδῶς λέγειν καὶ τὴν εὐχὴν ταύτην.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἅγιος, ἁγίασον τὸ σκεῦος τοῦτο τῇ ἁγιαστικῇ σου ἐπιφοιτήσει, καὶ καθάρισον αὐτὸ, τοῦ εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν τῶν δούλων σου ἀμίαντον. καὶ δὸς ἡμῖν πάντοτε ἐν ἁγιωσύνῃ προσεύχεσθαι ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις. ὅπως ὑπὸ σοῦ πάντοτε φιλαττόμενοι, δόξαν, καὶ προσκύνησιν σοὶ ἀναπέμπωμεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων:

Oratio ſuper Vaſe coinquinato.

Illud lavari neceſſe eſt, & in modum Crucis aqua ſancta in illud idem immiſſa hanc orationem recitari.

Dominum precemur.

Domine Deus noſter, qui ſolus ſanctus es, Vas hoc, ſanctificante tuo adventu, ſanctum redde, & ut incoinquinatum ſit in ſervorum tuorum miniſterio, illud expurga; & ut in Eccleſiis tuis ſanctis in ſanctitate preces jugiter offeramus, largire, ut a te uſquequoque cuſtoditi gloriam, & cultum tibi referamus Patri, & Filio, & Sancto Spiritui, nunc, & ſemper, & in ſaecula ſaeculorum.

Sub nomine vero Vaſorum intelligebant utenſilia univerſa, quae ex antiquitatis veſtigiis defoſſa in Eccleſiaſticum uſum converti poterant; nam, ut ait Ulpianus, *vaſorum appellatio generalis eſt*; notaque nimis eſt vetus formula *colligere vaſa*, & *conclamare vaſa* pro tota ſupellectile: Et re vera in praecipuarum Eccleſiarum theſauris adſervantur Vaſcula, & Calices ethinici operis, in uſum ineffabilis Sacramenti ritu praefato haud dubie conſecrata.

Igitur ubi exſolevit apud Chriſtianos uſus Nymphaei, quo nomine vocabantur Urnae iſtae ante fores Eccleſiae ad lotionem manuum praeparatae, Urna haec noſtra in Baſilicam Sancti Petri apud Eugubinos antiquiſſimam, & ſplendidiſſimam introducta fuit ad Corpus Beati Sperandeii, quod in ea vene-

ratur, cuſtodiendum, donec die ſeptima Junii CIↃIↃCLXX., eductis ex ea Servi Dei ſacris exuviis, & in alteram decentiſſimam arcam conlocatis, Urna haec gentilitatem ſpirans honeſta miſſione ex Altari ſepoſita in veſtibulum Monaſterii transſlata fuit, de quo exſtant publicae tabulae ex actis Sanctis de Angelis Cancellarii Epiſcopalis. Tuum nunc, ABBAS SPECTATISSIME, monumentum id patrocinium implorat, ut altius e terra, ubi jacet, elevatum ab omni iniuria protegatur inlaeſum, & ad inſignem patriae antiquitatis, & tuae ſollicitudinis memoriam nullo umquam tempore interituram muniatur. Adde, ſi placet, memorem rei hanc inſcriptiunculam:

VETVS . MARMOREVM . SEPVLCRVM
BACCHICIS . ETHNICORVM . MYSTERIIS . REFERTVM
QVOD . OMNI . LABE . SVPERSTITIONVM . EXPVRGATVM
DIV . B. SPERANDEII . CORPVS
IN . HAC . BASILICA . FIDELITER . CVSTODIERIT
M. ANTONIVS . CHIOCCIVS . EVGVBINVS . ABBAS
MONACHIS . ANNVENTIBVS
SPLENDIDIORE . ET . TVTIORE . IN . LOCO
OPTIME . MERITVM . COLLOCARI . MANDAVIT
ANNO . CIↃIↃCCLXXIII

Teſtimonia de hoc Monumento.

P. Domn. Maurus Sartius de Epiſcopis Eugubinis, in Diſſertatione praeliminari de Civitate, & Eccleſia Eugubina Cap. VII. Viri ſanctitate illuſtres, qui in Eccleſia Eugubina floruerunt, pag. CXXI. §. V: „ Jacet nunc B. Sperandei Corpus in Templo D. Petri, „ ſui ſcilicet Eugubini Monaſterii ad Aram ex Crucifixi nomine dictam, palam venerationi fidelium proponitur die tertia Maii. Olim in antiquiore aedicula ejus Templi, „ Lancellotto (1) auctore, ſervabatur in elegantiſſimo Sarcophago marmoreo antiqui operis, in quo, ethnica ſuperſtitione Eugubii vigente, virum aliquem primarium, cujus „ effigies in Sarcophagi fronte inſculpta cernitur, ſepultum fuiſſe non dubito. Viſitur „ nunc praeclarum hoc monumentum inane, & vacuum in Monaſterio D. Petri, ubi etiam a Cl. Maffeio (2) obſervatum eſt. Cum in eo conditum eſſet Beati Sperandei Corpus, nil mirum, quod Sperandeum ipſum eximio ſpectandum ſepulcro indigitet Auctor „ Italici carminis, quem non ſemel jam nominavimus, eo verſu

Dal bel ſepolcro Sperandio Beato.

(1) *Lancellot. Hiſtor. Oliv. de Monach. Eugub. pag.* 314: Beatus Sperandeus Monachus Monaſterii Sancti Petri, ubi hac aetate conditus quieſcit in monumento marmoreo, quod priſco artificio inciſum eſt.

(2) *Maffei Oſſer. Letter. Tom. V. pag.* 208.

LIN-

LINGUAE OSCAE

SPECIMEN SINGULARE

QUOD SUPEREST

NOLAE

IN MARMORE MUSEI SEMINARII

CUM ADNOTATIONIBUS

JOH. BAPTISTAE PASSERII

PISAURENSIS.

STEPHANO BORGIAE

UTRIUSQUE SIGNATURAE REFERENDARIO ET S. CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE A SECRETIS

Iratus ſum ſemper ingenii, & indolis tuae excellentiam, ac dignitatem, BORGIA PRAESUL AMPLISSIME, qui mihi ab adoleſcentia perſpectiſſimus grande aliquid ſemper viſus es praenuntiare. Teruntur enim adhuc eruditorum manibus ſpecimina plura eruditionis tuae ſelectiſſima typis vulgata, veluti tirocinia altioris litteraturae, quae imminentes progreſſus, eoſque ſane ampliſſimos pollicebantur. Nec minus exſpectandum erat a domeſtica tua diſciplina, in qua pietas, & doctrina univerſalis ad veram ſapientiam adcumulandam conſpirabant, potiſſime ſub admirando Patruo tuo Alexandro Borgia Archiepiſcopo, & Principe Firmano, quem veluti exemplar virtutum omnium tibi conſtitueras; erat enim. Ex ſingulari hac palaeſtra altiſſimo Summi Pontificis Clementis XIII. conſilio non alia tibi exercitationis praeludia decreta ſunt, quam totius Beneventani Ducatus adminiſtratio; mirantibus cunctis experimentum juvenis incepiſſe a Provincia, & tam feliciter ſucceſſiſſe. Communibus, & vulgaribus curis ſine impoſito, ad ſecretiora Tabularia examinanda animum admoviſti, quae hominum negligentia arcano quodam ſilentio dudum conſecraverat; eo tibi conſilio, ut multorum ſaeculorum hiſtoria regimen illud tuum manu duceret fidelius,

atque

atque ſecurius, ſalutemque, & ſecuritatem Supremo Principi, ſi daretur occaſio, confirmaret. Ah mi Borgia, ea tunc non fuere ſtudia, ſed vaticinia. Puto vero, te aliquando felices illas regiones contemplanti fortiſſimas gentes, quae ea loca tenuere, occurriſſe Samnites, Campanos, Volſcos, alioſque, qui bella cum Romanis infeliciter geſſere, claroſque reddidit votum atrox libertatis, atque conſtantia. Iſtos Oſca lingua pauca loquentes audieras jam ex communi ſodali noſtro Hannibale de Abbatibus Oliverio Jordanio, quem ad perennitatem nominis Piſaurenſis natum fuiſſe fatentur omnes, qui Muſas colunt. Nunc vero unicum hujus linguae veſtigium ceteris loquacius, atque diffuſius tibi obfero Oſce ſcriptum, & Latinis notis expoſitum, & aliqua ex parte inluſtratum, ut memoriae Nationis illius, in quam tam bene facta contuliſti, maximum praemiorum adcedat benemeritorum recordatio. Verumtamen id decus numquam intra privatae conſcientiae fines inanis torpeſcit; ſubit enim continuo judicium ſapientiſſimi, & optimi Principis Clementis XIV., qui te jam ornatum ſacrarum Indulgentiarum, & Academiae Theologicae Secretarii munere, ad amplificandum, & ad fartum tectum ſervandum toto Orbe terrarum Catholicae Religionis ſplendorem, ſacrae primum Congregationis de Propaganda Fide Secretarium, dein ſacrae, ac univerſalis Romanae Inquiſitionis Conſultorem laudabili providentia delegit, addito inſuper poſtremis temporibus Examinatoris Epiſcoporum officio, nobiſque interim ſuſpicientibus, atque intentis, qui nimirum majora inceſſanter exſpectamus.

LINGUAE OSCAE
SPECIMEN SINGULARE.

Uemadmodum in universa antiquitate, quam scriptam adpellamus, Tabulae Eugubinae principem locum sibi vindicant (nullum enim hactenus monumentum aut antiquius, aut uberius cognovimus) ita prorsus nihil est, quod illi prae dignitate succedat, nisi hoc unum praesens specimen Oscae Linguae, quod diu pessumdatum, & magna sui ex parte conruptum aetate hac nostra Litterariae Reipublicae restitutum est, Romanis non abnuentibus, qui, dudum deleta jam Oscorum Natione, Linguae tamen illorum indulsisse visi sunt. Strabo Lib. V: Ἴδιον δὲ τὶ τοῖς Ὄσκοις, καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε· τῶν μὲν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατὰ τίνα ἀγῶνα πατρίον, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Peculiare quidpiam Oscis, & Ausonibus in usu venit; nam cum Oscorum gens interierit, sermo tamen apud Romanos restat, ita ut carmina quaedam, ac mimi certo quodam certamine, quod instituto majorum celebratur, in scenam producatur*. Quae familiaritas Oscorum cum Romanis adeo processit, ut hi non modo Linguam Oscam addiscerent, veluti peregrinam, quin etiam plurima illius Gentis vocabula in Latium adoptarent, ut constat ex Festo, Nonio Marcello, aliisque, qui de Ori-

Originibus Linguae Latinae ſcripſerunt, qui paſſim dictiones plurimas Oſcae originis eſſe profeſſi ſunt. Mirum tamen eſt, opulentiſſimos, potenteſque Populos, qui Oſco ſermone utebantur, tam parce ſcripſiſſe, ut ante hujus marmoris promulgationem, pauculis exceptis nummis, & ſphragiſmatum cruſtulis inſcriptis, quae omnia jam typis edita ſunt, vix agnoſceremus, quae forma litterarum his Populis inſtetiſſet; quod ego facile adtribuo tetricae earum Gentium, quae Oſcorum nomine cenſebantur, indoli, atque inſtituto, futuri nominis negligenti, quibus unica libertas ſacra fuerat, & quamvis diu obſiſtente victoria decertaverint, ſatis obtinuiſſe reputarunt, ſi inexhauſtum in Romanos illorum odium in aliena hiſtoria aliquando clareſceret.

Jacuit hic lapis diu inter rudera veteris Civitatis Abellae in Campania haud longe ab urbe Nola, indeque detractus circa initium currentis faeculi, miſere deputatus eſt in uſum liminaris privatae domus, donec adtritus pedibus, & vehiculis male mulctatus ab egregio, ac religioſo Viro Joh. Stephano Remondinio Januenſi Somaſchae Familiae alumno, & Nolae apud illius urbis Epiſcopum Theologo detectus, eoque curante, Nolam in Muſeum Seminarii conlocatus eſt ſervandus, & conſpiciendus. Nec mora laudatiſſimus repertor, excepto ejuſdem marmoris exemplari, illud cum Cl. Antonio Franciſco Gorio Florentino communicavit, qui cum mihi longo jam uſu familiariſſimus eſſet, ſchedam ad me tranſmiſit, ut ſi qua ratione poſſem, explicarem. Aſt ego conſpicatus formam ingentis cippi antrorſum, ac retrorſum inſcripti, nec alibi, niſi in aperto campo conlocandi, ſubiit confeſtim ſuſpicio de lapide terminali inter vicinos populos ad agrum dividendum aptiſſimo, quo tramite mihi procedendum fore duxi ad hujus Inſcriptionis intelligentiam. Nec me feſellit opinio; nam in principio tertiae lineae ſtatim objecta eſt mihi mentio de limitibus ſaepe inde repetita, & de diſcordia inter Abellanos, & Nolanos. Quapropter ſedulo contextu univerſo examinato, licet lapide magna ex parte detrito, & lacunis undique ſcatente, agnovi negotium agi de *finibus regundis* inter eoſdem Abellanos, & Nolanos, praeſide quodam Tancino pro parte Abellanorum, qui ducta certa linea a ſacello Herculis, adſignataque utrique parti quadam territorii portione, titulum hunc in ipſa linea diviſoria conlocavit. Quo circa argumentum hoc brevi opu-

opusculo inlustratum Emo, ac Sapientissimo Cardinali Spinellio tunc Ecclesiae Neapolitanae Pontifici nuncupavi, in quo tractus plurimos obsoletae illius Linguae, & hactenus desperatae exponere datum est, quod deinde prodiit in lucem opera ejusdem Gorii inter ejus Symbolas Tomo I. Liburni ex Typographio Fantechiano anno CIƆIƆCCLII.

Meum id tentamen circa argumentum non modo obscurissimum, verum etiam conclamatum tardius, quam oportebat, ad Cl. Remondinium pervenit, dum interim Venetiis Auctor quidam ignotus, qui ad Historiam litterariam consarcinandam, quemadmodum jactabatur, monumenta praeparabat, audaciam meam in exponendo tam arduo monumento, nullisque auxiliis opitulantibus, condemnaverat, atque audacter traduxerat: cui tamen urbanius, quam par erat, respondi, ne deinceps ea, quae ipse non intelligeret, ceteros tentare prohiberet, quo conatu multa in hoc saeculo frustra diu expetita felici progressu revelata sunt. Quapropter eximius Remondinius non modo opusculum meum, sed & Venetas animadversiones, & in illas apologeticon meum publicae lucis fieri curavit Januae anno CIƆIƆCCLX. typis Paulli Scionici, adiectis ejusdem Remondinii quibusdam notis eruditis quidem, & elegantibus, in quibus tamen dictionem nullam ex ea Lingua, quam ego verecundius praetermiseram, explicare ausus est. Cum vero interim novo conatu plura alia ejusdem idiomatis vocabula explorare datum sit, festinante jam Tomo III. Picturarum Etruscarum in lucem prodire, non alienum abs re esse duxi, si opellam illam magna ex parte auctam, quam in superiori Tomo earumdem Picturarum pag. LXX. Etrusci Gorianii Musei supplemento revervasse tunc professus sum, iterum eruditis hoc loco exponerem, ut facili quodam progressu ab Etrusca eruditione ad Oscam diverterem, ad animos eorum excitandos, ut hanc partem eruditionis ipsis reservatam meliore successu, quam mihi sperandum foret, amplificent. In his vero secundis curis id maxime observavi, ut exemplar lapidis, quod in prima editione mendosum prodierat, maximam emendatum ad fidem prototypi exponeretur.

Adtigimus itaque lapidis hujus argumentum versari circa quaestionem *finium regundorum*, excitatam inter Nolanos, & Abellanos; cum forte, dimissa, & jam typis edita Dissertatiuncula memorata, occurrit mihi locus Ciceronis in Lib. I. de

de Officiis cap. XII., ubi maximus ille Romanorum Philosophorum, damnatis fraudibus, & cavillis, quae ab Arbitris in foederibus sanciendis aliquando interferuntur, haec subdit: *Nec noster quidem probandus, si verum est, Q. Fabium Labeonem, sive quem alium (nihil enim praeter auditum habeo) Arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus a Senatu datum, quum ad locum venisset, cum utrisque separatim loquutum, ut ne cupide quid agerent, ne appeterent, atque ut regredi, quam progredi mallent. Id quum utrinque fecissent, aliquantum agri in medio relictum est. Itaque illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminavit. In medio relictum, quod erat, Populo Romano adjudicavit. Decipere hoc quidem est, non judicare.* Et iterum Nolani cum Abellanis conterminis de finibus disceptantes, & hujus lapidis testimonio litis finem intueamur, sed abstineamus, obsecro, a comparatione utriusque judicii, utrum illorum aequius fuerit, Romanum ne, an Abellanum.

Notae in Inscriptionem Latinis characteribus expressam.

Linea I. II., & III. Vitio marmoris in principio detriti ex tribus prioribus lineis voces tantum primitivae supersunt EKKVMA initium convenientissimum in contractu foederis, sive divisionis territori, nempe *Ecce*, *hoc est*, ut praecedat narrativa status caussae, deinde subsequatur *dispositiva*, & demum *exsecutiva*. Latinorum antiquiores *eccum*, & *eccam* dixere pro *ecce ille*, *ecce illa*, ut demonstrat Vossius Etymol. in voce *En*; ac fortasse etiam aequipollet particulae *Cum*, quae in Tabulis Eugubinis profertur per *Com*, ut in Tab. II. lin. 52., 55., & 57., cujus particulae frequens est usus in principio narrativae, quemadmodum legimus in formula induciarum, quas Hannibal militibus suis concessit apud Livium Lib. XXI., & Brissonium *de formulis* in fine lib. IV: *Cum longe ab domo instet militia ..... si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do. Primo vere edito adsitis.* Cum vero ego ipse de formula *finium regundorum* diligenter inquirerem apud eumdem Brissonium lib. II., occurrit mentio foederum, quae Judaei cum Romanis, & Spartiatibus sancierunt, in quibus praecedit semper haec eadem particula, ut Machabaeorum Lib. I. 8., & 22. *Hoc rescriptum est, quod rescripserunt Romani*; rursus vero ibidem Cap. 12. de Spartiatibus, *hoc rescriptum est*.

Lin. II. TRIBALAK fortasse ut in-

infra lin. XIII. TRIBALAKAE derivativum eſt a voce *Tribus* quidem antiquiſſima apud Etruſcos; nam in Tabulis Eugubinis, & ſignanter Tab. IX. lin. 8. TRIBRIBV, & ſaepe TREBVF, & TREBO epitheton *Jovis Tribulis*, ſive *Cuſtodis ſingularum tribuum* cujuſcumque populi. De origine hujus vocis nihil eſt apud veteres Grammaticos, niſi quod derivet a *tribuendo*, & *tributo*, quibus non adſentior; nam vocabulum *Tribus* primum audivit in Latio tempore Romuli, qui populum ſecrevit in ternas *Tribus Tatientium* a T. Tatio, *Ramnentium* a Romulo, *Lucerum* a Lucumone, dum nulla erant tributa; inducta primum poſt Gallos ab Urbe pulſos. Feſtus in *Tributum*: *Poſt Urbem a Gallis captam collatum eſt, quia proximis quindecim annis cenſus aliud non erat.* Puto Tribuum nomen a ternario numero coaluiſſe, & ab officio BOYAH, nempe Concilio, ſeu Curia, quaſi Tribule, & revera vox Oſca TRIBALAKAE huic origini adſtipulatur. Ex hac eadem origine Urbs in Latio *Bola* nomen ſortita eſt, de qua Virgilius in VI., ex Civium concilio, quod ibi convocabatur. Inde etiam derivata officia Tribuni, Tributi, Tribunalis, & ſimilia. Haec vox TRIBALAKAE vel ad perſonam Tribuni, vel ad Tribuniciam poteſtatem infra exprimendam adhibitam fuiſſe, libenter intelligo.

Lin. III. LIIMIT. Cum poſt titulum Magiſtratus ſubeat mentio de *Limitibus*, & bene reſpondeat forma hujus marmoris, incaſſum obſtantibus lacunis creſcit exſpectatio decreti alicujus *finium regundorum* inter vicinos populos ad diſcordiam compeſcendam. *Limes* antiquum vocabulum eſt, & ſignificabat *obliquum*, ut ex Aggeno Urbico declarat Voſſius, fortaſſe quia vicini per eos flectere, & obliquare tenebantur. Vocem hanc antiquam ſane, & communem fuiſſe oportet; nam nil frequentius hiſce diſcordiis, ubi primum terrae diviſae ſunt non in *funiculo diviſionis*, uti terra Chananaeorum.

Lin. IV. HERECLEIS. FIISNV. MEFA. IST. Ecce punctus cardinalis, unde diviſoria ducenda eſt a *Sacello Herculis*, qui cum magnam illius regionis partem ſibi vindicaſſet non modo praeclare geſtis, ſed etiam jure fundationis urbium, illic maxime cultum fuiſſe opinor. Heracles per ſyncopen ꟼꟻꟽꟾꟹ HERCLE ſcribitur in Etruſcorum Pateris, & inter Deos Viales, & foederum cuſtodes cenſebatur. *Feſnove* vero, quod Oſci FIISNV proferebant, & Eugubini in Tab. VIII. lin. 11., & 15.

& 15. FESNAVE, & FESNERE, quae ibi ſaepe occurrunt in luſtratione agrorum, & pecorum, atque erant depulſores faſcini juxta Feſtum: *Feſnove vocabantur, qui depellere Faſcinos credebantur*. In hoc vero loco indicant Sacellum, ubi fortaſſe haec caeremonia, ſeu potius ſuperſtitio frequentari ſolebat, electuſque eſt hic locus, veluti conſtans, & reverendus populis diſceptantibus. Sunt, qui ex hac voce *Feſna* originem *Fani* derivaſſe credunt, quam ego puto deſcendiſſe potius a luce φῶς, quia luminaria ibi frequentiora adcenderentur. Minus vero a Faunis, nec ab effando. MEFA IST. dimenſa eſt, nam in compoſitione apud Feſtum habemus Mephancilium, Meſancilium, quod eſt teli genus ex utraque parte dentatum. Hinc infra in linea XXXI. habemus MEFIAI, hoc eſt *Mediae*, ſubſtituta littera F loco litterae D, qua Oſci carebant.

Lin. V. ENTRAR. FEINVSS. PV.... Facile reſolvitur latine *Intra Fines Pu*, hoc eſt *Pune*, *poſt*.

Lin. VI. HERECLEIS FIISNAM AMF. Herculis Sacellum AMF, ſive circum ex Graeco ΑΜΦΙ, quod idem ſonat.

Lin. VII. ET PERT. VIAM. PVSSTIS. *Et per lineam poſticam*. Linea poſtica in re agraria ſignificat lineam quamdam rationalem, quae ab oriente in occaſum traducebatur, ut ait Paullus Feſti Abbreviator. Eadem vox *Poſtna*, *Puſtna*, *Puſtin*, *Puſtra* ſaepe occurrunt in Tabulis Eugubinis in ſenſu ejuſdem lineae poſticae.

Lin. VIII. PAI. IPISI. PVSTIN. SLACI. *Per ejuſdem poſticae loci*. PAI idem eſt, ac περὶ, hoc eſt *per* idem loci, ac poſticam. Dictio vero SLACI pro *loci* dictum eſt, exuberante littera S, ut in voce *Stlati*, *Stloci*, *Stlitis*, ſicut proferebant antiquiores. Nec omitto conjecturam, vocem SLACI eſſe conjunctionem particulae *ac* pro *&*, ſive unacum, nam ſubſequitur perſona principalis Agentis. *Pai* idem eſt, ac *pro parte*. Feſtus: *Pa pro parte, & Po potiſſimum eſt in Carmine Saliari*.

Lin. IX., & X. SENATEIS. SVVEIS. TANCINVR. TRIBARAKAVV. I. M. L. I. Ecce choriphaeus Abellanorum Tancinus, qui una cum ſuis Senatoribus Tribunus, aut primarius ex Magiſtratu lineam hanc ducendam ſuſcepit. Ex Siglis ſingularibus I. M. L. I. multi deſiderarent in hoc marmore annalem epocam, qua haec omnia geſta ſunt, ut prima nota I. dixerint *Innum* pro *Ennos*, hoc eſt annus, reliquas vero notas indicare *milleſimum quinqua-*

quagesimum primum; nam singulae quaeque civitates annos a fundatione numerabant. Sed hae nugae sunt; nam, ut monet Vossius, Osci pro anno dixere *sollum*, Latini vero antiqui amnum. Potius dubito, siglas hasce, titulos hujus Magistratus tacite designare, quos populus illius temporis indigitare consuevisset per siglas.

Lin. XI., & XII. KITVB .... INIM. IVK. TRIBA. Usque adhuc vidimus personam agentem, & infra observabimus actionem, nempe numerum, & mensuram terrarum, quae hinc inde adsignandae sunt; sed adhuc deficit verbum adsignationis. Nihil superest, nisi KITVB interposita lacuna, quam eruditi judaizantes libenter deducerent ab Hebraico כתב *catab*, *scribere*, *adsignare*, sed libentius hanc vocem deducerem a Latino *Cedo*, de quo Nonius in *Cette*: *Cette significat Dicite, vel Date ab eo, quod Cedo*: sed saepe monui, Oscos, & antiquiores littera D caruisse, substituta littera T. Cetera, quae supersunt, tutiora sunt. INIM. IVK. TRIBARAKIVF. PAM. NVVLANVS, nempe unum jugum terrae, & insuper tria brachia Magistratui Nolano, cujus nomen, seu praenomen concisum est PAM.

Lin. XIII. TRIBARAKAE. TVSET. NAM. Erat fortasse Namus iste Nolanorum Tribunus, qui spatium hoc TVSET *tutatus est*; nam ex vetere Grammatico *tute* dicebant pro *tu ipse*, vel *tibi ipsi*. Iugum vero, seu iugeris spatium praeter antiquiores explicat D. Isidorus Lib. XV. Cap. pariter 15. Etymolog: *Jugum vero, sive jugeri mensuram ita accipimus. Actus duplicatus Jugerum facit. Jugerum autem constat longitudine pedum CCXL., latitudine CXX.*, & Columella lib. V. cap. 1: *Clima quoque versus est pedum LX.* Actus quadratus undique finitur pedibus CXX. Hoc duplicatum facit jugerum. Hujusmodi spatio Nolanis adsignato ultra lineam divisoriam, quaeri potest, quid sibi velit alterum segmentum *trium brachiorum*, quod ego in tota longitudine adsignari debere reor secus viam divisoriam. Haec nempe erat illa intercapedo, quam Nolani puram praetermittere debebant in obsequium viae publicae; nam ut infra observabimus, tantumdem ex alia parte Abellanorum praetermitti debebat, ut aequo spatio sex ulnarum via publica pateret, quam neuter occupare auderet aedificio, sepulcro, plantatione; ne sub obtutu privati dominii linea legitima turbaretur.

Lin. XIII., & XIV. NAM VITTIVF. NVELANV. MESTVE.

Ecce

Ecce exſequutio reciprocae conventionis; nam Tancinus adſignato Nolanis jugero uno terrae cum additamento trium brachiorum quoad uſque linea controverſa ducta erat, officium menſoris uni ex Nolanis adverſariis demandavit, ne deinceps de juſtitia menſurae conqueri poſſent.

Lin. XV. EKKVM. SVAIRR. ABELLANVS. Una cum, & praeſentibus Civibus Abellanis, qui contra non modo aequivalentem, ſed ampliorem partem receperunt, quemadmodum in uſurpatione proprii Territorii gravius laeſi fuerant.

Lin. XVI., & XVII. TREBA. AKATTVSET. IVK. TRIBARAKKIVF. Abellanus etenim non unicum jugerum, ſed tres actus, nempe jugerum cum dimidio ſortitus eſt, & inſuper ſpatium longitudinarium latitudine trium brachiorum vacantium, ut tota via intermedia ex brachiis ſex conſtaret. Hanc autem ſecundam menſurationem demandatam fuiſſe puto Namo Vettio Abellano.

Lin. XII., & XVIII. NAM. VITTIVF..... ABELLANVM. TESAVR. AHT.... Vidimus ſupra Namum Vettium Nolanum Menſorem Nolanorum. Hic vero occurrit alter Namus Vettius Abellanus Menſor Abellanorum, cui nempe ex utraque parte officium demandatum eſt, & nomen utriuſque Civitatis occupavit non a patria, ſed ab officio; certum eſt enim ad id munus peritiorem hominem praefigi conſueviſſe, quamquam non dubito lacunam interpoſitam aliquid detraxiſſe perſpicuitati, ut aequivocum, & dubietatem nobis ſubfundat. TESAVR non officium aliquod deſignat, ſed locum Sacelli Herculis, unde linea diviſoria ducta eſt. De Theſauris templorum frequens eſt mentio apud Pauſaniam.

Lin. XIX. PVST. FEINVS. PVSFIS. Nempe poſt finem lineae poſticae, adeo ut, quod extra eam ſpatii partem reperiebatur, Nolani non adtentarent.

Lin. XIX. XX. XXI. XXII., & XXIII. NAM. ANFRET. EISEI. TEREI. NEP. ABELLANVS. NEP. NVELANVS. PRVN. TRIBARAKAT. TINS. AVT. TESAVRVM. PVR. ESEI. TEREIISS. Neque enim quidquam aufert ejuſdem terrrae neque Abellanus, neque Nolanus aliquid plus praeter tria brachia tenus prope Theſaurum Herculis ex eiſdem terris; quod quidem interſtitium, ut diximus, ad commodum viae publicae reſervatum eſt.

Lin. XXIV. XXV., & XXVI. AVN. PATENS. ASMVNAKAR. T. INVR. PATENS. ASIIM. PRI....

TE-

TESAVREI . PVKKAHF . Sensum sermonis esse puto, ne aliquis patenter, aut clam aliquid detrahat de partibus adsignatis. Particulam AVN dubitativam esse puto, & idem importare, ac si diceret *aut*; nam PVKKAS sincope est, quae significat *paucas*, ita ut vetetur, ne paucas, aut magnas, seu majores partes detrahant; quae duae dictiones continentur in geminis hisce expressionibus ITTVMALT. TRAMALIT, quae compositae sunt ex voce Osca, nempe *multa*, ut Festus in *Multa*: *Multam Osce dici putant poenam quamdam &c.* Ex multa vero emergunt composita ITTVMALT, nempe *ita multa*, & TRAMALIT, hoc est *trans multa*, quae relativa sunt eidem voci *pauca*.

Lin. XXVIII., & XXIX..... ERRAS . AVT . ANTER . SLACCI . ABELLANAM . INIM . NVVLANAM . Nihil enim perturbetur de utraque terra aut Abellana, aut Nolana.

Lin. XXX. XXXI. XXXII. VLLAR. VIVVRVUV . ISMERV . ISAI. EAI. MEFIAI. TEREMEN. IVSTAIET . Neque ulla linearum priorum observetur, nam ista eadem media terminalis justa est, & servanda.

Lin. XXXIII. XXXIV. XXXV. EMAPVI . VESTIRI . KIVI . MAI. S..... PRVPVKIK. SVERRVNEI. CVALV . LEI . ABELLANVI . INIM . MANV.... Tota haec columna in dextero angulo detrita est, ut in principio cujusvis lineae aliqua desint. EMAPVI relativum est vestrorum Civium, nam veteres *emem* dixerunt pro eumdem; quapropter *idem vestri Cives* (nam adloquitur Abellanos) curent, ut una manu, nempe communi consensu servent praescriptos fines.

Lin. XXXVI. XXXVII., & XXXVIII. IVVCIIVI . MAI . PVKALATVI . TRIKEI . KEKVTACVI . NVEL . INIM . VIFT . LIS . ABELL. Monitio hic continetur Abellanis pro exacta observatione foederis, atque eo modo, quo Nolanis injunctum est, ut ex eorum parte tria brachia vacantia terrae pro viae libertate praetermittant, idem prorsus praestent Abellani, relicto intervallo trium brachiorum PVKVLATVI TRIKEI; nam πυγὸς graece idem, ac brachium; TRIKEI vero a τρεῖς tribus. Eadem mensura dum ageretur cum Nolanis latine brachium dicta est; Hic vero ubi disponitur de Abellanis graece dicitur πυγὸς; nescio equidem, an ex diversitate dialecti utriusque populi, seu potius ex disparitate mensurae. Hinc intervallum viae publicae ex brachiis sex circiter constabat; quapropter utri-

trique populo ſpatium id commune erat, & ita finem habeat *Lis Abellana*.

Lin. XXXIX. XL. XLI., & XLII. MINIL. KATVI. AVELANVI.... AVS. SENATEL. TANCINVR... SVVEIS. PVTVLVSPIR. LIKA... FVFAN. SEKSS. CVMBEMB. Quae ſequuntur ad expiationem aliquam faciendam pertinent; nam violata religione Dei Termini, & ipſius Herculis cuſtodis, ad ſacra recurrendum erat, ne laeſus adverſus Populos inſaeviret. Seniores ergo Abellani cum Senatore Tancino, & ſuis popularibus (nam dubito *Putuluſpir* irrepſiſſe loco *Populuſpir*, tum liceat adſumere FVFAN. SEKSS. nempe *ſex Suffetes*, hoc eſt Magiſtratus) convenientes ſimul, ſive concordes hanc expiationem peregerunt.

Lin. XLIII. XLIV. XLV. XLVI. XLVII., & XLVIII. SEKARAKLVM. HEREKLEIS. SLACIR. PVKIST. INIM. TEET.... PVK. VPEISVR. SAKARAKLVM. PVRANTER. TEREMMSS. EE...IST. PAI. TEREMEMNIV. VIV... TANCINVR. PRVFATVSE. T. L.... Omnes ergo adcedant ad Sacraculum Herculis, & uniformiter pure, & religioſe VPEISVR, hoc eſt operando, ſive expiando Sacraculum, & terminos, & iſtum pariter terminum, Tancinus recitet praefationem, & formulam hanc, ut deinceps ſacra habeantur. Reliqua adeo conrupta ſunt, ut vix in linea L. proſpiciam mentionem unius hirci INIM. IRIC. ſacrificandi pro injuria violatorum terminorum, & in linea LIII. TERESFVKTATIVF, videlicet tres annuos fructus terrae uſurpatae obſerendos in Herculis theſauro in ſatiſfactionem injuriae, & quietem utriuſque Populi. Haec ſunt, PRAESVL AMPLISSIME, quae ſecundis curis de tam obſcuro, ac ſingulari Monumento proferre auſus ſum, neſcio, qua ſorte, cum haec judicium tuum, & ceterorum Eruditorum ſubitura ſunt; nec enim in votis habui niſi exprimentum, ut ceteri excitentur majoribus ſubſidiis, & ingenii felicitate ad meliora ſemper proferenda.

De Scriptura, & Characteribus Oſcorum.

Primo occurſu hujus marmoris, & ceterorum, ſi quid hujuſmodi inveniri contingat, neminem eſſe puto, qui hujus characteris originem ex Etruria non deducat; Inde enim ſtudia univerſa, atque artes derivatas eſſe per Italiam univerſam profitemur, quippe quia ea natio ex Oriente artes omnes pulcherrimas ex patrum traditione ſuſceptas ubi-

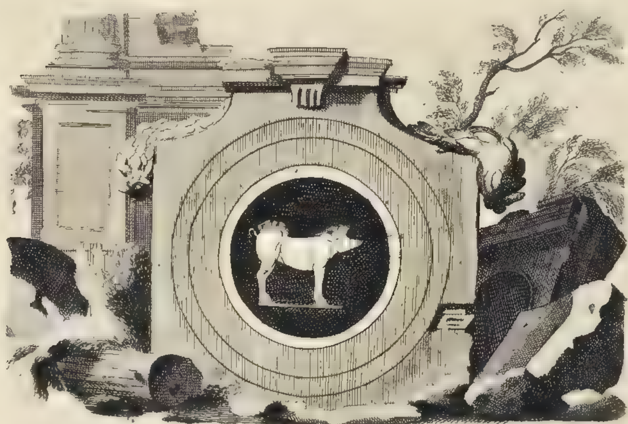
ubique effudit, quidquid somniator jocatus sit, qui humani generis progeniem non pridem in Italiam traduxerit, quam illam sub horrore septentrionis ab omni orientali praejudicio repurgaverit, ut prius rigesceret glacie, quam respiraret. Processus hujus nostrae scripturae, & forma litterarum continuo originem Etruscam profitentur. Video tamen litterarum formas maxime adcedere ad Latinas, sive quia tales & ipsae tunc essent, sive quodam certo auspicio Oscam nationem aliquando Romae futuram fore familiarem, ac traducturam in derisum circa theatra, ut eorum linguae, & loquelae illorum jam tunc Roma adsuesceret.

Hanc scripturae formam non ita pridem contemplati sumus, quam pauculos ejus gentis nummos tractaverimus ex iis, quos protulit in lucem, & inlustravit Cl. noster Oliverius, tota plaudente litteraria Republica; sed nondum aliquid emerserat, ex quo integra notarum series exprimi posset ad Alphabetum in laterculo producendum; ut si quando ex thesauris Herculanensibus codex aliquis majoris negotii in lucem prodeat, hoc subsidio non destituamur. Itaque viginti tantum notas ei dialecto necessarias ordinavimus, rejectis quibusdam spuriis, quae vitio marmoris, aut caligantis amanuensis lapsu inrepserant.

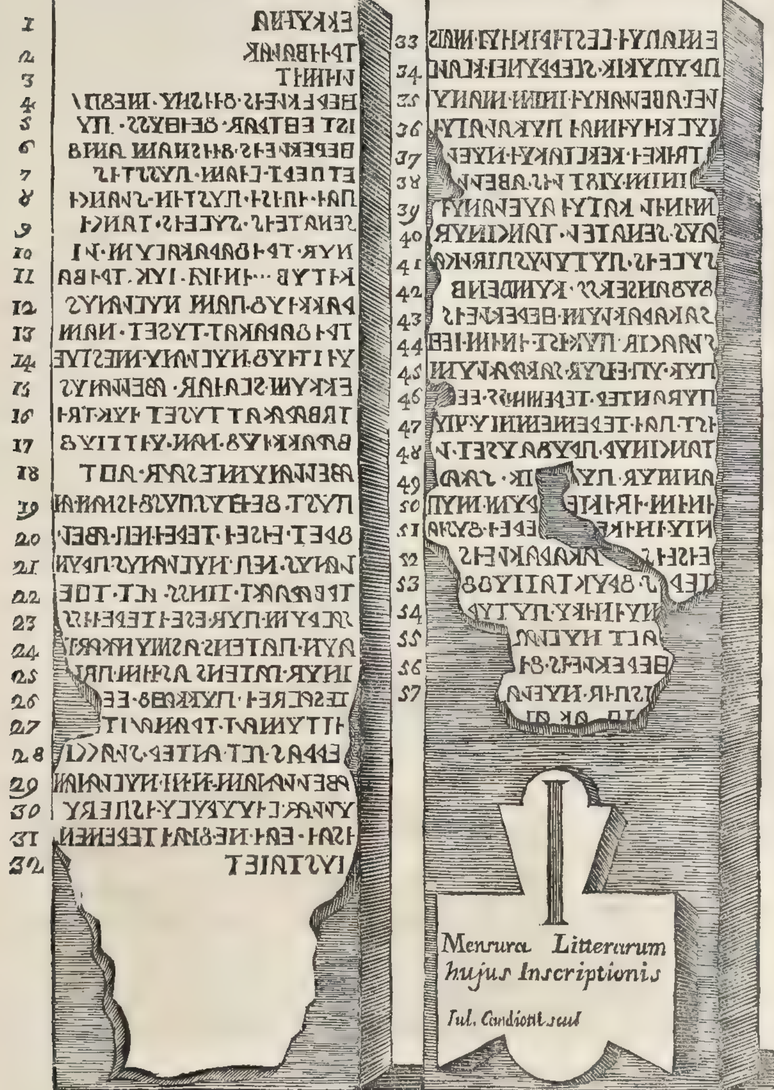
Igitur Osci sex litteris fortasse carebant D. G. O. Q. X. Z., quas adhuc desideramus. Nam cum haec pronunciationis elementa potissime a clymatis gradu moderentur; quippe quia vocis organa sub rigido caelo facile coarctantur, ita ut Etrusci, & Samnites, qui loca montana, & aeris rigidioris incolebant, duriores litteras, quae conatu majore indigebant, effugerent. Contra Orientales sub laxiori clymitate educati gutturales libentissime proferebant, atque, ut verbis utar D. Hieronymi, *stridentia*, *anhelantiaque verba resonabant*. Itaque fibris gutturis obsequentioribus spiritus illos ad vim loquelae efferebant, majorem lenitatem aucupantes, ut litteram *Thau* finalem per *Daleth* effundant. Etrusci contra litteram O resolvunt in V, gutturi alpino faciliorem.

Notavimus quoque supra, Oscos tenacissimos fuisse scripturae suae, unde raritas emergit hujusce inscriptionis, & in ipsa quoque parsimoniam lineolarum, quam ut servarent, introduxere nexus quosdam, qui non modice obsistunt perspicuitati, ac majestati scripturae, quod nemo populorum, qui nitidius vixere, effecissent, si Graecos Gram-

maticos excipias, qui proximis saeculis elegantissimam illorum scripturam per nexus, ut ita dicam, Arabicos compendii caussa deturparunt, quos elegantissimo, & eruditissimo Opere persecutus est, & explanavit Vir Cl. Bernardus Montfauconius ex Maurinorum Monachorum familia in suo egregio opere *Palaeographiae Graecae*, ut nunc praeteream Gregorium Placentinium Cryptoferratensium Monachorum Antistitem in ejusdem Palaeographiae Epitome. Ex antiquis vero, nonnisi Oscos invenias, qui hoc more usi sint, quorum compendiorum seriem in praefato laterculo adnotavi. Demum observandum est, Oscos pluralem numerum peculiari modo expressisse duplicata ultima littera in fine vocis, ut lin. 23. TEREIIS., 42. FVFANSEKSS., & 53. FRVKTATIVFF. Cetera vero, si aliquid amplius hujus classis in lucem venerit, linguam hance luculentius amplificabit.

TAB. I.

Post pag. LIV. In Dissertat. Linguae Oscae.

TAB. II.

ALPHABETUM OSCORUM

V·V·T·S·R·R·P·N·M·L·I·I·H·H·F·E·CCH·B·A

20·19·18·17·16·15·14·13·12·11·10·9·8·7·6·5·4·3·2·1

NEXUS Litterarum

	AN	lin.12
	AB	l. 15
	AR	l. 17.
	NE	l.20
	AC	l.02
	THE	l.26
	AL	l.27
	IN	l.29
	AR	l.49
	IN	l.19
	TE	l.18
	AV	l.18

LITTERAE Ambiguae

pro A·lin.14
pro B.l.13.
pro N.l.5.
pro M.l.15
pro S.l.45

TAB. III.

INSCRIPTIO OSCA LATINIS LITTERIS EXPOSITA.

1 EKKVMA
2 TIRBALAK
3 LIIMIT
4 HERECLEIS . FIISNV . MEFA
5 IST . ENTRAR . FEINVS . PV
6 HERECLEIS . FIISNAM . AMF.
7 ET . PERI . VIAM . PVSSTIS
8 PAI . IPISI . PVSTIN . SLACI .
9 SENATEIS . SVVEIS . TANCI.
10 NVR . TRIBARAKAVV . I. M. L. I.
11 KITVB.... INIM . IVK . TRIBA
12 RAKKIVF . PAM . NVVLANVS
13 TRIBARAKAE . TVSET . NAM .
14 VITTIVF . NVELANV . MESTVE.
15 EKKVM . SVAIAR . ABELLANVS.
16 TREBARAKATTVS . ET . IVK . TRI
17 BARAKKIVF . NAM . VITTIVF......
18 ABELLANVM . TESAVR . AHT......
19 PVST . FEINVS . PVSFIS . NAM . AN.
20 FRET . EISEI . TEREI . NEP . ABEL
21 LANVS . NEP . NVELANVS . PRVN.
22 TRBARAKAT . TINS . AVT . TE
23 SAVRVM . PVR . ESEI . TEREISSI
24 AVN . PATENS . ASMVNAKAR . T
25 INVR . PATENS . ASIIM . PRI......
26 TESAVREI . PVKKAHF . EE.........
27 ITTVMALT . TRAMALIT ....
28 ERRAS . AVT . ANTER . SLACCI
29 ABELLANAM . INIM . NVVLANA . M
30 VLLAR . VIVVRVUV . ISMERV
31 ISAI . EAI . MEFIAI . TEREMEN.
32 IVSTAIET
33 EMAPVI . VESTIRI . KIVI . MAIS
34 PRVPVKIK . SVERRVNEI . CVALV .....
35 LEI . ABELLANVI . INIM . MANV....
36 IVVCIIVI '. MAI . PVKALATVI.......
37 TRIKEI . KEKVTACVI . NVEL ......
38 INIM . VIFT . LIS . ABELL........
39 MINIL . KATVI . AVELANVI.......
40 AVS . SENATEL . TANCINVR......
41 SVVEIS . PVTVLVSPIR . LIKA.......
42 FVFAN . SEKSS . CVMBEMB........
43 SAKARAKLVM . HEREKLEIS .....
44 SLACIR . PVKIST . INIM . TEET....
45 PVK . VPEISVR . SAKARAKLVM ....
46 PVRANTER : TEREMMSS . EE......
47 IST . PAI . TEREMEMNIV . VIV.....
48 TANCINVR . PRVFATVSE . T . L....
49 ANMVR . PV....IK....SAKAR.....
50 INIM . IRIK . TE....RVM . MVIT....
51 NIV . INIKE . ERE . IFVSIA .....
52 EISEIS . SAKARAKLEIS ....
53 TERIS . FRVKTATIVF . F.......
54 MVINIKV . PVTVR ....
55 AVT . NVVLAR ....
56 HEREKLEIS . FI ....
57 ISPIR . NVELA ....

INDEX

Vocum hujus Inscriptionis juxta ordinem Linearum.

AD-

ADFINITAS

LINGUAE OSCAE CUM LATINA.

Ecuma. Ecce, vel una cum
Tribalac. cum compositis a Tribu.
Liimit. a Limite.
Fiisnu. a Fesnoe depulsore Fascini.
Mesa. a Media; nam Osci carebant littera D, & dicebant *Pit pit* pro Quid quid
Pert. propositio frequens, eadem quae Per.
Via. vox communis in eadem notione ac Latinis.
Pustis. linea postica frequens in re agraria.
Pai. Pa pro *parte* dicebant Antiqui ex Festo.
Ipisi. pro Ipsi; nam Osci asperam PS vitabant, & interponebant I.
Slaci. Una cum, particula conjunctiva, quasi Una secum.
Inim. particula numeralis; nam antiquiores *Imum* pro *Unum* pronunciare solebant, ut ostendi in meis Roncalliensibus.
Tri. cum compositis pro numero ternario passim.
Iuc. pro Iugero terrae; nam Osci loco literae G, qua carebant, K, & C subrogabant.
Barakkau. Brachium pro mensura intelligebant.
Mestue. Mensus est.
Suaiar. a nomine possessivo *Suus*, & *Suveis*.
Aht. *Mensuram* terrae 120. pedum in quadrum notare suspicor, de qua D. Isidorus Originum lib. XV. cap. pariter XV.
Tera, & *Terei*. Terra.
Anfret. auferet, tollet, detrahet ab *An*, & frangere.
Tins. Tenus, sive Prope.
Thesaurum. Vox communis utrique linguae.
Et. conjunctio pariter communis.
Nep. particula negativa *Neque*; nam Osci, ut indicavimus littera Q carebant, subrogata P, ut in citato alio exemplo ejusdem Oscae linguae *Pid pid* pro *Quid quid* ex Festo.

Prun

Prun. Nihil amplius; Nihil praeter, ut ex toto contextu ſermonis colligitur.

Pur eſei Tereiiſs. Per ipſas terras.

Patens. Manifeſte.

Aſmunakar. derivatum puto a clam; nam ab eodem fonte eſt *Clacendix*, concha nempe ad aliquid occultandum apud Plautum.

Puccabf. ſyncopes eſt a *Pauca*.

Ittumalt, *Tramalit*. Utraque vox compoſita eſt a *Multa*, quae vox pura Oſca eſt.

Veſtiri Civi. Veſtri Cives.

Cualu. quales.

Fuſan. idem, qui Suffetius; ut in lin. 42., ubi praecedit littera 8, quae ut plurimum uſurpatur pro F, ſed eo in loco ſubrogatur loco S. Suffetios vero habuere etiam Albani.

Lis. Purum putum Latinum eſt.

Katui. Catos dixere Latini *ſenes argutos*.

Senatel. cum compoſitis a Latino *Senatus*.

Sekſs. A numero ſenario.

Puranter. Puriter.

Teremmſs. Terminus in plurali.

Irik. Hircus pro expiatione.

Pruftus. a Latino *Praefari*.

Muinicu. Municipium, *Municipes*.

Nuular. cum compoſitis a *Nullus*.

Fructatiuf. a fructu.

AL-

ALPHABETUM
VETERUM ETRUSCORUM

SECUNDIS CURIS INLUSTRATUM ET AUCTUM

A JOH. CHRST. AMADUTIO

GRAECARUM LITTERARUM PROFESSORE

IN ARCHIGYMNASIO ROMANAE SAPIENTIAE

ET ACADEMIARUM ETRUSCAE CORTONENSIS VELITERNAE VOLSCORUM ET FULGINATENSIS SOCIO ATQUE INTER ARCADES BIANTE DIDYMEO.

STEPHANO BORGIAE
PRAESULI CLARISSIMO
A SECRETIS S. CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE
JOHANNES CHRISTOPHORUS AMADUTIUS.

I eruditiſſimo Paſſerio noſtro ceſſerim virtute, doctrina, & initae tecum neceſſitudinis vetuſtate, non aeque tamen eidem cedam ſtudio, & officio in te, Praeſul praeſtantiſſime, neque etiam nominis tui vel ornandi, vel celebrandi cupiditate. Sacrum honori, & meritis tuis ipſe voluit vetus Oſcorum Alphabetum, quod una cum ſingulari hujus linguae Monumento, lapide nempe terminali Nolanorum, & Abellanorum, ſecundis curis perpolitum ab eo nunc editur. Cur non & ego ſacrum velim tibi ipſi alterum veterum Etruſcorum Alphabetum, quod tantum ad illud adcedit, quantum ſcilicet inter ſe Oſci, & Etruſci ipſi nationis communione coniunguntur? Huc adde, hujus pene deperditi idiomatis typographicas formas, quas immortalis Philippus Bonarotius Etruſcae eruditionis amplificator egregius efformandas olim curaverat, quaeque dein in manus devenerant alterius Etruriae decoris Antonii Franciſci Gorii tecum amicitia, dum vixit, conjunctiſſimi, te unum ab exitio ſapientiſſime reparaſſe, ceteriſque externorum characterum cimeliis, quibus excellit ſacrae Congregationis de Propaganda Fide Typographia, ſplendida liberalitate adjunxiſſe, tum a me eas ipſas brevi Praefatione exornatas poſt tot aliorum tentamina, & inluſtrationes in medium denuo proferri voluiſſe. Hinc ſingula demum, te adnitente, & curante, prelo excuſa ſunt, tum ſimul a te merito nuncupata prodierunt Sanctiſſimo Pontifici Clementi XIV. utriuſque noſtrum benemerentiſſimo, quem dum nobis praepropera, atque acerba nimis morte peremptum lamentamur, eſt tamen, cur laetemur ipſum deceſſiſſe tantis ornatum virtutum meritis, tantiſque in Eccleſiam, in ditionem Pontificiam, in litteras, in bonas artes, & in honeſtos viros benefactis inſignem, quae eumdem tum aeter-

aeterno beatorum aevo dignum praestiterint, tum subsequentium saeculorum immortalitati supra invidiam omnem commendaverint. Quae ergo husquedum privata grati animi significatione, & alterna tanti Pontificis meritorum praedicatione nostrae persaepe in ipsum pietatis officia persolvimus, eadem me nunc non meo solum, sed tuo etiam nomine publica quodammodo celebritate instaurari cur non tu probes, cur & non ceteri laudent? Quare cum Alphabetum illud, quod tuum jure dixerim, & mea in ipsum contexta Praefatio, quae tui suffragium tulit, & sapientissimi Pontificis clientelam meruit, rursus typis committenda esset, & adnectenda quinetiam Passeriano nuper laudato Opusculo, non alteri certe, quam tibi, a me nunc dicanda fuit, praesertim cum nova semper tua in me exstent beneficia, quibus nisi officiorum verbis, & sincerae voluntatis testimonio respondeam, nihil praeterea aliud, quod rependam, mihi nunc suppetat. Gratum erit interim tibi, opinor, ea denuo percurrere, quae celeri tunc calamo tractata, nunc uberiori rerum, & monumentorum adparatu exornata, & aucta a me sunt, quaeque quinetiam pro temporum, & loci opportunitatibus aliquantisper immutata deprehendes. Tu vero is es, Praesul praestantissime, ut meis non egeas laudibus, qui nimirum tanta litterarum, & eruditionum omnium fama ubique inclarueris, ut omnium amorem, & aestimationem demerueris. Tum meae in te voluntates, & addictissima obsequia adeo omnibus publice, privatimque innotuerunt, ut luculentioribus testimoniis haud nunc confirmari eadem necesse sit; quemadmodum tanta est animi mei constantia, tantumque vel semel testatae, vel etiam debitae observantiae propositum, ut nec ulla re turbari umquam queat, nec iterata commemoratione fulciri opus omnino sit. Injurius ego etiam sim tibi, si de mutua benevolentia sollicitus, eam mihi a te servari in posterum petam, quam primum mihi ex liberalitate indultam, ac dein auctam beneficiis studiorum similitudo aluerit, ac honesta prorsus, nec turbata umquam animorum conjunctio confirmaverit. Cura interim, ut qui vegeta prorsus valetudine praestas, eamdem serves incolumem, ut praeclarissima studia, ut facis, strenue prosequaris, & ea, quae tibi debentur, praemia virtutis referas, iisque ornatus Ecclesiae, & litteris prodesse diutius possis. Vale.

Datis ex Aedibus meis Kal. Januarii anno Jubilaei CIↃIↃCCLXXV.

ERU-

ERUDITISSIMIS ET CLARISSIMIS

A C A D E M I A E
ETRUSCAE CORTONENSIS
S O C I I S
JOHANNES CHRISTOPHORUS AMADUTIUS
S A L U T E M.

Uod jam ab anno cIↃIↃCCLXXI. prelo ſacrae Congregationis de Propaganda Fide, cujus Typographiae cura, ac regimen conlatum in me fuerat imperio, ac beneficio ſingulari Clementis XIV. Pontificis Maximi nuper nobis inopinato fato erepti, excuſum, & editum a me fuit veterum Etruſcorum Alphabetum, nunc ſecundis curis ornatius, & uberius exhibetur. Cur enim argumentum hoc tunc latius tractarem, qui idioma proponerem ſanctitati, & miniſterio loci aut parum congruum, aut minime utile, quique dumtaxat antiquae eruditionis inſtrumentum, quod noſtrae huic exoticorum characterum eximiae ſupellectili Cl. Praeſul Stephanus Borgia laudanda cuſtodiae, conſervationis, & adfinitatis cujuſdam ratione, tum ſpectanda ſimul munificentia adcenſuerat, pro Alphabetorum noſtrorum ſerie proſequenda, atque amplificanda quoquo modo inluſtrandum ſuſceperam? Quare eorumdem characterum ope, quos cunctis formis chalybeis, aeneis, & plumbeis abſolutos elaborandos curaverat eru-

ditiſſimus Philippus Bonarotius, & ex eo Cl. Gorius pro ſuis admirandis Etruſcae antiquitatis Monumentis exerendis adhibuerat, quique dein Praeſulis ſapientiſſimi providentia ab interitu vindicati ſecuritate loci aeternitatem ſibi augurantur, hanc nunc Etruſci Alphabeti editionem pluribus locupletatam additionibus inſtauramus, vobiſque, Socii Eruditiſſimi, qui jure hoc idiomate utamini, & quo quis etiam recte vos adloquatur, communicamus. Hac ſiquidem ratione tum meam in vos obſervantiam teſtabor, tum aliquam erga vos grati animi mei ſignificationem proferam, qui inglorium hominem veſtro hic celeberrimo caetui adnumerandum voluiſtis, ac demum etiam oſtendam, ſi non aequalibus viribus, & virtute, ut vos facitis, ſaltem voluntate adniti me ad eam Tyrrhenicam Spartam, quam veſtro beneficio nactus videor, ornandam. Id dum facio, gratum facio quinetiam Cl. Borgiae Socio noſtro benemerentiſſimo, cujus auſpiciis haec noſtra eduntur, tum etiam memorias, & laudes plurium inſtauro, qui eruditiſſimis operibus jampridem in lucem emiſſis & ſtudia haec amplificarunt, & Academiae veſtrae nomen, & famam immortalitati conjunxerunt.

II. Neque opus hoc ingratum ceteris erit, qui antiquitates amant, ſiquidem Etruſca Monumenta plurima ita perſpicua ſunt, ut eruditioni multum luminis, & adiumenti adtulerint; plurimum vero placeat neceſſe eſt univerſis Italiae incolis ab Alpibus ad Fretum Siculum, quo fama Etruſci nominis, quin et imperium pervenerat (1); gratiſſimum vero obveniat etiam Romanis, inter quos ſcribimus, quorum Tiberis ripa altera Tyrrhenico ritu, & legibus regeretur, multaque etiamnum inter Romulea Monumenta Etruſci operis cimelia adſerventur. Cur & non ceteris arrideat Pontificiae ditionis Civitatibus, quae olim Tuſcorum magiſtratibus ſuberant, quaeque etiamnum Etruſcae originis teſtimonia in Monumentis, quae ſuperſunt, quaeque ignorare prorſus ipſas pudeat, oſtendere poſſunt? Praetereo nunc Numiſmata Etruſcis litteris IЯΘA⅃ƎV *Velathri* inſtructa, quae primum edidit Cl. Praeſul Raphael Fabrettius Urbinas (2), quaeque ad Velitras in Volſcis vetuſtiſſimam Civitatem, cujus erudito caetui nos adſcriptos gloriamur, retulit laudatus nuper Cl. Gorius (3), eruditiſſimus Marchio Scipio Maſſeius Veronenſis (4), doctiſſimus Janus Plancus Ariminenſis (5), laudatiſ-

(1) *Livius Lib. V.* (2) *Inſcript. Domeſt. Cap. VII. n.* 377., & 478. *pag.* 528. (3) *Muſ. Etruſc. To. I. pag.* 427. (4) *Oſſervazioni Letterarie To. IV. pag.* 35. (5) *Vid. Epiſtolam in Ephemerid. Florent. Cl. Joh. Lamii anni* 1751.

tiſſimus Eraſmus Froelichius Graecienſis Styrorum [1], ac tandem, ut ceteros mittam, Michael Timotheus Pfeifferius Ratisbonenſis [2]. Siquidem novum non eſt, Etruſcorum ritus, ac litteras in Campania etiam obtinuiſſe, cum Campanos Tuſcorum partem fuiſſe, eruditiſſimus vir, & de Tyrrhenorum idiomate, & Monumentis optime meritus Johannes Baptiſta Paſſerius Piſaurenſis [3] contendat, ut proinde Vaſa omnia, quae in Campania deteguntur (quid & de ceteris Monumentis, quae ibidem detegantur, idem vetat aſſerere ?) inter Etruſca adnumerare non dubitet, ac longe Romanae magnitudinis tempora excedere eadem quoque propugnet. Ceterum ipſe Paſſerius [4], tum etiam Cl. Praeſul Marius Guarnaccius Volaterranus Etruſcarum originum indagator ſolertiſſimus [5], qui Numiſmata hujuſmodi multa collegit, aeneiſque Tabulis inſculpſit, ad Volaterranam Civitatem ſpectare eadem maluerunt, quibus adverſari non audeam, praeſertim in tanta rerum incertitudine, & in tanta eorum nominis celebritate. Ceterum ut quid Velitris rependeret Guarnaccius ob tot adempta, Numiſmata, eidem Urbi alia adiudicavit Graeca prorſus, atque hac ſignata epigraphe ΥΕΛΗΤΩΝ [6], quibus forte Velienſes populi in agro Oenotriae, ut ait Herodotus [7], ſive in Lucania, veroſimilius deſignantur. Haec nuper etiam adduxit Vir Cl. Dominicus Magnanius [8], qui & Guarnaccii, ceterorumque, qui Veiis, & Veturiae genti tribuerant, opinionem refellit. Sed nos non ii ſumus, qui graviſſimo, atque eruditiſſimo Seni obloquamur; quare ſit de hac re aliorum potius judicium.

III. Inſuper vero ceterae etiam Pontificiae ditionis Civitates & Etruſcis litteris ſignata Numiſmata, & Etruſca alia, ut innuimus, Monumenta iiſdem commendata characteribus adhuc oſtendunt, ut Tyrrhenici Alphabeti curam gerere etiam e re noſtra ſit. Vetus namque, & nobilis Tudertina Civitas in Umbria hujuſmodi Numiſmatibus adprime abundat, quae nomen ꟻꟼꟻ+V+ *Tutere* Etruſcis expreſſum elementis praeſeferunt, quaeque Fabrettius ipſe [9], Paſſerius [10], & Guar-

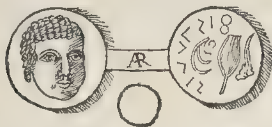
(1) *In Not. elemen. pag. 26. ex Arrigonio.* (2) *Catalogus Numiſmatum antiquorum Romanorum, Graecorum, gentiumque barbaricarum &c. Ratisbonae 1773. pag. 24.* (3) *Vid. Vindic. Etruſc. To. I. Pictur. Etruſc. in Vaſcul. pag. XXV., & XXVI.* (4) *Diſſertat. de re nummaria Etruſcor. Cap. VIII. pag. 181. in Paralipomen. ad Etrur. regal. Dempſterii. Lucae 1767.* (5) *Origini Italiche &c. Lucca 1767. To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 280., & ſeqq. Tab. XX., XXI., & XXII.* (6) *Loc. cit. pag. 275. Tab. XIX. n. 2., 3., 4., & 5.* (7) *In Clio.* (8) *Lucania Numiſmatica. Romae 1775.* (9) *Loc. cit. num. 376. pag. 528.* (10) *Vid. Diſſert. de re nummar. Etruſc. loc. cit.*

& Guarnaccius [1] ediderunt. Hujusmodi Numiſmata ex aere habentur pleraque, ſed & argenteum etiam adſervat Aloyſius Gyraldius Ferrarienſis veterum Gyraldiorum gentilis merito, quod Jovis capite ex una parte inſignitur, & Aquila cum ſolita Tuſca epigraphe ex altera, & cujus typus nondum adparuit, ut hinc proinde confutandus veniat anonymus, ceteroquin eruditiſſimus, numiſmaticae inſtitutionis ſcriptor recentiſſimus [2], qui nimis confidenter adſeruit adhuc deſiderari Etruſca Numiſmata argentea; cum tamen praeter Tudertinum viderim alterum ᴙИVJ1V1 *Pupluna* inſcriptum, Populoniae nempe [3], apud Julianum Genghinium Poetam, & ICtum Ariminenſem, tertium ЯVИᴙŀT *Teanur*, ad Theanum nempe pertinens, & Herculis capite in antica, in poſtica vero parte quadriga inſtructum, quod idcirco anecdotum eſt, apud Matthiam Zarillium Neapolitanum, Herculanenſis Academiae, & Cortonenſis noſtrae, Socium eruditiſſimum, tum quartum ᴙИIQY, vel aliter ᴙMIQY *Hyrina*, nempe Hyriam praeferens, a Cl. Viro Alexio Symmacho Mazochio totius antiquitatis promo condo [4] deſcribatur, quintum praeterea ƧIИVƧƧIƧ *Fiſſulis*, ſcilicet vel Faeſularum, ut cenſuit Cl. Guarnaccius [5], vel Piſtorii, ut ſuſpicatus eſt celeberrimus Plancus apud Guarnaccium, vel Paeſti, ſive Poſidoniae, ut Paſſerius [6], & Mazochius [8] par nobile Virorum, atque eorum aſſecla ſane eruditiſſimus Nicolaus Ignarra [7] exiſtimarunt, vel tandem Pliſtiae in agro Calatino, ut indicavit Paſchalis Magnonius non infimae notae Antiquarius [8], argenteum innuatur a Guarnaccio ipſo, atque argenteum etiam proſtet in Muſeo Vaticano Clementino ex dono Zarillii noſtri, quem ſupra laudavimus.

Prae-

(1) *Vid. loc. cit. pag. 268. Tab. XVIII. num. 1. ad 9.* (2) *Inſtituzione Antiquario-Numiſmatica &c. Roma* 1772. *Lib. I. Cap. III. §. III. pag.* 24. (2) *Simile apud Guarnaccium loc. cit. Tab. XVI. num. 3., & 4.* (3) *Tab. Heraclien. Part. II. adnot. 86. n. II. pag.* 534. Haec Etruſcae Urbis Moneta haud recenſetur a Guarnaccio noſtro. Huic etiam adcenſendum alterum Numiſma aeneum, quod IDИO, hoc eſt IRiNOrum fortaſſe in vicinia Larini in Frentanis, inſcribitur, & de quo conſulendus Cl. Nicolaus Ignarra in Diſſertatione *de Buthyſiae agone Puteolano pag.* 256. Calatiae etiam Monetam Etruſcam deſideres apud Guarnaccium, cujus Numiſma ITᴎJᴎꓘ *Calati* inſcriptum habes apud Mazochium in Diſſertatione de Tyrrhenorum origine in To. III. Actor. Academ. Cortonen. num. III., & de quo ipſe rurſus in *Tab. Haraclien. Part. II. adnot. 86. pag.* 534. Tandem addenda altera inſcripta KAVΛ, aut ꓶVAꓘ, quam laud. Mazochius ibid. pag. 527. ad Cauloniam refert, quae fuit urbs Magnae Graeciae prope Locros inter Sagram amnem, & Cocintum Promontorium, quaeque jam inde a Dionyſii Siculorum Tyranni tempore exciſa dicitur. (4) *Loc. cit. pag. 227. Tab. X. n. 8.* (5) *Diſſert. de Nummis Etruſcis Paeſtanorum* in Symbolis Gorianis *To. II. pag. 17. Tab. aenea n. II., & III.* Adſtipulatur eidem Franc. Antonius Zaccherius in *Catal. Epiſcopor. Piſtor.* ad calcem *Anecdotorum medii aevi collect. pag.* 432. (6) *Tabul. Heraclien. Part. II. Tab. aenea num. III. inter addenda pag.* 554. (7) *De Buthyſiae agone Diſſertatio pag. 262., & ſeqq.* (8) *De veteris Poſidoniae, & Paeſti originibus Diſſertat. pag. XXVII., & ſeqq. Tab. I. num. VII.*

Praeſtat nunc ergo celebris adeo Numiſmatis, quod etiam ex Auguſtinio, & Pellerinio innotuerat, typum; qui forte fortuna apud nos adſervatur, heic exhibere, quique ex Muſeo Academiae veſtrae exceptus eſt.

Ceterum nos nihil de hac opinionum diſſenſione ſtatuemus, contenti ad Numiſma hoc, ac cetera etiam provocaſſe, ut argentea etiam inter Etruſcos populos evinceremus. Curſim tamen innuemus, temere ab Ignarra vitio verti Guarnaccio noſtro ampliſſimo Praeſuli, & Cl. Planco quinetiam ad Faeſulas, ac Piſtorium hoc Numiſma ipſos amandaſſe, quod montanae Civitatis, qualis utraque Etruſca, quam diximus, ſymbolum eſſe repugnet delphinum, & apluſtre, ſive ſummam partem puppis, quae, medio hordei pleni, turgidique acino, ibidem cernuntur; quandoquidem ex Etruſcis Tuderti Nummis apud Paſſerium (1), qui ſignantur anchora, & tridente, diſcere poterat Ignarra, etiam montanis Civitatibus, ac Tuderto praeſertim, aliiſque etiam mediterraneis ea ſymbola obtingere potuiſſe, quae ex mari petita ſint. Addimus poſtremo tandem tria ex argento Samnitum Numiſmata, Tyrrhenicis exarata elementis, quorum epigraphes etſi non omnino ſimiles, omnia tamen ad laudatorum populorum Oſce loquentium, & Etruſcis συμφύλων Imperatorem pertinent, qui ᐊVꟷRᐊ8MƎ . ᐯI+VM . Ꝁ, *C. Mutil. Empratur*, ideſt *Cajus Mutilus Imperator* ſalutatur; eaque poſt Cl. Hannibalem Oliverium (2) a Guarnaccio ipſo allata ſunt (3). Verum e diverticulo in viam. Sua Numiſmata Etruſce loquentia habuit & Nuceria (neſcio an Alfaterna inter Picentinos, an Camellaria noſtra in Umbria), ſi Thomam Dempſterium (4), & Ant. Franc. Gorium (5), tum & Guarnaccium (6) audiamus, in quibus & compendioſe NVƎ, nempe NVƎ*kria*, & MVNIᐊꓘƎVN *Nuſcrinum* legitur, etſi Paſſerius (7) Numiſma decurtata epigraphe inſtructum ad Populoniam pertinere ſuſpicetur. Peruſiae inſuper ſua adſcivit Numiſmata Maffeius (8), in quibus ejuſdem nominis veſtigium invenire ſit in mutilis litteris VᐊƎ ERV; quamquam de eodem Numiſmate addubitet Guarnaccius (9), ut & de altero Sellariano

(1) *De re nummaria Etruſcor. pag. 176.* (2) *Diſſert. II. nel Tomo II. de' Saggi di Diſſert. Accadem. di Cortona.* (3) *Loc. cit. pag. 211. Tab. IX. num. 12., 13., & 16.* (4) *Etrur. Regal. Tab. LXI. n. 1.* (5) *Muſ. Etruſc. To. II. pag. 423. Tab. CXCVII.* (6) *Loc. cit. pag. 243., & ſeqq. Tab. XIV.* (7) *Loc. cit. pag. 175.* (8) *Oſſervaz. Letter. Tom. V. pag. 307. Tab. IV.* (9) *Loc. cit. pag. 251.*

no addubitavit Passerius [1]. Etrusce quoque inscripta Numismata fuerunt olim Eugubio, in quibus 𐌉𐌍𐌉𐌖𐌖𐌊𐌉 *Ikuvini* legendum venit, quaeque laudatus Bonarotius [2], & Vir Cl. Hannibal Oliverius Pisaurensis [3], tum etiam saepe citati Passerius [4], & Guarnaccius [5], ac postremus omnium tandem Rinaldus Reposatius Eugubinus [6] ediderunt. Pisauro quinetiam Numismata tribuuntur, in quibus Etruscis litteris signatur 𐌔𐌉𐌐 *Pis*, quae post Goltzium, & Augustinium [7] ediderunt Spanhemius [8], Gorius [9], Oliverius [10], ac tandem Guarnaccius [11]. Ravennae praeterea Numismata adscripsit Oliverius [12], & Guarnaccius [13], quae ab Arrigonio [14] proferuntur, & in quibus Etruscis characteribus exstat Epigraphe 𐌖𐌄𐌀𐌓 *Raeu*, quae quidem pro 𐌄𐌖𐌀𐌓 *Rave* sit, ob commutationis E in V apud Etruscos facilitatem; quod si haud improbetur, jam Hebraicae origini, quam super laudatus Mazochius [15] Ravennati Urbi adtribuit, dum illius nomen a רוה *Raveh* διάρρυτον *irriguum*, quod nempe in lacunis olim sita esset, derivavit. Tandem Etruscorum Numismatum in ditione Pontificia agmen claudet, quod Ariminensi Civitati tribuit Guarnaccius [16], quodque in Museo Cl. Planci nostri Arimini adservatur, cum ex litteris Æ simul junctis sive Graecis, sive etiam Etruscis, quibus R Latinum quoque convenit, ut utriusque fert opinio, Ariminum non aegre se prodat; Quamquam & viderim apud popularem meum Petrum Burghesium Sabinianensem, magnum, & excultum antiquitatis amatorem, & Auximi in Museo Leopardio exstare etiam intelligam multae conservationis nummum alterum, Martis caput altera parte praeseferentem, & clypeo armatum militem altera, cum Latino lemmate ARIMN, quod certe Ariminum ostendit.

IV. Praeter Numismata alia etiam sunt Etrusca Monumenta, quae adservantur, quaeque etiam persaepe eruuntur in ipsis ditionis Pontificiae locis quampluribus. Quid enim celebrius, ut a potioribus initium facia-

(1) *Loc. cit. pag.* 187. *Tab. V. num.* 12. (2) *Ad Monumenta Etrusca operi Dempsteriano addita explicationes, & conjecturae Phil. Bonarotae; Florentiae ex typographia Michaelis Nestenus Tab. LIX. num.* 4. (3) *Spiegazione di alcuni Monumenti degli antichi Pelasghi &c. In Pesaro* 1735., *e nel Tom. II. de'Saggi di Disser. Accademiche di Cortona*. (4) *Loc. cit. p.* 179. *Tab. IV. num.* 2., & 3. (4) *Loc. cit. pag.* 231. *Tab. XI. num.* 2., & 3. (5) *Della Zecca di Gubbio &c. To. I. In Bologna* 1772. *pag.* 6., 7., 8., 9., *e* 11. (7) *Dialog. V. pag.* 174. (8) *De usu, & praest. numis. Dissert. V.* §. 7. (9) *Difesa dell'Alfabeto degli antichi Toscani*. (10) *Dissert. della fondazione di Pesaro pag.* 25. (11) *Loc. cit. Tab. XV. num.* 3., & 4. (12) *Cit. Dissert. pag.* 45. (13) *Loc. cit. pag.* 259. (14) *Num. antiquiss. Tab. XVIII. num.* 67. (15) *Dissertaz. sull' origine degli antichi Tirreni, Diatriba III. pag.* 34. *Tom. III. de' Saggi di Dissertaz. Accadem. di Cortona*. (16) *Loc. cit. pag.* 260. *Tab. XVI. num.* 8.

ciamus, Eugubinis aeneis Tabulis, quae ſeptem numero habentur, & quarum quinque duplici latere ſcriptae ſunt, reliquae duae uno dumtaxat, ut omnes ſimul XII. paginas conſtituant? Earum ſiquidem partem aliquam Etruſcis exaratam litteris edidit omnium primus Henricus Smetius [1], tum Janus Gruterius [2], ac dein (ut pleres alios ſuperioris ſaeculi ſcriptores praetereamus) communibus elementis expreſſam, & explanatione donatam partem eamdem denuo vulgavit Vir Cl. Ludovicus Bourguetius [3], & laudatus Oliverius [4]; quemadmodum integras, & Etruſce loquentes ſingulas has Tabulas protulerat Dempſterius [5], & poſt eum iterum etiam edidit Paſſerius [6], at ea tamen varietate ordinis, ut quae nempe prima eſt Paſſerio, VI. a tergo Dempſterio ſit, ut de ceteris nunc ſileamus. Tandem & alteram ex Tabulis hiſce vulgaverat Gorius [7] Etruſce exaratam, quae apud Dempſterium ſecunda eſt, XI. apud Paſſerium. Hujus ectypum, qui forte fortuna in manus noſtras devenit, dabimus inter Monumenta veterum Etruſcorum ad calcem hujus Diſſertationis una cum Paſſeriana analyſi ex Paralipomenis ad Dempſterianum opus petita. Hanc Tabulam quinetiam, quam Gorius Orthium Carmen lamentabile Etruſcorum antiquorum cenſuit, verſibus Italicis reddere auſus eſt juxta Gorianam interpretationem Vir Cl. Xaverius Matthaejus Neapolitanus [8], ut Etruſcae poeſeos ſpecimen exhiberet. Praetereo cerebroſam quamdam ex hiſce Tabulis interpretationem, quam ſeptentrionalium etymologiarum ope exhibuit Stanislaus Bardettius [9] in poſtumo ejus opere inferius etiam citando; cum audacia hujuſmodi tentamina riſu potius excipienda ſint, quam ſeria cenſura expungenda. Tandem Eugubinarum Tabul. deſcriptionem, quae minimas etiam partes earumdem complectitur, habemus a Joh. Hieronymo Carlio Senenſe in Romanis Ephemeridibus [10]. Magni quinetiam facienda venit bilinguis Inſcriptio, Latina nimirum, & Etruſca, Piſauri in Porticu publici palatii exſiſtens,

(1) *Inſcript. antiq. ann.* 1588. (2) *Inſcript. antiq. pag. CXLII.*, *& ſeqq.* (3) *Biblioteque Italique, ou Hiſtoire Letteraire de l'Italie &c. a Geneve* 1728. *To. III. art. VIII.* (4) *Cit. opere:* Spiegaz. di alcuni Monum. *&c.* (5) *Etrur. Regal. To. I. pag.* 91. (6) *Paralipom. ad Etr. Regal. Dempſterii ad calcem.* (7) *Muſ. Etruſc. Vol. I. poſt Prolegomen. ad eamd. Tabul. pag. LV.* (8) *Dei Libri Poetici della Bibbia tradotti dall' Ebraico originale, e addattati al guſto della Poeſia Italiana &c. To. IV. In Napoli* 1771. *in* 4. *Diſſert. della Salmodia degli Ebrei pag.* 19. (9) *Della lingua de' primi abitatori dell' Italia &c. Modena* 1772. *in* 4. *Cap. VII. art. IV.*, *V.*, *e VI. pag.* 264., *e ſegg.* (10) *Efemeridi Letterarie di Roma per l' anno* 1772. *num. X. pag.* 76., *e num. XII. pag.* 90.

& ab Oliverio [1] edita, quam & nos proferemus inferius. Nota eſt inſuper Inſcriptio Etruſca, quae in proſpectu Cryptae ſepulcralis apud antiquam Falarim, quae nunc Civitas Caſtellana dicitur, legenda occurrit, quamque Bonarotius [2] publica luce donavit. Tum laudatus Auctor inter loca Etruriae, in quibus Etruſcae Inſcriptiones reperiuntur [3], enumerat Cornetum, Peruſiam, Plebis civitatem, Sutrium, Viterbium, ut nunc praeteream Sepulcra Etruſcorum apud Peruſinos, Iguinos, & Tarquinienſes a Paſſerio inluſtrata apud Gorium [4], de quorum uno inferius ſermo recurret, ceteraque Tuderti, & Corneti Monumenta, quae in ſingulis fere Etruſcorum Monumentorum Voluminibus, quae hucuſque prodierunt, occurrunt. Addam nunc inter Peruſina Etruſca Monumenta Inſcriptionem, quae exſtat in Muſeo Oddio in S. Herminii Suburbano, ubi linea quarta *Peruſe* nomen perſpicue legitur, quam a me deſcriptam autumnali otio anni CIↃIↃCCLXXI. heic referam, etſi temporis iniuria pene detritam:

. . . . IOVƧAƧ	*ſaſuphi*
HJƎSAItIt . . . Ǝ .ꟻƎMA	*ameu.e . . . titiaſelei*
AƎƧIA ƎMAItƧƎꟼ	*reſtiame aiſea*
ƎƧVꟼƎ1 AƎVƧOAꟼ	*raphslea Peruſe*
VMƎↃ . . . . . OAↃ : И	*n. caph . . . chemu*
M . . . . . . AꟻtↃꟼƎꟻƧV	*uſuerutua . . . . m*
ƧꟻꟼA . . . . ꟻИA	*anu . . . . arus*
. . . . Ǝ . . . ƧO . . . AↃ	*ca . . . . phs . . . . e*

Longus eſſem, ſi cetera Monumenta Etruſca adhuc anecdota, quae in veteri ſepulcreto detecta ſunt ad ſuburbia Peruſiae in Paraecia S. Chriſtophori de Piſcilla ann. CIↃIↃCCLXVI. referre vellem. Quid ſi etiam Paſſerio [5], & Guarnaccio [6], aſſentiamur, Arimnum Tuſcorum Regem, de quo Pauſanias [7] tum Arimniae gentis, cuius in hac Cortonenſi inſcriptione mentio:

RAVNTV. ARMNI. VIL. LXXV

Rantis Arimni, qui vixit annis LXXV, tum & Ariminenſis civitatis originem primam exſtitiſſe? Neque nunc inter Pontificias civitates Etruſcorum praetereunda Urbs vetus, ubi Decembre menſe anni CIↃIↃCCLXXII. in Crypta ſepulcrali columella Acherontica, quam primum habeamus vetus Etruſcorum Monumentum ibi detectum, inventa eſt hiſce inſculpta characteribus:

Heic

(1) *Marmor. Piſauren. pag.* 11. *num. XXVII.* (2) *Loc. cit. Tab. LXXXII. num.* 1. (3) *Loc. cit.* §. *XLIV. pag.* 93., *& ſeqq.* (4) *Muſ. Etruſc. To. III. pag.* 99. (5) *Cit. Paralipom. &c. de Nominib., Praenominib., Cognominib., & metronymicis Etruſcor. pag.* 218. (6) *Loc. cit. pag.* 262. (7) *Eliacor. I.*

Heic forte habetur defunɑi Etruſci hominis nomen, qui ANI. VENELVS. VINVCENAS ſalutari potuit, nempe *Anius Venelius*, ſive *Venilius* (Venilia enim Turni mater dicta eſt), *Vinucenae* filius; quandoquidem Etruſci metronymicis potius, quam patronymicis gaudebant, ut inferius etiam dicemus. Verum haec hactenus.

V. Habetis, opinor, Socii eruditiſſimi, cauſſas, ob quas in Latio degens non importunus cenſear, ſi Etruſcorum Alphabetum etiam iterato protulerim. Nunc id reliquum eſt, ut de Alphabeto ipſo aliqua proloquar. Poſtea quam detectae, & in apricum prolatae ſunt celebres Iguinorum Tabulae, inſignia nempe illa Ritualia Monumenta, ſeu Divûm preces, & litaniae, quod contigit anno CIƆCCCCXLIV., plures ſcriptores, quorum aliquos ſupra laudavimus, in id deinde ſuam ipſorum curam conlocarunt, ut aliquid ſaltem de litteris, quibus eaedem Tabulae ſcriptae ſunt, ſtatuerent. Quare pluria diverſis temporibus Etruſcarum litterarum, quibus ſcilicet Iguina Monumenta inſtructa ſunt, Alphabeta concinnari coeperunt, quae duplici Tabula, veluti uno obtutu, a Cl. Viro Antonio Franciſco Gorio (1) expreſſa ſunt, ut videre eſt in Praefatione ad ejus Alphabeti defenſionem, quam Florentiae anno CIƆIƆCCXLII. publici juris fecit, & cuius inferius etiam a nobis mentio fiet. Horum Alphabetorum primas ducunt duo Alphabeta, quae omnium primus edidit Theſeus Ambroſius anno CIƆIƆXXXIX., quibus ſuccedit tertium a Petro Franciſco Gambullario cuſum anno CIƆIƆXLIX., tum quartum a Sancte Marmocchinio Ord. Praedicatorum vulgatum anno CIƆIƆL., deinde quintum a Paullo Merula proditum anno CIƆIƆCV., ac dein a Gruterio etiam adſcitum, & denuo editum; quod ſexto loco ſubſequitur aliud a Gabriele Gabrielio Eugubino propoſitum; hinc ſeptimum habetur, quod auctorem agnoſcit Coſmum de Rena anni CIƆIƆCXC., octavum inſuper, quod eſt Philippi Bonarotii anni CIƆIƆCCXXVI., nonum praeterea, quod ex Edmundo Chiſhullio agnoſcimus anni CIƆIƆCCXXVIII, quodque ex eo dein rurſus anno CIƆIƆCCLIX. in ampliſſima Tabula Cl. Vir Carolus Mortonius Medicinae Doctor, & Societatis Regiae Londi-

(1) *Cit. Opere, cui titulus*: Difeſa dell'Alfabeto degli Antichi Toſcani &c. Tav. IX. n. I., e II. pag. CXXXIX.

dinenſis a ſecretis; decimum quinetiam, quod a Ludovico Bourguetio concinnatum eſt anno CIƆIƆCCXXXIII., ac tandem undecimum, quod Gorii eſt anni CIƆIƆCCXXXVII., & duodecimum, quod Maffeii eſt anni CIƆIƆCCXXXIX., quorum utrumque omnium poſtremum prodiit, & multis animorum diſſentionibus originem praebuit. Verum nos de huiuſmodi contentionibus parum ſolliciti Alphabetum Etruſcum nunc exhibemus eo prorſus modo, quo Cl. Gorius primum edidit in Tomo I. Muſei Etruſci inter Prolegomena (1), ac denuo iterum propoſuit in laudata ipſius Alphabeti defenſione adverſus Maffeium (2). Quamquam nos modo non ita animo comparati ſimus, ut in tanta rerum obſcuritate, & incertitudine judicium proferre, aut unius opinionem alterius ſententiae proponere nos poſſe cenſeamus, tamen cum Gorio noſtro multis in partibus Bonarotius (3), magnus ipſe eruditionis, & doctrinae promuſcondus, praeluxerit, tum Gorio Paſſerius, Oliverius, Mazochius, Lamius, Plancus, Guarnaccius, Cultellinius, Venutii, ceterique Etruriae Myſtae celeberrimi dein adceſſerint, cumque tandem luculentiſſima illa adverſus Maffeium defenſa Alphabetum ſuum non modo ſat feliciter, veroſimiliterque Gorius propugnaverit, verum etiam Maffeiana diſcrimina, & additamenta ſtrenue excuſſerit, & improbaverit, ſatius propterea eſſe duximus cum Gorio, aliiſque ſtare, quam aliter cum uno Maffeio ſentire. Etruſcum vero Alphabetum, quod eodem anno CIƆIƆCCXXXVII. edidit Andreas Adamius Vulſinienſis (4), adeo cerebroſum, ac pene monſtroſum eſt, ut inter varia Etruſcarum litterarum Alphabeta, quae collegit Gorius, haud recenſeri meruerit. Verum nunc nequaquam inficiabimur, Cl. Monachos Benedictinos Congregationis Sancti Mauri aliquid nobis ſcrupuli, & difficultatis inieciſſe, cum in egregio eorumdem novo rei diplomaticae Tractatu non ſemel (5) Etruſcum Alphabetum proponere, ac tueri ipſos animadvertimus, quod XXV. conſtat litteris, quas ipſos (6) ex Dempſterii, Gorii, & Cortonenſium Sociorum exemplaribus, tum potiſſimum ex Bourguetii ſyſtemate conlegiſſe profitentur. Huiuſmodi Alphabetum laudati Monachi Bourguetium ſequuti cum Samaritano, Graeco, Arcadico, & Pelaſ-

(1) *Pag. XLVIIII.* (2) *Tab. II. pag.* 33. (3) *Loc. cit. §. XLI. pag.* 85. (4) *Storia di Volſeno antica Metropoli della Toſcana &c. In Roma* 1737. *To. I. Lib. I. pag.* 31. (5) *Nouveau Traitè de Diplomatique &c. To. I. Par. II. Sect. II. Cap. XII. pag.* 654. *Tab. VII. num. II., & Tom. II. Part. II. Sect. III. Cap. II. §. II. pag.* 71. (6) *Ibid. Tom. I. Part. I. Sect. II. Cap. XII. §. V. pag.* 661.

lafgicō pariter comparant, quibus omnibus idem quoque refpondere contendunt. Quare Bourguetiano Alphabeto, quod XXIV. litteris conftat, ut videre eft apud Acta Academiae veftrae Etrufcae [1], & cui iifdem inhaerere fere religio eft, litteram C addiderunt, atque O brevem, ac longam ftatuerunt, ut & apud Graecos ufuvenit; etfi tamen Maffejus [2] cum Prifciano Etrufcos littera O Hebraeorum inftar caruiffe contenderit, & Gorius cum eo unanimis [3]. Ceterum cum coniecturis niti eofdem etiam nobis vifum fuerit, quarum nonnullas in dubium quoque revocare facile effet, hinc haud a propofito noftro amoveri paffi fumus; quamquam tamen nec Gorianum ipfum Alphabetum, cui nos inhaeremus, omni exceptione immune effe exiftimemus.

VI. Verum nunc de litteris, fcriptione, & lingua Tyrrhenorum pauca addenda erunt, ut Lectori noftro hujus emortuae, & incognitae jam fere penitus linguae notio aliqua conftet. Quare Alphabetum Gorianum ex XVI. coalefcit litteris, quot fcilicet Cadmum primum ex Phoenicia in Graeciam adtuliffe perhibent. Duodecim fimplices funt, fcilicet A E I K L M N P R S T V, duplices vero quatuor Ξ Θ Φ X, quibus adcedit H, adfpirata nempe, auxiliaria, ac fuperaddita littera, quae nifi fola fit, tribus pofterioribus duplicibus comprehenditur. Hujus autem formam aliqua tantum ex parte immutatam ab Etrufcis Graecos, & Latinos fuiffe mutuatos, contendit Guarnaccius [4]. Videri tamen poterit, fi libeat, Cl. Mazochii de δασείας litterae H tam apud Graecos, quam apud Latinos antiquitate judicium [5], ubi inufitatam formam ex Tabulis Heraclienfibus etiam adducit. Quamquam vero Goriano Alphabeto omnino adhaerere nobis propofitum fit, tamen variis litterae A formis alteram fic expreffam ᴎ, ut & litterae R variis item formis alteram modo hoc fingnatam ᴙ nos modo addemus, quarum utraque in Junonali facra Menfa Herculanenfium ad calcem adducenda inter Monumenta veterum Etrufcorum, & in recitato fuperius Theani Etrufco Numifmate ufurpata reperitur; quemadmodum prior etiam bis occurrit in praecitato Calatiae Nummo. Nova etiam litterae E forma adcedet fic expreffa ⊦, & ex

(1) *Saggi di Differt. Accadem. di Cortona Tom. I. pag.* 1. (2) *Della Lingua, e delle Ifcrizioni Etrufche, e Pelafghe, Tom. VI. Offervaz. Letterar. pag.* 169. (3) *Difefa dell'Alfabeto degli antichi Tofcani pag.* 142. (4) *Origini Italiche To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag.* 223. (5) *Tabul. Heraclien. Part. I. Diatrib. III. Cap. II. pag.* 116. *adnot.* 12.

& ex eodem Theani Nummo petita. Hujusmodi formam apud Graecos Italienses quinetiam additae a Simonide litterae H, scilicet E longae, vices gessisse, usurpata dumtaxat laeva parte media ⊦, ostendit Mazochius [1]. Hanc formam tamen Gorius tamquam T exprimentem proposuit, nescio, quonam fretus monumento. Nova insuper litterae K forma a nobis nunc additur, quae sic conficitur ↑, ejusque specimen nobis exhibet Nummus aeneus rarissimus ad Herculanum pertinens, quem ex Museo Montemellinio Perusiae omnium primus protulit Cl. Gorius [2], ac dein eruditissimus Guarnaccius [3]. Ejusdem schema, quod apud nos adservatur, heic nunc statuere praestat.

Tum de littera Q, quae in hoc nostro Alphabeto desideratur, aliqua dicemus, monentes nimirum Etruscum elementum ϙ, quod bis invenitur in Etrusca columella, de quo Passerius in Dissertatione *de Etruscorum funere* [4], quodque raro in aliis Monumentis occurrit, adhuc non constare, num referat CH, ut Bourguetius, vel K, ut Gorius censuit, vel, ut aliis visum est, potius ad Φ Graecorum pertineat. Ceterum facile suspicatur Passerius, hinc apud Latinos ortam litteram Q, quae ut formam, ita etiam potestatem retineat. Etruscos vero C pro Q usurpasse, alibi [5] censuit, ut in epigraphe ɅIƎϽ, CVIL, sive *Tinmcuil*, quae mutila habetur in celebri Chimaerae signo Mediceo, integra vero in altero Coratiano Cortonensi, usuvenisse ostendit. Litteras vero B, & F abesse passi sumus ab Alphabeto nostro, quamquam Maffejus [6] hanc formam 8, sive 8, in Nummis Samniticis, quos habes apud Guarnaccium [7], & quorum unum superius citavimus, respondere putet litterae B, ut proinde MINI8AƧ non aliter, quam *Sabinim* legendum contendat, & AVꝉAΔ8MƎ quoque legi *Embratur* ipse velit. Sed nos ad litteram P, quae & pro PH, & pro Φ usurparetur, antiqua simplicitate, & inopia sic monente, antequam adspiratae novam, diversamque formam nanciscerentur, cum Gorio, aliisque facile amandandas censemus. Litterae F quinetiam adfinis

(1) *Loc. cit. pag.* 117. (2) *Difesa dell' Alfabeto degli antichi Toscani pag.* 166. (3) *Origini Italiche Tom. II. pag.* 222. *Tav. X. Num.* 3. (4) *Mus. Etrusc. Tom. III. pag.* 100. (5) *In Dempsteri Lib. de Etr. Regal. Paralipomen. Tab. XXII. pag.* 60. (6) *Osservazioni Letterarie To. V. pag.* 341. (7) *Loc. cit. To. II. Tab. IX. num.* 12., & 13.

finis littera V fuit, ut ejus vices gerere potuerit; quod quidem, ſi opus nunc eſſet, poſſemus oſtendere; quemadmodum & PH, & Φ, tum & ב dein vices etiam geſſit juxta Graecae linguae, quin & Hebraicae indolem, ad quam Etruſcum idioma propius adcedere nonnulli cenſuerunt, quod & nos inferius innuemus. Una tamen ex litterae V ſomis, quae in Tyrrhenicis Monumentis ſic pingitur כ, habetur etiam inverſo modo effićta, ſive dextrorſum hians ſic ꓛ in Tabulis Heracleenſibus apud Cl. Mazochium, qui eidem nomen ו *Vau* Hebraeorum adſeruit; quamquam & loco denſae adſpirationis ejus, quam ſpiritus denſi nota Graeci deſignant, Latini vero ſibilante littera exprimunt, adhibitam interdum obſervaverit (1). Illud poſtremo adnotabimus, in Tabula Eugubina I. apud Paſſerium, quae Latina eſt, S obelo ſuperius notari ſic S̄, ut proinde ipſam litterae Hebraeorum צ *Tzade* ſimilem reddat, & ex Tyrrhenico ipſo Alphabeto petita adpareat (2). Supervacaneum vero ſit monere, litteram S apud Pelaſgos in eiſdem Eugubinis Tabulis pro F in pluralibus vocibus exprimendis adhibitam fuiſſe, ut BVF pro *Bus*, aliaque id genus occurrant (3), quod & Oſcis etiam familiare fuit, qui cum Etruſcis una gens, & populus exſtiterunt. Familiaris etiam fuit Pelaſgis, & Eugubinis, quos eoſdem cum Etruſcis diximus, adſpirationis uſus inter vocales litteras, quas iidem geminare ſaepe ſolebant, quod Paſſerius non ſemel in eorum celeberrimis Tabulis animadvertit (4). Hinc ipſos vocem in gurgulione criſpaſſe, & cum anhelitu pronuntiaſſe exiſtimat, quod & Florentinis, ceteriſque Etruſcae ditionis populis etiamnum in uſu eſt, quos proinde ab Hebraeae gentis populis, quibus etiam adſpirationes valde frequentes erant, dimanaſſe antiquitus, facile quis cenſeat. Antequam de litterarum Etruſcarum forma obſervationes abrumpamus, adnotare juvabit, diphthongos quinetiam, AE nempe, & EI praeſertim fuiſſe Etruſcis, quarum prima in E reſolvebatur, & in Inſcriptione *Aeliae* habetur, altera vero, ut I pronuntiabatur, & in laudata Junonali ſacra Menſa Herculanenſium occurrit, quae, ut & ſuperior Inſcriptio, inferius adducta a nobis nunc eſt. Si cui vero libeat Etruſcarum litterarum comparationem cum Latinis, & Graecis adcurate inſtitutam animadvertere, conſulat Vi-

(1) *Tab. Haracleen. Part. I. Diatr. III. Cap. II.* §. *III. pag.* 128., *& ſeqq.* (2) *Paſſeri Lettera Roncaglieſe XIV. pag.* 345., *&* 346. *To. XXVI. della I. Raccolta Calogeriana.* (3) *Paſſeri Lettera Roncaglieſe XVII. pag.*326. *Tom. XXVII. della medeſima Raccolta.* (4) *Lettera Roncaglieſe XVI. ivi pag.* 274., *e ſeg.*

Virum Cl. Marium Guarnaccium (1), ad quem digitum intendiſſe contenti erimus. Haec vero de litterarum Etruſcarum forma, & poteſtate dixiſſe etiam ſufficiat; quamquam tamen non aegre fateamur, aliquam ex varia pictorum, & ſcalptorum effingendi ratione, & populorum uſu occurrere litterae formam, quae non facile ad certum litterae ſonum amandari poſſit; quod quidem ſaepe crucem figit Etruſcae palaeographiae interpretibus (2).

VII. Praeſtat nunc de Etruſcorum ſcriptione aliqua etiam adtingere. Eorum antiquiſſimos uſos forte eo ſcribendi more, quem βουςροφηδὸν Graeci dixerunt ab inflexione verſuum boum arationem imitantium, nobis innotuit tum ex aliis Monumentis, tum praecipue ex Inſcriptione, quae in Agro Cortonenſi reperta eſt anno CIƆIƆCCLXXI. menſe Auguſto eo loci, qui *Montanara* dicitur, quaeque nunc in Aedibus Nobilium Serniniorum Equitum adſervatur, ubi nos eamdem exſcripſimus otio autumnali ejuſdem anni, dum inter vos erudite, & libenter hoſpitaremur. Ibi nempe quarta, & poſtrema ejuſdem linea hac ratione exarata deprehenditur, ut ex apographo, quod nunc exhibemus, dignoſcere quiſque poterit:

И 1 V И V 1 И E Ǝ
I O A V Q V Y M
A Ƨ I И A
I A Λ V . . . . Ɔ I И E

Videtis heic ultimam lineam retrograda inflexione exaratam, quod ſane etiam vel ſculptorum ignorantia, vel ſequioris ſculpturae, quae dein ſiniſtrorſum formabatur, invaleſcente conſuetudine fieri potuit. Quamquam enim βουςροφηδὸν ſcribendi genus antiquiſſimum apud Graecos fuerit, & rariſſimum, nec praeter celebrem Sigeam Inſcriptionem, & praeter alteram, quae una Pauſaniae (3) innotuit, in ara Periandri Cypſelidae inſcriptam, tum praeter Solonis, qui Periandri aequalis, & ſocius fuit, leges hoc etiam modo conſcriptas nullum aliud Monumentum huſquedum emerſerit, tamen non ita fortaſſe vetus, neque ita rarum apud Etruſcos fuit. Siquidem Gorius (4) habet votivam Inſcriptionem lateri Etruſci juvenis armati inſculptam, quae hujuſmodi ſcriptionem exhibet. Hac etiam ratione efformata videri poſſunt in celebri Gemma Anſideana (5), nunc Boruſſenſis Muſei, duo

(1) *Origini Italiche To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 29., e ſeg.* (2) *Paſſeri Lettera Roncaglieſe XII. To. XXIII. della cit. Raccolta pag. 376., e 380.* (3) *Lib. V. cap. 17.* (4) *Muſ. Etruſc. Tab. CVIII. Vide Paſſerium* Lettera Roncaglieſe X. *pag. 315. To. XXIII.* Raccolta d' Opuſcoli del P. Calogerà. (5) *Vid. Gorium* Difeſa dell' Alfabeto Etruſco *pag. CXXIX., ubi Gemmae ectypus habetur, Cl. Guarnaccius quinetiam ſuam de Originibus Italicis III. Voluminum frontem hac ipſa Gemma ornavit.*

duo Thebanorum Heroum nomina ΑΥΡΕΣΘΕ *Adraſti* , & ΓΑΡΘΕΝΥΓ *Parthenopaei* , quae aliter a tribus aliis (quinque enim dumtaxat ibidem ex ſeptem adducuntur) exarata habentur , ut obſervavit Praeſul eruditiſſimus Guarnaccius (1) . Ceterum Etruſci ut plurimum a dextera ad laevam ſcriptitabant , ut & Bonarotius (2) praeſertim oſtendit . Verumtamen Romanis omnia occupantibus , Etruſcorum litterae veterem formam amiſerunt , ut dein non a dextera ad ſiniſtram eorum more , ſed a ſiniſtra ad dexteram more Romano ſcriptio fieret . Hujuſmodi autem poſtremae ſcriptionis exemplum unicum habetur ex Bonarotii (3) fide , quod ſcilicet exſtat in altero ex operculis ollarum fictilium , quae inter oppida Podii Bonitii , & Caſtellinae repertae fuerunt ; Quamquam dein plura alia poſt Bonarotium emerſerint , quae apud Gorium praeſertim in Muſei Etruſci voluminibus videri poſſunt ; quaeque ſane inclinantis gentis , & linguae Etruſcae jam ſigna cenſeri debent , ut & ipſae Epigraphes Etruſca ſimul lingua , & latinis characteribus elaboratae idem produnt. Indicium enim eſt gentis vel victoriis , vel potentia praeſtantis , ſi linguae , qua ipſa utitur , uſus apud exteros invaleſcat , ut etiam ex ejus deſuetudine de ipſa gente jam prolabente recte argumentum fiat . Quare nil mirum , ſi praepotente jam Romana Republica , quae Italiam fere totam moribus ſuis conformavit , ipſa ſcripturae Etruſcae in Latinam mutatio contigit , quam nimirum Paſſerius (4) ſtatuit circa annum V. C. CCCCLXIV. , ut ex Eugubinis Tabulis latine ſcriptis eidem arguere facile licuit . Adſcita inſuper ab Etruſcis fuiſſe tum Graeca elementa , tum Graeca vocabula , patet ex nonullis eorum Monumentis , quae Graecis Inſcriptionibus donantur , quaeque reperta ſunt praeſertim inter Campanos , qui olim Etruſcis adnumerabantur , quiqui poſtea Graecis finitimi , qui eam Italiae partem dein incoluerunt , quae a Taranto uſque ad Cumas , vel , ut Plinio (5) placet , a Locris Italiae fronte ad Tarentum uſque protenditur , eorum litteras , & idioma facile arripuerunt . Teſtis Vas fictile , quod eſt Napoli in Muſeo Vallettiano , quodque habet Cl. Maffeius inter inſcriptiones varias poſt Muſeum Veronenſe (6) . Ipſum enim multis figuris conſpicuum exhibet Pictoris nomen Graece exaratum ſic :

(1) *Origini Italiche Tom. II. Lib. V. Cap. I. pag.* 39. (2) *Loc. cit.* §. *XLII. pag.* 90. (3) *Loc. cit.* §. *XLV. pag.* 100. *Tab. LXXXIV. num.* 4. (4) *Paralipom. in Thom. Dempſterii Libros de Etrur. regal. pag.* 246. (5) *Hiſtor. Natur. Lib. III.* (6) *Muſ. Veron. pag.* 318. *num.* 2.

ΜΑΞΙΜΟΣ . ΕΓΡΑΨΕ

Maximus Pinxit.

Exſtat etiam in Bibliotheca Vaticana Vas aliud hujuſmodi ex Campania advectum, & a Cl. Winckelmannio [1] relatum, in quo pariter Graecis elementis legitur:

ΑΛΣΙΜΟΣ . ΕΓΡΑΨΕ

Alſimus Pinxit.

Huc pertinet etiam Vas Maſtrilliani Muſei Neapoli, Graecis ΗΗΡΑΣ, ΕΝΕΥΑΛΙΟΥ, & ΔΑΙΔΑΛΙΟΥ cujuſdam nominibus, tum & figuris inſigne, quod apud Cl. Mazochium [2] cernitur. Copulandae inſuper huic Vaſi dyotae tres [3] Etruſco artificio conformatae, & variis Graecis nominibus inſcriptae, quibus deſignandis ſuperſedeo, cum eadem ex Mazochio cuique petere facile liceat. His adde Vaſa alia, quae in III. ipſo Volumine *Picturarum Etruſcorum in Vaſculis* [4] a Cl. Paſſerio noſtro adducta ſunt, quae hujuſmodi Graecis Inſcriptionibus, obſcuris licet, donantur, quas quidem facile erit conſulere. Quare nil mirum, ſi Feſtus in verbo *Bilinguis* de Brutiis, ceteriſque Magnae Graeciae populis dicat: *Oſce* (quod eſt fere Etruſce) *& Graece loquebantur*. Verum haec hactenus, quae quidem a nobis latius tractabuntur in Diſſertatione, quam paramus, *de Graecitate extra Graeciam variis temporibus uſurpata, & exculta*. Etruſci quinetiam, ut ex omnibus eorum uſquedum notis Monumentis patet, non alio ſcripturae genere uſi ſunt, quam eo, quod majuſculum audit, numquam adſcito altero, quod minuſculum dicitur. Tandem circa Etruſcorum ſcriptionem illud animadvertendum eſt, monente Paſſerio [5], voces truncare eoſdem conſueviſſe, ut reliquam earum partem, ideſt ſyllabas, quas praecedens linea non caperet, in ſequentem transferrent, quod quidem Hebraeos ſemper refugiſſe patet.

VIII. Quid autem de lingua ipſa Etruſca cenſendum ſit, utrum ſcilicet ab Hebraica, ut laudati Mazochius [6], & Maffejus [7], tum etiam Paſchalis Amatius popularis meus [8], an a Graeca, ut Bourguetius, & Gorius [9], vel ab utraque, ac vetere Latina ſimul, ut Paſſerius [10] exiſtimavit, derivanda ſit, non ego is ſum, qui inter tot praeclaros Scriptores in diverſa abeuntes ju-

(1) *Monumenti antichi inediti &c. Tom. I. num.* 143. (2) *Tabul. Heralien. Par. I. pag.* 138. *Tab. aen. num.* 1. (3) *Ibid. n. II., III., & IV.* (4) *Tab. CCL., & CCLI., pag.* 38., *& Tab. CCLV. pag.* 40. (5) *Lettera Roncaglieſe XVII. pag.* 323. *Tom. XXVII. della citata Raccolta.* (6) *Diſſertaz. ſull'origine de' Tirreni Tom. III. num.* 1. *degli Atti dell'Accad. di Cortona.* (7) *Della lingua, e delle Iſcrizioni Etruſche, e Pelaſghe Tom. V. delle Oſſervaz. Letterar. §. XVIII. pag.* 161., *e ſegg.* (8) *Diſſertazione II. ſopra il Rubicone degli antichi, Append. XIV. ſopra il §. XXV. pag.* 189., *e ſegg.* (9) *In Muſeo Etruſco paſſim.* (10) *In Epiſtolis Roncalienſibus, in Paralipomenis ad Dempſterium, & alibi.*

judex aſſideam, aut a me definiri poſſe confidam, praeſertim cum multi emunctae naris viri omnes hujuſmodi conatus, tamquam inanes ut plurimum traducendos judicaverint. Ceterum ſi quod veroſimilius eſt, conſectari velimus, ad Hebraicum potius Etruſcum idioma adcedere facile adfirmarem, quod etiam Cl. Guarnaccio (1) viſum eſt. Docet id praeſertim elenchus vocum ſive Etruſcarum, ſive Latinarum (Latinum enim idioma multa ex Etruſco ſit mutuatum oportet), quem ex J. Beatonio Anglo, qui Graecas plures, & Latinas, quin & Britannicas ex Hebraeo fonte petitas contendit, tum ex Mazochii, Paſſerii, Maffeii, aliorumque operibus efformandum ſucceſſivis horis curavi, quemque ad calcem exhibere non inutile erit. Verum inter ipſas Cimmerias tenebras, quibus hac in re circumcingimur, non aegre ad ridendum adducimur Stanislai Bardettii conatus, qui Socii ſui Joh. Harduinii παραδόξοις delectatus omnia Etruſca Monumenta, quin & Tabulas ipſas Eugubinas ope ſeptentrionalium idiomatum, nempe Gallico-Germanici, Armorici, Wallici, Gothici, Anglo-Saxonici, Francici, & Alamannici interpretari magna ſane confidentia auſus eſt (2). Neque hoc eruditionis monſtrum novum omnino eſt, quandoquidem Hadrianus Scriekius etiam in ſuis *de Originibus* libris oſtendere tentavit, *linguam Etruſcam eamdem eſſe cum Tuetonica*, qui nimirum etiam unam ex Eugubinis Tabulis *auxilio Teutonicae linguae* explanavit (3). Alios etiam Septentrionales ſcriptores, qui hoc tentarunt, a Maurinis Monachis novi Tractatus Diplomatici conditoribus, quos ſupra laudavimus, adductos offendere licet (4). Nemo tamen melius hujuſmodi cerebroſa tentamina ridenda ſuſcepit (quis enim ſerio haec confutanda adgrediatur?) quam anonymus quidam ſcriptor (qui Hieronymus Zannettius Venetus a quibuſdam habitus eſt), qui nempe anno CIƆIƆCCLI. Opuſculum (5) edidit lepidum, & feſtivum ſatis, in quo prope Ravennam in Theodericum Oſtrogothorum Regem, & in Caſſiodorum eidem a ſecretis incidiſſe fingit, ac cum ipſis de Etruſcis Monumentis conſerto ſermone, litteras, quibus eadem inſtructa ſunt, Geticas, ac Runicas potius, quam Etruſcas ſtatuendas comminiſcitur, ut proinde ex barbarorum inruptio-

(1) *Origin. Italiche Tom. I. pag.* 218. (2) *Della lingua de' primi Abitatori dell' Italia: Opera poſtuma del P. Stanislao Bardetti della C. di G. In Modena.* 1772. (3) *Vid. Maffeium loc. ſupr. cit.* §. *X. pag.* 99. (4) *Tom. II. Par. II. Sect. III. Cap. II.* §. *II. pag.* 72. *adnot.* (1). (5) *Nuova traſfigurazione delle lettere Etruſche. MDCCLI. in* 4. *di pag. XXVII.*

ne in Italiam Gothici etiam charačteres pervaſerint, quibus ſignata fuerint vaſa, tegulae, marmora, numiſmata, aliaque hujuſmodi, quique dein pro Etruſcis habiti fuerint. Id etiam nonnullis Runicis, ſive Geticis adductis Monumentis, & cum iis, quae Etruſca cenſentur, facta comparatione, evincere nititur. Verum ipſe joci cauſſa tamquam ſomnium narrans, non ſerio, nec vigilans, ut ceteri ipſo dormiente ſomniculoſiores commenti ſunt, id Litteratorum meditationi, vel potius oblectamento propoſuit. Ceterum Paſſerius id aegre ferens, quod quaſlibet Etruſcorum Monumentorum interpretationes, quarum pleraeque eidem adceptae referri debent, ludicra cenſura traductas cerneret, in Vindiciis Etruſcis (1) adſeruit, hujuſmodi difficultatem contentionis ſtudio magis, quam veritatis obiectare eos, qui vere in his ſtudiis peregrini laudem ſibi aliquam ex cavillatione aucupantur.

IX. Quare ſemper incertum ſummopere erit, quid Etruſcae ſcriptiones obvolvant, etſi eiſdem magnorum Virorum interpretationes adceſſerint. Ex Eugubinarum Tabularum comparatione, Etruſcarum nimirum cum Latinis Paſſerius aliquid luminis ad hujus idiomatis intelligentiam derivari poſſe confiſit, poſtquam ad examen jam cetera minora Monumenta revocaverat, tum mutua eorum conlatione aliquas voces explanaſſe ſibi viſus eſt. An ipſi res bene ceſſerit, quamquam ad id eruditionum omnium opes adſciverit, multaque ingenioſe detexerit, aliorum ſit omnino judicium. Ceterum multum lucis quinetiam ſperandum videtur ex ceteris bilinguibus Monumentis, Latinis ſcilicet, & Etruſcis ſimul junctis, quorum nonnulla deſignabimus. Cl. Oliverius (2) Caii Fatii Haruſpicis Inſcriptionem latine, & etruſce loquentem unum, idemque protendere exiſtimavit, ut Etruſca nimirum Latinae omnino reſpondeat; quamquam hanc ipſam Epigraphem Paſſerius (3) ſacra Deorum lingua, quae quidem a vulgari Etruſca, in ceteris nimirum uſurpata Monumentis inſigniter differat, concinnatam velit, quod Dempſterius (4) ipſe, & Paſſerius (5) quin etiam de Eugubinis Tabulis cenſuerunt. Verum ut hujus adſertionis teſtimonium, ac ſpecimen quodammodo quilibet in promptu, ac ſub oculis habeat, heic nunc ipſam Epigraphem ſubjicimus, Etruſcam lineam ob columnae

(1) *Pag. XXI. Tom. I. Pictur. Etruſc. in Vaſculis.* (2) *Marmor. Piſaur. pag.* 11. *num. XXVII.* (3) *Lettera I. Roncaglieſe pag.* 367. *Tom. XXII. della Raccolta I. d'Opuſcoli del P. Calogerà.* (4) *Loc. cit. §. XLVI.* (5) *Ibid.*

mnae exiguitatem in duas redigentes:

...TATIVS. L. F. STE. HARVSPE...
FVLGVRIATOR

+ЯИtΥqt . ƨIΥMt3И . qʌ . qʌ́ . ƨ3tA8AƆ
ƆAtИA98

Hanc ſic legunt, qui Goriano Alphabeto inſiſtunt, & ipſe Oliverius praeſertim:

Ca. Fates. Lr. Lr. Netmuis. Trutnut Frontac.

Quare *Ca. Fates* eſt Oliverio *Cajus Fatius*, cum non T initio mutilae Inſcriptionis, ſed F haberi exiſtimet, ubi & C., decurtatum nempe praenomen evanuit. *Lr. Lr.* eidem ſignificare videtur *Lartis Filius*, quod *Lar* Etruſcorum in *τὸ Lucius* a Romanis converſus fuerit. *Netmuis* reſpondet Stellatinae Tribui, in qua Urbinum praeſertim Piſauro proximum cenſebatur, ut poſt Gruterii [1] Inſcriptionem Fabrettius [2] obſervavit, & cujus nomen, etſi ex Feſto Tuſcorum redoleat originem, cum nempe Stellatinus ager in Etruria ſitus eſſet, tamen ab Haruſpice forte reprobatum eſt, quod vulgaris eſſet idiomatis, ut idem Paſſerius ſuſpicatur [3]. Ceterum quoad Etruſci vocabuli ſignificationem, & quoad ejus cúm Latino rationem Oliverio haeret aqua. Paſſerius vero aliquid tentavit [4], dum *Ναύςαθμον Navale*, aliaque Graeca vocabula huic ſimilia cum *Netmuis* comparavit, ut vox haec etiam Stellatinae Tribui, quam a Graeco verbo *σέλλομαι navigo* ipſe derivat, reſponderet; cum ſcilicet alter Stellatinus ager, ab eo, qui in Campania erat, diverſus, ultra Capenam mare verſus protenderetur, & Feroniae lucum comprehenderet. Verum quis adeo incerta mercetur? *Trutnut* vero eidem Oliverio eſt a *trutinor*, quaſi *trutinatores* eſſent *Haruſpices*. Tandem *Frontac* (non *Frqntac*, ut legit Bourguetius) a *βροντάω tono* petendum putat, commutato B in F, ut ſaepe uſuvenit, ut proinde *Frontac* idem ſit, ac *Fulgurator*, quemadmodum apud Pindarum Juppiter Dorice *αἰολοβρόντας velocia tonitrua excitans* compellatur. Aſt Maffejus [5] potius ab Hebraea radice ברק *barak fulguravit*, quam a recitato Graeco themate, quod non fulgur, ſed tonitru innuit, hujus Etruſcae vocis etymon petendum putat. Cetera, quae ipſe vel ingerit, vel reprobat [6] quoad hujus Inſcriptionis, quam etiam adducit, interpretationem, conſectari non juvat. Urna quinetiam marmorea Arretii reper-

ta

(1) *Inſcript. antiq. pag.* 485. *num.* 8. (2) *Inſcript. Domeſt. Cap. IX. num.* 514., *& ſeqq. pag.* 664. (3) *Ibid. pag.* 368. (4) *Lettera VI. Roncaglieſe ivi pag.* 439., *e* 440. (5) *Della lingua, e delle Inſcrizioni Etruſche, e Pelaſghe pag.* 173. *Tom. VI. delle Oſſervazioni Letterarie.* (6) *Loc. cit. pag.* 118., *e ſegg.*

ta ex Muſeo Strozziano profertur a Bonarotio (1), & a Gorio (2), quae duplici quoque Inſcriptione, Etruſca nimirum, & Latina inſtructa eſt; verum ex ſententia Bonarotii (3) nil una cum altera commune habet, quandoquidem Latinam Inſcriptionem poſt Etruſcam additam viri fuiſſe putat, qui cineres ſuos recondi voluerit vel cum oſſiculis uxoris, vel patris, vel alterius conſanguinei Etruſci; nam eidem haud veroſimile videtur, Romanum virum, ejectis cineribus defuncti Etruſci, ſuos in eadem Urna, ut ſumptui parceret, reponi voluiſſe, cum id & univerſa gentium religio, & praecipue Romanorum in mortuorum Manes refugeret. Tum aliud Etruſcam, ac aliud Latinam Epigraphem protendere, patet etiam ex Paſſerio (4), qui hoc ipſum Monumentum litteris tantum communibus refert, quod tamen ita in prototypo cubat:

2ƎΨ⅃ƎA IИ⅃V8 ƎΨ⅃ƎA

A2I⅃A IO٩AIƆ

Q. FOLNIVS . A. F. POM
FVSCVS

Etruſcam Epigraphem ſic legit Paſſerius:

Aelye . Fulni . Aelyes
Ciarti . Aliſa,

ut ſenſus ſit: *Aelia Folnii Aeliae Ciartii aeternae memoriae*; *Aliſa* enim eidem eſt ab α, & λήσω, id eſt *non obliviſcor*. Maffejus (5) vero hoc vocabulum, quod ſuperius etiam offendetis in adlata Serniniana Epigraphe, quodque non rarum in Etruſcis Monumentis, quorum nonnulla ipſe adducit, ab Hebraico fonte derivat, ut nempe idem ſit, ac אשה *iſa*, *mulier*, *uxor*. Quare nihil utrique commune praeter *Folniae* gentis nomen, ad quam ſepulcrum pertinuit. Verum ſi Bourguetius (6) audiatur, legendum: *Aelshe Fulni Aelshes Kiarthi aliſa*; ac latine vertendum: *Equitis*, vel *Aurigae Folni Equitis Cymba*. Maffejus vero (7) ſic habet communibus uſus elementis:

Aelpſe Fulni Aelpſe
Ciarthi Aliſa,

tum in Latina legit Q. F., non A. F., ut apud ceteros. Aſt poſtremam hanc interpretationem idem ridet, & merito. Adfiniorem tamen inter ſe utramque Inſcriptionem, Latinam nempe, & Etruſcam habemus in Urna fictili Muſei Buccelliani Montis Politiani, quam refert Maffejus (8), ac latine primum:

C. LI-

(1) *Loc. cit. Tab. LXXXIII. num. 6.* (2) *Difeſa dell'Alfabeto Etruſco, Prefaz. pag. CV.* (3) *Loc. cit. §. LXV. pag.* 101. (4) *Lettera VI. Roncaglieſe num.* 71. *pag.* 430. (5) *Loc. cit. pag.* 174. (6) *Diſſertaz. ſopra l'Alfabeto Etruſco pag.* 15. *Tom. I. de' Saggi di Diſſertaz. Accademiche di Cortona.* (7) *Loc. cit. pag.* 120. (8) *Loc. cit. pag.* 13.

C. LICINI . C. F. NIGRI

Tum ſequitur altera Etruſcis litteris, quas Maffejus in Latinas commutatas dumtaxat expreſſit:

F. LECNE . F. THAPIRNAL

Siglas duas ea forma donatas ait, qua V, vel F deſignari conſuevit, licet heic pro G, vel C uſurpatas ſuſpicetur, ut *Caium* referant. Verum ob diverſam Alphabeti rationem, quam Maffejus propoſuit, haec certa deſignatione adumbrari non poſſunt. Ceterum ultima Inſcriptionis vox, cujus primam litteram nobis objecit, forte ſic exarata ꓶAИqIПAΘ *Thapirnal*, *niger* ſonare videtur; ut inferius etiam in Lexico vocum Etruſcarum patebit. Adducenda heic videretur altera bilinguis Peruſina Inſcriptio, quae a Gorio [1] relata eſt; verum haec, monente Maffejo [2], ex duabus diverſis partibus male coaluit, cum ſaepe uſuveniat, ut opercula Urnis non reſpondeant. Bonarotius vero Urnas tam Latinas, quam Etruſcas in Crypta Cluſii ex fide incolarum detectas adfirmat, quas cum nemo adhuc, quod ſciamus, adduxerit, quid de ipſis proinde ſtatui poſſit, ignoramus. Poſtremo tandem idem ad Etruſcae linguae intelligentiam praeſidium peti poſſet ex Etruſcis illis Inſcriptionibus, quae Latinis litteris exaratae inventae ſunt proximae aliis, quae & litteris, & vocibus Latinae omnino ſunt, quaeque inter ſe adprime conveniunt. Eas nunc nobis conſectari omnes haud licet; quamquam hujuſmodi exemplum inferius haberi poſſit ex Tegulis Buccellianis, quarum teſtimonium adducemus, ubi de Etruſco puero Tarquinienſi res erit.

X. Difficile quapropter eſſet ex Etruſcorum Monumentorum comparatione, & interpretatione Lexicon Etruſcarum vocum cum earum explanatione conficere. Ceterum illud inchoavit Maffejus, qui non ſolum ex certioribus hujuſmodi Monumentorum vocibus, ſed etiam ex ceteris, quae tamquam Etruſcae originis a variis antiquis Scriptoribus adducuntur, concinnavit. Proſtat hoc inter ejus Litterarias Obſervationes [3], ex quibus illud latine redditum nos exſcripſimus, & aliis inſuper ditavimus vocibus, quas ipſe praetermiſerat. Cl. Praeſul Guarnaccius multo plura vocabula, quibus hujuſmodi Lexicon excreſceret, ſe conlegiſſe teſtatur [4] ex fragmentis carminum Saliorum, & ex fragmentis Juris X. viralis, & Papiriani, tum ex operibus Nonnii Marcel-

(1) *Muſ. Etruſc. Tab. CXXXVII. num.* 2. (2) *Loc. cit. pag.* 120. (3) *Loc. cit. a pag.* 5. *ad pag.* 22.
(4) *Origini Italiche Tom. II. Lib. VI. Cap. I. pag.* 115.

celli, Feſti Pompeii, Macrobii, & Auli Gellii, quae tamen non omnia pura puta Etruſca habenda ſunt, cum ipſe nec Sabinas voces, nec Pelaſgas, nec Samniticas praetermiſerit, quas ab Etruſcis nonniſi dialecto differre contendit. Sed cum id non exigui laboris opus inſtaurari a nobis nunc non poſſit, cumque non forte gratum futurum eſſet omnibus iis, qui peculiares veteris Italiae linguas ſimul commixtas nollent, ac vere Etruſcas dumtaxat aucupantur, ab hoc onere facile nos terga ſubducimus. Quare potius Lexicon alterum recudemus vocum omnium, quas nobis Eugubinae Tabulae ſervarunt, quod nimirum confecit Paſſerius noſter, quodque ipſe primum inter Roncalienſes Epiſtolas publici juris fecit (1), ac dein rurſus exhibuit in ſuis ad Dempſterium Paralipomenis (2), unde nos illud petivimus. Licet enim Tabulae iſtae exaratae ſint vocibus, quas Iguvini idiomatis cenſet Paſſerius (3), tum etiam adcedant Pelaſgae, quibus duae ex hiſce Tabulis elaboratae ſunt, tamen cum & Iguvinam, & Pelaſgam linguam ex Etruſca profectam, vel eidem adfinem fateatur quiſque neceſſe ſit, multum juvaminis ex hoc etiam Lexico Etruſco idiomati derivaturum manifeſto patet. Tum hoc quoquo modo illud ſupplere poterit, quod, a Guarnaccio deſignatum, confici a nobis non potuit. Quare cum hoc Paſſerianum Lexicon adeo diligens, & adcuratum ſit, ut themati ipſi cetera omnia ſubſequantur vocabula, quorum nullum praetermiſit, quod iis in Tabulis proſtet, facile ejuſdem vocis mutationes, quae inflexiones, conjugationes, caſus, numeros, tempora, perſonas, aliaque grammaticalia accidentia praeſeferre poſſint, deprehendere facile erit; quod etiam ad Etruſcae linguae, earum nempe matris, indolem dignoſcendam conferre plurimum poterit. Conſtat hoc Lexicon MCCCC. plus minus vocabulis, cum, Maffejo monente (4), horum dimidium habeatur in Pelaſgis, alterum in Etruſcis Tabulis contineatur (5). Etruſcae linguae Lexicon Gorius (6) etiam pollicitus eſt, quod tamen numquam emiſit, ut proinde nobiſcum praeclare actum ſit, qui eo careamus, poſtquam poſſe ſe vocum omnium interpretationem, quam nonniſi cerebroſam haberemus, ſimul exhibere ſibi perſuaſerat. Quare recte ſentire Maffejum (7) nobis videtur, qui, detractis propriis numinum, virorum,

(1) *Lettera Roncaglieſe XIII. dalla pag. 289. alla pag. 344. del Tomo XXVI. della 1. Raccolta Calogeriana.*
(2) *A pag. 323. ad 331.* (3) *Cit. Epiſt. pag. 245.* (4) *Loc. cit. pag. 64.* (5) *Loc. cit. pag. 70.*
(6) *Muſ. Etruſc. To. I. pag. XXVI., & To. II. pag. XXXV., & pag. 195.* (7) *Loc. cit. pag. 168.*

rum , & urbium nominibus , vix triginta vocabula ad Etrufcum Lexicon conficiendum conferri poffe putavit .

XI. Aliqua etiam de hujus linguae fyntaxi a nobis nunc dicenda fupereffent. Verum adeo exilia funt, quae huc ufque & de nominum cafibus, & de verborum temporibus, ceterifque proprietatibus ad rem grammaticam pertinentibus innotuerunt , ut nihil certi ftatui poffit . Pafferius quidem animofior omnium primus mafculina (1) nomina in *e* , & feminina (2) in *a* definentia fibi detegere vifus eft . Aliquot etiam nomina propria mafculini generis, ex Etrufcorum genio in *a* terminantia defignavit Maffejus (3) , quod Hebraicae indolis effe etiam cenfuit (4). Nomina adjectiva a fubftantivis diftincta indicavit laudatus Pafferius (5), & participia infuper innuit (6) . Pluralem vero numerum in *f* loco *s* (quam litterarum commutationem fuperius etiam produximus) perfaepe definentem advertit Pafferius ipfe (7), & in *im* etiam terminantem oftendit Guarnaccius; quod & Hebraicum morem olere contendit (8) . Aliquos cafus quinetiam notavit Pafferius , qui vocativum in *u* finientem obfervavit (9) . Tum id frequenter occurrere animadvertit Pafferius ipfe (10) , gignendi cafum in *al*, & *i* ut plurimum definere . Utriufque rei fimul exemplum inftar omnium fit Infcriptio in Urna fictili, litteris ex atramento pictis in interiori operculi parte , quae olim erat Florentiae in Mufeo Cerretanio, nunc apud Cl. Virum Joh. Ludovicum Blanconium Bononienfem Saxoniae Electoris a confiliis , & Romae Oratorem adfervatur , quamque Pafferius bis , & tertio (11) , Gorius etiam non femel (12) , & ex eo Maffejus (13) adduxerunt :

ꓘAIꓕAMIꓕEꓶ . IИƎꓤƎB . IAƆ

Cai . Hereni . Petinatial (Petinatia nati).

Putavit etiam deinde Pafferius ipfe (14) terminationem in *al* fextum cafum indicare , quem Grammatici ablativum vocant ; fed multa in aliam

(1) *Lettera Roncagliefe IX. Tom. XXIII. della Raccolta I. Calogeriana pag.* 299. (2) *Paralipom. in Libros de Etrur. regal., ubi de Nominib. Etrufcor. pag.* 237. (3) *Loc. cic. pag.* 130. (4) *Ibid. pag.* 164. (5) *Lettera Roncagliefe XIV. Tom. XXVI. della cit. Raccolta pag.* 391. (6) *Lettera Roncagliefe XVI. Tom. XXVII. della cit. Raccolta pag.* 272. , *e pag.* 285. (7) *Cit. Lettera XIV. pag.* 371. (8) *Origini Ital. Tom. II. Lib. VI. Cap. IV. pag.* 213. (9) *Lettera Roncagliefe XII. Tom. XXIII. della cit. Raccolta pag.* 381. (10) *Lettera Roncagliefe III., ed VIII. Tom. XXII. pag.* 391., *e* 476., *De Etrufcorum Sepulcris &c. Diatriba* §. *IX. pag.* 108. *Tom. II. Muf. Etrufci.* (11) *Lettera Roncagliefe VIII. num.* 110. *pag.* 476. , *Acheronticus , five de Ara fepulcrali pag.* 75. *Tom. III. Muf. Etrufc.* , & *Paralipomena ad Etrur. regal. de Nominibus &c. Etrufcor. pag.* 222., & 236. (12) *Muf. Etrufc. Tom. II. pag.* 413. & *Difefa dell'Alfabeto Etrufco pag.* 92. (13) *Loc. cit. pag.* 147. (14) *Cit. Paralipomen., ubi de Metronymicis Etrufcor. pag.* 235.

liam abire ſententiam ipſum facile ſuaſerunt. Quare tandem eidem in mentem venit ſuſpicari, nomina illa ex ſubſtantivis facta adjectiva, ut derivationem filiorum a matre exprimerent. Siquidem metronymicis gaudebant Etruſci, & quae deſinentiam in *al* patiuntur, non alia, quam metronymica ſunt, ut ex adductis a Paſſerio [1] exemplis, aliiſque inſuper adducendis, ſi opus eſſet, manifeſte conſtat. At unum, quod anecdotum eſt, nunc inſuper habere non pigeat. Exſtat nimirum Arimini in Muſeo Cl. Viri Jani Planci Etruſca Inſcriptio ex Etruria advecta, quae ſic legitur:

И1VAϽ : ƎϽИƎƎ) : ⅃
⅃A

Larthi. Svence. Caupnal (Caupnia nati).

Maffejus tamen per hanc terminationem ethnica nomina proferri, quae nempe gentem, & patriam ſignificarent, dubitanter cenſuit [2]; at ea tamen Hebraicam originem portendere, facile aſſeruit [3]: nec ab eo diſſentit hac in re Guarnaccius ipſe [4].

XII. Verum quid plura commemorem? Adeat, ſi plura quis velit, laudata hucuſque opera, & Roncalienſes praeſertim Paſſerii noſtri Litteras, tum & Paralipomena in Etruriam regalem Dempſterii, atque etiam Italicam Diſſertationem Joſephi M. Riccobaldi de Bava, quae eſt de antiqua origine, ſtatu, lingua, & characteribus Etruſcorum, quaeque Florentiae prodiit anno CIↃIↃCCLVIII. Praeſtabit interim ſpecimen aliquod hujus linguae nunc addere, quo recitatae hucuſque ſyntaxeως regulae quoquo modo ſe prodant. Quare primo loco proferemus Tabulam, quae inter Eugubinas apud Dempſterium II. eſt, XI. apud Paſſerium, quamque Cl. Gorius dein recudit [5], addito ſchemate ad archetypi fidem elaborato, quod ipſum nos modo in manus noſtras delatum iterum exhibemus. Gorius quidem Tabulam hanc *Carmen Orthium lamentabile* eſſe putavit, quo Pelaſgi de illis infortuniis dolerent, quae a Dionyſio Halicarnaſſenſi referuntur; ſed Paſſerius contra nulla veſtigia hujuſmodi deprehendens Ritualia potius pacatiſſima ad ſcientiam fulguralem pertinentia dijudicavit, ut ex ejus analyſi, quam Monumento ſubjungimus, clarius patebit. Maffejus vero hanc ipſam Gorianam interpretationem riſu potius, ac cenſura quin etiam facile traduxit [6]. At Cl.

(1) *Loc. cit. a pag.* 219. *ad* 227., *& rurſus a pag.* 230. *ad* 233., *ac tandem a pag.* 235. *ad* 238.
(2) *Loc. cit. pag.* 134. (3) *Ibid. pag.* 164. (4) *Origin. Italich. Tom. II. Lib. V. cap. I. pag.* 61.
(5) *Muſ. Etruſc. Vol. I. poſt Prolegom. ad eamd. Tabul. LXXXII. n. LV.* (6) *Oſſervaz. Letterarie &c. Tom. VI. pag.* 89.

Cl. Xaverius Matthaejus J. C. Neapolitanus [1], ut Etruſcae Poeſeως ſpecimen aliquod exhiberet, eamdem Italico metro donare minime dubitavit. Paſſerius [2] quidem in Eugubina Tabula V. potius ob linearum diverſam longitudinem metrum aliquod latere ſuſpicatus eſt, quod tamen ſi lineae computentur, nullum deprehendatur; adpareat tamen in hymno, licet non aliter eſſe videatur, quam periodos tenus ad brevitatem, & harmoniam compoſitas. Gorius [3] quidem hexametris verſibus has Eugubinas Tabulas una cum Hadriano Scriekio concinnatas cenſuit, quod more ſuo improbavit, riſitque Maffejus [4]. Poſt hanc Eugubinam Tabulam (ex qua argumentum defluxit non inopportunum, neque a re noſtra alienum nonnulla nunc de Etruſca Poeſi adtingendi) ſubſequetur Etruſca Epigraphe, quae inſculpta eſt in marmorea Junonali ſacra Menſa Herculanenſium, quamque edidit, legit, & interpretatus eſt laudatus Paſſerius [5], qui eam in Curia Herculanenſis Civitatis poſitam fuiſſe exiſtimat, ut proinde Curialem adpellare non dubitet, in qua rerum gerendarum curam praevia libatione Patres auſpicarentur. Ex characterum forma, & litterarum conſonantium geminatione conjicit Paſſerius, Inſcriptionem hanc, quae duplex eſt, una ſcilicet in fronte, alia in altero laterum, ex antiquiſſimis non eſſe, ſed iis concinnatam temporibus, quibus Latinus ſermo cum Romanorum Imperio late per gentes pervadens cetera idiomata exturbabat. Occurret tertio loco Etruſca alia Epigraphe, quae omnium longiſſima eſt, & quam ex Hypogaeo Peruſino edidit Paſſerius ipſe [6], atque etiam Maffejus non ſemel, qui primum aere archetypon expreſſit [7], ac dein communibus elementis dumtaxat exhibuit [8]. Hypogaeum hoc milliario uno cum dimidio a Peruſia diſſitum ingreſſus ſum, & diligenter perluſtravi una cum Cl. Praeſule Stephano Borgia Octobre menſe anni CIƆIƆCCLXXI., cum nimirum ad vetuſtiſſimam hanc veſtram Dardanicam patriam contenderem, ejuſque ectypon accuratiſſimum dein ad

(1) *Della Salmodia degli Ebrei Diſſertaz. Tom. IV. dei Libri Poetici della Bibbia tradotti dall'Ebraico originale, e addattati al guſto della Poeſia Italiana. In Napoli* 1771. *in* 4. *pag.* 19. (2) *Diſſertaz. della Poeſia degli Ebrei Tom. XIII. della Nuova Raccolta Calogeriana pag. XLII., Paralipomen. ad Etrur. regal. Dempſterii pag.* 300. Vid. etiam Epiſtolam XVII. Roncalienſem *pag.* 318. *Tom. XXVII.* Collectionis I. Calogerianae, ubi haec ipſa diſputantur. (3) *Muſ. Etruſc. Tom. I. pag.* 387. (4) *Loc. cit. pag.* 99.
(5) *Junonalis ſacra Menſa Herculanenſium Diſſertatione illuſtrata, Vol. I. Symbolar. Litterar. Florentiae* 1748. *pag.* 193. *Tab. aenea ad pag.* 207. (6) *Muſ. Etruſc. Gorii Tom. III. Diſſert. de Etruſcor. Sepulcr. &c.* §. *IX. pag.* 107. *Tab. V. Claſſ. II.* (7) *Oſſervaz. Letterar. Tom. V. Tab. II. num.* 1. (8) *Ivi Tom. VI. pag.* 107.

ad me misit Josephus Belfortius Civis Perusinus, antiquitatum solertissimus cultor, ex quo adcuratiorem Inscriptionem ipsam nunc proferemus. In Etrusca hac Inscriptione, si Passerium audiamus, Duumvirorum quorumdam mentio habetur in casu obliquo, ut terminationes in *al*, & *i*, de quibus supra diximus, ostendunt. Voces duae *precum*, & *cerurumein* (*cere* enim idem, ac *sanctum*) facile Passerio suadent, heic sacrum aliquod, vel dedicationem indicari, aut quid aliud ad sacros ritus pertinens, cum praesertim haud a consueta Manium invocatione initium ducatur. Maffejus (1) vero ex Hebraicis propriis nominibus coaluisse putat voces *Precuthurami*, & *Clenarami*, nempe ab אמי *Ami*, & נחמני *Nachamani* apud Esdram (2), neque aliter habendas putat voces reliquas *Aulem*, *Larthial*, *Larthialisvle*, *Cestnal*. Dicet forte nunc aliquis, cur haec Inscriptio latine reddita non est? Jam eo venimus, ubi mures ferrum rodunt. Verum quis ego sum, qui obloquar, silente Passerio, qui unus mihi tamquam

> Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ᾽ ἄριστος,
>
> *Calchas Thestorides hariolorum longe optimus* (3),

atque unus tandem, qui vel divinans obscuras quascumque res & perspicuas, & verosimiles reddere videatur? Certe de hujusmodi rebus vel hiscere dumtaxat Marte proprio me puderet summopere. Tandem quarto loco adferemus Etruscam Inscriptionem, quae quatuor lineis distincta insculpta cernitur in sinistro brachio Pueri aenei, intonsi, sedentis, bullam ad collum gestantis, & protendentis dextram manum, qui in Agro Tarquiniensi prope Cornetum, vetus Etruscorum Oppidum, anno CIƆIƆCCLXX. detectus est, quemque Praesul consultissimus Franciscus Carrarius Bergomas, alter in Curia Innocentiana Judex comparavit, ac dein dono dedit pientissimo Pontifici Clementi XIV., qui eumdem inter alia Vaticana Cimelia pro sua abstinentia, ac liberalitate recondi voluit. Cum hoc aeneum Signum dein Praesul eruditissimus aere incidi, atque de eo & confici, & edi Dissertionem a Cl. Passerio nostro curasset (4), ex ea nos modo nonnulla degustabimus, quae huic Monumento, & Epigraphi praesertim aliquid lucis adfundant. Putat ipse quapropter, hujusmodi Puerorum simulacra votiva Diis fuisse ob eorum reparatam salutem, quam aut Jovi puero,

(1) *Osservaz. Letterar. Tom. VI. pag. 165.* (2) *Esdr. Lib. I. Cap. II. vers. 57.* (3) *Homer. Iliad. 1. vers. 69.* (4) *Joh. Bapt. Passerii de Pueri Etrusci aeneo simulacro a Clemente XIIII. P. O. M. in Museum Vaticanum inlato Dissertatio. Romae 1771. ex typographio Palladis.*

ro, aut etiam Tageti vel a cunis admirando adceptam referebant; inter quae praestantiora sunt, post nostrum, Perusinum Musei Gratiani, quod iniquo furto subreptum fuit tribus ab heinc annis, & Cortonense Musei Coratiani, quorum utrumque oculata manu tractavimus otio autumnali anni CIↃIↃCCLXXI., tum & utrumque Etrusca Inscriptione distinguitur a Passerio praesertim relata (1). Epigraphes vero censet dedicationes praeseferre, ut proinde & nomen donantis, & donarii caussam exprimerent. Cum ergo sinistrum brachium Pueri Tarquiniensis, ut ex ectypo aeneo, quem nunc damus, & quem humanissime nobis laudatus Cl. Praesul communicavit, cognoscere licet, aliqua sui parte truncatum sit, manca proinde ipsa quoque Inscriptio facta est, nec ejus sensus plane omnino a Passerio adtingi potuit. Ceterum *Veluma* in primis deprehendit, quod ex gentilitio nomine *Velia* derivatum dicit, ex quo dein Velumia gens processerit. Dein *Selvansl* nomen familiare esse arbitratur, quod *Salvius* latine audiret, quodque in aliis etiam Etruscis Monumentis occurrit. At prius in ea fuerat sententia, ut *Celvans*, sicut revera legendum est, in *Selvans*, ob facilem commutationem ƨ in >, convertens salutem hac voce indicari contenderet. Tum voce altera *Cuer*, quam a Graeco vocabulo κόρος ducit, Puerum significari adfirmat. Quemadmodum postremo vocabulo *Clan* filium innui docet, qui tamen ad matrem, ut Etruscorum mos erat, referatur; quod jam ipse in Dissertatione *de Tegulis Buccellianis* (2) prodiderat, ubi duas ex Spedoniae gentis sepulcro tegulas, Etrusca nimirum, & Latina Inscriptione signatas protulit, in quarum una, quae Etrusca est, licet Latinis exarata elementis, sic legitur:

ÆR. SPEDO
THOCERNA
CLAN,

in altera vero, quae Latina prorsus est, haec habentur:

VEL. SPEDO
THOCERONIA
NATVS,

ubi sane *Clan* τῷ *Natus* respondere citra omne dubium patet, ut in Paralipomenis ad Etruriam regalem Dempsterii (3) idem Cl. Auctor jam antea adnotaverat. Ceterum Maffejus (4), qui laudatam adducit Etruscam Clusinam Epigraphem, licet paullulum variantem, *Clan* gentile no-

(1) *Cit. Differt.* §. *V.*, *& VI. pag. XX.*, *& seq.* (2) *Tom. III. Mus. Etrusc. pag.* 138. *n. X.*, *& XI. Tab. XXVIII.* (3) *De Nominib.*, *Praenominibus*, *Cognominib.*, *& Metronymicis Etruscorum pag.* 234. (4) *Osserv. Letterar. Tom. VI. pag.* 149., *e seg.*

nomen putat, quod ex Clani fluvio, prope quem ipſa detecta eſt Inſcriptio, adjacenti regioni adhaeſerit. Paſſerio tamen, qui forte nunc veroſimiliora conſectatur, adſentiri nos praeſtat.

XIII. En infelix linguae conditio, quae licet a populo late dominante uſurpata, tantiſque conſignata Monumentis in eam tamen devenit ſive temporum injuria, ſive rerum viciſſitudinibus tum oblivionem, tum obſcuritatem, ut plurima incomperta, pleraque incerta, pauciſſima veroſimilia, quae de ea ſtatui poſſint, nunc habeantur. Certe quidem, Claudio imperante, linguam hanc calluiſſe Romanos exiſtimandum eſt, cum ipſe Imperator, teſte Tacito (1), in Senatu verba fecerit *ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiae diſciplina per deſidiam exſoleſceret*, quam tamen primores Etruriae adhuc retinebant, & in familias propagabant. At facile ex hoc conligere eſt, jam Etruſcum idioma in deſuetudinem abire coepiſſe, Latino ſermone una cum Imperio omnia jam loca longe, lateque obtinente. Verum ſtudio ſupplente, haruſpicum ſcientia una cum ipſorum libris Etruſce loquentibus ſervata eſt uſque ad dimidium quarti Eccleſiae ſaeculi; ſiquidem ex Ammiano Macellino (2) diſcimus, haruſpices conſilio juviſſe Julianum Aug. *prolatis libris* auguralis diſciplinae, quae in Etruria nata Etruſcis etiam concredita erat litteris, & vocibus. An vero hujus ſcientiae, & linguae ſtudium diutius excultum fuerit, ignoro. Facile tamen in hanc adducor ſententiam, ut, tacentibus hiſtoricis, linguam ſaltem omnino extinctam ubique exiſtimem. Quis ergo poſt XIII. fere ſaeculorum intervallum intermortuam prorſus linguam redivivam facere poſſe confidat? Coniecturis tamen haud obſtruenda via, ac nos etiam iis, quae tum modeſtiores, tum veroſimiliores adferuntur, plaudere non dubitamus. Animus certe longe audentior ei ſit oportet, qui in tanta rerum incertitudine Etruſcas lucubrationes condere non vereatur. Vidimus nempe paucis ab heinc annis Cl. Virum Ludovicum Cutellinium Cortonenſem Socium noſtrum doctiſſimo Viro Philippo Venutio altero Municipi veſtro *carminibus*, ſive naeniis quibuſdam Etruſco, ac ligato ſimul idiomate *audacter*, ut ipſe ait, *exaratis*, *atque latine redditis*, tamquam redivivo patrio leſſu parentantem (3). Simile quid tentavit ſoluta tamen oratione, & pe-

(1) *Annal. Lib. XI.* (2) *Lib. XXII. cap. V.* (3) *Viro genère, & dignitate inſigni, moribus, & doctrina praeſtantiori, poſt obitum quoque nobilitando Philippo Venutio Cortonenſi Laudatio funèbris.* (*Anno* 1768.)

& petitis ex Eugubinis Tabulis vocibus Vir Cl. Joh. Bernardus Rubeus, qui ut lustralem regenerationis diem Ludovici Borbonii Parmae nati celebraret una cum Joh. Baptista Bodonio Typographiae Parmensis Praeside meritissimo, varias breves elaboravit Inscriptiones ex peregrinis linguis contextas, atque ex iis quinetiam, quae fere inter nos incognitae prorsus nunc sunt. Inter has linguas Etrusca ipsa numeratur, qua mutuatis ex Eugubinorum pontificalibus Indigitamentis votorum, & precum formulis Juventutis Princeps solemniter ab eo salutatur (1).

XIV. Absolvimus tandem ea omnia, quae de Alphabeto, imo de tota re Grammatica Etruscorum husquedum innotuerunt, vel etiam commenta sunt. An quid nobis imprudenter exciderit, vos, Socii eruditissimi, facile cognoscetis, vosque etiam supplere, tum & emendare facile poteritis. Illud quidem per nos cautum est quammaxime, ne, dum haec obscura Etruscae litteraturae μυςήρια tractabamus, quidquam, etsi tot viris suffragantibus, adsereremus; cum eorum sententiis nullus vel certitudinis, vel firmitatis calculus per nos, qui exigui ingenii, & ingloriae famae sumus, adcedere umquam posset. Praeterquamquod veniet forte tempus, quod veluti in antecessum reveremur, & quo cordatiores posteri haec nostrae aetatis miracula, veluti aegri somnia ridebunt. Sic nos etiam patrum nostrorum placita minus probata traduximus, hasque nobis vices rependent nepotes. Ceterum nemo negaverit, aliqua, eaque haud quidem exigua laude dignos esse hujusmodi praeclaros tantorum virorum conatus, quibus & nonnulla incognita pridem omnino comperta nunc sunt; quemadmodum eorum ope ad majora deinceps detegenda vel impedimenta minuentur, vel etiam adcrescent praesidia. Scilicet paullatim ad culmen adscenditur, & priorum tentamina, ac lapsus sunt fulcra, & documenta posteriorum. Quare absit, ut nos doctrinae, ac eruditioni eorum, quorum supra meminimus, quidquam detractum voluerimus. Quid enim citra eorum diligentiam obloqui nobis nunc contigisset? Caruissem ipse quinetiam opportuna hac occasione, qua mihi nunc liceret eruditum, & vestris studiis convenientem sermonem vobiscum conserere, & hoc meae in vos observantiae, gratiqui animi monumentum relinquere.

AL-

(1) *Pel solenne Battesimo di S. A. R. Ludovico Primogenito di Parma &c. Iscrizioni Esotiche a caratteri novellamente incisi, e fusi. 1774. in 4. pag. 44.*

ALPHABETUM
VETERUM ETRUSCORUM
JUXTA
CL. ANTONIUM FRANC. GORIUM.

Figurae variae Litterarum.	*Poteſtas.*
1.	A
2.	E
3.	I
4.	K
5.	L
6.	M
7.	N
8.	P
9.	R
10.	S
11.	T
12.	V
13. *addita duplex.*	TH
14. *addita, duplex, ſeu compoſita, Graecis eſt* Ξ.	XS
15. *addita, compoſita, Graecis eſt* Φ.	PH. F
16. *addita, duplex, ſeu compoſita Graecis eſt* X.	CH
Adſpirata, auxiliaria, ſuperaddita.	H

MO-

MONUMENTA
VETERUM ETRUSCORUM.

Inter Monumenta Veterum Etruſcorum ante paginam CVII.

I.

TABULA ETRUSCA
E U G U B I N A

II. apud Thomam Dempsterium, & XI. apud Johannem Baptistam Passerium, Latinis elementis expressa.

ESVNV : FVIA : HERTER : SVME :
VSTITE : SESTENTASIARV :
VRNASIARV : HVNTAK : VVKE : PRVMV : PEHATV :
INVK : VHTVRV : VRTESVVNTIS
FRATER : VSTENTVTA : PVRE :
FRATRV : MERSVS : FVST :
KVMNAKLE : INVK : VHTVR : VAPERE :
KVMNAKLE : SISTV : SAKRE : VVEM : VHTVR :
TEITV : PVNTES : TERKANTVR : INVMEK : SAKRE :
VVEM : VRTAS : PVNTES : FRATRVM : VPETVTA :
INVMEK : VIA : MERSVVA : ARVAMEN : ETVTA :
ERAK : PIR : PERSKLV : VRETV : SAKRE : VVEM
KLETRA : FERTVTA : AITVTA : ARVEN : KLETRAM
AMPARITV : ERVK : ESVNV : FVTV : KLETRE : TVPLAK :
PRVMVM : ANTENTV : INVK : BIHBERA : ENTENTV :
INVK : KAXI : FERIME : ANTENTV : ISVNT : FEREHTRV :
ANTENTV : ISVNT : SV : FERAKLV : ANTENTV : SEPLES :
AHESNES : TRIS : KAXI : ASTINTV : FEREHTRV : ETRES : TRIS :
AHESNES : ASTINTV : SVFERAKLV : TVVES : AHESNES :
ANSTINTV : INENEK : VVKVMEN : ESVNVMEN : ETV : AP
VVKV : KVKEHES : IEPI : PERSKLVMAR : KAPITV : VVKE : PIR
ASE : ANTENTV : SAKRE : SEVAKNE : VPETV : IVVEPATRE :
PRVMV : AMPENTV : TESTRV : SESEASA : FRATRVSPER :
ATIIERIES : AHTISPER : EIKVASATIS : TVTAPER : IIVVINA :
TREFIPER : IIVVINA : TIBLV : SEVAKNI : TEITV :
INVMEK : VVEM : SEVAKNI : VPETV : PVEMVNE :
PVPRIKE : APENTV : TIBLV : SEVAKNI : NARATV
IVKA : MERSVVA : VVIKVM : HABETV : FRATRVSPE
ATIIERIE : AHTISPER : EIKVASATIS : TVTAPER
IIVVINA : TREFIPER : IIVVINA : SAKRE
VATRA : FERINE : FEITV : ERVKV : ARVVIA : FEITV : VVEM
PERAEM : PELSANV : FEITV : ERERER · TVA : TEFRA
SPANTIMAR : PRVSEKATV : EREK : PERVME : PVRTVVITV :
STRVBLA : ARVEITV : INVMEK : ETRAMA : SPANTI : TVVATEFRA :
PRVSEKATV : EREK : EREBLVMA : PVEMVNE : PVPRIKE :

ANALYSIS HUJUS TABULAE
P E R
JOH. BAPTISTAM PASSERIUM.

HAec Tabula (*) praecedit aliam subsequentem; nam in ista praescribuntur duo Sacra ad procuranda fulgura, tertium vero ordinatur in Tab. subsequente. Hic in lin. 23. demandatur primum *Ampentum*. PRVMVM. AMPENTV., infra in lin. 34. alterum *Sacrum* ETRAMA. SPANTI:, demum in Tab. subseq. lin. 2. TERTIAMA. SPANTI. In secunda caeremonia. ETRAMA. SPANTI. procurantur *duo fulmina*, sive *secundum fulmen*, in tertia vero *tria fulmina*, sive *tertium fulmen*: ex quo colligimus Tabulam hanc praemittendam fuisse. His praecognitis, nemo non videt, me longe abire a sententia Cl. Gorii, qui ex hac Tabula eruendum esse putavit *Carmen Orthium lamentabile*, cujus nulla vestigia hic invenio, sed tantummodo pacatissima Ritualia ad scientiam fulguralem pertinentia.

Lin. 1. ESVNV. FVIA. HERTER. SVME. VSTITE. *Esoni Jovi fiat sacrum sumine hostito*, sive ex *hostia suminis*.

Lin 2. SESTENTASIARV. VRNASIARV. Genus, ut puto, frugis *hornae*, sed in numero plurali. *Sestentasiaru* puto, nomen esse alicujus mensurae dictae a *Sextante*; nam in sacrificiis mensurae quaedam frugum praescriptae erant. Cato de R. R. cap. 38: *Votum pro bubus sic facito, Farris adoreis libras tres, & lardi pondo IV., pulpe pondo IV. S., vini sextarios III. S. Id in urnas liceto coniicere, & vinum idem in unum vas liceto coniicere.*

Lin. 3. HVNTAK. VVKE. Prima vox mihi idem sonat, ac *Onse* in Tab. lat. scriptis, nempe *coxa*. VVKE. *Vacce*. PRVMV. PEHRTV., quia hic agitur de fulminum triplicis generis procuratione. Primum *pertum*, puto indicare *primum fulmen* a Πέρθω *Vasto*, *Destruo*; nam lingua Pontificalis, ut observavimus, de victimis synonyma plurima habebat, quae in illorum sensu differentias quasdam nobis obscuras importabant.

Lin. 4. INVK. VHTVRV *Unum Taurum*.

Lin. 5. FRATER. VSTENTVTA. PVRE. *Frater Sacerdos jugulet pure, & religiose*.

Lin. 7. KVMNAKLE. INVK. VHTVR. VAPERE. *Clunaclo*, sive *cultro unum taurum*.

Lin. 8. KVMNAKLE. SISTV. SAKRE. VVEM. VHTVR. *Cultro Sistito*. Vox *sacra* relativa ad victimas. Subsequuntur SAKRE. VVEM. VHTVR. fortasse *porcum*, *ovem*, & *taurum*; nam quandoque SAKRE adjectivum est conveniens rebus Deo dicatis. Quandoque porcum significat, ut alibi exposuimus. Hinc suspicari licet procurationes has fulminum diversa piamina admisisse pro varia Populorum religione, atque inter haec etiam *Suovetaurilia*.

Lin. 10. 11. SAKRE. VVEM. VRTAS. VIA. MERSVVA. ARVAMEN. Inter formulas oblationis in Tab. I., & II. saepe observavimus formulas. PIRORTOEST. MERSEST., & eamdem vim hic habere puto easdem voces, licet in diversa dialecto. ARVAMEN derivativum est ab *Arvina*, sive ab *Arvio* Ariete.

Lin. 11. 12. 13. ETVTA. ab *eundo*, sive *circumeundo*. PIR. PERSCLV. *Per Persclum*, sive *sacrificium canis*. VPETV. a Sacerdote, qui OPETER alibi vocatur. SAKRE. VVEM. TLETRA. *porcum*, & *ovem*

(*) *Etrusce scripta ab una tantum parte, cujus postica omnino pura est; long. ped. 1. unc.* $\frac{1}{2}$., *lat. unc.* 10. $\frac{1}{2}$.

ovem altilem, five *clathratam*, & in *clathris paftam*. FERTVTA. AITVTA. ARVEN. KLETRAM. *Adferatur, detur aries pariter altilis.*

Lin. 14. ESVNV. FVTV. KLETRE. KVPLAK. PRVMVM. ANTENTV. *Aefoni fiat ex Cletra duplici*, nempe ex *ove*, & *ariete altili*, idque fit *primum*. ANTENTVM. *Intentare* verbum erat augurale, & importabat *vaticinari*, & *praedire*. Hinc Virgilius linguae Pontificalis obfervantiffimus ex praecedentibus fignis conclufit:

...... *Intentant omnia mortem.*

Paullo diftabant ab hac fignificatione *oftentare*, & *portendere*, licet diverfos gradus praefentionis indicarent. Quin etiam in ipfo ANTENTV. diverfitates quafdam obfervabant antiqui, ut conftat ex fubiecto exemplo, ubi in brevi orationis fpatio legimus ANTENTV. ENTENTV., & ASTINTV. Has vero differentias vix nobis obferre datum eft, minime vero intelligere.

Lin. 15. Hic nobis fefe obferunt fex Ritualia diverfa, fed tam concife expreffa, ut ad differentiam difcernendam ea nobis praefixis numeris fegregare opus fuerit.

I. PRVMVM. ANTENTV.
II. INVK. BIHBERA. ENTENTV.
III. INVK. KAXI. FERIME. ANTENTV.
IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV.
V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV.
VI. SEPLES. AHESNES.

TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV.
ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV.
TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK.
VVCVMEN. ESVNVMEN.

Primo loco praemittuntur tres ANTENTVS., five *praefentiones*, *auguria*, *aufpicia*, *facrificia*, *expiationes*, aut quodcumque aliud fuerint. Primus ANTENTV. fimpliciffimus eft, fuccedit INVK, five *unus alter* cum adjuncto BIHBERA. fortaffe *victima*, & tertio unus alter cum adjuncto KAXI. FERIME. Prima vox derivari poteft per fyncopen a Καθάρσιος, quafi *Catarxi* expiator, fecunda a *feriendo*, five a *feritate*, & fumi poffunt pro adtributis *Jovis Feretrii*, five pro victima, quae ab hac caeremonia *Jovis Feretrii* nomen adciperet. En primi tres ANTENTV. Adtingamus tres pofteriores. IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV., nempe *antentus Jovis Feretrii*. V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV., nempe in honorem *Jovis Superferetrei*, quemadmodum alio loco vidimus *Jovem* HOSTATIR., & ANOSTATIR., hoc eft *fulminantem*, & *iterum fulminantem*, ad exemplum *Martis Ultoris*, & *Bifultoris*. VI. fequitur SEPLES. AHESNES. *Sextum* fortaffe Αἴσιος, hoc eft *fauftus*, *fatalis*, & *deciforius*.

Defcriptis fex hifce ritibus, fit eorum recapitulatio, & diftinguuntur in duas claffes. TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV., primi tres pertinent ad *Feretrium*. ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV., pofteriores tres pertinent ad *Superferetrium*, five *iterum feretrium*. Rurfus fit alia diftinctio de duobus ultimis. TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK. VVCVMEN. ESVNVMEN. Duo poftremi, nempe V., & VI. alio referuntur, fed illorum adplicatio omnino imperfpicua eft, utique tamen prioribus relativi.

Lin. 21. PERSKLVMAR. KARITV. Hic fubeft aliqua praefcriptio PERSCLI., hoc eft *facrificii* faciendi de *catulo*.

Lin. 22. ANTENTV. SAKRE. SEVAKNE. VPETV. IVVEPATRE. Hic agitur de ANTENTV. faciendo ex porco illius anni per VPETV. *primum Paftorem Jovi Patri*. Et revera magna effe debuit Paftorum auctoritas in templo *Jovis Apennini*, ad quod pertinebant hae Tabulae, cum etiam Claudianus id facrarium defcribens dixerit:

Apen-

Apenninicolis cultas Pastoribus aras.

Lin. 23. PRVMV. AMPENTV. TESTRV. SESEASA . FRATVSPER . ATIIERIES . Exponitur latius caeremonia primi AMPENTVS . dexteri, unde conligimus hos AMPENTVS fuisse *observationes* auguriorum dexterorum, & sinistrorum; sed quia dextera infausta erant, ideo procurari debebant per *Fratres Atierios*.

Lin. 25. TIBLV . SEVAKNI . TEITV . INVMEK . VVEM . SEVAKNI . VPETV . PVEMVNE . PVPRIKE . Haec autem procuratio facienda erat ex *Tiblo* illius anni, fortasse *vitulo*, & *ove* pariter illius anni per VPETVM, hoc est, *Pastorem*, PVEMVNE. a Ποιμανεὺς *Rex*, idque a Ποιμαίνω *pasco*, seu *pastorum* more guberno, qua voce saepissime utitur Homerus, qui Heroas passim vocat *Pastores Populorum*. Epitheton *publici* in suspicionem nos inducit *Puemunem* hunc *publicum* eumdem fuisse, ac *dictatorem* cum regia potestate ex his, quos abusive vocamus *Reges Etruscos*; nam vix inducor, ut credam, ea aetate Italiam cognovisse dispotismum, quem tandem induxit discordia Civium, & Populorum.

Lin. 27. APENTV . TIBLV . SEVAKNI . NARATV . PVKA . MERSVVA . VVICVM . HABETV . FRATRVSPER . ATIIERIE . En *alterum sacrum faciendum ex alio* TIBLO . SEVAKNI *cum juvenca mersuva simul cum ove* VVICVM ., idque faciendum *per Fratres Atierios*.

Lin. 30. TREFIPER . IIVVINA . Hic, & supra in lin. 25. tota Natio *Iguvina* nuncupatur nomine sacro IIVVINA a *Jove Custode*, sed amplius in hoc duplici tractu additur nomini adtributum *Jovis Tefrei*, fulminantis . TVTAPER . IIVVINA . TREFIPER . IIVVINA. ad conciliandam pro illorum temporum caecitate eidem populo protectionem *Jovis Fulminatoris*, quod nos magis confirmat in suspicione, hanc, & sequentem Tabulam pertinere ad fulgurum disciplinam.

Lin. 31. SAKRE . VATRA . FERINE . FEITV. ERVKV. ARVVIA. FEITV. VVEM. PERAEM . PELSANV . FEITV . ERERER . TVVA . TEFRA . En alterum sacrificium novum ad procurationem secundi fulguris TVVA . quasi *duo*, vel *secundum*, ut quemadmodum ex numero *unus* fit unicus, ex *tres* fit *tertius*, ex *quatuor* fit *quartus*, ita minime dubito etiam ex duo processisse DVVIVS ., quemadmodum ab ea radice processit *duplex*, *duplicarius*, & *duplio*.

Lin. 33. SPANTIMAR . PRVSEKATV . *Prosecia*, pro hujus secundi fulguris procuratione.

Lin. 34. STRVBLA . ARVEITV . INVMEK . ETRAMA . SPANTI . TVVA . TEFRA . PRVSEKATV . Reiteratur sacrificium secundum . ETRAMA . SPANTI, pro *secundo Fulgure* TVVA . TEFRA . idque *iterum faciendum* per *Puemunem Publicum*, quem latine diceremus *Poemonem*, quae vox magnam habet consonantiam cum *Lucumone*, qui in singulis XII. Etruriae urbibus imperabat. Officium *Lucumonis* est Αυκάβας *annus*, quia in annum conferebatur ea dignitas. *Poemon* vero *Iguvinorum* a regimine dictus erat, sed desinentia consimili. Hic observandum est dignitatem hanc ignotam esse in antecedentibus Tabulis, in quibus pro supremo Magistratu nobis occurrunt *Duumviri*, & nos in suspicionem inducunt inter utrumque tempus, quo illae, & haec praesens cum sequenti inscriptae sunt, mutatum fuisse statum Reipublicae nostrae. Concurrit etiam diversitas characteris, nam posteriores istae duo Tabulae litteras aliquas habent ad Latinum accedentes, ut d pro B, & q pro R, quas in superioribus Etruscis Tabulis minime invenies.

I I.

EX JUNONALI SACRA MENSA HERCULANENSIUM.

HIVS ƧƖTNTNƎDƎB

ЯϽ88VDП ⁏ ꟻNNIKVD1 . . . ᴦH ƎTNTHƎDƎꟻ . ƧKꟻTϽVT . ƧƧꟻЯЯƎM . ⅃ꟻKVN ⅃ . II8N⅃Ƨ .⅃

Hoc eſt:

HERENTATIS . SVM

L. SLABIIS . L. AVCHIL . MERRISS • TVCTIKS . HERENTATE . . . PRVKINAI . PRVFFER

Junonalis . Sum

L. Slabius . L. Aukilius . Mediaſtutici . Iunonali . Praepoſiti . Cuſtodes . Profer*unt*

I I I.

EX HYPOGAEO PERUSINO.

·IMA9VOVϽƎ91· ⅃AIO9A⅃. MƎ⅃VA· I9ƧƎ9AϽ. Ǝ⅃ϽNAH+VA⅃. Ǝ9VAO.ƎꟻƎ.MNAIƧ.MƎVO.VIONIƎ.IOVƧ.NƎꟻƎϽ

·NIƎMV9V9ƎϽAV‡9VM . I1A . MVϽƎ91 . N+VA⅃ . VNA8 . OƎ . IMA9ANƎ⅃Ͻ . ⅃AN+ƧƎϽ . ƎꟻƎƧI⅃AIO9A⅃

9 : : : : : : : : : : : : : : : I⅃Ǝ* . AƎI+VϽ . 9VNV+ . I9‡ϽƎꟻ

Hoc eſt: (TVRAMI.

CEHEN.SVTHI.HINTHIV.THVEM.SIANM.ETVE.THAVRE.LAVTNANCLE.CARESRI.AVLEM. LARTHIAL. PRECV-
LARTHIALISVLE . CESTNAL . CLENARAMI . ETH . FANV . LAVTN . PRECVM . API . MVRXVA . CERVRVMEIN.
HECXRI . TVNVR . CVTIVA . XELI . . . . R

SI-

I V.

SIGNUM AENEUM PUERI REPERTUM IN AGRO TARQUINIENSI ANNO CIƆIƆCCLXX.

: AMVJƎꟻ : ƧAV . . . . . .
: JƧNAꟻJƎƆ : ƧI . . . . . .
IOƎꟻO : DƎꟻƆ : ƧC . . . . . .
NAJƆ : . . . . . .

Hoc eſt:

. . . . . . VAS : VELVMA :
. . . . . . IS : CELVANSL :
. . . . . . ES : CVER : THVETHLI
. . . . . . : CLAN.

ELEN-

E L E N C H U S

VOCUM HEBRAICARUM EX QUIBUS ETRUSCA ET EX HIS LATINA VERBA PROFECTA SUNT (*).

א

אבה *Abha* aveo.

אביון *Ebbion* egenus.

ארן *Edhen* aedes; * Sed potius hinc est ἡδονή voluptas. *

אהלות *Ahaloth* aloe.

* אויר *Aer* aer, ἀήρ.

אור *Or* ortus, oriens.

אזן *Ozen* auris, οὖς. * Alexius Symmachus Mazochius *Tabul. Heraclien.* Par. II. pag. 527. etiam *audio* hinc derivat, quod *o* Hebr. in *au* a Syris, Phoenicibus, & Tyrrhenis verteretur. *

* אכר *Hacar* arator, ager, ἀγρός. Vid. Joh. Baptistam Passerium Epist. Roncalien. XIV. To. XXVI. Collect. I. Calogerianae opuscul. pag. 377.

אנס *Anas* onus.

אצר *Atzar* agger.

אציל *Atzil* axilla.

ארג *Eregh* aranea.

ארי *Ari* aries.

* ארן *Aran* (excelsus, elevatus, &c.) ara. Passer. Epist. Roncalien. X. To. XXIII. Collect. ejusdem pag. 330.

ארן *Oren* ornus.

אש *Es* aestus.

ב

בוס *Bus* bos, βοῦς.

בוץ *Butz* byssus, βύσσος.

בוק *Buk* bucca.

* בלה *Vala* (atteri, quod & depauperari significat) vilis. Mazoch. *Tabul. Heracl.* Par. I. pag. 238.

בלע *Balangh* (absorpsit, deglutivit, &c.) balaena.

* בעל *Bagnal* (dominus), Belam, Belenus, Belus, Abellio; nomina idolorum.

בעלים *Bagnalim* Tutelares dii; Jud. 2. 11.

* בער *Bagnar* baro, bardus.

בקרים *Bikarim* pecora.

ג

גבן *Gibben* gibbosus.

גבר *Gabbar* guberno.

* גדר *Gader* (septum) Gadira insula Hispaniae Boeoticae.

גמל *Gamal* camelus.

גרש ירחים *Geres ierachim* (extrusum lunarum, idest fructus, quos quaeque luna producit; Deuter. 33. 14.) Ceres.

ד

דור *Dor* duro.

דוי *Debai* debilis.

דרכמון *Darchmon* drachma.

ה

* הין *Hin* hemina, mensura liquidorum.

הילל *Helil* ululo.

הון *Hon* honor. Hinc Owenus Epigramm. Lib. 1. Epig. 16:

Divitias, & opes hon *lingua Hebraea vocavit:*
Gallica gens aurum or, *indeque venit* Hon-or.

הושב *Hosceb* hospitium.

* הרוכל *Harokel* (negotiator) Hercules. Alii ab

* הרך *Harac* (ardere) quod Herculem habeant pro Sole, quo sensu a Nonno *Dionysiac.* Lib. XI. ἄναξ πυρός *rex ignis* dicitur. Hoc etiam adnotavimus in Tomo I. *Monumentor. Matthaejorum* Class. IV. Tab. XLII. pag. 42. Ceterum a Viro Cl. Simone Magistrio Oratorii Romani Presbytero in *Apolog. de* LXX. *virali versione* Differt. V. §. LV. pag. 599. Hercules tamquam ארך ליש H'pa-

(*) Voces hae ab elencho J. Beaton desumptae sunt, omissis iis, quae respondent puris Graecis, & Britannicis. Asterisco notatae additae a nobis sunt.

Ἡρακλῆς, nempe *vetus leo*, nomine ad robur adcomodato, proponitur. Rident ii porro hujusmodi conatus, quibus frigent cerebrosa commenta, quosque piget nimis incertas consectari conjecturas.

* הרם *Haras* (diruit) Ἄρης Mars, addita a Latinis initiali littera *M*. Vid. Passerium *Paralipom. in Etrur. regal. Dempsterii* pag. 279.

ז

זרע *Zarangh* serere.

ח

* חוה *Hhavva* Eva, ave, bene vivendi augurium; Eva enim ab חוה vixit, quia mater omnium viventium.

* חצר *Chaster* castrum. Passer. Epist. Roncal. XIV. To. XXVI. Collect. I. Caloger. pag. 379.

* חרים, vel חורים *Chorim*, vel *Curim* κουρῆτες, principes, potentes; & hinc Curetes sacerdotes Cybelis, & Curis, seu Curitis Juno ipsa, sic dicta a ferenda hasta, quae lingua Sabinorum *curis* dicitur. Vid. Passer. Epist. Roncalien. XV. To. XXVII. ejusdem Collect. pag. 242.

ט

טמא *Tama* Tamino, a quo contamino.

י

יום *Jom* (dies) iam.

כ

כברה *Cebhara* cribrum.

כד *Cadh* cadus.

כלם *Calam* calumniari.

כמון *Cammon* cyminum.

כרכום *Carcos* crocum.

כרפס *Carpas* carbasus.

ל

לביא *Lebi* leo.

* לוג *Log* lagena.

* לחם *Lacham* (pugnavit), לוחמו *Luchuma* Lucumo, dux, vir praecipuus inter Etruscos. Vid. Scipion. Maffeium Observat. Litterar. To. VI. pag. 172. At laudatus Simon Magistrius in *Apolog. de* LXX. *virali versione* Differt. V. §. LXV. pag. 620. non dubitavit Lucumonis etymon a voce الحكم *Elucam judex* derivare, quae etiam num in Oriente apud Arabas, Turcas, & Persas usurpatur, ut Lucumo idem officium esse, ac *Suffetum*, dici possit.

לוט *Lut* latere, unde Latium.

לט *Lat* latebrae.

לקק *Lakak* lingere.

מ

מוט *Mut* motus.

מות *Muth* mors.

מחנה *Machane* machina.

מטה *Meta* meta.

מטיל *Metil* metallum.

* מכר *Macar* (mercari, vendere) Mercurius mercatorum praeses.

* מכלה *Micla* caula.

* מנחה *Minchah* minca.

מעל *Magnal* malum.

מרר *Marar* amarum esse.

* משורה *Mesura* mensura.

נ

נבל *Nabbal* nebulo.

* נהג *Naag* ago, ἄγω, idest duco.

נוט *Nut* nutare.

נכה *Naca* neco, noceo.

נרד *Nerd* nardus.

ס

* סאה *Seah* satum, σάτον, mensura aridorum.

סבכא *Sabbecha* sambuca.

סדין *Sadhin* sindon.

* סלה *Salah* sileo, quiescere facio. Vid. Mazochium *Spicileg. Biblic.* To. II. pag. 176.

סמל *Semel* simulacrum, similitudo.

סנדל *Sandal* sandalum.

סתר *Sathar* (latere) Saturnus. * At laudatus Passerius in *Lexico Aegyptio* apud Ant. Franc. Gorium in *Symbol. Litterar.* To. IV. derivat vocem Saturnus a שטר *Sother* dominus, vel זרע *Zarangh* serere, quod sit omnium Deorum

rum sator, At Jac. Martorellius vir Cl. in *Thec. Calamar.* pag. 354. Saturnum deducit a שטר נה *Soter noah* dominus lamentationis, qui dolores nempe infert, & calamitates, unde ἀνολήτης *graviter perdens*, ἀμάλικτος *qui mulceri nequit*, ὠμηστὴς *crudelis*, στύγνος *invisus*, κακόποιος *mala inferens*, & sexcenta, quae ex Oppiano potissimum, & Nonno collegit Martorellius. Apud Graecos ἀνόνατος χρόνος, & apud Latinos *gravis*, & *maleficus* audit, ut hinc apud Macrobium in *Somn. Scipion.* Lib. I. cap. 19. ex Ptolemaeo, & aliis Saturni stella prae aliis *malefica* existimetur. Ceterum laudatus Mazochius *Tabul. Heraclien.* Par. I. pag. 88., & *Spicil. Bibl.* To. I. pag. 256. ait esse a סתור *Satur*, idem ac occultatus, delitescens; licet Xaverius Matthaeius in *Exercit. de voce Tityrus* pag. 36. Mazochium impugnare conetur; nequicquam. Non hoc tamen eruditissimi viri, tunc ephebi, existimationi, vel laudibus quidquam detractum volumus. *

ע

עברו *Gnibbri* Hebraeus.

עולם *Gnolam* (saeculum) olim.

* עורב *Gnoreb* corvus.

* עורף *Gnoreph* cervix, *c* praeposito, ut ab αὐλὴ caula. Vid. infer. v. *Cervical.*

* עטרת *Hetroth*, vel *Gnotroth* civitas, cujus mentio in Libro Numerorum, & a qua Etruscos derivat laudatus Maffejus Observ. Litterar. To. VI. pag. 166.

עצל *Gnatzel* asellus.

ערבון *Gnarabon* arrhabo, ἀῤῥαβὼν, pars solutionis, quae fidem facit totius summae, vulgo *caparra*. Vide, quae nos adnotavimus ad Tit. XXVII. *Legis Romanae*, sive *Responsi Papiani* pag. 227.

* ערבי *Gnarabi* Arabs.

* עשת *Gnasat* (nitidum esse) Astarte, vel Astarot, scilicet Lunae nomen in Scripturis.

פ

פגר *Piger* piger.

פוך *Puch* fucus, φυκέω.

* פות *Pot* potes, pudendum muliebre.

* פיל *Phil* elephas, ἐλέφας, litteris transpositis pro ἐφέλας, vel ἀφέλας.

פלגש *Pillegesc* pellex, παλλάκις.

* פנה *Pina* (summitas) pinna, pinnaculum. Vid. laudatum Passerium Epist. Roncal. XIV. To. XXVI. laud. Collect. pag. 373.

פסח *Pesach* passus, πάσχα.

פסנטרין *Pesanterin* Psalteria.

פער *Pagnar* operio.

פרא *Pere* fera.

פרד *Parad* pars.

פרדס *Pardes* Paradisus. * Vid. laud. Mazochium *Spicil. Bibl.* To. I. pag. 30., & seq. adnot. (1) *

* פרוים *Parvaiim* Peru.

פרק *Parak* parco.

צ

צפור *Tzippor* passer.

ק

קקל *Kahal* collegium.

קילמוס *Kolemos* calamus.

קלה *Kala* calere.

קנה *Kane* canna.

קנמון *Cinnamon* cinamomum.

קרן *Keren* cornu, κέρας.

קתרוס *Kathros* cythara.

ר

* ראש *Rosc* (caput) Rasena apud Dionysium Halicarnass., caput nempe, & dux Etruscorum. Vid. laud. Maffejum Observ. Letterar. To. VI. pag. 166.

* רבא *Rava* (princeps, praeses) Rabinus.

רבה *Rabba* (augeri, multiplicari) rabula.

רנה *Rana* (cantus) rana.

* רקם *Rakam ricamare* italice, scilicet acu pingere.

רקק *Rakak* ructare.

ש

שבט *Scebet* sceptrum.

שדה *Sade* satum.

שוט *Scot* scutica.

שנע *Scaangn* ſonus.
שור, vel סור *Sur* ſura.
* שכר *Scecar* (inebriativum) ſicera, σίκερα, & italice *ſiccera*.
שמן *Scemen* (oleum) lumen.
* שפט *Scopheth* (judex) Suffes, magiſtratus Carthaginenſium.
* שק *Sak* ſaccus, σάκκος. Haec vox ex confuſione linguarum in omnibus linguis permanſit, mutata tamen terminatione pro diverſitate linguarum. Vide Joh. Leuſdenium in ſuis notis philologicis ad Jonam pag. 166.
שרקות *Serikuth* ſerica.

ת

תובל קין *Tubal cain* Vulcanus.
תור *Tor* Chaldaice (bos) taurus. * Vid. Voſſium in Etymolog. *
תור *Tor* terminus.
תחש *Tabhas* taxus.

LEXICON
VOCUM ETRUSCARUM

Quae vel ex antiquis Scriptoribus, vel ex Monumentis ſuperſunt (1).

A

* A*chele*, vel *Achle*, Achilles. In Patera Etruſci operis apud Thomam Jenkinſium Anglum Romae commorantem, quae exprimit Achillis & Hectoris fatum lance a Jove, ut fert Homeri narratio (Iliad. X', v. 210.), vel a Mercurio, ut artifex heic prodidit, penſitatum, ad alterum πλάςιγιν, in qua Achilles ponderatus adparet ſub humana imaguncula, animae inſtar, legitur ∃⅃↓A *Achle*. Vid. apud Cl. Joh. Winckelmannium (*Monument. antichi inediti*) Vol. I. num. 133., & Vol. II. Part. II. cap. XIV. pag. 174. In Gemma vero Etruſca apud Gorium (*Muſ. Etruſc.*) Tab. CXCVIII. n. 4. ∃⅃∃↓A *Achele* inſcribitur; quam citat etiam ex Maffeio Simon Magiſtrius πολυγλόττος praeſtantiſſimus (*Apolog. de LXX. virali verſione*) Diſſer. V. pag. 599., ubi Hebraicum etymon adducere non dubitat.

Adharnaham, nomen Urbis in medio Etruriae. Refert Titus Livius Lib. X., Coſ. Q. Fabium anno V. C. CCCCLIX. bello contra Etruſcos exercitum *ad oppidum Adharnaham* duxiſſe. Ita nempe Sigonius in pluribus Codicibus ſe inveniſſe adfirmat. Gorius tamen (*Muſ. Etruſc.*) pag. 70. legendum contendit *ad Arnam*, quod ſolide improbat Maffejus.

Aeſar, vel *Eſar*, Deus, Θεός. Svetonius in Aug. cap. 97., & Dion Lib. XXXVI. pag. 589. *Eſon* in Tabula I. Eugubina apud Paſſerium lin. 57. Juppiter, ſive Mars dicitur. Vid. ſequens Lexicon hac voce.

Aeſi, Dii. Heſychius: Αἴσοὶ, Θεοὶ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Agalletor, Puer, παῖς. Heſychius: Ἀγαλλήτορα, παῖδα. Τυῤῥηνοί.

Ahala, cognomen gentis Serviliae, quod ſapit Etruſcae potius, quam Latinae linguae genium. Ex Albae oppido Etruriae proximo ea gens Romam venit, ut proinde Etruſcae originis forte eſſe potuerit. *Caſca* fuit quinetiam Serviliorum cognomen alterum, quod *anti-*

(1) Ex Cl. Marchione Scipione Maffeio To. VI. Obſervation. Litterar. pag. 5., & ſeqq. exceptum & Latinum factum eſt hoc Lexicon a nobis, additis & iis vocabulis, quae ipſe veluti extra chorum inter dubia retulerat, aliiſque, quae nobis inter ſcribendum occurrerunt, quaeque aſteriſco * notavimus. Horum nonnulla petivimus praeſertim ex Thomae Dempſterii *Etruria regali* To. I. Lib. I. Cap. XX. pag. 88., & ſeqq., omiſſis iis, quae ad libationes, vel ad haruſpicinam artem pertinentia, tamquam incerta proponit, ibid. pag. 90., & quae forte vetus Romanorum idioma referre poſſunt.

antiquus sonabat veteri Latiali idiomate, quodque Varro *de L. L.* Lib. VI. censuit Sabinam vocem fuisse, ex ea nempe lingua, *quae usque radices in Oscam linguam egit*.

* *Amphtiare*, Amphiaraus. In Carneola Stoschiana scarabei formam gerente (quae olim erat Musei Ansideii Perusiae, nunc Berolisensis) cernuntur quinque Heroes ex septem ab bellum Thebanum profectis, quorum nomina Etrusce exarantur, & inter hos legitur ΑΜΦΤΙΑΡΕ *Amphtiare*. Haec Gemma celebris est scriptis clarorum virorum Gorii, Guarnaccii, Antoniolii, aliorumque.

Andas, Boreas. Hesychius: Ἄνδας: Βορέας ὑπὸ Τυῤῥηνῶν. In eodem Lexico legitur Ἄνται, ἄνεμοι, *venti*, quae vox Etrusca pariter haberi debet.

Anien, Fluvius celebris, & vetustissimus ex Prisciani sententia, vulgo *Teverone*.

Antar, Aquila. Hesychius: Ἄνταρ: ἀετὸς ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Antemna, Urbs Etruriae. Haec juxta Catonem in Originibus apud Priscianum Lib. VI. *veterior est*, *quam Roma*.

Anxur. *Anxur fuit*, *quae nunc Terracinae sunt*, inquit Livius in fine Libri IV. *Terracina*, *oppidum lingua Volscorum Anxur dictum*, teste Plinio Lib. III. cap. 5. Servius Volscos inter Etruscos recensuit.

* *Aplu*, vel *Apul*, vel *Apulu*, Apollo. In laudata Gemma Jenkinsiana, & in altera Musei Kircheriani apud Dempsterium Tab. III., & IV.

* *Apluda*, Panis furfureus. A. Gellius (*Noct. Attic.*) Lib. XI. cap. 7: *Hic*, inquit, *Eques Romanus apludam edit*, *&* *floces bibit*.... *Post deinde*, *quasi nescio quid Tusce*, *aut Gallice dixisset*, *universi riserunt*. Vid. Nonium Marcellum hac voce.

* *Aquilex*, Aquam colligens. Varro in voc. *Quinquatribus*: *At hoc pacto utilior te Tuscus aquilex*. Vid. Non. Marcellum hac voce.

Aracos, Accipiter. Hesychius: Ἄρακος, ἱέραξ. Τυῤῥηνοί.

Arimnos, nomen antiqui Etruriae regis, de quo Pausanias *Eliacon*. I., & nos superius in Alphabeto §. IV.

Arimoi, Simiae, πιθῆκοι. Strabo Lib. XIII. pag. 929., ubi de populis Arimis, ait simias hoc nomine ab Etruscis adpellatas fuisse.

Arnus, celebris Etruscorum fluvius, qui forte primigenia voce *Arn* dictus fuit.

Arse vorse, averte ignem, teste Verrio Flacco apud Festum. Has voces inter dubias Maffeius enumerat, quod Dacierius Afranii auctoritate fultus id improbaverit, & quod Latini idiomatis indolem sapere videantur, fuerintque potius idiotismus popularis Romanorum.

Artena, Urbs Volscorum, cujus Livius meminit in fine Lib. IV., ubi homonymam alteram in medio Etruriae positam memorat, dum nempe ait: *ejusdem nominis urbs inter Caere*, *atque Veios fuit*. Hoc vocem Etruscae originis prodit, & apud Volscos Etruscam linguam obtinuisse ostendit.

Aruns, nomen inter Etruscos celebris, uti *Ufens* videtur, aliaque hujusmodi.

* *Axia*, vel *Assium*, Civitas Etruriae, nunc *Castel d'Asso*. Stephanus *de Urbibus* vocat Ἀξίαν πόλιν Τυῤῥηνίας.

Ateson, Arbustivum, arboreum, ἀναδένδρας. Hesychius: Ἀτεσὸν, ἀναδένδρας. Τυῤῥηνοί.

* *Athvertir Vipiaal*, nomen Figuli in Figulina Etrusca, in Museo Veronensi adservata, quae a Gorio adducta fuerat (*Mus. Etrusc.*) To. II. Tab. CXXXVII., & in qua legitur: ΛΑΑΙΠΙΥ ЯITЯƎVΘA *Athvertir Vipiaal*. Maffeius To. VI. Observat. Litterar. pag. 135. ita censet. Nos etiam adducemus in Appendice, quam paramus, ad Catalogum veterum Artificum Francisci Junii.

* *Atresthe*, Adrastus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata Gemma Stoschiana, ubi hoc nomen βουστροφηδὸν exara-

ratum eſt AITPESΘE *Atreſthe*, ut notavimus etiam ſuperius in Alphabeto §. VII.

Atrus, Dies forte erat. Varro ait, a Tuſculanis quoſdam dies dictos *quinquatrus*, *ſexatrus*, *ſeptimatrus*. Maffeius habet inter voces incertas, quod Tuſculum in Latio eſſet, quamquam Dionyſius Halicarnaſs. Lib. X. pag. 646. hujuſmodi vocabula τοῦ Λατίνων ἔθνος *Latinorum gentis*, ac potiſſimum Tuſculanorum, & Phaliſcorum eſſe dicat.

Aukelos, Aurora. Heſychius: Ἀυκήλως, ἕως ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Auſur, vel, ut alii ſcribunt, *Auſer*, flumen Lucenſium, quod vulgo *Serchio* audit.

B

* *Bacchetides*, Tagetis diſcipulus. Vid. Dempſterium (*Etrur. regal.*) III. 2., & Gorium (*Muſ. Etruſ.*) To. I. Tab. XV.

Baltea. Chariſius refert, ſcripſiſſe Varronem Lib. XVIII. Rerum humanar., hanc vocem ab Etruria profectam. Maffeius habet inter incertas.

* *Bidental*, Locus, in quo ex Augurum Etruſcorum ritu condebantur reliquiae fulminum cum ſacrificio, & bimae ovis capite, ut fulmina, quae in pollutis, tactiſque de caelo locis fieri arbitrabantur, averterentur. Terminatio *al*, quam Etruſcorum propriam in Alphabeto §. XI, & XII. oſtendimus, & ritus expiationis hujuſmodi apud Etruſcos celebris vocem hanc Etruſcae originis eſſe demonſtrat. Hiſce Bidentalibus e terra erutis inſcriptum ſaepe occurrit FVLGVR. DIVM. Vid. Diſſert. V. Tom. V. Actuum Academiae Cortonenſis. Vid. A. Gellium Lib. XVI. cap. 6., qui & ſuem, & ovem, & animal quodcumque caedendum, & immolandum Bidentem vocaſſe veteres adfirmat.

* *Bygois*, Nympha, quae artem fulguralem Etruſcos docuit. Servius Lib. VI. Vid. Dempſter. (*Etrur. regal.*) III. 3., & Gorium (*Muſ. Etruſ.*) Tom. I. Tab. XV.

Byrros, Crater. Heſychius: Βυῤῥος, κάνθαρος. Τυῤῥηνοί. Vox plane diverſa *Birrus* fuit, quae veſtis genus ſignificat. Nulla utriuſque vocis mentio apud Lazarum Bayſium, qui de re veſtiaria, & de vaſculorum materiis, ac varietate tractatus edidit.

C

Cadoli. Miniſtri Deorum. Vid. infer. voc. *Camillus*.

Caere, Urbs Etruſca, quae, teſte Dionyſio Halicarnaſs. Lib. III. pag. 153., *Agilla* dicta eſt, dum a Pelaſgis obtinebatur. Forte utriuſque vocis, ex qua linguarum diverſitas innoteſcit, ſenſus unus eſſe potuit.

M. Calumtla, nomen artificis, qui aeneum quadrupedis ſigillum conflavit, quod habet Tablinum Mediceum, quodque apud Dempſterium occurrit in *Etruria regali* To. I. pag. 91. Tab. XXIII. Etruſcis elementis nomen hoc exprimitur ſic: AVTMVVAC : M *M. Calumtla*. De eo nos rurſus agemus in Appendice ad Catalogum veterum omnium Artificum, a Franciſco Junio elaboratum, quae prelum exſpectat.

Camars, *Cluſium*, *quod Camars olim appellabant*, teſte Livio circa dimidium Lib. X.

Camillus, Mercurius, & Miniſter Deorum. Macrobius Saturn. Lib. III. cap. 8: *Statius Tullianus de vocabulis rerum lib. I. ait*, *dixiſſe Callimachum*, *Tuſcos Camillum appellare Mercurium*, *quo vocabulo ſignificant praeminiſtrum Deorum*. Idem etiam habetur apud Servium ad Lib. XI. Aeneid. pag. 543. Maffejus tamen hanc vocem Latinam factam cenſet, quae, teſte Plutarcho, & Varrone, etiam apud Graecos invaluerit. In myſteriis Samotracum quidam Deus miniſter *Caſmillus* dicitur. Ceterum Dionyſius Halicarnaſs. Lib. II. pag. 93. hujuſmodi miniſtros etruſce *Cadolos*, non Camillos vocatos tradit.

* *Capital*, poena capitis. Terminatio *al* Etru-

Etruſcae linguae propria, ut ſupra monuimus. In XII. Tabulis frequens vox eſt, quae apud veteres Romanos ex conſuetudine cum Etruſcis uſum forte obtinuit. Hanc vocem adnotavit etiam Cl. Guarnaccius (*Orig. Italich.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Capra. Heſychius: Κάπρα, αἴξ. Τυῤῥηνοί. Maffejus ponit inter dubias voces, quod Feſtus capram a *carpendo* dictam velit, ac *crepa* idcirco etiam a veteribus Latinis vocata fuerit. Tum Tyrrhenorum nomine forte Italos, vel Latinos ab Heſychio heic intellectos conjicit.

Capuae, Falcones, ideſt qui pedum pollices, teſte Feſto, incurvatos habent, & *quos*, auctore Servio loco ſupra citato, *Tuſci Capuas vocarunt*.

Capus, vel *Capys*, Falco, ἱέραξ. Servius ad Lib. X. Aeneid. v. 145. de Capuae origine verba faciens ait: *Viſo Falconis augurio, qui Tuſca lingua Capys dicitur*. Verum haec incerta. Plinius contra Lib. III. cap. 7. ait: *Capua ab campo dicta*, & Livius Lib. IV. *a campeſtri agro* veroſimilius vocatum cenſet.

Caſca, cognomen gentis Serviliae. Vid. voc. *Abala*.

Caſnar, *Senex Oſcorum linguae* (quae homolonga cum Etruſca) ex Feſti fide.

Caſſis, Galea. Iſidoro Etruſca vox eſt. Maffejus habet inter dubias.

Caſtula, Urbs Etruriae ſuperioris, cujus meminit Diodorus Lib. XX. pag. 773.

* *Caſtur*, Caſtor. Ita nempe ΟVΤЗΑΧ *Caſtur* legitur ſupra Caſtoris figuram in Tabula VII. apud Dempſterium.

Celer, ſi Tzetzi fides praebeatur, vox Latina fuit ex Etruſco nomine uſque a Romuli aetate.

* *Cervical* Προσκεφάλαιον. Forte Etruſcae originis ex terminatione in *al*. Vid. ſuper. voc. עורף.

* *Clan*, Natus, Filius. Id ex Tegulis Buccellianis ſuperius oſtendimus in Alph. §. XII.

**Compital*, Ludus Compitalitius. Compitalitia ſiquidem ab Etruſcis in Larum honorem ſolemni ritu celebrata in Romanos migrarunt. Terminatio *al* ad Etruſcos pertinet. Hanc vocem Cl. Guarnaccius adnotavit loc. cit. Vol. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Contenebra, ſive *Cor-Eenebra*, ſive *Corenebra*, Urbs Tarquiniorum, cujus meminit Livius Lib. VI.

Cortuſa, ſive *Cort-noſſa*, ſive *Corenoſta* Urbs altera Tarquinienſium apud Livium loc. cit. Vid. utrumque nomen aliter exaratum apud Marianium de *Etruria Metropoli* Cap. VII. pag. 45., & apud Cl. Guarnaccium loc. cit. pag. 62.

Cremera, Fluvius celebris apud veteres Hiſtoricos.

* *Croton*, Urbs Tyrrhenica apud Dionyſ. Halicarnaſs. Lib. I. pag. 22. Ex Dempſterio.

* *Cuer*, Puer, κόρος. Id ex Signi aenei puerilis Tarquinienſis Epigraphe ſuperius adducta adnotavimus §. XII. Vid. Monumentum IV.

Cupra, Juno. Strabo auctor eſt Lib. V. pag. 369. prope Firmum in Piceno fuiſſe Templum Deae Cuprae, quod conſtruxerant, & obtinuerant Etruſci, qui τὴν Ἥραν... κύπραν καλοῦσιν, *Junonem... Cupram vocant*. Vid. infer. voc. *Eris*, *Laran*, & *Thanr*.

Curis, & *Quiris*, Haſta. Voces Sabinae ex Feſti fide. In Urna Guarnacciana (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 60. Tab. VI. legitur ΛΑΙЯVƆ *Curial*, haſtatus. Vid. ſuper. Elench. voc. Hebr. v. חרים.

Curniata, vox apud Heſychium ſine ſignificatione. Quare Maffejus legendum putat κυρνία ἄτη, vel κυρνὶ ἄτη, *mala Corſica*, vetus proverbium.

D

Damnos, Equus. Heſychius: Δάμνος, ἵππος, Τυῤῥηνοί.

Debebris, Regulus Veientium, quo nomine

mine ab Etruria petito Tiberim quinetiam adpellatum fuiſſe, quidam cenſuit, teſte Varrone de L. L. Lib. IV. Vid. infer. voc. *Tibris*.

Druna, Principatus, vel principium. Heſychius: Δρουνα, ἡ ἀρχὴ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

E

* *Embratur*, Imperator. In tribus argenteis Samnitum Numiſmatibus ad Caium Mutilum pertinentibus, quae ſuperius in Alphabeto §. III. citavimus, hoc nomen ꟼVTAЯ8MƎ *Embratur*, vel *Empratur* legitur.

Eris, Juno, Ἥρα. Ita nempe legitur ſupra figuram muliebrem, inſculptam Paterae ſecundae apud Dempſterium in *Etruria regali*, quam Junonem cenſent nonnulli. Sed cum ea *Cupra*, ut ſuperius innuimus, dicta fuerit, cum heic juncta ſit Herculi, cum quo nihil umquam commune habuit, cumque nuda citra ipſius dignitatem adpareat, Maffeius idcirco de hac voce multum addubitat. Ceterum Cl. Paſſerius ita eidem adhaeſit, ut ƧIΤИΤИAƆƎЯƎ *Herentatis* quinetiam, quod legitur in Sacra Menſa Herculanenſium ſuperius adducta Monumento II., *Junonalis* reddiderit. Vid. infer. voc. *Laran*, & *Thanr*, & ſuper. voc. *Cupra*.

Eſar, Deus. Vid. ſuperius in voc. *Aeſar*.

Ethis. In laudata mox Patera Dempſteriana haec vox occurrit, inſcripta figurae muliebri adloquenti Herculem, quam alii Nemeſim, alii Victoriam, alii Aeternitatem cenſuerunt. Maffeius licet Victoriae faveat, tamen vocem hanc inter incertas locavit.

Etruſcus. Servius ad Aeneid. Lib. II. v. 164., *Etruria dicenda eſt ab Etruſco Principe*.

* *Evas*, Hector. Hoc nomen etruſce ƧAVƎ inſcribitur Hectori in laudata Jenkinſiana Patera, ubi Achillis, & Hectoris fatum lance a Jove penſitatur. Vid. voc. *Achele*, & *Aplu*.

F

* *Fagutal*, Sacrificium, quod olim fiebat Romae in Colle Viminali, ut memoriae prodidit Antiſtius Labeo. Terminatio in *al* Etruſcorum propria.

Falando, Caelum, οὐρανός. Feſtus lib. VI. *Falae* (turres nempe militares excelſae) *a falando, quod apud Etruſcos ſignificat Caelum*.

Farfarus, Fluvius Sabinorum Etruſcis adiacentium, qui antequam ab Ovidio Latinus fieret, *Farfar* fortaſſe dictus eſt, ut fluvius alter Damaſci Lib. IV. Regum hoc nomine adpellabatur. Forte Farfarus idem, ac *Fabaris Sabinorum* a Vibio Sequeſtro citatus.

Felſina, Bononia, quam ita etruſce dictam teſtatur Plinius.

* *Fiſſulis*, Urbs Etruſca, cujus nomen in Nummo argenteo ſic exprimitur ƧIJVƧƧI8 *Fiſſulis*, quaeque ab aliis Faeſulae, ab aliis Piſtorium, ab aliis Paeſtum, vel Poſidonia, ac ab aliis tandem Pliſtiae in agro Calatino cenſetur, ut ſupra in Alphabeto §. III. adnotavimus.

* *Floces*, Vinum eructum, & foetidum. A. Gellius (*Not. Attic.*) Lib. XI. cap. 7. Vid. ſuperius in voce *Apluda*.

Frontac, Fulguriator. Ita nempe legitur in bilingui Piſaurenſi Inſcriptione, Etruſca nempe, & Latina, quam in Alphabeto adduximus §. IX.

G

Gapos, Currus, vehiculum. Heſychius: Γάπος, ὄχημα. Τυῤῥηνοί.

H

* *Helvacea*, genus Lydii ornamenti apud Feſtum Lib. VIII. Adduxit Dempſterius.

* *Herkle*, Hercules. Ejus nomen ƎJϽЯƎ8 *Herkle* Etruſcis elementis expreſſum cerni-

nitur apud Dempsterium Tab. II., & VI.

* *Herme*, Mercurius, Ἑρμῆς. In Tab. V. apud Dempsterium legitur ƎMЯƎH *Herme*. Gorius in Praefatione ad Alphab. Etruf. defenfionem pag. CLXXVIII. hoc nomen Perfeo tribuit.

Hirpus, Lupus. Strabo Lib. V. pag. 383. Ἵρπον γὰρ καλοῦσιν οἱ Σαυνῖται τὸν λύκον. *Hirpum enim vocant Samnites lupum*. Sabinos habet Servius, quibus forte haec vox communis fuit, & a quibus Samnites profecti funt, quorum regiones diu Etrufci tenuerunt.

Hifter, Comoedus, Ludio, ὑποκριτὴς, vel τεχνίτης. Livius initio Lib. VII: *Vernaculis artificibus, quia Hifter Tufco verbo ludio vocabatur, nomen hiftrionibus inditum*.

* *Hyrina*, Hyria Urbs, quae pertinet ad Υρίην Herodoti, quae Straboni, & aliis Οὐρία, & hodiedum *Oria* vocatur, Epifcopali fede gaudens, ex feudis Principis Francavillae in Regno Neapolitano. Campaniam Etrufci tenuerunt, ac proinde in argenteo nummo, cujus fupra meminimus in Alphabeto §. III., legitur ANIЯY, vel aliter ANIЯY *Hyrina*.

I

* *Icuvini*, Eugubini. Notiffima funt Etrufca Numifmata fignata INIVVƆI *Ikuvini*, de quibus in Alphabeto noftro §. III.

Idis, vel *Itis*, vel etiam *Itus*, Dies Iduum. Macrobius *Saturn.* Lib. I. cap. 15: *Iduum porro nomen a Tufcis, apud quos is dies Itis vocatur, fumptum eft. Item autem illi interpretabantur Jovis fiduciam*. At Varro: *Eidus ab eo, quod Tufci itus, vel potius, quod Sabini eidus dicunt*.

Iduare, partiri, μερίζειν. Macrobius ibid: *Iduare Etrufca lingua dividere eft*.

Idulis, Ovis. Macrobius ibid: *Sunt, qui exiftiment, Idus ab ove iduli dictas, quam hoc nomine vocant Tufci, & omnibus Idibus ovis immolatur a Flamine*. Vide etiam Feftum.

* *Italus*, Taurus. Apollodorus Lib. II. *Bibliothec:* Τυῤῥηνοὶ γὰρ Ἰταλὸν τὸν ταῦρον ἐκάλεσαν. *Tyrrheni enim, quem Latini taurum vocant, ἰταλὸν dixerunt*. Varro de L. L. Lib. IV. veteris Graecae linguae reliquum dixit hanc vocem: *Vitulus, quem Graeci antique* Ἰταλὸς. Columella Lib. VI. cenfuit per prothefin ex voce Ἰταλὸς factum τὸ *Vitulus*, addita nempe littera V.

L

* *Laena*, Veftis, χλαῖνα. Nonio eft militaris. Vid. Feftum Lib. X. Adduxit Dempfterius.

Lanifta, Carnifex. Ita Ifidoro placet hanc vocem apud Etrufcos fonuiffe. Maffeio dubia eft. Ceterum Nicolaus Damafcenus de Gladiatoribus Ifidoro adhaerere videtur cum ait: Οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τυῤῥηνῶν παρέλαβον τὸ ἔθος. *Romani ab Etrufcis hunc morem acceperunt*; Nam unde res, inde & rei nomen venerit oportet. Fieri tamen potuit, ut non fono Tufcum hoc vocabulum fuerit, fed folo fignificatu, utpote ex Tyrrhenica lingua interpretando traductum. Vid. Alexium Symmachum Mazochium (*Tabul. Heraclien.*) Par. II. pag. 443., qui ex Digefto Legum Municipalium penes aeneum Monumentum Neapolitanum, quod eft Britannici fragmenti complementum, vocem Lexicis ignotam *Laniftatura* proponit, ideft ars *Laniftitia*, quae vox pariter a *Lanifta* derivata ex Petronii fragmento Traguriano primum innotuit.

Lar, Nomen, & praenomen Etrufcorum, quod a Latinis *Lucium* redditum fuiffe fuperius innuimus in Alphabeto §. IX. Lar Herminius Aquilinus fuit Romae Conful anno V. C. 306., ut ex Livio patet III. 65., & ex Dionyf. Halic. XI. 56. Vid. To. IV. Obfervat. Litterar. Maffeii pag. 53.

Laran, Juno est Gorio (*Mus. Etrusc.*) To. I. pag. 113. Figura, cui hoc nomen Etrusce inscribitur, in Tab. IV. *Etrur. regal.* apud Dempsterium, mascula visa est Maffeio; hanc vocem tamen inter dubias statuit, & Martem ipse potius comminiscitur. Vid. inferius voc. *Cupra*, *Eris*, & *Thanr*.

* *Latial*, Solemnitas feriarum Latinarum, & concilium in Albano monte, sive in Luco Ferentino. Ex Sigonio (*de antiquo Jur. Ital.*) Lib. I. pag. 10. Clariss. Guarnaccius (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Lucar, Pecunia in spectacula theatralia erogata. Etymon, quod ex τῷ *lucus* a veteribus nonnullis derivatur, parum verosimile videtur. Si *Hister* Etrusca vox est, forte & *Lucar*, histrionica nempe pecunia, ejusdem etiam fuit originis. Vid. Maffeium voc. *Hister*.

* *Luceres*, Nomen tribus Romanae. Festus Lib. XVII. voce *Sex Vestae*: *Civitas Romana in sex est distributa partes, in primos, secundosque Tatienses, Rhamnes, Luceres*. Ex Dempsterio.

Lucumo, Nomen proprium frequens inter Etruscos. Vid. To. IV. Observ. Litter. Maffeii pag. 54. Fuit & nomen dignitatis, quod vide in superiori Elencho vocum Hebraicarum in לחמ.

* *Lupercal*, Locus Romae Ludis in Panis honorem dicatus, spelunca nempe sub monte Palatino, cui forte nomen ex Etruscae linguae genio inditum fuit; etenim terminatio in *al* familiaris fuit Etruscis, ut saepe innuimus. Ex Guarnaccio loc. cit.

M

Mamers, Mars, Μαμέρτος apud Licophronem vers. 938. Festus Oscam vocem ait, Varro Sabinam; Maffejus vero inter dubias ponit. Ex hac *Mamertini*, Campani nempe, qui occupata Messana, hoc nomen sibi indidere, quod etiam habetur in eorum nummis apud Havercampium (*Sicil. Numismat.*) Tab. XXII. Vid. infer. in *Meddix* Inscriptionem Messanensem.

Mantisa, vel *Mantissa*, *additamentum dicitur lingua Tusca*, ait Festus Lib. XI. C. Caecilius in Satyris habet. Scaligero Latina omnino visa est; hinc Maffejo dubia.

Mantus, Dis Pater, Πλοῦτος, Ἅδης. Servius ad Lib. X. *Aeneid.* v. 198: *Etrusca lingua Mantum Ditem Patrem appellant*.

* *Mapalial*, Casa campestris. Hoc nomen legitur in Monumento Guarnacciano apud Gorium (*Mus. Etrus.*) To. III. Tab. XIII., qui tamen male legit *Papalial*, cum ibidem clare insculptum habeatur ⅃AI⅃A1A𐌌, ut Cl. Guarnaccius ipse prodidit (*Origin. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 60.

* *Marta*, Fluvius, & Oppidum apud veteres Etruscos.

Mastarna, Nomen proprium VI. Regis Romanorum, qui Romae in aliud Servii Tulli nomen hoc commutavit, ut ex Claudii Imperatoris concione in Senatu habita, quae adhuc Lugduni aere insculpta servatur, discere est. Eam refert Gruterius pag. 502., ubi nimirum haec leguntur: MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. DVCE. SVO CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA APELLATVS EST. Dempsterio visus est hoc nomine Caelius ipse mons indicatus (*Etrur. regal.*) To. I. pag. 89.

Meddix, *apud Oscos nomen Magistratus est*, ex Festi fide. Hanc vocem habet etiam Lapis Messanensis, quem ex Gualterio numer. 7., & ex Dominici Gallii Annalibus Messanen. Vol. I. pag. 16. refert Vir. Cl. Gabriel Castellius Princeps Turris Mutii in *Siciliae*, *& objacentium Insularum veterum Inscriptionum nova Collectione* Class. V. num. XLV. pag. 55., atque ve-

te-

teri Campano idiomate ſcriptum eſſe, retentis tamen Graecorum litteris, quibus paſſim & Meſſanenſes, & Siculorum reliqui utebantur, facile exiſtimat. Quoniam & vox ſuperius adducta, & alia inferius citanda in hac Inſcriptione continetur, heic ipſam adducere nunc praeſtat, quam etiam uſurpandam ſepoſuimus pro Diſſertatione, quam paramus, *de Graecitate extra Graeciam variis temporibus uſurpata, & exculta*. Haec ita ſe habet:

ΣΤΕΝΙΣ ΚΑΛΛΙΝΙΣ ΣΤΑΤΤΙ ΗΙΣΑ
ΜΑΡΑΣ ΠΟΜΠΙΔΑ ΤΙ ΕΣ ΙΥΜΩΖΙΗ ΚΕ
ΜΕΔΔΕΙΞ ΟΥΦΕΝΣ
ΕΙΝΕ ΙΜΑ ΤΩΣ ΤΟ ΜΑΜΕΡΤΙΝΟΝ
ΑΠΠΕΛΛΟΥΝ Η ΙΣΑ ΚΟΡΟΝ

Ennius etiam hanc vocem adhibet, cum ait:

Africa terribili tremuit horrida terra tumultu,
Summus ibi capitur Meddix, occiditur alter.

Hinc apud Livium Lib. III., ubi de bello Punico, ſic legitur in quodam exemplari MS., teſte Marco Antonio Flaminio in prima *Annotationum Silva* (quae, ut & altera adhuc anecdota eſt) Cap. VIII: *Nec procul inde in occulto Marius Alphius* Medixtuticus, *qui ſummus magiſtratus erat Campanis*. In editis exemplaribus hoc loco legitur: *Nec procul inde Marius Alphius, qui ſummus magiſtratus erat Campanis*; atque in aliis etiam paullo aliter: *Nec procul inde in occulto Marius Alphius edixit, uti cui ſummus magiſtratus erat Campanis*.

* *Melakre*, Meleager. Hoc nomen Etruſce exaratum ƎꓘAꓘƎM *Melakre* habes apud Gorium (*Muſ. Etruſ.*) To. I. Tab. VII.

* *Menrua*, vel *Menerva*, Minerva. Scilicet ꓱVꓤИƎM, vel ꓱVꓤƎИƎM legitur in Tab. II., IV., V., & VI. *Muſei Etruſci* apud Gorium.

* *Minerval*, Praemium magiſtro artium dari ſolitum, ut explicat Waſerius Lib. II. pag. 39., & 51. Vid. Cl. Guarnaccium loc. cit. pag. 61. Nota terminatio in *al* Etruſcorum propria.

* *Moeſius*, Menſis Maius. Feſtus Lib. XI: *Moeſius lingua Oſca menſis Maius*.

N

Nanos, Vagans, errans, πλανήτης. Tzetzes ad Lycophronis Caſſandram pag. 185. ubi verſum hunc inluſtrat.

Νάνος πλαναῖσι πάντ' ἐυξευνήσας μυχόν.

Nanus, qui oberrans, omne vidit angulum, ait ita a ſuis erroribus Ulyſſem vocatum fuiſſe a Tyrrhenis. Vid. infer. voc. *Uluxe*.

Nar, Fluvius, qui Narniam adluit.

* *Natinari*, Factiones eſſe. Feſtus Lib. XII. Ex Dempſterio.

Nepos, Proiector, abliguritor. Feſtus Lib. XIV. Hoc ſenſu etiam a Romanis adhibita haec vox. Cicero Catilinar. II: *Quis ganeo, quis nepos &c.*

* *Neptunus*, Deus maris. Scaliger ad M. Varronem. Ex Dempſterio.

Nortia, *Dea Etruſca*, ut a Tito Livio Dec. I. Lib. VI. dicitur, cui templum erat Volſinii, cujus veſtigia aere inciſa adducit Andreas Adamius (*Storia di Volſeno*) Vol. I. Lib I. art. VII. pag. 78. Tertulliano eſt peculiare Vulſinienſium Numen. In veteri Inſcriptione apud Adamium ipſum loc. cit. pag. 77., apud Sponium (*Miſcell. erud. antiq.*) pag. 99., & apud Fabrettium Cap. X. pag. 742., unde migravit inter Carmina a Bonada conlecta, & in Anthologiam Paſchalis Amatii (*Collect. Piſaur. omnium Poemat.*) Tom. IV. Epig. LXVI. pag. 435., legitur hic verſus;

NORTIA. TE. VENEROR. LARE.
CRETVS. VVLSINIENSI

Martianus Capella in *Nuptiis Philologiae*, & Juvenalis Scholiaſtes hanc Fortunam fuiſſe cenſent. Scilicet Juvenalis Sat. X. v. 73. ait: *Si Nurſia Tuſco faviſſet*, Seiano nempe Claudii Imp. amico.

O

Olenus, Nomen vatis Etrufci. Plin. Lib. XXVIII. Cap. 2: *Olenus Calenus Etruriae celeberrimus vates*.

Ofa, Fluvii nomen, in Telamonem influentis apud Etrufcos; tum nomen etiam Rivi in agro Romano influentis in Anienem. Vid. Maffeium in *Cremera*.

P

* *Parthanup*, Parthenopeus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata faepius Gemma Stofchiana hoc nomen βουςροφηδὸν exaratum eft ΓΑΡΘΕΝΥΡ, ut habet Guarnaccius, five ΓΑΡΘΑΝΑΡΑΕ, ut Winckelmannius. Vid. quod fuperius adnotavimus in Alphabeto §. VII.

* *Pele*, Peleus. In Gemma fcarabaei formam gerente apud Chriftianum Dehnium cernitur Peleus capillos tondens fuos (licet voviffet eos tondere Achilli ejus filio, fi incolumis ab Ilio reverteretur) cum epigraphe etrufce expreffa ΓΕLΕ *Pele*. Adfert Winckelmannius (*Monum. antichi inediti*) Vol. I. num.125., inluftrat vero Vol. II. Cap. VII. pag. 167. Similem habet Julianus Genghinius Ariminenfis, Ictus, & a cognitionibus ampliffimi Praefulis Emerici Bologninii. Aliam etiam fic expreffam, & exaratam videre licet apud Caylufium (*Recueil d'antiquites &c.*) Tom. VII. Tab. XXIII., qui in ea Peleum capillos levantem haberi adferit.

* *Perfe*, Perfeus. In Gemma Baronis Stofchii cernitur Perfeus geftans caput Medufae truncatum, fed formofum, non horridum, una cum falce, & Etrufca epigraphe ΘΕDZΕ *Perfe*, litteris parum abludentibus ab iis, quae in ceteris monumentis reperiuntur. Refert Winckelmannius loc. cit. num. 84., inluftrat vero loc. cit. Cap. III. pag. 112. Reginaldus Sellarius, Cortonenfis Etrufcae Academiae a fecretis, in domeftica Dactylotheca Scarabaeum adfervat ex Sarda, in quo exprimitur Perfeus in expeditione ad caedem Gorgonis, hac ipfa adpofita epigraphe ΘΕDZΕ. Repertum eft Cortonae in agro Pecciano XVIII. Kal. Decemb. ann. CIƆIƆCCLXVIII., & aere incifum eft cura poffefforis. Typus, & epigraphes litterae paullulum diverfae in utraque Gemma.

* *Perufe*, Perufia. In Infcriptione, quam fupra adduximus in Alphabeto §. IV. Maffeius provocat heic ad Numifma mutila epigraphe inftructum, quod & nos fuperius citavimus, tamquam dubium, §. III.

* *Pipare*, eiulabunde conqueri. Verbum ab Ofcis ufurpatum, ex quo forte *pipulum* venit, ideft *convicium*, a pipatu pullorum, quod habetur in Legibus XII. Tabularum. Hinc *pipulo differre*, ideft afficere iniuria. Vid. Gravinam *de Jur. natur.*, *gent.*, & *XII. Tab.* Cap. LV.

* *Plikamnam*, forte Vafcularii nomen. In Vafe Etrufco argenteo inaurato, Clufii reperto, ex Mufeo Strozzio in Mediceum translato, cujus fchema habetur apud Dempfterium (*Etrur. regal.*) Tab. LXXVII., haec infculpta leguntur in inferiori fundi parte: ΜΑΜΜΑΚΙΛ *Plikamnam*. Gorius in Praefatione ad defenfionem Alphabeti Etrufci pag. CCXVI. una cum Pafferio noftro hanc vocem a Graeco vocabulo πλίγμα *faltatio*, quae nimirum opere ibidem exprimitur, derivandam putavit. Quid fi Artificis nomen, ut *M. Calumtla*, & *Tinmcuil* Flaturarii Sigillarii, *Athvertir Vipiaal* Figulus, & *Pulkerna* Caffidarius, quos vide heic fuis locis, quofque in Appendice noftra ad Junianum Catalogum iterum proferemus.

* *Polufca*, Oppidum Volfcorum, tefte Dionyfio Halicarn. Lib. VI. *Poluftiam* vocat Livius Lib. II., fed Livii locus mendofus eft ex Petri Marcellini Corradinii judicio (*Vet. Lat. profan.*) Vol. II. Lib. II. Cap. XII. pag. 91.

* *Po-*

* *Pomonal*, Lucus, vel Templum Pomonae. Ex Bergerio Guarnaccius Vir Cl. (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61. Nota Etrufcorum propria haec toties laudata terminatio.

Populonium, Civitas Etruriae. Bochartius Lib. I. cap. 33. ex male intellecto Ariftotelis in fuppofitio opere *de Mirabilibus* Graeco textu *ferrum*, aut *aes* hoc nomine Tyrrhenos intellexiffe prodidit. Vid. Maffeium pag. 36., qui idcirco inter dubias voces adducit. Vid. & inferius *Pupluna*.

* *Pulkerna*, Caffidarii nomen. Aeneam Caffidem, Etrufca Infcriptione infignem apud antiquos Cannas, nunc Canofa in Apulia repertam, & nunc adfervatam in Mufeo Mediceo Florentiae adtulit Gorius (*Muf. Etruf.*) To. I. Tab. CLXXVII., explicavit vero To. II. Clafs. IV. pag. 363. Ibidem haec leguntur Etrufcis characteribus ᐱΓ ꟼƎ>ΨΊ↑, nempe *Pul-kerna*, hoc eft *πολεῶν κεραύνος*, *Urbium fulmen*, miles nimirum, qui eam geftabat, ut fibi fingit Gorius. Quid fi Caffidarium, vel Caffidum fabricatorem heic exprimi arbitremur? Alia Artificum Etrufcorum nomina fuperius adduximus, atque hunc cum duobus aliis Caffidariis ex Muratorio denuo proferemus in Appendice noftra ad Junianum Catalogum.

* *Pulnices*, Polynices, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata faepius Gemma Stofchiana, ubi etrufce legitur ΦVLHICES *Pulnices*.

* *Pultuke*, Pollux. Apud Dempfterium Tab. VII., ubi etrufce fcribitur ƎΚVΤΛVΊ *Pultuke*.

* *Pupluna*, Populonia, una ex XII. Etruriae Civitatibus, in quam Volaterranorum deducta colonia. Ejus nomen legitur in Etrufcis ejufdem Numifmatibus, ΑΝVΛΊVΊ *Pupluna* fignatis, quorum unum argenteum citavimus fuperius in Alphabeto §. III., aliaque adducit Cl. Guarnaccius (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 257. Tab. XVI. num. 2. ad 6.

* *Puteal*, Ara, *βωμὸς* fecundum nonnullos; tribunal, vel fedes praetoris fecundum alios. Duplex Romae fuit, unum in Comitio, fub quo Naevii Auguris cos, & novacula defoffa fuit, tefte Tullio Lib. I. *de Divinat.*, alterum, quod in Porticu Julia prope atrium Minervae Scribonius Libo, mandante Senatu, ferius conftruendum curavit. Auguralis fcientia, & terminatio in *al*, Etrufcorum peculiaris, nomen hoc Tyrrhenicum prodit.

Q

Quiris. Vid. *Curis*.

R

* *Rhamnes*, Nomen Tribus Romanae. Vid. fuperius voc. *Luceres*.

Rafeni, Etrufci ita fe adpellabant, tefte Dionyfio Halicarnafs. Lib. I. pap. 24. *Αὐτοὶ μέντοι σφᾶς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ὑγεμόνων τινὸς Ρασένα, κ. τ. λ. Ipfi quidem fe ipfos a quodam Ducum fuorum Rafena adpellant*. Vid. Elenchum vocum Hebraicarum fuperius voc. ראש.

* *Ricula*, Tegumentum capitis, a mulieribus Veliternis apud Volfcos adhibitum. Sextus Turpilius Poeta in Comoedia, cui titulus *Veliterna*.

Ril, Anni. In plurimis Volaterranis Urnis cinerariis *Ril* cernere eft poft nomen & ante numeros, quibus annos, quos defunctus vixerit, defignari verofimile eft.

* *Rubicon*, Fluvius Italiam a Gallia olim dividens, inter Ariminum, & Caefenam, five is fit Lufus, aut Aprufa Ariminenfium, five Flumicinum Sabinianenfium, five Pifciatellus Caefenatium, inter quos notae funt litterariae contentiores. Si Tufcae originis *Tibris* eft, ut infra patebit, qui etiam ad oftia Flumicinum nunc audit,

erit

erit hujusmodi & Rubicon, quorum utrumque orientalium etymologiarum ope idem significare contendit, scilicet *fluentum*, ῥεῦμα, Paschalis Amatius popularis meus eruditissimus (*Differtaz. II. sopra il Rubicone degli antichi*) Append. XIV. ad §. XXV. pag. 203., & seqq., cui adstipulari videtur Claudianus in VI. *Consul. Honorii* v. 365., dum ait:... *quonam usque*...
Torquebit Rubicon vicino nomine Tibrin?

S

**Sabates*, Lacus, quem Panvinius (*Commentar. de Rep. Rom.*) Lib. II. dicit fuisse in Tuscia, & a quo, juxta Festum, dicta est Sabatina Tribus.

Sethlanm, Vulcanus, Ἥφαιστος. Hoc nomen prope Numen bipenni armatum, qui Jovi caput percussit, ut Minervam eniteretur, cernitur in celebri Patera Cospiana apud Dempsterium, aliosque. Vulcanum obstetricatum Jovi prodit Phornutus *de Nat. Deor.* Cap. X., Lucianus iu Dialogis, aliique.

Sollum, Solidum, totum. Festus in verb. *Solitaurilia: Sollo Osce dicitur, quod nos totum vocamus*. Maffeius ad voc. *Casnar* hanc pro Latina habuit, quod Livius Andronicus, & Lucilius ea usi fuissent, tum a Graeco verbo ὅλος, aspero spiritu in sibilum commutato, derivat.

* *Spurina*, Nomen Adolescentis Etrusci apud Valer. Maximum Lib. IV. Cap. V. Haruspex hoc nomine quinetiam habetur apud eumdem Lib. VIII. Cap. XI.

Subulo, Tibicen. Varro Lib. VI. *de L. L: Ita dicunt Tibicines Tusci*. Festus Lib. XVII: *Subulo Tusce tibicen dicitur*. Maffeius pro pro Tibicine eum intelligit, qui Graece Αὐλητὴς, qui tibiis canit. At Dempsterius loc.cit. pro fulcimine aedificiorum intelligit, hincque restituit hoc verbum C. Plinio Jun. Lib. II. Epist. XVII. legens *suspensus, & sublatus subulonibus conceptum vaporem &c.* pro eo, quod antea legabatur *suspensus, & tabulatus conceptum vaporem &c.*

T

Tages, Puer Etruscorum a cunis admirandus, qui scientiam auguralem docuit. Festus ver. *Tages*, Cicero *de Divinat.* Lib. II., Gyraldius *de Diis syntagm.* Lib. I. pag. 70. Vid. Gorium *Mus. Etrus.* To. I. Tab. XIV., & Dempsterium *Etrur. regal.* III. 1.

Tanaquil, vel *Thanaquil*, Nomen Etruscum uxoris Tarquinii Prisci, quae dein Romae dicta est Caecilia, teste Valer. Maximo, & Festo. Forte Etrusci nominis sensus Romano altero adscito expressus est, ut oculorum defectus aliquis eo innueretur, cum juxta Servium ad Lib. VII. *Aeneid.* *Caeculus* Praenestis fundator (a quo Caecilia gens profecta) ita vocaretur, *quod minoribus oculis fuerit*.

Tarcho, Nomen Ducis Etruscorum, vetustissimorum temporum, a Virgilio usurpatum.

* *Taties*, Nomen Tribus Romanae. Vid. superius voc. *Luceres*.

* *Teanur*, Theanum, Civitas Campaniae, cujus Numisma etrusce signatum ЯVИAƎT *Teanur* superius in Alphabeto citavimus §. III.

Thalna, Venus, Ἀφροδίτη. Nomen hoc inscribitur in laudata Cospiana Patera mulieri nudae, cui adstat columba, quaeque Jovi Minervam parturienti solamen cum duabus aliis adferre videtur. Attributa, quae innuimus, Venerem produnt.

Thanr, Mulier altera, quae in eadem Patera Jovi obstetricatur, quaeque si Juno foret, jam alterum ejus nomen nunc haberemus. At punultima littera incerta in archetypo, atque V referre etiam posset. Vid. superius alia Junonis nomina, voc. *Cupra*, *Eris*, & *Laran*.

Thapirnal, Niger. Monte Politiano in Museo Buccelliano arculae fictili sepulcra-

li

li bilinguis epigraphes, Latina nempe, & Etrusca, inscripta est, quarum prima:

C. LICINI. C. F. NIGRI

altera vero, quae eidem respondet:

F. LECNE. F. THAPIRNAL

Vid. quae superius in Alphabeto adnotavimus. §. IX.

* *These*, Theseus. In Gemma scarabaei formam gerente apud Baronem Riedeselium cernitur Theseus pelliceo vestitu amictus, vultu moestus, & cogitabundus, ut forte innuatur tempus, quo carcerem perpessus est ex poena, quam Aidoneus Rex eidem inflixit. Ipsum prodit ejus nomen etrusce exaratum ΘEZE *These*. Adfert laud. Winckelmannius loc. cit. Vol. I. num. 101., inlustrat vero Vol. II. Part. II. Cap. XII. §. VII. pag. 134., tum & Caylusius loc. cit. To. VI. Tab. XXXVI. n. I. pag. 107.

* *Thetis*, Thetis. In Patera, quae Thetim a Peleo raptam exprimit, apud Dempsterium Tab. XCI., nomen etrusce signatur ƧIΘƎΘ Thetis.

* *Tiberis*, Nomen celebre Tuscorum Regis, & fluminis, qui Romam, & veteris Etruriae partem adluit. Virgilius *Georg.* Lib. IV. vocat *Tuscum Tiberim*. Horatius Lib. I. Od. II. illum *ire* ait *retortis littore Etrusco violenter undis*. Servius ad Lib. VIII. *Aeneid: Hic* (Tibris) *Tuscorum Rex fuit, qui juxta hunc fluvium pugnans cecidit, & ei nomen imposuit* &c. *Alii Tiberim Jani, & Camescenae filium in bello ibi periisse tradunt*. Varro *de L. L.* Lib. IV. cap. 5: *Sed de Tiberis nomine anceps est historia; nam & suum Etruria, & Latium esse credit. Fuerunt, qui a vicino Regulo Veientium Debri dixerint appellatum primo Debrim. Sunt, qui Tiberis priscum nomen Latinum Albulam vocatum litteris tradunt. Posterius propter Tiberinum Regem Latinorum mutatum, quod ibi interierit*. Vid. superius voc. *Rubicon*.

Tina, vel *Tinia*, Juppiter, vel Apollo, aut etiam Bacchus. Nimirum in laudata Cospiana Patera habetur AИIT, & AIИIT in altera apud Demsterium Tabul. III. Vid. Gorium in Praefatione ad Alphabeti Etrusci defensionem pagin. CLXXVIII. Verum ex Maffei sententia primum Jovi inscribitur, alterum Baccho fulmine armato. *Tinas* Varro dixit Vasa quaedam vinaria. Nomen hoc Baccho adcedere potuit apud Etruscos ex Graeco epitheto Thyonei, quod ei a Thyone matre, quae & Semele, adhaesit.

Tinmcuil, nomen Flaturarii Sigillarii. In Sigillo aereo Musei Medicei Florentiae, & in altero Musei Coratiani Cortonae, quorum utrumque Chimaeram repraesentat, hoc nomen Etruscis elementis inscriptum cernitur ᒧIVƆMИIT *Tinmcuil*, juxta alterius Etrusci nominis *Tanaquil* indolem, quod superius adduximus. Sigillum Mediceum inlustravit Gorius (*Mus. Etrusc.*) Tom. I. Tab. CLV., qui tamen ineptae Bourguetii interpretationi adhaeret. Adduxerat etiam Dempsterius (*Etrur. regal.*) Tab. XXII., & in suis ad hoc Opus *Paralipomenis* exposuit Cl. Passerius, qui in laudata Etrusca Epigraphe nomen proprium Artificis agnovit; quemadmodum in utroque aeneo Sigillo Mediceo, & Coratiano, tamquam una manu elaboratis, agnovit Maffeius hoc loco. Hunc Artificem nos proferemus etiam in Appendice ad Junianum Catalogum. Aliqua de hoc Artifice superius etiam innuimus in Alphabeto §. VI.

* *Tribunal*, Locus editus, e quo curulis magistratus jus dicebat, vel suggestus, unde duces adloquebantur cohortes, aut etiam editor in podio spectabat. Terminatio in *al* ad Tyrrhenos spectat.

Trossulum, Urbs Etruriae, unde Trossuli dicti sunt equites Romani, quod, teste Plinio Lib. XXXIII. Cap. II., oppidum Tuscorum Trossulum sine ullo adiumento peditum cepissent. Vid. Festum Pompeium, & Joh. Murmellium Ruremundensem in Scholiis ad Sat. I. Persii.

Trut-

Trutnut, Haruſpex. Vid. Inſcriptionem Piſaurenſem bilinguem, quam ſuperius in Alphabeto adduximus §. IX.

Turan, Mercurius, vel Mars Gorio (*Muſ. Etruſc.*) To. I. pag. 107., & 113., ubi Tab. IV. nomen hoc ИAЯVT *Turan* inſcribitur figurae prorſus nudae, quae Venus eſt Maffeio.

Turms, Mercurius. Vid. Gorium Praefat. ad Alphabeti Etruſci defenſionem pag. CLXXVIII., ubi hoc nomen ƧMЯVT *Turms* exaratum profert ex Tab. III. apud Dempſterium; ſed in Patera Jenkinſiana a Winckelmannio adducta, quam ſuperius non ſemel citavimus, MЯVT *Turm* legitur.

* *Tute*, Tydeus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata ſaepius Carneola Stoſchiana, ubi TVTE *Tute* Etruſcis elementis ad ejus latus legere eſt; ut etiam eodem plane modo legitur in duabus aliis Gemmis, quarum una exprimit Tydeum a Menalippo letali vulnere percuſſum in Thebana obſidione, quaſque refert Winckelmannius (*Monument. antichi ined.*) Vol.I. num.106., & 107. inluſtrat vero Vol. II. Part. II. Cap. III. §. II., & III. pag. 141.

Tutere, Tudertum, vetus Etruſcorum Civitas celeberrima, cujus Numiſmata ſignata ƎЯƎTVT *Tutere* citavimus ſuperius in Alphabeto §. III.

Tyrſes, Turres. Dionyſius Halicarn. Lib.I. pag. 21. ait, Graecos, & Tuſcos muros, & arces hoc nomine deſignaſſe, ut hinc Tyrrheni, & Tyrhſeni prodierint. At Maffeius, quod a Graecis uſurpatam hanc vocem videat, ſciatque etiam a Tyrrheno duce Tuſcorum nomen ab aliis derivari, inter dubias locum habere voluit.

V

* *Vectigal*, Portorium, & id, quod pro mercibus, quae exportantur, & importantur, ſolvitur, Graec. τέλος. Terminatio in *al* forte Tuſcam prodit originem, ut ſaepius antea monuimus.

* *Veia*, Plauſtrum. Vox apud Oſcos uſitata; hinc *Veietura*, vectura apud Feſtum.

* *Vela*. Vid. inferius voc. *Vola*.

* *Velathri*, Velitrae in Volſcis, vel Volaterrae in Etruria. Numiſmata etruſce ſignata IЯΘAΛƎV *Velathri* ſuperius innuimus in Alphabeto §. II.

* *Vertumnus*, *Deus Etruriae* dicitur a Varrone *de L. L.* Lib.IV. Idem ac Janus. *In ſuburbana regionis parte* (ita Varro) *princeps eſt Caelius Mons a Caelio Vibenna Tuſco duce nobili*, *qui cum ſua manu dicitur Romulo veniſſe auxilio contra Latinum Regem* ... *Ab eis dictus vicus Tuſcus*. *Et ideo ibi Vertunnum ſtare*, *quod his Deus Etruriae princeps*. Propertius Lib. IV. Eleg. 2. ita ipſum loquentem inducit:

Tuſcus ego, *Tuſcis orior*, *nec poenitet inter*
Praelia Volſinios deſeruiſſe focos.

* *Ufens*, Nomen proprium Viri veterum Italorum, cujus meminit Virgilius *Aeneid.* Lib. VIII. v. *6*:

... *ductores primi Meſſapus*, *&* *Ufens*

Vid. hoc nomen etiam in Inſcriptione Meſſanenſi quam ſuperius adduximus voc. *Meddix*. Nomen etiam fluminis eſt in Latio, quod e Setini montis radicibus ſcaturit, quodque nunc Paludibus Pontinis immiſcetur. Decennovius etiam dictum eſt ab incolis ſequioribus temporibus. Vid. ſuperius voc. *Aruns*.

* *Vibenna*, Nomen Ducis Etruſcorum. Vid. voc. *Vertumnus*.

* *Vidua*, *quaſi valde idua*, *id eſt valde diviſa*: *aut Vidua*, *ideſt a viro diviſa*, ut Macrobius ait *Saturnal*. Lib. I. Cap. XV. Vid. ſuperius voc. *Idis*, *Iduare*, & *Idulis*.

* *Vipiaal*. Vid. voc. *Athvertir*.

* *Uleſſe*, vel *Uluxe*, Ulyſſes. In Gemma, in qua etruſce ƎXVΛV *Uluxe* legitur, & quam citat Gorius in Praefatione ad defenſionem Alphabeti Etruſci pag. CLII. Cl. Guarnaccius (*Orig. Italic.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 59. *Uleſſe* alibi legi teſtatur. Vid. ſuperius voc. *Nanos*.

Un-

Ungulus, Anulus. Festus ita anulum apud Oscos audivisse tradit. Plinius vero Lib. XXXIII. Cap. I. ait: *Apud nos prisci ungulum vocabant*. Idcirco Maffeius habet inter incertas voces.

Vola, Oppidum, aut Arx. Hinc Volaterra, Volcae, Volumnius, Volumnia, aliaque similia, ut notat Dempsterius (*Etrur. regal.*) To. I. Lib. I. Cap. XX. pag. 89. ex Maffeio Volaterrano (*Commentar. Urban.*) Lib. V. pag. 135. Quod vero etiam *Volta* monstrum Etruscum sit a Plinio memoratum Lib. II. cap. 53., & *Voltumna* Dea habeatur ab Etruscis exculta, ac Festus *Volam* Latinum vocabulum dicat, Maffeio nostro in caussa fuit, cur inter dubias voces hanc ipsam referret. Clarifs. Passerio (*De Pueri Etrusci aeneo simulacro Dissertatio*) Cap. XI. pag. XXXV. *Vela*, & *Velia* idem est, ac civitas, hincque *Velsinium* derivat, tamquam esset civitas senum, seu senatus, *Velsinam* aliam, sive *Felsinam*, nunc *Bononiam*, *Velitras*, & *Volaterras*; quibus addit *Velabrum* Romae ab Etruscis habitatum, & *Veliam* in Lucania, ut apud Passerium ipsum videre est in Dissertatione *de Re nummaria Etruscorum* post Paralipomena Dempsterii pag. 180.

Volta, Monstrum Etruscum a Plinio memoratum Lib. II. cap. 53.

* *Volcanus*, Deus Etruscorum est Ios. Scaligero ad Varronem. Ex Dempsterio loc. cit.

Volturnum, Civitas Etrusca, teste T. Livio Lib. IV., quae dein Capua dicta est. Tum *Volturni* fluminis nomen apud Samnites nihil cum Latino idiomate commune habere, scribit Varro *de L. L.* Lib. IV.

* *Volumnius*, Nomen Tragoedi Etrusci apud Varronem loc. cic.

INDEX SIVE LEXICON

VOCUM ETRUSCARUM

Quae in Tabulis Eugubinis scriptae sunt, & heic interpretantur.

Primus numerus Romanus Tabulam denotat, Arabicus alter lineam ejusdem Tabulae.

A

A haec sigla annum notat. X. 10.
Abiest. *Habeant*. II. 63.
Abrof. *Apros*, seu *porcos*. III. 3.
Abrunu. *Aper*. VII. 11.
Acersonius. Epithetum *Jovis*. III. 52.
Adrir. *Adoreum*, genus faris. III. 9.
Aferiatu. a *feriendo*. VI. 8.
Afero. Epitheton Populi Montani. II. 48.
Agre. *Ager*. X. 9.
Ahavendu. *Simul praebere*. III. 11., & 27.
Ahesnes. *Posteriores*. XI. 15.
Alfir. *Farina hordeacea*. III. 24.
Alfu. *Farina hordeacea*. VI. 28.
Ahtu. Epithetum *Jovis Feritoris*. VII. 10.
Akeruniamem. Epithetum *Jovis* a *Cerus* creator. VI. 16., sive a *Ceraunius* Fulgurator.
Ambitu. *additu* victimarum. III. 46.
Ambrefure. *Circumferant*. II. 56.
Ambrefuus. Fortasse *vinum praefaminum*. VI. 20.
Ambretuto. *Circumeant*. II. 56.

Amprehtu. *Circuitus per loca lustranda*. VI. 21.
Anclar. ab *Anclare*, ministrare. I. 16.
Andirsafust. Genus expiationis fortasse a circuitu.
Anfehtaf. *Infecta*, *tabifica*. VII. 33.
Anferener. Distinctio populi *infernatis*. I. 18., & 19.
Angla. *Agna* I. 1.
Anglome. *Agninus* ab *agno*. I. 9.
Anglusto. Derivativum ab *agna*.
Anostatir. Reduplicativum epitheti *Jovis hostatir*. II. 60.
Anseriates. *Intonsas* unde Anxurus, *intonsus*. I. 1.
Ansihitir. Reduplicativum Sitir. *Servatoris*. III. 13.
Anstiplatu. *Iterum vovere*. I. 3. Vide *Stiplo*.
Antentu. Vox auguralis actionem aliquam in sacrificiis significans, sive gradum in tota actione sacrificii. VII. 20.
Antentu. *Auspicium*. XI. 14., & 15.
Anu. *Anuus*. II. 56.
Ape. *Apud*, *post*, *deinde*. II. 52.
Ape. Este. *Apud ista*. II. 62.
Apelust. *Apina*, sive *abina*, genus victimae. IX. 19.
Api. *Apud*, *post*. V. 27.
Apinaf. Vid. *Habina*.
Aplenia. *Plena*. VII. 23.
Arearves. Vid. *Arepesaurves*. V. 10.
Arepes. Ab *arpena* loca montana. V. 6.
Arfertur. *adferatur*. Vid. inf. *Arsferture*.
Armune. *Armus*. VIII. 7.
Arnipo. *Agnus*. II. 25.
Arpeltu. *Arferia*. VIII. 19.
Arputrati. *Arbitratu*. IX. 12.
Arsferture. *Arsfertur*, & *Arfertur* a verbo *arsfero*, & *affero*: vox linguae Pontificalis, unde *aqua arferia*, & *arferial*. I. 2.
Arsie. Arsir. *Silva*. I. 6.
Arsir. Epithetum *Jovis* silvestris ab *Arsia Silva*. I. 24.
Arsite. *Silva*. II. 11.
Arsmatia. *Armum victimae*. II. 50.
Arsmo. *Arsmatia* Armentum. I. 30.
Arsveitu. *Aruecre*, adducere. I. 56.
Aruamen. Derivativum ab *Arvio*, *Ariete*. XI. 11.
Arves. *Arva*. V. 6.
Arvio. *Harviga* species hostiae. I. 56.
Aseriato. Vid. *Anseriates*.
Asiane. Nomen victimae. V. 25.
Asnates. Genus victimae. XII. 8.
Atero, & Aterafust. *Purgationem* aliquam significat. III. 11., & VI. 40.
Atieriate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
Atru. *Niger*, *coloris atri*. VI. 28.
Avie. *Via*. II. 11.
Avei. Pro *ove*. I. 3. Avvei, genus ovis.
Aveis. *Agnas recentis partus*. Avillas vocat Festus. I. 1.
Avirseto. Vid. *Virseto*. I. 28.

B

Benus. *Bene*, *rite*, ut fas est. II. 64.
Benuso. *Bene*. II. 64.
Berse. Vid. *Serse*. *Servator* Epithetum *Martis*.
Berrus. *Verres*, *Porcus*. VII. 35.
Bersiaru. Idem quod *Persae*. VII. 15.
Bus. *Boves*. I. 22.
Bum. *Bovem a Bus*. VII. 5.

C

Cabriner. Nomen Terrae *capris* pascendis aptae. X. 10.
Calersu. A *gala* lac, quasi *lactens*, sive *luctans*. II. 19.
Canes. Spectris *Hecateis* infensissimi, ideoque *Hecati* sacrificati. I. 1.
Capiru. Idem quod *cabirus*, epithetum *Jovis*. I. 22.
Casillos. Antistes, seu Decurio *Caselatium*. X. 13.
Castruo. *Castra*, *Pagos*, *Villas*. III. 30.
Caterahamo. *Purgare*, *expiare*. II. 56.
Cehesi. Sufimentum ex aromatibus. I. 20.

Co-

Ferine. Epithetum *pecudis palantis* ad differentiam *altilanei*. I. 57.

Fesnafe. Panis cum medicamentis contra fascinum. VIII. 15.

Fesnere. Quod *fesnove* antidotum contra fascinum. VIII. 11.

Fetu, a verbo *facio*, pro *sacrificare*. I. 22.

Ficla. Jecur victimarum. I. 56.

Filiuf, & Feliu. a *felando*, hoc est *sugendo*, nempe *lactens*. II. 7.

Fisiu, *Fugitivus*, sive *fugitivorum custos*, epithetum *Jovis*. I. 23.

Fito, *Fiat*. II. 11.

Fondlire. Idem ac *Deus Fontium*. III. 3.

Foner. Epithetum *Martis Homicidae*. II. 61.

Fons. *Deus Fontium*. II. 7.

Fos. *Lumen*, attributum *Jovis*, quasi *Lucetii*. I. 30. Fortasse idem

Fosei. a *Luce*, epitheton *Jovis Lucetii*. I. 23.

Fratrekate. Pro *sua Fratria*, seu *collegium*. IV. 1.

Fri, & Frite. *Fratria*, coetus populi, *tribus*. I. 32.

Fusterek. *Fuit*. IV. 1.

Fust. *Facta sit*, *fiat*. VI. 7.

Futu. Haec vox *lucem*, & *virum* significat. Fortasse idem, ac *Lucetius*. I. 30.

Fivvi. *Filius Juppiter*. V. 17.

G

Gomia. Epithetum victimae *opimae*, seu *bene nutritae*. I. 58.

Grabovei. *Potentissimus*. Epithetum *Jovis*. I. 22. Vid. *Krapuvi*.

H

Habina. Idem quod Abina, Latinis *Hambegna*, victima inter duas victimas minores. II. 19.

Haburent. *Habeat*, sive *habeant*. III. 52.

Heries. *Sacrum*. VIII. 22.

Heribei. *Aries*. III. 3.

Herte. *Recte*. IX. 6.

Hertei. Apei. Nomen proprium. IV. 2.

Homonus. Nomen proprium. X. 10.

Hostatir. Epithetum *Jovis* a *feriendo*. II. 60.

Huntebe. Attributum Divinitatis, quasi *exsistens*. VI. 4.

Huntia, Huntebe, Hunte. Epitheta *Jovis* facta ab *exsistentia*. VII. 15.

I

Iabuscer. *Jabusci* una ex Tribubus Populi Ikuvini. II. 53.

Ierehe. *Sacerdotes*. II. 54.

Iiovina. Nomen sacrum, sive arcanum populi Ikuvini, & Civitatis, a cultu *Jovis* inditum. I. 23.

Ikvvium. Vid. *Eugubium*.

Inuk. *Unus*. VI. 7.

Isebeles. Genus victimae. XII. 7.

Isir. *Esto*, vel *sit*. III. 21.

Ivieskane. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 5.

Iuve. *Patre*. Iupater. *Juppiter*. I. 1.

Iuvengar. *Juvencus*. I. 1.

Iust. *Juste*, *rite*, *recte*. I. 7.

K

Kalersu. *Lactans*.

Kapi. *Calpar*, vinum novum. VI. 29.

Kapir. Juppiter *Cabirus*. V. 18.

Kapir. Kapirse. *Kapirus*. Epithetum *Jovis Cabiri*. II. 24.

Kapres. *Caper*. VIII. 12.

Kapru. *Caprum*. VIII. 17.

Kaputu. *Capito*, *accipe*. VIII. 17.

Karetu. *Curato*, *procurato*. VI. 33.

Karnus. *Caro*. XII. 7.

Kartu. *Quartus*, sive *quarta* pars. VII. 23.

Kaselate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.

Kastrubie. *Castrum*, sive *pagus*. IX. 3.

Kaxi. Syncopes a *Catarsius* expiatorius. XI. 15.

Klavernie. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.

Klaulaf. *Caula*, locus ovilis. VII. 33.

Kluvier. *Purgare*. IX. 14.

Kre-

Pe-

Peieriate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
Peihaner. *Piare*, ſive Peihaner. *Piatus*, ſive *placatus ſis*. I. 8., & 9.
Peiq. Peica. Peico. *Ovis ventre glabro*. Feſtus *apicam* vocat. I. 1.
Peiu. *Primaevae aetatis*, ſive *adoleſcentiae*. III. 6.
Peiu. *Prius*. VI. 24.
Pelſana, & Pelſans. Nomen victimae. V. 25.
Pequo. *Pecus*, *Armenta*. I. 30.
Peracne. *Perenne*. IV. 1.
Peracnio. Perennis annus. I. 54.
Peracneu. qui ſacra curaret.
Peraia. *Ultimo loco*. VI. 28.
Perakri. *Opimus*, Epithetum bovis immunis a labore. I 25. Italice *Campareccio*.
Peretom Eſt. a *per*, ſeu *pro*, & *ire*, vox ſacrificialis. I. 27.
Perikapire. *Excellens Cabirus*. V. 29.
Pernaief. *Perna*, *coxa*. VI. 10.
Perne. *Perna*, ſeu *coxa*. II. 11.
Prſae. Vinum praeteriti anni. I. 58.
Perſclo. Perſclu. Perſcler. Sacrificium canis, *Periſchilachiſmus*. I. 1., & imprecatio.
Perſei. Epithetum *Jovis Vaſtatoris*. I. 26.
PersкIumar. Derivativum a *perſclo*. XI. 21.
Perſimu. Derivativum a *Perna*, parte victimae. I. 55.
Peſetom eſt. a *Pes*, & *ire*, *praemittere*, vox ſacrificialis. I. 27.
Peſondro. Genus victimae. II. 35.
Peſondriſco. Eadem victimam inor. II. 40.
Petenata. a *petila*, *parva*. XII. 3.
Petrunia. Gens *Petronia*. VII. 21.
Piahacnu. *Piaculum*. II. 28.
Pihax. *Piata*. VI. 7.
Pihos. Ab *expiare*. II. 47.
Piquier. Vocabulum terrae pecori paſcendo aptum. X. 9.
Pir. Idem ac *per*. I. 20.
Pir. orto. eſt. *Peroratum eſt*. I. 26.
Piſeper. *Farina ad commolationem*. II. 41.
Piſeſt. *Piatus eſt*. II. 53.
Piſi. Genus pecudis palantis in ſilva. I. 7.
Piſi. panupei. Nomen proprium. IV. 1.
Piſt. *Poſt*. VIII. 15.
Plenaſier. *Plena*. IX. 1.
Plener. *Plene*. III. 21.
Poei. *Poſt*. I. 5.
Pone. *Poſt*. II. 48.
Poni. *Panis*, *libum*, ſeu *placenta*. I. 57.
Poneovi. *Poſt ovem*. II. 43.
Popler. *Populus*. I. 18., & 19.
Popluper. *Pro populo*. III. 21.
Pora. *Prope*. II. 65. Forte etiam *viam* ſignificat.
Porca. *Porca*. III. 6.
Porſi. *Praebere*, *exhibere*, *parare*. I. 19.
Portaia. *Portavit*, *circumtulit*. IV. 1.
Poſtertio. *Poſtertium*. III. 46.
Poſtne. *Poſtica*, ſeu *poſterior*. II. 11.
Praco. pracatarum. *Preces*, *precor*. I. 13.
Prepa. *Prae*, *ante*, *praeparare*. II. 52.
Preſialier. *Praeſul*. I. 12.
Preſoliaſe. *Praeſul*, ſive *Primus* inter *Salios Ikuvinos*. I. 12.
Pretra. Locus *petroſus*. X. 10.
Preſtota. Epithetum *Dei Praeſtitis*. II. 57.
Prevendu. *Praebere*. III. 11.
Prever. Primus vir, ut Dvvir, *Duumvir*. IX. 17.
Preveres. Vid. *Preverir*.
Preverir. *Praeferre*, ſive *Sacrum praecedaneum*, cui reſpondet Poſtuetir, *poſtponere*, ſive *iterum ferre*, aut *Sacrum ſuccedaneum*. I. 22. Fortaſſe etiam Preverir eadem eſt, ac Preveris, ſive *Dea Ancaria*, vel *Anteverta*, cui reſpondet Poſtuerir, ſive *Dea Poſtverta*. I. 22.
Prinuatir. Genus victimae. II. 56., & VI. 23.
Procanurent. *Canant*. I. 16.
Promom. *Primum*. III. 52.
Profeſetir. Profeſeto. Profeſetu. A *profecare*, vox pontificalis. I. 56.
Puemune. *Paſtor*, ſive *Caput Populi*. XI. 26.
Pumperias. *Pompejas*. VIII. 2.
Purdita. *Profecata*, *proſciſſa*. II. 18.
Pure. *Puriter*, ſive *vino puro*. VI. 20.

Pu-

Sve-

Svefo. *Pro fùo*. IV. 1.
Suferaklu. Epithetum *Jovis bis Feritoris*. XI. 15.
Sumel. *Sumen*. VII. 26.
Supafumptu. *Mactare*, *magis augere*. V. 9.
Surur. *Supra*, *furfum*. I. 56.
Sutent. *Sint*. VII. 23.
Svvifebe. *Sus*, *faevus*. VIII. 14.

T

Tafle. Vid. *Stafle*. II. 35.
Talenate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
Tarinate. Trifu. *Tribus Tarfinatium*, dicta a *tribus foris*. VI. 16.
Tarfinater. Una ex Tribubus Populi Ikuvini. II. 53.
Tafes. *Statuere*. I. 55.
Teitu. *Fiat facrificium*. VIII. 7.
Tefrali. *Fulguralis*. II. 28.
Tefre. Epitheton *Jovis Fulminantis*, & *comburentis*. I. 18.
Tekuries. *Decuries*. VIII. 1.
Tremnuco. *Terminus*. II. 53.
Tertiame. *Tertiam*. I. 13.
Tertu. *Tertius*. VII. 40.
Tertim. *Perfectum*. II. 64., five *Tertium*.
Tetome. *Totum*. I. 14 Ibi fermo eft de quibufdam populi ordinibus.
Tefcam. *Tefcua*, loca augurio confecrata. VI. 13.
Tefenakes. Vid. *Tefenocir*. V. 14.
Tefenocir. *Statuere*, vox pontificalis. I. 20.
Teftru. *Dexter*. XI. 23.
Textre. *Dextera*. VIII. 27.
Thures. *Ture*. VI. 20.
Thufcer. Pars altera *Tribus Tarfinatis* dicta a Tufcis. II. 53.
Tiblu. Genus victimae. VIII. 23.
Tikamne. Epithetum *Jovis Datoris fortunae*. VII. 8.
Tiom. *Tibi*, vel *Tuum*. II. 28.
Tiom. *Tibi*. I. 54.
Tia. *Tibi*. I. 25.
Tir. *Ter*. XI. 13.
Tiu. *Sacrum*, five *facrificare*. VII. 23.
Tlatie. Vocabulum alicujus terrae in agro Ikuvino. X. 9.
Toru, & Turu. *Taurus*. II. 43.
Totaper. Pro *tota*, five *univerfa*. I. 23.
Totar. *Tota*. II. 53.
Tra. *Dea Traha*, *Sahata*, five *Segefta*. VII. 13.
Traha Sahatam. *Seja*, & *Segefta*. III. 39.
Trafata. *Dea Seja*. VI. 31.
Trebeid. Trebo. Trebuf. Juppiter *tribulis*, five *tribuum cuftos*. I. 8.
Treblanir. Treplanes. *Ter circumferre*. I. 22.
Trefiper. Epithetum *Jovis*, attributum regionis Ikuvinae in honorem ejufdem *Jovis*. II. 30.
Tremitu. *Timorem incutiens*. I. 2.
Tremnu. *Tremendus*. I. 2.
Tribribu. *Tribus*, five *Tribulis*. IX. 8.
Tribifine. vox compofita a *Tribu*, quafi *Tribulis*. I. 54.
Trif. *Tres*. I. 19.
Trifor. Pars Curiae, feu *Tribus Tarfinatium Ikuvinerum*, dicta a *tribus foris*. II. 63.
Trioper. *Per tres*. I. 1.
Tua. *Duo*, vel *fecundus*. VII. 27.
Tua, & Veftra. Idem quod Latinis. I. 30.
Tudero. a *Tudiculare*, *commovere*, vox pontificalis. I. 15.
Tuer. *Tuus*. I. 27.
Turfa. Epithetum *Martis*. II. 58.
Turfiandu. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
Turfitu. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
Tufe. iu. *Thyfius Juppiter*. VI. 40.

V

Vafeft. *Fas eft*. I. 28.
Vafeto. Eft. a *fas*, & *ire*, quafi *facrificium rite ivit*. I. 27.
Vatuo, Genus pecudis, cujus pedes introrfum converfi. I. 57.
Vef. Nomen menfurae, nam fubfequitur numerus. X. 10.

Ve-

Veia. *Uva*. VI. 16.
Veietu. *Vehatur*, *afferatur*. VIII. 8.
Vehiies. *Vehere*, *portare*. V. 20.
Veiro. *Viri*, *populus*. I. 30.
Vempesuntres. Compositum ex *Pesuntro*, quemadmodum Pesuntrisco genus victimae. XII. 7.
Vepurus. *Impurus*. IX. 11.
Verisco. Diminutivum a *Verre*, hoc est *porcellus* nondum castratus. I. 19.
Veselir. *Vesculum*, a *vescendo*. III. 9.
Vesclum. *Vesclu*, *Vesclos*, a *vescor*, quod fiebat de victimis in fine sacrificii. I. 1.
Vestiba. Genus victimae. I. 14.
Vestifiere. a *vestigando*.
Vestra, & Tua. Idem quod Latinis. I. 30.
Vesune. Attributum Magistratus, fortasse *veteris*, sive *antecedentis*. XII. 3.
Vhutur. *Taurus*. XI. 8.
Via. *Via*. II. 64.
Vinu. *Vinum*. I. 57.
Viro. *Viri*, *homines*. III. 30.
Vitlu. Vitluf. Vitlaf. *Vitulus*, *vitula*. I. 1.
Virseto. Avirseto. *Verte*, *averte*, formula precantis. I. 28.
VKar. Genus victimae VI. 7.
VntaK. Idem quod Onse, *coxa*. XI. 3.
Vocucom, & Vocucum. *Una cum*. II. 43.
Vpetue. Idem quod Vpetu, & Oppiter. *pastor*, *custos*, & *princeps*. VIII. 7.
VraKu. Quasi *orcius*, epithetum *Jovis* custodis juramenti. IX. 5.
Urbium nomina a Pontificibus indita secretissime custodiebantnr. I. 5.
Vrnasiaru. Ab *horna*, *fruge*. XI. 2.
Vrnasier. *Horna illius anni*. IX. 1.
Vrent. *Comburant*. II. 63.
Vstentu. Ab *hostire*, *ferire*. V. 3.
Vstite. Quasi *assatae*, vel a *feriendo*. VII. 15.
Vte. *Uti*, *velut*. VI. 24.
Vubia, & Vubiaper. Gens *Vubia*, seu *Vibia*. VIII. 26.
Vufef. *Ovis*. VI. 1.
Vufiune. Epithetum *Jovis*. V. 20.
Vufru. *Rufrus*. I. 1. Vid. *Rufrus*.
Vuke. *Vacca*. XI. 3.

X

Xeref. Nomen victimae. V. 25.

INDEX TABULARUM

Quae in hoc III. Volumine inlustrantur.

PRAEFATIO.

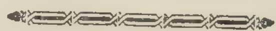
UNiverſum humanae vitae ſpatium inter inanes cultus occupatum ab Etruſcis perluſtravimus, totamque aetatum ſeriem ita adtigimus, ut natalem ipſum diem praeveniendum eſſe duxerimus, ſumpto a nuptiis exordio, ita ut religioſae, quae tunc interveniebant, caeremoniae etiam deſignarentur. Exinde adoleſcentiae ſolemnia ſtudia, magiſtratus, ſacerdotia, militiam, triumphos, ſpectacula, ludos, & quidquid populum operoſiſſimum, & late dominantem diſtinebat, ex Picturis illorum ſuperſtitibus ita contemplati ſumus, ut veluti praeſentia intueremur. Reliquum eſt, ut ſeriem hanc rerum communis illa hominum conditio mors abſolvat, atque concludat. Id quidem argumentum tractandum erit juxta mentem Etruſcorum, ut quid poſt exitum vitae ſibi imminere reputabant, perſcrutemur. Redundant quidem omnia fabulis, in quibus tamen eluceſcit conſtans illa opinio de animae immortalitate, & de diſtricto Dei judicio, poenas, & praemia pro meritis unicuique diſtribuentis. Quin & eſſe purgationes quaſdam ſpontaneas delictorum in hac vita crediderunt, & neceſſarias alias poſt mortem, ut tandem animae abſoluto ſupplicio, perenni gaudio fruerentur. Errorum culpam potiſſimam in Poetas refundimus, qui magnifico quodam fabularum adparatu, quem veluti myſticum ſenſum venditabant, plebeculam occuparunt, grande ſibi augumentum nominis aucupantes a caligine, quam veritati obfundebant. Ab hac tamen contagione ſapientiores eva-

evaſerunt immunes, ut, cum de Etruſcorum Philoſophia tractaremus, palam oſtendimus. Hanc vero praeviam purgationem, quam viventibus profuturam ſperabant, in ſecretis myſteriis, quae communi vocabulo orgia adpellamus praecipue conlocaverunt. His ſponte praemiſſis, indictas poſt mortem purgationes vel penitus fallere vel mitigare praeſumebant, Deo illo auſpice, qui ſecretam hanc indulgentiae viam hominibus aperuiſſet. Mors igitur rerum ultima claudit hiſtoriam, quam quia ope fabularum vitare non poterant, ampliſſimis ſaltem inventis nobilitare, & extollere inſtituerunt. Nam per ſacra haec ſecluſa divinitatem animabus ſe adpingere dictitabant, quam nemo operibus ſibi meruiſſet; praeſertim vero Heroes, quorum vitam prae omnibus injurioſam, & impuriſſimam fuiſſe cognoſcimus. Dum vero non barbarae nationis, ſed majorum noſtrorum tenebras deploramus, eſt tamen aliquid, in quo divinae in nos bonitatis ſtudium admiremur, nempe ad meliora nos tempora reſervaſſe. Hic fructus ſcientiae antiquitatis potiſſimus praeſcriptus eſt, ut imitemur, ſi quid bonum ex ea reſultet, moderationem, frugalitatem, vitam laborioſam, & qui continuo langueſcit, amorem in patriam, & ſi quae alia exempla virtutum, quae de minimis etiam principiis ad maximum gloriae culmen populos omnes extulerunt.

PICTU-

PICTURARUM ETRUSCORUM
IN VASCULIS.
CLASSIS XV.
BACCHI MYSTERIA SECRETIORA.

TAB. CCI. ET CCII
BACCHUS EXCITATUR A SOMNO ORGIIS IMMINENTIBUS.

BAcchum inter Deos Inferos computabant Antiqui, quippe qui ſedem ſuam in Regno Proſerpinae ſortitus eſſet. Inde erumpentem vidit Claudianus, cum Inferum carmen moliretur:

Ecce procul ternas Hecate variata figuras
Exoritur, leniſque ſimul procedit Jacchus,
Crinali florens hedera, quae parthica velat
Tigris, & auratos in nodum colligit angues.

Ad reditum vero Plutonis in Infernum cum conjuge rapta Bacchus obſequium teſtatus eſt ſuum; nam munerum ſuorum uberrimos fontes aperuit:

Tunc Acheronteos mutato gurgite fontes
Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
Cocyton dulci perhibent undasse Lyeo;

quod etiam metaphorice subindicavit Nonnus Dionys. IX. 101:

Ἥ ποτε Βάκχον ἑλοῦσα θεοτρεφέων ἀπὸ μαζῶν
Ἀπροϊδῆ ζοφόεντι κατεκλήϊσσε βαρέθρῳ
. . . .
Τοῖχοι δ' ἀχλυόεντες ἐλευκαίνοντο μελάθρου.

Quae tunc Bacchum cupiens Deum nutrientibus a mamillis
Improvisum caliginoso inclusit barathro;
. . . .
Parietes vero tenebrosi candescebant domus.

Quid vero egit in Herebo Deus *laetitiae dator*, ut eum vocat Virgilius? Triennium integrum dormivit semper, nisi cum in fine trieterii a Bacchantibus ad sacra laetissima excitatur. Orpheum habeo (sive quicumque ille sit, qui tantum sibi nomen usurpavit) habeo, inquam, secreti, proditorem in Hymno Amphietae:

Ὅς παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων
Κοιμίζει τριετῆρα χρόνον, Βακχήϊον ἁγνὸν.
Αὐτὸς δ' ἡνίκα τὸν τριετῆ πάλι κῶμον ἐγείροις,
Εἰς ὕμνον τρέπεται σὺν εὐζώνοισι τιθήναις.

Qui apud Persephones sacras domos quiescens
Sopit triennale tempus, Bacchum castum,
Ille vero quando triennale rursus convivium excitat
Ad hymnum convertitur cum famosis nutricibus.

Huc refero subobscuram illam formulam, qua utuntur cautissimi Poetae, *stimulare*, *excitare Bacchanalia*.

En igitur in aula Ditis, & παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν *apud Persephones sacras domos* Bacchus placide soporatus in sella muliebri, quem Acratus, sive Ampelus unus ex intimis ejus familiaribus, sive Genius adolescens saepe a Nonno memoratus, qui audacter, fidenterque illum excitat a somno, instantibus trietericis, impatiens otii. Utriusque corona radiata est, sed radiis retrorsum intortis, de qua Apulejus Metam. Lib. XI. affinia Isidis mysteria describens: *Caput decore corona revinxerat, palmae candidae foliis in morem radiorum prosilientibus*

bus . Sic ad instar Solis exornato in aspectum populi errabam. Similem coronam in sacris Bacchi iterum observabimus infra in Tab. CCXX., & alibi ; curvitas vero mucronum ad hujus Numinis cornua adludit. Eadem insignia ejus Genio adtribuuntur , ut galea Genio Martis, exuviae Leonis, & cythara cum laurea Genio Herculis, & Apollinis. Ad fores infernae Regiae adstat Pluto cogitabundus, non tamen repugnans Libero huic Deo , quemadmodum nec Mercurio commeatum ad superos. Horat. lib. II. 19. de Baccho :

Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

Proserpina actionem prospicit e fenestra semiadaperta, in cujus postibus defunctorum nomina scribebantur . Statius Thebaid. VIII. de Amphiarao:

Nec dum illum, aut trunca lustraverat obvia taxo
Eumenis, aut furvo Proserpina poste notarat.

In Tabula subsequente, quae adversum latus hujus Vasis exponit, gemini Adolescentes nuper Togati a viro exerto in publicum deducuntur; quod cum potissime fieret tempore Bacchanaliorum, hinc introductum est, ut symbola utriusque solemnitatis in hisce Picturis jungerentur; haec enim Vasa ex his erant, quae tunc plena vino ponebantur in mensa, unde minoribus cyathis ab accumbentibus hausto mero biberetur.

Orbiculus suspensus e clavo arctissime constrictus praetextam depositam, & Laribus sacram ostendit, de quo argumento videnda, quae diximus libro superiore. Solebant etiam hi, qui secretis mysteriis initiabantur, vestes Diis dedicare, ut ex Melanthio refert Castellanus de Fest. Graecorum, ubi de sacris Eleusiniis : Πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιεροῦν, καὶ τὰς στολὰς τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. *Mystis patrium est, Deabus consecrare vestes, in quibus fuerint initiati.*

TAB. CCIII.

ANTISTITIS BACCHICI EXPIATIO.

IAM nullus dubito, Antiſtitem Bacchi, quum trieterica excitarentur, ex intimis, qui altiora ſecreta participaverant, fuiſſe delectum, a quo, ut colligitur ex ſequentibus Tabulis, Antiſtita deligebatur. Cum igitur Rex iſte ſacrorum ad tam grande ſacramentum proveheretur, ut Bacchum ipſum in ſcena Orgiorum repraeſentaret, expiatione nova, noviſque purgationibus ſacrari debebat. Virtus potiſſima aquae tribuebatur non quidem communi, ſed cui Deus ineſſet, cujuſmodi erat fontana, quam Nympha aliqua inhabitaret, ut Juturnae apud Romanos, Callirhoes apud Athenienſes, Genicae apud Piſaurenſes, quae Lucum ſacrum ambiebat, aut, ubi iſta deeſſent, Putei ſacri, ut apud Bononienſes. Aqua vero marina, quae infinitum pene numerum Deorum nutriebat, idonea potiſſimum ad id munus cenſebatur. Quapropter non corpus tantum, ſed & animum a culpis omnibus abluebat, quam religionem merito deridet Lactantius Lib. V. 20: *Quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & ſe pie ſacrificaſſe opinantur, ſi cutem laverint, tamquam libidines intra pectus incluſas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent*. Quin & ipſe Ovidius Faſt:

O nimium faciles, qui triſtia crimina caedis
Fluminea tolli poſſe putatis aqua

Igitur novus iſte Jacchus omnino nudus, tamquam e balneo ſurgens, adhuc ſine barbà, & ſine coma fictitia lauro, ſive myrto tantum coronatus ſedet cum ferula, nempe Bacchi potiſſimo geſtamine, & Faunum intuetur recedentem cum ſitula luſtralis aquae, prompto interim mantili ſacro fimbriato, ex pariete dependente, quo humeros in ſacro celebrando contegat.

Una ex Choro Bacchantum expiationi intervenit, ut ab utroque ſexu integre conferatur, & myſticam vannum adtollit, qua culparum omnium purgatio ſignificatur, quemadmodum, ut ait Servius, in area a quiſquiliis frumenta purgantur.

TAB.

TAB. CCIV.

ANTISTES IN PUBLICUM PRODIENS.

Ecce jam Rex ſacrorum initiatus crocota indutus, ſumptaque coma, & barba fictitia cum ferula, & cantharo, proſilit ex Sacrario conſpiciendus. Capillos Etruſci minime nutriebant, detonſi cum Togam ſumerent; comatam vero, & barbatam laruam ſibi adtribuebant, cum Bacchum vultu, & inceſſu referre deberent, qui intonſus perpetuo ferebatur. Tibull. I. 4. 12:

Solis aeterna eſt Phaebo, Bacchoque juventa;
Nam decet intonſus crinis utrumque Deum.

Cirri vero in anguium morem ſemper per humeros ſerpunt, quod Baccho ſolemne erat, ejuſque aſſeclis. Horat. Carm. II. 19:

Tu flectis amnes, tu mare barbarum,
Tu ſeparatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Biſtonidum ſine fraude crines;

Nam infans anguibus a Parcis cinctus ferebatur, ſed innocuis, qui ora pueri lamberent. Myſterium quidem pulcherrimum, & dignum ethnicis, quo ſignificantur adminicula illa vitium tortuoſa, quibus adhaerent arborum ramis. Huic vero Deo capillato pueri crinem conſecrabant. Statius Thebaid. VIII. 492. de duobus adoleſcentibus:

Ille genas Phaebo, crinem hic paſcebat Iaccho.

Barba hujus Sacerdotis in acutum deſinit, genis autem raſis, cujuſmodi geſtaſſe refert Diodorus Sic. Gallos lib. V: Οἱ δ' ἐυγενεῖς τὰς μὲν παρειὰς ἀπολειαίνουσι, τὰς δ' ὑπήνας ἀνειμένας ἐῶσιν, ὥστε τὰ στόματα ἀυτῶν ἐπικαλύπτεσθαι. *Nobiles genas quidem radunt; barbam vero adeo ſinunt creſcere, ut operiantur corpora.*

Crocota veſtis ampla, & diffuſa fuit propria Bacchi, quemadmodum ornatus apparet in Sarcophagis Bellorianis, & Montfalconianis alibi citatis. Tibullus de Baccho:

Fuſa ſed ad teneros lutea palla pedes.

Dextera manu cantharum, inſigne potiſſimum Bacchi, cujus perſonam gerit in ſcena ſacra, jactabundus oſtentat; tanta enim huic Vaſculo adhi-

adhibebatur reverentia, ut aliquando veluti ſimulacrum ipſius Bacchi ſacros honores obtineret.

Tab. CCV.
ANTISTES BACCHI IN QUADRIGA.

AD oſtentationem novae dignitatis Rex ſacrorum circumfertur in quadriga in conſpectu populi, miniſtrante Baccha equorum habenas. In Sacris Bacchi frequenter occurrunt bigae, & quadrigae hujuſcemodi, quemadmodum & in pompa, quam ſimulavit Hypermneſtra, in qua Lynceum habitu Dei Liberi deformatum ſervavit apud Val. Flac. Argon. II:

..... *Teneat virides velatus habenas,*
Ut pater, & nivea tumeant ut cornua mitra.

Haec formula communis erat in omnibus fere initiis, in quibus ſimulabatur deſcenſus ad Inferos, ut in Lebadia in antro Jovis Trophonii, quemadmodum oſtendimus in notis ad Monumenta Muſei Nanii. In Sacris quoque Iſidis peregrinatio inferna praeſcribebatur, de qua Apuleius Metamor. Lib. XI: *Acceſſi ad confinium mortis, & calcato Proſerpinae limine, per omnia vectus elementa remeavi. Nocte media vidi ſolem corruſcantem candido lumine, Deos Inferos, Deos Superos acceſſi coram, & adoravi de proximo*. Nil igitur mirum, ſi inter Bacchi Myſteria vectatio currulis fuerat introducta, ut quodammodo per ipſius Dei veſtigia Inferos penetrare ſimularetur, cum Semelem Matrem inde detraxit, ut notat Hyginus de corona Ariadnae, & Arnobius Lib. V. Demum cum haec Sacra in memoriam triumphi Bacchici de ſubactis Indis celebrarentur, conſonum erat, ut curricula in eis intervenirent.

Tab. CCVI.
DESIGNATIO ANTISTITAE BACCHANALIORUM

QUum ab initio Sacrarium Bacchanaliorum, ut ait Livius, ad feminas tantum pertinuiſſet, Matronis invicem ad ſacerdotium evectis, minime dubito, quin ſibi primatum retinuerint, poſtquam Viros in ſocietatem receperunt, ſacerdotio cum illis communicato, ut in utroque ſexu miniſtratio conſiſteret, interjecto inter utrumque Antiſtitem myſtico quodam, atque imaginario conjugio. Multa

ta vero persuadent delectum Viri ab arbitrio Mulieris Antistitae descendisse, ne Viro ignoto adhaerere videretur, & fabula haec omnem veritatis imaginem conservaret.

Et primo quidem oportebat, Virum hunc fuisse ex eo coetu initiatorum, qui mysteria secretiora parteciparent, quod etiam in legitimo, vero matrimonio servari debebat; quamquam enim inter conjuges sacra omnia essent communia, Orgia tamen excipiebantur, in quibus vir non initiatus minime admittebatur ad Sacra uxoris, vel contra. Dionysius Halicarn. Lib. II: Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ τελεῖσθαι, καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ κράτιστον, τάς τε γυναῖκας τῶν ἱερέων ἔταξε τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συνιερᾶσθαι, καὶ εἴ τι μὴ θέμις ἦν ὑπ᾽ ἀνδρῶν ὀργιάζεσθαι κατὰ νόμον τὸν ἐπιχώριον, ταύτας ἐπιτελεῖν, καὶ παῖδας αὐτῶν τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν. *Quoniam vero quaedam sacra per mulieres fieri oportebat, quaedam etiam per pueros patrimos, & matrimos, ut his quoque, quantum posset, consuleret, voluit Sacerdotum uxores cum suis viris fungi sacerdotio, & si qua orgia viros obire vetaret mos patrius, ea relinqui feminis, in cujusque ministri partem debitam venire illorum etiam liberos.*

Precedebat igitur creatio Antistitae ob juris potioritatem, subsequebatur vero renunciatio Sacerdotis, qui Mulierum beneficio sacrum participaret; & re vera in hac praesenti Tabula, quam maximi faciendam puto, conspicitur inauguratio Matronae ad sacerdotium adscitae. Ast sequentes Tabulae scrupulum ingerunt, in quibus Femina a Viro consecratur, & per multas expiationes elevatur ad ministerium. Puto tamen Sacerdotem expiantem non illum esse, quem mulier sibi consortem elegisset, sed qui in spatio praecedentis officii jam munere functus esset, ut successione legitima potestas ista de uno in alterum continuaret, nec quisquam potestatem sibi praesumeret, quam ab eo, qui ille potiretur, non acciperet.

In hac igitur Tabula exponitur caeremonia, per quam electae Matronae conlata dignitas denunciatur. Duo Macci larvati habitu scenico, utique ex coetu, emissi e Sacrario cum taeda, & insignibus sacerdotii ad domum novae Antistitae jam paratae, & exspectantis accedunt, quorum alter, admota scala, ad fenestram, unde illa prospicit, obfert arcanam tesseram Trietericorum, tria poma candidi coloris, & vittam purpuream. Alter vero cum face, & situla aquae lustralis ad geminam purgationem ex-

exſpectat in via. Ritus iſte conſcendendae domus, vitato oſtio communi, ac ejus limitari, pertinet ad majeſtatem, quemadmodum Hieronicae non per urbium portas, ſed per muros introducebantur, & novae Nuptae ſupra limen adtolli ſolebant. Anne Antiſtitae per feneſtram eductae in ipſo ſcalae adpoſititiae faſtigio expiari ſolebant? Credo equidem pro eorum temporum vanitate, ut caeremonia in aere perficeretur, quacumque terrae contagione vitata.

Ex alio latere Vaſis ipſa Mulier Viro ſuo novum decus ſibi conlatum denunciat, oſtentans poma, & vittam, veluti commeatum exquirens. Notandum eſt in hac actione Mulierem pedibus nudis incedere, cum Vir caligatus adpareat. Haec formula pertinebat ad Religionem. Silius Italicus III. 26:

Diſcinctis mas thura dare, at e lege parentum
Sacrificam lato veſtem diſtinguere clavo.
Pes nudus, tonſaeque comae, caſtumque cubile,
Inreſtincta focis ſervant altaria flammae;

& Ovidius Faſt. VI. 397:

Huc pede Matronam nudo deſcendere vidi.

Tab. CCVII. et CCVIII.
ANTISTITAE CONSECRATIO.

SElecta ad ſacerdotium Antiſtita expiari, & conſecrari par erat; quod for taſſe non unica actione, ſed multiplici & loco, & tempore diverſa fieri conſueverunt, ut grandem illam imaginem Reginae ſacrorum rite ſuſciperet, praeſtito etiam ſacramento, ut apud Demoſthenem contra Neaeram ſub hac formula: Ἁγιστεύω, καὶ εἰμὶ καθαρὰ, καὶ ἁγνὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων οὐ καθαρευόντων, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς συνουσίας, καὶ τὰ Θεοίνια, καὶ Ἰοβάκχεια γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια, καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. *Pura, & munda ſum a ceteris immundis, & a viri congreſſu, & Bacchanalia, & Jobacchica patrio more celebro, & legitimis temporibus.* Nec aliter ſenſit Orpheus. qui caſtas ubique praedicat horumce ſacrorum miniſtras, & praeſertim in Hymno Dionyſii Baſſarei Trieterici:

Ὃς ξίφεσιν χαίρεις, ἠδ' αἵμασι, μαινάσι θ' ἁγναῖς.
Qui enſibus gaudes, & ſanguine, Maenadibuſque caſtis;

tum

Βακχεύων ἁγίας τριετηρίδας ἀμφὶ γαληνάς,

Bacchans, puras Trieteridas circa tranquillas.

Rex igitur ſacrorum pompatico habitu, & Bacchicis adtributis inſignitus converſus in Faunum tibias jubet inflari, ut ſolemniter ſigno dato caeremonia inchoetur. Accedit ex alia parte Antiſtita deſignata, vultu, & inceſſu ſubmiſſa, & vulgari Maenadum nebride tantum praecincta, quam Sacerdos niſi interpellatus non reſpicit. Illa guttum producit, & taedam extinctam, veluti poſtulans expiari. De expiatione per ignem Ovidius Metam. VII. 262:

Multifidaſque faces in foſſa ſanguinis atri
Tingit, & intinctas geminis accendit in aris,
Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat;

de quibus purgaminibus alibi actum eſt in praecedenti Libro.

Pictura averſi lateris ad Togae virilis traditionem pertinet.

TAB. CCIX.

PROGRESSUS PRIORIS CAEREMONIAE.

EOdem Fauno tibias inflante, idem Sacerdos mulierem excipit conſecrandam pariter cum gutto, & taeda non amplius extincta, ut in Tabula antecedente, ſed jam flagrante, eamque reſpiciens Antiſtes verba ſolemnia videtur proferre. Fax cenſebatur inter potiora inſignia Reginae ſacrorum, quae primam facem ſuſtollebat, veluti initium ſacri furoris. Virg. Aeneid. VI. 517:

Illa chorum ſimulans, evantes Orgia circum
Ducebat Phrygias; flammam media ipſa tenebat
Ingentem.

In ferulae haſtili, quam ille gerit, felicis arboris ramuſculus adligatus eſt, ad adſperſiones rite conficiendas. Hedera ne, an lauro, ſeu potius myrto uteretur, non liquet, utraque arbore conſona hiſce myſteriis.

Veſtis ſtellifera, qua miniſter induitur, Caelum repraeſentat, cui Bacchus cum Sole confuſus praeeſſe putabatur, ut ſubtili indagine deducit Macrobius Satur. I. 21., ideoque Bacchae hinnuli pelle amiciebantur, quod maculis Caelum imitarentur. Idem Macrob: *Nebride Bacchum ami-*

ctum eſſe dicunt, ut aſtrorum varietas ſignificetur; & adducit antiquiſſimi Poetae auctoritatem:

Sidereum Dionyſium igne radiante coruſcum.

TAB. CCX.
PROCLAMATIO ANTISTITAE.

BAccha jam ſacerdotio initiata ferulam gerens ex intimo ſacrario prodit in conſpectu conſortium, praeeunte Fauno conclamante cum Tibiis, Ferula vero potiſſimum imperii inſigne habebatur; Sceptrum vocat Orpheus in Hymno de Trieterici ſuffimento:

Ὠμάδιε, σκηπτοῦχε, χοροιμανὲς, ἀρέτα κώμων.

Humeralis, ſceptrifer, in choro inſaniens, dux comorum.

TAB. CCXI.
BACCHA A FAUNIS CULTA.

POſt conſecrationem, & proclamationem Regina ſacrorum a ſingulis ordinibus veneratur. Reginam inquam, qualem eam vocat Statius Achilleid. II., ubi pompam Bacchanalem deſcribit:

. . . . . . *nitet ante alias Regina, comeſque*
Pelides . . . .

Primus vero gradus initiatorum Satiriſcos continebat, de quibus uti Tironibus nulla ratio habita eſt, niſi in infimo miniſterio; ſuperior vero Faunos complectebatur, qui amplius profeciſſent. En igitur Regina in publicum educta choro Faunorum oſtenditur, & ab ipſis veneratur. Illa grande Bacchi ſymbolum adtollens, cornu potorium, dignitatem ſuam proteſtatur; nec enim alio potiore indicio Herebi janitor Liberum patrem ad Inferos deſcendentem recognovit. Horatius Carm. II. 19. ſupra laudatus innuit nempe *aureo cornu decorum*. Haec enim teſſera habebatur initiatorum, ut poenas Herebi evitarent. Hinc introductum fuit apud Etruſcos, ut cornua haec potoria ex argilla ſcitiſſime confecta cum defunctorum reliquiis tumularentur, ex quibus plura obſervavi, & conlegi ex agro Tuderte effoſſa, ut notavi in Acherontico Cap. IX. In marmoribus etiam ſepulcralibus

libus, & in Lucernis ſaepe occurrunt ſacrificia emortualia, & libationes, quae hoc poculi genere exſolvuntur, cui virtutem aliquam a Baccho tributam fuiſſe reputabant. De hoc poculi genere vide poſt Athenaeum Cl. Bonarotium in Gemma Bacchi.

TAB. CCXII.

BACCHA A SILENIS VENERATA.

ADclamata Regina a Faunis, qui medium locum in coetu obtinebant, nunc a Silenis, qui gradum ſupremum occupabant, & Regi proximum, veneratur. Duo ex his demiſſa nebride in ſignum obſequii, & altero pede ſublato, quae formula ad cultum, & adorationem pertinebat, ut priore Libro demonſtravimus, divinam illius imaginem venerantur. Senior ex his Antiſtitae vannum myſticam tradit, quale geſtamen ſanctiſſimum putabatur, quod Bacchum puerum excepiſſet in bibita divinitate, ut peccata univerſa excuteret.

Alter e Silenis ramuſculum Bacchae reſignat cum tribus haerentibus pomulis, ex inferiore ciſta, cui ſiniſtro pede inſiſtit, deſumptis; quod ſaepe Trietericorum teſſeram eſſe diximus.

TAB. CCXIII.

ANTISTITA MUNERIBUS HONORATUR.

SEdet in conſpectu coetus univerſi Antiſtita magnifica veſte, ac ſtolta ſtellifera decorata, & excipit advenientem turbam Faunorum. Ex illorum humero pendet linea frequentium tintinnabulorum, ut in quocumque negotio occupati eſſent ſonitum cierent, quod ſolemniſſimum habebatur in clamoroſis hiſce ritibus. Ovid. Metam. VI:

Nocte ſonat Rhodope tinnitibus aeris acuti;

& Lib. XIV:

Cum memor has pinus Idaeo vertice caeſas
Sancta Deum genitrix, tinnitibus aerea pulſi
Aeris, & inflati complevit murmure buxi.

Apuleius quoque Lib. X. meminit tintinnabulorum ſuſpenſorum ipſius collo, cum initiaretur.

Unus ex his ex calatho, quem alter defert, poma quaedam, ſive quidpiam ſimile ſuſcipit Reginae obferendum. An ne ova ad ulteriorem expiationem? Dubium ſuſcitat geſtamen ſacri mantilis dependentis ex brachio, quo potiſſime in ſacris utebantur.

Baccha cum ferula veluti choriphaea ciſtiferum introducit, dum Geniolus Bacchi ales verbena ſubarmali exornatus Antiſtitam adloquitur, & quodammodo illam confirmat.

TAB. CCXIV.
BACCHA SEDET INTER FAUNOS.

Regina ſacrorum ſedens vanno ſacro innixa, & vittam manu extollens, cujuſmodi multas geſtaſſe pro gradu initiorum, & colore diſtinctas ſuſpicamur, veluti extremam adtollit. Hinc apud ſcriptores vittae ſacrae plurali numero ſaepe pronunciantur, praeſertim in ſacris Bacchi. Stat. Achill. I. 611:

Cinxit purpureis flaventia tempora vittis.

Cum enim in hiſce myſteriis plures, & diſtincti gradus provectionis ſtatuti eſſent, par erat, ut ſingula vittis & forma, & coloribus diſcretis deſignarentur. Ad ejus pedes cornu potorium depoſitum cernitur, ex quo producitur diffuſa quaedam, & ſerpens tenia, ſeu chorda, de cujus uſu in choreis infra occurrent multa adnotanda.

In angulo erecta conſpicitur ara; quod pariter ſubindicat caeremoniam hanc vittae poſtremae adſumendae ſacram fuiſſe, & partem ritus praeſcripti.

TAB. CCXV.
BACCHANALIORUM LUSUS.

Caeremoniam nullam agnoſco in hoc ſchematiſmo, ſed incompoſitos illos motus, qui in hiſce ſacris frequentiſſime exerceri ſolebant, & in quibus ſanctior habebatur, qui plus ceteris inſaniret. Catullus LXIII. 252:

Cum

Cum thiaso Satyrorum, & Nysigenis Silenis,
Qui tum alacres passim lymphata mente furebant.

Et revera maximus Bacchi laudator Orpheus insanum semper eum nobis describit, ut in Licnite:

Ὃς ποτ' ἀνὰ δρυμοὺς κεχορευμένα βήματα πάλλει,
Σὺν νύμφαις, χαρίεσσιν ἐλαυνόμενος μανίῃσι.

Qui aliquando in silvis saltata vestigia vertit,
Cum Nymphis gratis vexatus insaniis;

& in Trieterici suffimento:

Ὠμάδιε, σκηπτοῦχε, χοροιμανὲς, ἀγέτα κώμων.

Humeralis, sceptrifer, in choro insaniens, dux comorum.

Sedet Bacchus, sive ejus Sacerdos aliquid promens ex cista mystica. Adcedit Baccha illius compar, vannum faciei anteponens in signum obsequii, sed conversa in Fanum ipsum invitat ad aliquid capiendum e cista, quam indicat manu sinistra. Maenas ululat, & fibulam e tunica bifida dissolvit ex humero, veluti initium denudationis. De hac forma vestium in utroque latere apertarum videnda, quae praemisimus in Tractatione de *Re vestiaria* Tom. I. Bacchantes vero pene nudae pallam discinctam trahentes occurrunt passim in gemmis, & anaglyphis ad hasce pompas pertinentibus.

CLAS-

CLASSIS XVI.

NUPTIAE MYSTICAE, QUAE SIMULABANTUR INTER REGEM, ET REGINAM SACRORUM.

TAB. CCXVI.

ANTISTITAE RITU NUPTIALI AD SACERDOTEM BACCHANALIORUM INTRODUCTIO.

COnligimus ex Picturis ſequentibus inter Regem, & Reginam ſacrorum interveniſſe quamdam nuptiarum imaginem, ut duplex poteſtas in utroque ſexu diviſa ſimul adhaereret, & indolem Numinis, qui mas, & femina habebatur, ut jam diximus, hac conjunctione ſignificarent. Sedet hic Sacerdos, qui Bacchi perſonam agit, ſeminudus cum face nondum ardente, quam ei tribuit Ariſtophanes in Ranis verſ. 342:

Ἔγειρε φλογέας λαμπά-
δας. ἐν χερσὶ γὰρ ἥκεις
Τινάσσων, Ἴακχε,
Νοκτέρου τελετῆς φωσφόρος ἀςὴρ
Φλογί.

Suſcita accenſas lampa-
das; in manibus enim venis
Quatiens, Iacche,
Nocturni ſacrificii lucifera ſtella
Flamma.

Hunc vero, uti ſponſum, Dea Juventa ſerto conjugali coronat.

Adſtant Silenus, & Faunus ſpectatores quieſcentes cum una ex Maenadibus, quae Pronubam agit.

Introducitur Sponſa verecunda, & vultu dimiſſo, quae virginis gravitatem egregie ſimulat. Ejus nuptialis tunica floribus conſperſa adparet, qui quidem ornatus Baccho gratiſſimus habebatur. Clemens Alexan-

xandrinus Paedagog. II. 10 : Αἱ δὲ τοῖς ἄνθεσιν ἐοικυῖαι ἐσθῆτες, βακχικοῖς, καὶ τελεστικοῖς καταλειπτέαι λήροις. *Veſtes autem, quae ſunt floribus ſimiles, Bacchicis nugis, & initiorum myſteriis relinquendae ſunt.* Ἄνθιον, *floreum* nempe ſaepe vocat Orpheus, & *florentem* Catullus ſupra citatus.

Tab. CCXVII.

PROSEQUTIO EJUSDEM ARGUMENTI.

SPonſa ritu nuptiali ſedet ornatiſſima, ſub cujus pedibus conſpicitur vitis Baccho ſacra.

Hymenaeus volucer, impoſita corona ſponſalitia ejus capiti, laeva manu diſſolvit fibulam tunicae a parte dextera, dum Regina alteram ſubmovet a parte ſiniſtra, ac ſi cubitum pergeret.

Pronuba vannum adtollens manu dextera ſponſam invitat ad thalamum, Faunis plaudentibus.

Munus detrahendi flammeoli, ad dignitatem conciliandam eximiis nuptiis, tribuebatur Hymenaeo, ut apud Catullum LX. 6:

Cinge tempora floribus
Suaveolentis amaraci.
Flammeum cape, laetus huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede ſoccum.

Apud Etruſcos vero loco flammeoli diſſolvebatur ex humeris tunica inferior, ut in hac Tabula, & in ſequente.

Tab. CCXVIII.

IDEM ARGUMENTUM.

NUptiae ſimulabantur, ut diximus, inter ſupremos Bacchi Antiſtites, dum ejus myſteria celebrarentur in memoriam nuptiarum, quas Bacchus ſaepe iniit cum Ariadna, Pallene, & aliis multis, ut refert Nonnus in imaginario ejus poemate. Itaque hic intuemur Bacchum, qui, depoſitis inſignibus comae fictitiae, & barbae, coronatus, & ſeminudus pergit ad thalamum.

Spon-

Sponſa jam ſibi ex utroque humero tunicam detrahit.

Pronuba praecedit cum ſitula aquae luſtralis, & cantharum Bacchi in cuſtodiam adceptum defert.

In intima hac myſterii parte non Fauni, ſed duo Sileni interveniunt veluti thalami cuſtodes, & intimi aditus clavicularii. Nonnus Dionyſ. Lib. XXXXVIII. v. 188:

. . . . ἀσιγήτῳ δ' ἐνὶ παστῷ
Σιληνοὶ κελάδησαν . . . .
. . . . *ſilenti vero in thalamo*
Sileni reſonabant . . . .

Locus circa cubile ramuſculis undequaque renidet. Idem Nonnus Lib. XXXXVII. v. 457:

. . . . ἀμφὶ δὲ παστῷ
Ἄνθεα πάντα τέθηλε, καὶ εἰαρινοῖσι πετήλοις
Νάξον ἐκυκλώσαντο χοροίτιδες Ὀρχομενοῖο.
. . . . *circa vero thalamum*
Flores omnes florebant, & vernalibus foliis
Naxum circulabant ſaltatrices Orchomeni.

TAB. CCXIX.

BACCHA IN PULVINARI STRATA.

Antiſtita jam diſcincta, & florida veſte dejecta, reclinata cernitur in lectulo convivali, & loco ferulae vitem late diffuſam ſuſtinet, quod quidem geſtamen proprium erat interiorum myſteriorum; non enim hucuſque ex coetu id inſigne uſurpavit, quod proprie adtribuitur Baccho, & Bacchae, tamquam ſymbolum fecunditatis, quam toti naturae conferre putabantur haec ſacra.

Menſa coram inſtructa eſt pomis, & fructibus Baccho ſacris.

Adſiſtit ſemper Hymenaeus volucer, qui ſponſam adloquitur, quod fauſtiſſimum habebatur, tamquam Dei miniſterio ſolemnitas auſpicetur. Adſtant convivio miniſtri duo ex Faunis, veluti Pincernae, & Pocillatores, qui elata manu epithalamium concinere videntur, more deducto ab oppido Campaniae Feſcennio ad Etruſcos, & Romanos, quo ſatis libera carmina jactabantur, ut nova nupta linguam ediſceret maritalem.

lem. Varro apud Nonium IV. 330: *Pueri obſcoenis verbis novae nuptae aures returant.*

Tab. CCXX.

IDEM ARGUMENTUM.

IAcet in thalamo ſacrorum Regina pariter diſcinćta, pelle tigridis ſubſtrata; Faunus facem nuptialem adtollit, dum alter tibias inflat. Pronuba matronali habitu induta Sponſam coronat, & pateram cum cibis obfert. Corona radiata inſignitur, cujuſmodi adtributam Baccho, & ejus Genio conſpeximus in Tabula CCI. Fortaſſe in hac ſolemnitate, in qua ſaepe Miniſtri Deorum habitu ornabantur, ut alibi notavimus, in hac caeremonia Venerem, aut Junonem pronubam haec femina repraeſentat.

Paries cubiculi myſteria undique ſpirat. Sub thalamo ciſta ſacra. ex qua eductae, & muris adpenſae ſunt placentulae umbilicatae, corda, ac tria illa arcana poma, quae praeter id feſtum cautiſſime cuſtodiebantur, ut alibi ex Clemente Alexandr. demonſtravimus. Fauni hic, & infra cothurnati incedunt ob Bacchum, qui hoc geſtamen numquam deponebat. Virg. Georg. II. in principio de Baccho:

. . . . nudataque muſto
Tinge novo mecum nudatis crura cothurnis.

CLASSIS XVII.

INITIATIONES ADOLESCENTULORUM AD MYSTERIA BACCHI.

Tab. CCXXI.

ADOLESCENS BACCHICIS INITIATUS.

IN parte ſuprema hujus Tabulae Hydria conſpicitur, in cujus parte antica Bacchi Antiſtita manu elata aliquid indicit Adoleſcenti togato, ac vittato ad eam adcedenti, veluti initia poſtulanti. Symbolum manifeſtum hujus petitionis eſt teſſera illa, quam Tiro ad-

cedens ad ſacra Bacchi praefixam fronti oſtentat, & tria illa poma, de quibus frequenter mentio facta eſt, & rurſus occurret. Baccha igitur aliquid praeſcribit, quod faciundum ſit in hac caeremonia. Ceterum conſtat ad haec ſacra admitti conſueviſſe adoleſcentes, quos infirma aetas incautos obferret, & imbibitae labis tenaciores. Livius lib. XXXIX: *Inſtitutum eſſe, ne quis major XX. annis initiaretur. Captari aetates & erroris, & ſtupri patientes.*

Nobilitat id cimelium Graeca inſcriptio ΚΑΛΟΙ, nempe *Pulchri*, *Inluſtres*, *Excellentes*, quo titulo eminentiores Viri decorabantur. Idem lemma ſaepius occurrit in aliis ſchedis ejuſdem notae apud me, quas ſubinde prodituras in lucem ſpero; ſuſpicor propterea hanc fuiſſe ſolemnem formulam, qua primum ſalutarentur illi omnes, qui hiſce ſacris nomen darent, quaſi jam tunc illuſtres eſſe inciperent, qui ex penitus brutali, ut dicebant, profanorum vita ad caeleſtem illam, & quaſi divinam Bacchanaliorum confugerent. Graeca inſcriptio minime obſtat, quominus id, & ſimilia Vaſa Etruſcis adtribuantur; nam Campani Tuſcorum genus Graecis advenis adſueti eorum linguam vel admiſerunt, vel in gratiam Graecorum eam inſerere operibus, quae concinnarent, coacti ſunt; quod quidem ſerius invaluit, & potiſſimum cum Bacchanalia diu proſcripta infelici poſtliminio revocata ſunt.

In Vaſe inferiori pars proceſſus Bacchici repraeſentatur, & potiſſime cum Tiro jam exceptus (nam ipſe teſſeram Bacchanaliorum in fronte gerit) veſtem, qua in ſacris ſuſcipiendis uſus eſt, in arcula inclusam Deo, in cujus tutelam admiſſus eſt, conſecrandam defert. Melanthius de Myſteriis: Πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιεροῦν, καὶ τὰς στόλας τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. *Myſtis patrium eſt Deabus conſecrare veſtes, in quibus fuerint conſecrati.* Has tamen ſi retinerent, numquam deponebant, niſi cum penitus lacerae eſſent. Ariſtophanis Scholiaſtes in Plutum: Ὁ δὲ μυούμενος τὸ ἱμάτιον, ὃ ἐφόρει ἐν τῇ μυήσει, οὐδέ ποτε ἀπεδύετο μέχρις ἂν τελέως ἀφανισθῇ διαῤῥυέν .... Ἔνιοι δὲ τὰς τοιαύτας στολὰς εἰς τέκνων σπάργανα φυλάττουσι. *Initiatus veſtem, quam in initiatione geſtabat, numquam exſuebat, donec omnino diſſipata evaneſceret .... Quidam hujuſmodi ſtolas ad natorum faſcias cuſtodiunt.* Et revera in ſumma parte hujus arculae globulorum ternarii conſpiciuntur. Indumentum adoleſcentis ſpi-

ſpirat moderationem hujus pompae, quam dudum antea nudi frequentabant; quapropter in ſuſpicione confirmor, haec, & alia hujus notae Vaſcula ad poſteriorem Bacchanaliorum aetatem pertinere, cum coercita priorum temporum impudentia aliquantulum emendata ſunt.

Baccha praecedens cum uvae racemo Juvenem introducit in Sacrarium. Stolam veluti impedimentum actionis abjecit, ſed illius loco conſpicuam faſciam e collo pendentem gerit, quod quidem ornamentum matronarum inſigne ſaepius infra obſervabimus. Globulos in fine pendentes, ut diſpoſitionem hujus ornamenti conſervarent, ex ſepulcris Etruſcorum erutos frequenter aereos excepi ex Agro Tuderte.

Praeſefert flabellum, quo matronae nubebantur in conſpectu Numinis, ne oculis procacibus illum intuerentur, ut paſſim fieri ſolebat de vanno. Ex caudis pavonum compactum fuiſſe conjicimus, unde plerumque formabantur. Propertius II. 16.

Et modo Pavonis caudae flabella ſuperbae.

TAB. CCXXII.

I N I T I A.

Baccha in throno ſedens majeſtatem Sacerdotii ſpirat, atque exercet; nam adveniens Matrona, ac ſi quidpiam divinum intueatur, ſublata ſtola vultum obnubit, ne fulgoribus obruatur. Regina ſacrorum illius latum tangit manubrio ferulae, veluti aliquid divinum infundat. Praeterea in ipſa ferulae haſta ramuſculus ad adſperſionem inſertus eſt, & adligatus, ut ſupra notavimus, ubi ipſa ſuperior Antiſtes fuerat auſpicanda. In Sacris Bacchi adparitiones quaedam naturam ſuperantes jactabantur, & quod praecipue Bacchus ipſe totus igneus, & fulgidus adpereret, qui nudis oculis tolerari non poſſet; unde ab Orpheo dicitur variis in locis Hymnorum ſuorum de ipſo Baccho:

Θνητοῖσι φανεὶς.

Mortalibus adparens.

Οἷς ἐθέλας θνητῶν, ἠδ' ἀθανάτων ἐπιφαύσκων.

Quibuſvis mortalium, & immortalium fulgens.

Πυρισπόρε , νύσιε , λυσσεῦ .

Ignem ſeminans , Nyſeie , inſane .

Νυκτερίοισι χοροῖσι , πυριβρεμέτοις ἰάχοισι :

Nocturnis choris, igne ſtrepentibus vociferationibus.

Πυριπόλε ,

Igni ſerviens,

Πυρφόρος αὐγή :

Ignifer ſplendor .

Diu putavi vocem hanc de Bacchi adparitionibus inanem fuiſſe, ſed cum obſervaverim ſimilia a ſe viſa narraſſe Apulejum virum doctum, & perſpicacem , & qui floruit aetate jam non amplius caligante, maxima mihi oborta eſt ſuſpicio praeſtigias multas magicis dolis excitatas in hiſce occultis religionibus interveniſſe :

Fauni circumludentes jocoſam ſaltationem exercent , quae adhuc inter montanos ruſticos frequentatur. Bini, tradita invicem corda, tripudiant, & utrimque toto conatu illam eripere de manu aemuli tentant ; ut qui totam adripuerit , ludi victor exſiſtat . De hac infra Tabula CCXXXIV.

TAB. CCXXIII. ET CCXXIV.

IDEM ARGUMENTUM.

IN geminis hiſce Tabulis aliquid ſuboleo de adoleſcentum initiatione ad Bacchi myſteria . Teleta cum face praecedit una cum tibicine ; Tiro ſubſequitur diſcinctus ; hanc vero caeremoniam in Sacrario fieri puto , nam paries undique placentulis, & orbicolis ornatus cernitur ; adparent praeterea gemini loculi aperti , ubi ſimulacra celabantur .

In Tabula CCXXIV. Choriphaeus, qui praecedit, converſus in Tironem extenta manu aliquid jubet . Juvenis vero ſubſequens protenſo brachio aliquid adfirmare demonſtrat .

TAB.

Tab. CCXXV.
IDEM ARGUMENTUM.

Pictura quoque pulcherimi hujus crateris pertinet ad initia, nam ex una parte Reginam ſacrorum nobis exhibet, quae ſublato pede ſuper altare in ſignum poteſtatis, tamquam ex cortina verba facit ad geminos adſtantes Tirones, edocens ea, quae in hac participatione ſacrorum ſervanda ſunt.

In altero vero ejuſdem cyathi adſpectu iidem pueri jam corona, ſeu vitta Bacchica, quae in minoribus initiis tribuebatur, redimiti (nam ſuper frontem conſpicuum deferunt Bacchanalium inſigne, tria ſcilicet poma) caeremoniam aliquam nobis ignotam obiiciunt; ipſa ſiquidem ſacerdos non ſtans, ſed ſedens ſuper aram aliquid axigit promittendum a Tironibus fortaſſe ſecretum. Hi vero ſublata dextera quodammodo fidem propriam interponere oſtendunt. Hedera ambiens cyathi marginem parergon Bacchicum eſt. Aris inſidere ſolebant Sacerdotes, & arculis ſacrorum, e quibus poteſtatem exercebant, ut frequenti exemplo ex noſtris hiſce Tabulis deducto demonſtratur; unde ab ἕζω *ſedeo*, ἑςία *focus*, ſive *ara*, ex quo in ea ἐφέςιοι ſupplices conſiderent. Tibullus IV. 12:

Sed Veneris ſanctae conſidam vinctus ad aram.

Tab. CCXXVI. et CCXXVII.
IDEM ARGUMENTUM.

Reſpondet praecedentibus haec Tabula, in qua res agitur de Tironis initiatione. Antiſtita procedit ad Sacrarium, comitantibus Faunis miniſtris, qui piamina univerſa deferunt ad purgationem. Sacerdotia urceolum aquae luſtralis, & ova defert. Sequitur Faunus cum corona initiando praeparata; ſuccedit alter cum taeda. Apuleius Metam. XI: *Summus Sacerdos taeda lucida, & ovo, & ſulphure ſolemniſſimas preces de caſto praefatus ore*. Ceteroquin vero extra hujuſcemodi ſecluſa myſteria id officium ad vetulas pertinebat. Ovidius de Art. Aman. II. 339:

Et

Et veniat, quae lustret anus lectumque, locumque,
Perferat & tremula sulphur, & ova manu.

Faunus ultimo loco succedens geminas vittas, e brachio pendentes defert, quo exemplo conjectura confirmatur de multiplici tenia, qua caput initiatorum ornaretur pro diversitate gradus, provectionis, & officii in hujusmodi sacris. Cyathum quoque sustinet ad potionem aliquam ministrandum, seu potius in qua sulphur contineretur ad caeremoniae implementum.

In adversa parte signata numero CCXXVII. consueta solemnitas traditionis Togae repraesentatur.

CLASSIS XVIII.

PROCESSUS, ET LUDI BACCHANALES

TAB. CCXXVIII., CCXXIX., CCXXX. CCXXXI., ET CCXXXII.

SALTATIONES.

EXercitium pompae Bacchanalis licet furibundum, non tamen ideo tumultuarium erat, quin in plures veluti articulos lege praescriptos dividebatur, ut alibi magis praecise indicavimus. Inter varias actiones exercebantur etiam choricae saltationes ad numeros, quas pervertere non licebat, ita ut Statius Achill. Lib. II. vitio tribuerit furibundo, ac insolenti ejus Heroi, quod cuncta perverteret:

Tunc vero, tunc praecipue manifestus Achilles
Nec servare vices, nec jungere brachia curat,
Tunc molles gressus, tunc aspernatur amictus
Plus solito, rumpitque choros, & plurima turbat.

Id genus saltationis exponitur in hac Tabula, in qua corona saltantium conspicitur, qui vicissim brachia jungunt, atque disjungunt, quo progressus singulorum tripudiantium de una in alteram manum manifeste significatur, altero excluso, qui locum sibi diversum exspe-

exſpectat aperiri. Plures vero legitimae ſaltationis ſpecies in hiſce pompis interveniſſe refert idem Statius:

Multiplicantque gradum modo quo Curetes in actu,
Quoque pii Samotrhaces eunt; nunc obvia verſae
Pectine amazonio, modo quo citat orbe Lacaenas.
Delia, plaudenteſque ſuis intorquet amyclis.

Curetum vero, & Samotrhacum erat quaedam ſpecies ſaltationis armatae, & bellicrepae, ut liquet ex monumentis, praecipue apud Gorium *Inſcript. Etrur. Urb.* Laconica vero & ipſa martialis, ſed non tota, ut tradit Quintil. I. 2: *Nam Lacedaemonios quidem etiam ſaltationem quamdam, tamquam ad bella quoque utilem habuiſſe inter exercitationes accepimus*. Lucianus vero in Dialogo de ſaltatione introductam eſſe ait apud Lacedaemones: Ἴδοις δ' ἂν καὶ τοὺς ἐφήβους αὐτῶν οὐ μᾶον ὀρχεῖσθαι ἢ ὁπλομαχεῖν μανθάνοντας. Ὅταν γὰρ ἀκροχειρισάμενοι, καὶ παίσαντες, καὶ παισθέντες, ἐν τῷ μέρει παύσωνται, εἰς ὄρχησιν αὐτοῖς ἡ ἀγωνία τελευτᾷ. *Videaſque illorum adoleſcentes non minus ſaltare, quam pugnare armis diſcentes; cum enim manibus jam conſertis percuſſere, & percuſſi ſunt, cum per vices quieſcunt, & in ſaltationem illis certamen exit*. Tum infra: Ὁ δὲ ὅρμος ὄρχησίς ἐστι κοινὴ ἐφήβων τε, καὶ παρθένων, παρ' ἕνα χορευόντων. *Eſt autem hormus ſaltatio communis adoleſcentium, & virginum, alterna ſerie choreas agentium*; quorum ſcriptorum auctoritate declaratur conciſa illa Statii expreſſio, *nec ſervare vices*.

Tripudiantes tuniculis induti ſunt, quam moderationem in pluribus aliis Picturis obſervatam refero ad tempora poſteriora, quibus Bacchanalia certis legibus, & conditionibus praeſcriptis reſtituta ſunt, reluctante ſemper Italia legibus, quae illa aboleverant; ita ut exterminata anno Urbis DLXXIV. iterum poſt ſeptennium in Apulia repullulaverint, ut novo S. C. iterum proſcribi oportuerit. Livius Lib. XL: *Duronio Praetori, cui Provincia Apuliae evenerat, adiecta de Bacchanalibus quaeſtio eſt, cujus reſidua, quae dant veluti ſemina ex prioribus malis jam priore anno apparuerant*.

In hac vero praeſenti Tabula juvenes ſaltatores in quatuor factiones colore diſtinctas diviſi ſunt, nempe candido, viridi floribus conſperſo, rubro, & rubro pariter floribus, ſeu pomis variegato ob quatuor anni tempora, quorum praeſidium, & principatum Baccho qua-

tribuerunt; circa quod argumentum videnda, quae diximus in Dissertatione de Marmore Bacchanali Eugubino, quae huic Volumini praefixa est.

In linea inferiori praesentis Picturae equites duo lanceis armati nil vulgare praeseferunt, nam area Picturae stellis variae magnitudinis occupata est. Dioscuros hic recognosco, Pollucem vectum equo albo, Castorem vero fusco; quod discrimen produxit disparitas dignitatis; nam, ut ait Hyginus fab. 80., Castor humano semine ex Tyndaro natus est, & Pollux divino ex Jove, qui immortalitatem suam cum fratre communicavit. Intersunt vero Laconicae saltationi, eo quod ab ipsis instituta diceretur, ut tradit Lucianus loc. cit.

In Tabula CCXXIX. Bacchae geminae luculentissimo ornamento insignitae pulsant tympana, vittis pendentibus decorata, in quorum pellibus rami Bacchici infixi sunt. Saltant ad tibiae modos pyrrhichen Lacedaemoniam, qualem Lib. XIV. describit Athenaeus: Ἡ δὲ πυῤῥίχη παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν οὐκ ἔτι παραμένει...... Παρὰ μόνοις δὲ Λακεδαιμονίοις διαμένει προγύμνασμα οὖσα τοῦ πολέμου....... Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυῤῥίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεςέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων. προΐενται δ' ἐπ' ἀλλήλους. *Apud ceteros Graecos abolita est pyrrhiche...... Soli eam Lacedaemonii retinuerunt, ut quamdam belli praemeditationem....... Nostra vero pyrrhiche videtur esse Bacchica, & longe quam illa placidior, quandoquidem hastarum loco thyrsos gestant saltantes; eosque alii mutuo in alios vibrant.*

Res geritur in Sacrario, nam in angulo Tabulae ara erecta conspicitur. In pavimento circum aram funiculus projectus cernitur cum gemmatis extremitatibus, quod facile ad genus saltationis pertinet, de qua infra; nisi suspicemur limitem quemdam designare circum aram, quo nemini pateret adcessus, exceptis forte Sacerdotibus supremis. Divinamur fortasse; sed liceat in re summe obscura, in qua nemo facem praetulit. De hoc tripudio intra limites funiculi iterum sermo occurrit in fine ad Tabulam CCLXXVIII.

Subsequitur in Tabula CCXXX. alia saltatio, in qua duo Fauni faces ardentes quatiunt. Id quoque adcessorium aliquando interveniebat in tripudiis. Athenaeus loc. cit: Νάρθηκας, ϗ λαμπάδας φέρουσιν, ὀρχοῦνταί τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰνδοὺς, ἔτιτε τὰ περὶ τὸν Πενθέα.

θέα. *Ferulas, & lampadas ferunt, ſaltandoque repraeſentant Bacchi res geſtas, ſubactos Indos, & Penthei ſupplicium.* Nec mirum, cum Liber ab Orpheo vocetur, πυρισπόρε, *ignem ſeminans*, cumque Hippam ejus nutricem ipſe pariter adpellet

. . . . ἀγαλλομένην
Νυκτερίοισι χοροῖσι, πυριβρεμέτοις ἰάχοισι.
. . . . *gaudentem*
Nocturnis choris, igne ſtrepentibus vociferationibus.

Erant praeterea lampadophoria ſacra admodum venerabilia apud Aegyptios, ad Graecos translata, in quibus, ſublatis facibus ardentibus, ſaltare ſolebant; de quo argumento alibi ſermo incidet.

In linea inferiore adoleſcens conſpicitur Toga nuper ſumpta involutus, cui ſeniores, qui adſtant, loco xenioli ſpeculum Etruſcae formae obferunt.

Occurrit in Tabula CCXXXI. alia ſaltatio, quae fit ad numeros crepitaculorum praecipuae formae; conſtant enim ex aereis lamellis ſibi invicem obcurrentibus, manubrio firmatis. Una ex Bacchis praelonga ferula ictum minatur conſortibus, Fauno tamen plagam impediente. Fuit id genus ſaltationis, cujus nomen ξύλου παράληψις *lignum in manus ſumptum*, ut refert idem Athenaeus loco citato. Plagulis jocoſis ſe invicem tripudiantes in hac ſaltatione feriebant, ut etiam nunc adſolent Macci, & Mimi.

Inter novos Togatos conſpicitur Dea Juventa, quae horum uni coronam obfert.

In Tabula CCXXXII. gemini Fauni cum totidem Maenadibus ſaltant. Horum unus tamquam Choriphaeus Tyrſum gerit.

Tab. CCXXXIII.
PROCESSUS, ET SALTATIONES BACCHICAE.

Quam prolixus, & varius fuerit inceſſus, & ordo Bacchantum, ſaepe in priore Libro, & in praeſenti notavimus. Furialia vero tripudia ubique interveniunt. Livius Lib. XXXIX. ait, *Viros, veluti mente capta cum jactatione fanatica corporis, matronas Baccharum habitu crinibus paſſis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim:*

rim. Unde Orpheus in Hymno Dionysii Bassarei Trieterici:

Ἐλθὲ, μάκαρ σκιρτητὰ, φέρων πολὺ γῆθος ἅπασι.

Veni, beate saltator, ferens magnam laetitiam omnibus.

Nec aliter, quam horrisono strepitu excitari poterat Bacchus apud Inferos dormiens, ut hilaritatem pristinam resumeret.

Praeit igitur in hac Tabula Baccha cum tympano laciniato, & face; Faunus vero subsequitur cum ferula, cui amplior, atque diffusa vitta suspensa cernitur, fortasse restis, de qua infra.

TAB. CCXXXIV.

SALTATIO AD RESTEM.

INnuimus supra viguisse apud antiquos genus saltationis, quod adpellabant *restim ducere*, in quo pueri, & puellae manus conserti choreas agitabant. Terentius in Adelph. IV. III. 34:

Tu inter eas restim ductans saltabis.

Livius quoque Lib. XVII. refert hanc pompam prodigiis quibusdam procurandis Romae fuisse adhibitam: *Per manus reste data, virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt*. Multiplex ille fuit; nam aliquando psallentes coronam integram formabant, restem manu arcte stringentes, ne loco cederent, quo spectare putavi cordam illam jacentem, de qua supra in Tab. CCXXIX. Saepius vero bini pari fortitudine adrepta corona, illam invicem e manu aemuli vindicare, & sibi aquirere decertabant. Quod genus athleticae exercitationis vocabatur στεφανίτης ἀγὼν. Ne tamen putes coronam hanc ex scirpo, & floribus constasse, quin intrinsecus ferream, sive aeream non occultaret, alioquin primo tractu disjecta victoriam semper in dubio reliquisset. Id certamen coronarium etiam in Bacchanalibus admissum fuisse, ostendit haec Tabula, in qua gemini athletae circulum floreum utrimque rapiunt, immo & ictu saxorum, quae stringunt in manibus, ferociter contendunt. At quaenam jocularia abfuerunt ab hisce Sacris?

Hoc genus certaminis frequens fuit in Etruriae, & Piceni Urbibus, praecipue vero apud cives Cuprae Maritimae; nam saepe in sepulcris, quae passim in iis locis effodiuntur, ubi praesertim humatio in usu

ufu fuit, annuli aerei confpicuae magnitudinis inveniuntur, fenis eminentibus nodis diftincti, qui aut fupra caput mortui difpofiti, aut in manibus conlocati, fine dubio monumenta funt reportatae in hoc ludo victoriae, & fortitudinis teftimonia, ut alibi indicavi, meque citato, refert vir doctiffimus, ac religiofiffimus Francifcus Bonada in eleganti opere infcripto *Carmina ex Antiquis Lapidibus* Tomo II. Differtat. VII. pag. 153. Annulorum hujufmodi aliquos habeo in Mufeo meo, erutos e tumulis ejufdem Cuprae Maritimae, ex dono Cl. Praefulis Stephani Borgiae a Secretis Sac. Cong. de Propaganda Fide.

Inluftrat id inftitutum aeneum Sigillum Herculis Etrufci operis, pariter in meo Mufeo hujufcemodi circulum nodis diftinctum in capite geftans, item & protomes ejufdem Herculis in bulla plumbea apud Ficoronium, quibus argumentis, & fignanter nitidiffimo hujus Picturae intelligimus, hanc etiam partem gymnafticae apud Etrufcos, & Picenos floruiffe; nam praefens Vafculum, quod in ampliffimo Cimeliarchio incliti, & doctiffimi Praefulis Marii Guarnaccii adfervatur, ex agro Volaterrano defoffum eft. Adhibuerunt etiam & ferreos; nam unum ex his, linea tamen cuprea fcitiffime inferta obvolutum, ex eadem Cupra Maritima erutum, domi adfervo. Haec teftimonia virtutis, veluti coronae cum mortuis fepeliebantur, auctoritate Legis, de qua Cicero de Leg. II. 24: *Illa jam fignificatio eft laudis, ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, & ei, qui peperiffet, & ejus parentibus fine fraude effe lex impofitam jubet.* Quod etiam repetit Plinius XXI. 3.

In altero latere ejufdem Vafis, quod totum ambit corona vitiginea, veluti umbraculum utriufque hiftoriae, geminae mulieres tutulatae confpiciuntur, quarum una virgam contortam in fpiram, & caniftrum cum bacillo defert; altera vero columbam cum lauri ramo. Anne haec funt praemia Athletarum, quos fupra expofuimus?

Tab. CCXXXV.

DII IN BACCHANALIBUS.

Dii ſinguli propria ſibi ſacrificia uſurpabant, & victimas, quas confundere piaculo tribuebatur, in tantum, ut Olympias Alexandri Mater filio ſuo in totius Orientis victoria occupato ſollicite coquum commendaverit, veluti rituum ſacrorum peritiſſimum, ut pote qui ſciret omnia ſacra patria ſua, quomodo peragerentur & pura, & dicaſtica, & Bacchica, & alia prorſus omnia, in quibus ejuſdem Mater Olympias victimas immolabat. Et revera ea ſacra inter ſe repugnabant circa modum, & conditionem victimarum, ſexum, aetatem, & colorem. Attamen quando Dii intervenirent cum Baccho, ejus ſacris contenti erant; nam conveniebant aliquando. Ovid. Faſt. I:

Feſta corymbiferi celebrabat Graecia Bacchi,
Tertia quae ſolito tempore bruma refert.
Dii quoque cultores gelidi venere Lycei,
Et quicumque jocis non alienus erat.

Igitur dum Satyriſcus hirſutus tibias inflat, Deos hoſpites habet, & detinet auditores, Lunam cum face, Palladem cum lancea, & Apollinem cum ramo lauri, capite tamen Bacchanali more culto, cum reticulo. Inanis iſte adventus ſimulari ſolebat in Bacchanalibus; nam conſortes ſacrorum habitu Deorum larvati populo ſeſe oſtentabant, quod multiplici exemplo, & auctoritate alibi demonſtravimus. Idem factitatum fuiſſe in ſacris Iſidis, teſtatur Apulejus.

Tab. CCXXXVI.

SORTITIO.

Adſtat arae Baccha Numinum favorem implorans, dum jactu talorum ſortem aliquam tentat. Teſſeras quatuor e manu excutit, dum totidem recidunt ſuper altare. Eamdem actionem rurſum expreſſam videas in Tomo praecedente.

Ex-

Exſultat Fauniſcus adſtans prae gaudio, quod ſortitio proſpere ſucceſſerit, vel quia deformes illae corporis contorſiones in Sacris hiſce ſolemnes eſſent, & praeſertim ſaltationes. Serv. in Eclog. V: *In religionibus ideo ſaltabant majores, quia nullam corporis partem eſſe voluerunt, quae non ſentiret religionem*. Ubi vero non interveniret ſaltatio, pedem unum ſaltem ſuſtinebant, quod ſaepe obſervavimus in his Picturis. Quin & aliquando ſacrorum Miniſtri, qui recta ſtare deberent, ſummis pedibus tantum inſiſtebant, quod notavimus in Acherontico, adductis veterum ſigillis caeremoniam hanc confirmantibus, & praemiſeram in notis ad *Lucernas fictiles* Tomo I.

In Bacchicis vero concitatior motus exquirebatur, ut animi motum ex incurſu Numinis ſimularent, ut ait Livius Lib. ſaepe citato XXXIX: *Viros velut mente capta cum jactatione fanatica corporis vaticinari*. Et Statius Achill. I:

Magnaque difficili ſolventem brachia motu.

TAB. CCXXXVII. ET CCXXXVIII.

SALTATIO AD TIBIAS.

HAec etiam Pictura Bacchica pertinet ad ſolemnitatem togae virilis adoleſcenti adtributae. Baccha tunicata tibias inflat, dum Faunus ſolitarius tripudiat. Ejus geſtamen non ferula, aut thyrſus eſt; ſuſtollit vero nodoſum baculum, geſtamen praecipue ſaltationis, quae ab Athenaeo loc. citato adpellatur ξύλου παράληψις, *lignum in manibus ſumptum*.

Negotium praecipuum hujus Vaſis facit inſcriptio in imo adpoſita, Graeca quidem, ſed litteris Latinis expreſſa, ex qua ſcribendi forma Vas iſtud illi aetati adtribuimus, qua Populi dominatoris mores univerſa jam obtinebant, vix relictis patriae linguae veſtigiis, & formulis, praeſertim in Sicilia. Lemma igitur ANDRIAS plura ſignificare poteſt, nempe nomen Artificis, quod tamen hactenus ex hoc uno exemplo acceptum haberemus. Praeterea Ἄνδρεια apud Cretenſes, teſte Plutarcho in Lycurgo, ſignificabat convivia illa, in quibus ſoli Viri introducebantur. Sed adridet conjectura vocem hanc Ἄνδρεια ſignificare animi,

mi, & corporis magnitudinem, & quodammodo ingressum in aetatem virilem, quam ephebi adirent, seu potius vox ista importabat faustam illam adclamationem, per quam animi magnitudo hisce adolescentibus augurari soleret.

Tab. CCXXXIX. et CCXL.

BACCHUS, ET BACCHA DISCUMBENTES.

INeuntibus Bacchanalibus, cum universa celebrata essent inter Antistitem supremum, atque Antistitam, quae veras Nuptias simularent, succedunt nunc Convivia solemnia inter ipsos instituta. Bacchus barbatus, & coronatus discumbit in lectulo, ad ejus pedes reclinata cernitur Baccha habitu coenatorio, hoc est deposita tunica inferiore, sed pallio, & synthesi tantum assumpta, quae tenuissima erat, & vix sinistrum humerum, & inferiora tegebat, nudo pectore, & ventre, & dextero brachio penitus absoluto. Hoc eodem cultu adornantur in Ossuariis defunctorum imagines convivantium more expressae, de quibus alias sermo incidit. Videas hic morem, quo convivantes sese mutuo respicientes salutare solebant, sublato cratere, & immisso digito in unam ex ansulis. In festis vero Bacchi solemnia frequentabantur convivia. Ovid. Trist. Lib. V. Eleg. III:

Illa dies haec est, qua te celebrare Poetae,
Si modo non fallunt tempora, Baccho, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad tua vina tuas;

& Propertius Lib. IV. Eleg. VI:

Candide nunc molli subeant Convivia luco,
Bacche, soles Phaebo fertilis esse tuo.

Haec vero potissime celebrata fuisse in Orgiis, manifeste testatur Livius Lib. XXXIX: *Additae Religioni vini, & epularum voluptates, quo plurimum animi illicerentur.* De quo plura addidimus infra ad Tab. CCLIII.

Utrique discumbentium distincta mensa adparata est, in qua fercula separatim utrique adponerentur, quod etiam in sequentibus Tabulis observandum occurrit. Sub mensa vero Bacchi consurgit basis quaedam

qua-

quadrata: crepidinem foci ſacri eſſe conjicio, cui tripus imponeretur, vel haſta lucernae. Tibicina convivium Muſicis modis exhilarat.

Adparatum convivalem Etruſcorum exactiſſime nobis deſcribit Athenaeus Lib. IV. pag. 114: Παρὰ δὲ Τυῤῥηνοῖς δὶς τῆς ἡμέρας τράπεζαι πολυτελεῖς παρασκευάζονται· ἀνθιναί τε στρωμναὶ, καὶ ἐκπώματα ἀργυρᾶ παντοδαπὰ, καὶ δούλων πλῆθος εὐπρεπῶν παρέστηκεν, ἐσθήσεσι πολυτελέσι κακοσμημένων. Τίμαιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν, καὶ τὰς θεραπαινάς φησι, παρ' αὐτοῖς μέχρις οὗ ἂν αὐξηθῶσι γυμνὰς διακονεῖσθαι. Μεγασθένης δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Ἰνδικῶν, τοῖς Ἰνδοῖς φησὶν, ἐν τῷ δείπνῳ παρατίθεσθαι ἑκάστῳ τράπεζαν, ταύτην δ' εἶναι ὁμοίαν ταῖς ἐγγυθήκαις, καὶ ἐπιτίθεσθαι ἐπ' αὐτῇ τρυβλίον χρυσοῦν, εἰς ὃ ἐμβαλεῖν αὐτοὺς πρῶτον μὲν τὴν ὄρυζαν ἑφθὴν, ὡς ἄν τις ἑψήσειε χόνδρον· ἔπειτα ὄψα πολλὰ κεχειρουργημένα ταῖς Ἰνδικαῖς σκευασίαις. *Apud Thuſcos bis quotidie ſumptuoſae menſae parantur cum ſtragulis florido colore tinctis, ac omnifariis ex argento poculis, & magno ſervorum numero, qui decoris, ingentiſque pretii veſtibus induti adſiſtunt. Timaeus Libro I. Hiſtoriarum prodidit, apud illos etiam ancillas, quouſque adultae ſint, nudas miniſtrare. Megaſthenes Indicorum Libro II. inquit, adponi ſuam cuique menſam, eamque ſimilem arcae, vaſorumque repoſitorio, ac ſuper ea catinum aureum, in quem primum coniiciunt elixam oryzam, vel alicam, ſi forte jam cocta ſit; deinde obſonia multa ſcitamentis Indicis, ac patriis condita.* Hunc menſae ornatum magis expreſſe intuebimur infra in Tabulis ſequentibus.

TAB. CCXLI.

IDEM ARGUMENTUM.

Recumbit in lectulo convivali Bacchus barbatus cum Baccha, & geminis ex eodem choro mulieribus cum corona hederacea, dum altera Baccha diſtincta ceraunum inflat. Id inſtrumentum ſolemne fuit in pompa Bacchi. Ovid. Metam. IV. 191:

Tympana cum ſubito non apparentia raucis
Obſtrepuere ſonis, & adunco tibia cornu,
Tinnulaque aera ſonant . . . .

Convivae univerſi elata manu plauſum ciere demonſtrant.

TAB.

TAB. CCXLII.

IDEM ARGUMENTUM.

DUm Bacchus ſurgit e triclinio innixus ferulae, gemini, qui adhuc diſcumbunt, geſtu manuum vel canunt, vel plaudunt ad modos Tibicinae.

Sub lectulis conſpiciuntur abaci inſtructiſſimi, quibus impoſita videntur quaedam volumina, fortaſſe mapparum, e quibus pendent ligamina nodis in extremitate conſpicua. Adſunt etiam globuli, nempe panes, aut gutti unguentarii.

Urceolus, ſive ſimpulus pendet e pariete ad Deorum libationes; praeterea circum conſpiciuntur capita plurium clavorum, qui multi in coenaculis eſſe debuerunt, e quibus flores, coronae, ſerta, offae, cingula, vittae, & hujuſcemodi alia ſuſpendi ſolebant.

In linea inferiore conſpicitur conſueta caeremonia dationis Togae, ſed Togatus, qui adſtat cum lancea bicuſpide, Larem publicum eſſe dubito, quia, ut vidimus in Tabulis Tomi I., hoc genus teli Laribus tribui ſolebat; nec unico exemplo demonſtravimus, Larem publicum, aut domeſticum paganico habitu ornatum inveniri.

TAB. CCXLIII.

IDEM ARGUMENTUM.

IN hac convivii imagine, quae prioribus maxime reſpondet, duo potiſſimé obſervanda ſunt; lucerna procero haſtili impoſita in medio coenaculi; nam non ſolum penſiles habuerunt, e quibus multas habeo in mea collectione, verum etiam ita pervias in centro, ut infixae haſtilibus pro libito elevarentur, & deprimerentur.

Miniſter nudus adſiſtit coenantibus, quod lautiores facere conſueverunt, ut liquet ex anaglyphis, nec ſemel ex hiſce Picturis. Hanc tamen licentiam melior aetas reformavit, inductis pocillatoribus ſuccinctis, de quibus fuſius egi in Opuſculo *de Cultu Genii*. Ceterum convivia ſplendidiſſima in Bacchanalibus frequentari ſolebant. Ovid. Faſt. I. de Bacchanalibus:

Dul-

Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine veſtitis accubuere choris.

Et Statius Achilleid. II. de Bacchico convivio:

. . . . *ſubeunt quales Mareotide ripa*
Cum Scythicas rapuere domos, & capta Getarum
Moenia ſuppoſitis epulantur Amazones armis.

TAB. CCXLIV., ET CCXLV.
CONCENTUS BACCHICI.

Silenus choriphaeus ſedens tibias pares ſtringit concentum parans; adſtat cytharoedus ſub adſpectu Apollinis cum cythara, & lauri ramo, & tres Mulieres ex choro Bacchantum, quae totidem Muſas ſimulant, & caeleſtem ſcenam mentiuntur. Harum una ſcriniolum gerit ad togam Adoleſcenti depromendam. Reliquae officium ſubeunt cum volumine, & cythara, veluti carmen parantes; maxima enim adfinitas intererat inter Bacchum, & Muſas, quorum omnium exercitium circa hilaritatem verſebatur.

Ternarium Muſarum alias vidi in marmoreo Sarcophago, minime demiratus, cum tres tantum ab initio fuerint conſtitutae. Pauſanias in Boeot: Οἱ δὲ τοῦ Ἀλωέως παῖδες ἀριθμόντε Μούσας ἐνόμισαν ἔιναι τρεῖς, καὶ ὀνόματα ἀυταῖς ἔθεντο Μελέτην, καὶ Μνήμην, καὶ Ἀοιδήν. *Aloei quidem filii Muſas numero tres religione ſanxerunt; nomina vero illis impoſuerunt, Meleten, Mnemen, & Aoeden, quaſi dicas meditationem, memoriam, & cantionem*; Subdens, Pierum Macedonem multiplicaſſe diu poſt ex oraculo earum numerum uſque ad novem.

Sequens Tabula CCXLV. Bacchum exponit ſedentem ſuper tigridis corio, dum cythariſtia canit adſtantibus Faunis, quorum unus hydriam vini praeguſtat.

CLASSIS XIX.

LUDI, SPECTACULA, ET FABULAE STUDIOSIUS ORDINATAE IN BACCHANALIBUS.

TAB. CCXLVI., ET CCXLVII.

FABULA THEATRALIS.

EX ſequentibus Tabulis eruimus actiones quaſdam, quae nulli fabulae, aut hiſtoriae nobis notae poſſunt adtribui, quinimmo ut plurimum jocoſae, ut ſine macula oſcitantiae ad Comoedias Thuſcas referre illas valeamus. In hac Urnula gemini actus reperiuntur, ſed ut puta ad eumdem finem tendentes. In primo adſpectu videas binos nudos aliquod negocium tractantes, ac ſi mentito habitu aliquid imponere moliantur. In altero vero unus cum ſagulo, galeatus virgam centurionalem ſuſtinens intendit in alium pari habitu indutum, ſed ſine ſymbola officii, veluti militem gregarium aliquid ſibi narrantem. De his nullum judicium produci poteſt; nam Comoediae Etruſcae, quae ab antiquis Scriptoribus celebrantur, penitus interiere; quemadmodum & fabulae illae celebres olim apud hunc populum, quas memorat Plinius Epiſt. V. Lib. V., dum ait: *Audias fabulas veteres, ſermoneſque majorum*; quaſque ille ſibi exponi in Etruria gaudebat, nullae ſuperſunt.

TAB. CCXLVIII.

HERCULES ANTHEUM SUFFOCANS.

CUm Orgia celebrarentur, ſimulque in illis toga adoleſcentes induerentur, inter ſpectacula populo exhibita illa potiſſimum ſeligebantur, quae juvenilem animum ad virtutem, & fortia facta excitarent. Ecce nunc unum ex facinoribus Herculis, qui Antheum ferociſſimum hominum, ſed Terrae filium immortalem, do-

nec

nec Matri adhaereret, ſublatum a terra ſuffocavit. Adeſt a tergo Mater Terra exclamans pro nati periculo; aſt favet Herculi Pallas, perpetua laborum comes, virtutiſque ſymbolum, cujus auſpicio athla univerſa feliciter conſumavit.

Mirabundus adſtat Euryſthaeus, & ſtupens, quod Herculis virtus acerbiſſima quaeque ejus mandata ſuperaverit.

TAB. CCXLIX.

HERCULIS FACINORA.

OCcurrit iterum Hercules dicens:

Hac Caelum cervice tuli.

Fabulae inanitatem ſuſtulit Servius Aeneid. IV. 246: *Atlas peritus aſtrologiae fuit; nam & ſiderum curſum deprehendiſſe dicitur, & Herculem docuiſſe*; & Tzetzes Chiliad. XII. v. 140:

. . . . Ἡρακλῆς αἰγύπτιος τῷ γένει,
Ὅσπερ ἀπὸ τοῦ Ἄτλαντος ἄστρων ἐσχήκει τέχνην.
. . . .
Ὁ Ἄτλας ὁ παρ' Ἕλλησιν, ὁ λίβυς ἀστρολόγος.

. . . . *Hercules Aegyptius genere,*
Qui ab Atlante aſtrorum habuit artem.
. . . .
Atlas, qui apud Graecos, Libys aſtrologus.

Fabulae additum fuit myſterium, ut Hercules nihil eſſe crederetur, quam tempus. Sic Probus in Comment. Virgilii: *Phyſici enim Herculem tempus eſſe dicunt, interpretantes; ideoque ei populum aſſignant allegorice, quia bicolor ſit, & ſic partes temporis accipere poſſumus diei, ac noctis*. Haec ſententia ab Orpheo manavit, ubi in ejus Hymno Deus iſte ita deſcribitur:

. . . . χρόνου πάτερ, ἀΐδιετε, εὔφρων,
. . . .
Παμφάγε, παγγενέτωρ . . . .
. . . .
Ὃς περὶ κρατὶ φορεῖς ἠῶ, καὶ νύκτα μέλαιναν.

. . . . . *temporis pater, aeterneque venerabilis.*
. . . .
Omnia edens, omnia creans . . . .
. . . .
Qui robore fert auroram, & noctem nigram.

Adſtat illi Alcmena mater eminenter coronata, quae filii facinus admiratur. Introductam puto in fabulam theatralem anatopiſmo comicis ſamiliari, ut actio debitam extenſionem adciperet, quemadmodum Seneca in Hercule Oeteo eamdem, licet abſentem, filio ſuo copulavit; quinimmo ejus benefacta jactantem deſcribit:

Veſtrum Alcides cervice meus
Mundum, Superi, Caelumque tulit,
Cum ſtelliferi vector Olympi
Pondere liber ſpiravit Atlas.

In linea inferiore idem Hercules ad Heſperidas profectus aurea poma decerpit, Dracone cuſtode perempto. Tzetzes Chiliad. II. v. 256. de Euryſthaeo:

. . . . κελέυει
Ἐξ ἑσπερίδων ἀγαγεῖν, ἐκ τῶν ὑπερβορέων,
Ἥρας τὰ μῆλα τὰ χρυσᾶ, Ζεὺς ἅπερ γάμοις ἔσχε,
Ἐπὶ τῆς Ἥρας γαμικὸν κάλλιςον ἕδνον εἶναι.
. . . . *jubet*
Ex Heſperidibus ferre, & Hyperboreis
Junonis poma aurea Juppiter, quae in nuptiis habuit,
In Junonis ſponſalibus ut pro pulcherrima dote eſſent.

Et Hyginus Fab. L: *Draconem immanem Typhonis filium, qui mala aurea Heſperidum ſervare ſolitus erat, ad montem Atlantem interfecit, & Euryſthaeo regi mala attulit.* Hic Draco, qui biceps hic pictus eſt, ex Phorco, & Ceto progenitus erat, ut ſcribit Heſiodus in Theogonia verſ. 333:

Κητὼ δ' ὁπλότατον, Φόρκυϊ φιλότητι μιγεῖσα,
Γείνατο δεινὸν ὄφιν, ὃς ἐρεμνῆς κεύθεσι γαίης,
Πείρασιν ἐν μεγάλοις παγχρύσεα μῆλα φυλάσσει.
Τοῦτο μὲν ἐκ Κητοῦς, καὶ Φόρκυος γένος ἐςί.
Ceto vero minimum natu, cum Phorco amore mixta

Pepe-

Peperit gravem serpentem, qui obscurae in latibulis terrae,
Finibus in amplis prorsus aurea mala custodit;
Hoc quidem ex Ceto, & Phorco genus est.

Hujus nomen prodidit Apollonius Lib. IV. Argonaut. dicens, *Ladonem* fuisse nuncupatum.

Arbor, quam Draco multiplici volumine circuit, loco frondium ostentat bracteas, & lamellas, qualem describit Ovidius Metamor. IV. 17:

Arboreae frondes auro radiante nitentes,
Ex auro ramos, ex auro poma ferebat.

De hac arbore circumferebatur vaticinium Themidis, de quo ibi Ovidius ipse:

Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, & hunc praedae titulum Jove natus habebit.
Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
Moenibus, & vasto dederat servanda Draconi.

Nympha adstans una est ex Hesperidibus, quam Hercules propitiam habuit in hoc facinore, ut patebit ex infra dicendis. Hanc vero Picturam mirifice inlustrat sculptura ex cedro, quam observavit Pausanias Eliac. lib. I. in thesauro prope Saturni aedem: Ἔχει μὲν πόλον ἀνεχόμενον ὑπὸ Ἄτλαντος. ἔχει δὲ Ἡρακλέα καὶ δένδρων τὸ παρὰ Ἑσπερίσι τὴν μηλέαν, καὶ περιειλιγμένον τῇ μηλέᾳ τὸν δράκοντα. κέδρου μὲν καὶ ταῦτα. *In eo Atlas Caelum sustinet. Hercules ad Hesperidas venit, de Hesperidum arboribus malum Draco spiris involvit; e cedro sunt omnia.*

TAB. CCL., ET CCLI.

IDEM ARGUMENTUM.

IN pulcherrimo hoc Vase, quod olim Panormi in Bibliotheca eorum, qui Patres Societatis Jesu audiebant, servabatur, iterum nobis occurrit eadem fabula Herculis poma Hesperidum subripientis: dum enim ille procedit in occursum Palladis gratulabundae, subsequitur una ex Nymphis Hesperidum, quae elata manu ostendit Palladi unum ex pomis, veluti testimonium consummati facinoris.

Palladem virtutis symbolum semper Herculi adstitisse, jam ostendimus

mus in notis ad *Antiquas Lucernas* Tom. II. Hic vero in ſignum laetitiae ejus manum adprehendit.

Ultimus in tergum converſus, & quaſi tantum hoſpitem ad ejus domum invitans, eſt benigniſſimus ille paſtor Molorchus; hic enim tugurium incolebat prope ſilvam Nemeam, *qui Herculem venientem ad occidendum Nemeum leonem ſuſcepit hoſpitio*, ut ſcripſit Servius Georg. III. 19. Hujus hoſpitii monumentum reliquit nobis Apollonius Bibliothec. Lib. II: Πορευόμενος ὂυν ἐπὶ τὸν λέοντα, εἰς Κλεωνὰς ἦλθε, καὶ ξενίζεται παρὰ ἀνδρὶ χερνήτῃ Μολόρχῳ. καὶ θύειν ἱερεῖον θέλοντι, εἰς ἡμέραν ἔφη τηρεῖν τριακοστήν. καὶ ἀν' μὲν ἀπὸ τῆς θήρας σῶος ἐπανέλθῃ Διῒ σωτῆρι θύειν. ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, τότε ὡς ἥρωι ἐναγίζειν. εἰς δὲ τὴν Νεμέαν ἀφικόμενος, καὶ τὸν λέοντα μαστεύσας....... ἔπνιξε.......... Καταλαβὼν δὲ τὸν Μόλορχον, ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν ὡς νεκρῷ μέλλοντα τὸ ἱερεῖον ἐναγίζειν, σωτῆρι θύσας Διῒ, ἦγεν εἰς Μυκήνας τὸν λέοντα. *Contendens* (Hercules) *ad leonem Cleonas pervenit, ubi Molorchus vir, qui manibus ſuis victum ſibi quaeritabat, ipſum hoſpitio accepit, cuique hoſtiam immolare volenti eam ad diem trigeſimam ſervari jubet; nam ſi de venatione incolumis reverteretur, Jovi eam Servatori mactaret; ſi vero occubuerit, ſibi tunc, veluti Heroi inferias ageret. Poſt ubi in Nemeam pervenit, quaeſitumque leonem invenit........ eum praefocavit.......... Sed ubi extrema reditus ſui die Molorchum, ut mortuo oſtiam immolaturum deprehendit, Servatori Jovi ſacris peractis, leonem Mycenas intulit.*

Pretium hujus Picturae ſummopere adaugent inſcriptiones, ſed ſatis obſcurae, aut minus diligenter exceptae. Inter Herculem, & Minervam accipio lemma ΑΘΕΙΔ, ſive ΑΟΕΝ, hoc eſt ΑΘΗΝΑ.

A tergo Herculis duo nomina adpoſita cernuntur. Inferius ad ipſum pertinet ΗΟΧΛ, ſive ΗΡΧΛ, quemadmodnm habet Patera Etruſca apud Dempſterium Tab. II., ubi legitut ΗΕΡΚΛ (retrograde), hoc eſt Hercules, de quo videnda, quae diximus in noſtris ad idem opus Paralipomenis.

Superius nomen unius ex tribus Heſperidum Nymphis adumbratum eſt HOH, quod fortaſſe Eglen ſignificat.

Molorcho vero litteris fugientibus adpoſita eſt inſcriptio ΜVΛΟΧΟ. Non vero ex hoc uno exemplo Artificum aenographia derivanda eſt, & mulctanda; nam in monumentis Etruſcis nomina Deorum, & Heroum propria penitus omnia deturpata ſunt populari tunc temporis dialecto.

Quod

Quod adtinet ad Nympham pomum aureum producentem in conſpectu Minervae, nullam nobis ingerat admirationem utriuſque in eadem actione coniunctio; nam idem obſervaverat Pauſanias Eliacor. I: Ἑσπερίδες δύο φέρουσι τὰ μῆλα ὧν ἐπιτετράφθαι λέγονται τὴν φρουράν. *Heſperides duae mala ferunt, quae earum fuerunt commiſſa cuſtodiae:* Quod utique evenire debuit, poſtquam ab Hercule fuerunt decerpta; ſic enim in fabulis tria tempora a Pictoribus coniunguntur.

Tab. CCLII.

HERCULES NESSUM CONFICIENS.

Baccha coronata ante aram, quae Bacchi Sacerdotem ſupremum thyrſo conifero decoratum adloquitur, fabulam adjectam inter Bacchanales pompas adſignat.

In ea Hercules Neſſum Centaurum telo confodit, quod creditam ſibi Dejanyram vitiare tentaverit in tranſitu fluminis Eveni. Finem fabulae oſtendit palma apud Herculem adpoſita, ut inter duos dimicantes intelligamus, uter illorum victor exſtiterit. Ambo *chlamide contorta aſtu clypeat brachium*, ut verbis utar apud Nonium Marcellum conſervatis: Neſſus vero hinnuli pelle ſe tuetur. Expreſſam hanc fabulam vidit in Laconicis Pauſanias in throno Amyclaei: Ἐπ' Εὐήνῳ τῷ ποταμῷ Νέσσον τιμωρούμενος. *Ad Evenum amnem Neſſum interficit* (Hercules). Et rurſus in Phocicis: Οἱ δὲ Νέσσον πορθμεύοντα ἐπὶ τῷ Εὐήνῳ τρωθῆναι μὲν ὑπὸ Ἡρακλέους, οὐ μέν τοι καὶ αὐτίκα γε ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ἐς τὴν γῆν ταύτην ἐκφυγεῖν νομίζουσι. καὶ ὡς ἀπέθανεν, σήπεσθαί τε ἄταφον, καὶ ὀσμῆς τῷ ἐνταῦθα ἀέρι μεταδοῦναι δυσώδους. *Narrant alii Neſſum, qui portitoris ad Evenum amnem operam viatoribus navabat, non ſtatim ab Hercule accepto vulnere occubuiſſe, ſed intra hujus terrae fines effugiſſe. Ibi cum animam efflaſſet, a tetro inſepulti cadaveris odore noxam aerem contraxiſſe.* Ejus ſanguine infecta tunica Herculem ad Deos tranſtulit.

TAB.

Tab. CCLIII., et CCLIV.

FABULAE THEATRALES.

Prior Tabula geminas actiones alicujus fabulae theatralis nobis exponit ex Comoediis Etruſcis deſumptae, ſed nobis penitus obſcurae. Vulcanus videtur intereſſe; nam in linea ſuperiore ipſe cernitur prope columnam, ſive incudem contendentem cum Cyclopibus, qui malleis ſtrictis aliquid mali minitantur domino officinae; ille vero fuſcina armatus contra unum in ſe inruentem biſulcum telum intorquet.

In linea, quae ſubeſt, lis componitur per adlocutionem. Nil ultra ſuggerit haec Pictura.

Tabula ſequens aliquid ſimile nobis obiicit. Gemini ſilveſtres homines hircinis auribus praediti, aut, ſi mavis, Fauni caudati, bipennibus armati alterum ſibi ex eodem coetu occurrentem ferire tentant, paventem, & ſupplicem. At femina humi proſtrata pietatem implorat.

In ima parte adoleſcens conſpicitur nova toga indutus, poſt cujus terga corium victimae jam paratum cernitur, quo velatus rite adcedat ad Bacchi ſacra ſuſcipienda, de quo ritu videnda, quae praemiſimus ſupra in Tomo II.

Tab. CCLV.

IDEM ARGUMENTUM.

En alteram ex Thuſcis fabulis ignotam, quam inſcriptiones Actoribus adjectae faciunt obſcuriorem. Super ingens ſuggeſtum ſedet in throno immobilis mulier coronata cum ſceptro, Dearum more; nam cella, ſeu templum donariis undique refertum eſt, ſpeculó, patera, bulla cordiformi, & bucraniis vittatis, quae univerſa ſunt teſtimonia non vulgaris religionis, & majeſtatis; ſuperſcripto lemmate PHYA, fortaſſe Rhea, Cybele, ſive Tellus.

Eidem inſultat vir armatus cum lancea, e cujus deformiſſimo rictu, veluti flumen, ſeu turbo effunditur; Graecum nomen illi adpoſitum

tum ΔΑΙΔΑΛΟΣ, nuncupatio nobiliſſimi Artificis, quae latine eſt *ingenioſus*, ſive *induſtrius*. Alteri vero galeato, more Samnitico, qui telum in pectus matronae infigit, inſcribitur ΕΝΕΥΑΛΙΟΣ, nempe epitheton Martis *Enyalius*, derivatum ab Enyo ſorore, vel matre Martis, quo ſaepe audit apud Graecos, & Latinos Poetas. Quis vero ex tam diſiectis Actoribus fabulae machinationem adſequatur?

In infima parte Tabulae Baccha ſuper aram adtollit arculam pomis refertam, prodeunte ex illa adſpergillo ad purgationem Tironis nuper admiſſi ad myſteria. Mantile ornatiſſimum cum libo ex his, quae Baccho obſerebantur, e pariete pendet.

Tab. CCLVI.
FACINUS CASTORIS.

VAs iſtud eximiae magnitudinis, & elegantiae Bononiae diu admiratus ſum in aedibus excelſae Familiae Bentivolae, dum apud Eminentiſſimum ejus Urbis Legatum Cardinalem a Cognitionibus eſſem. In parte potiſſima hujus Picturae Heros Laconico cultu procedens, commiſſo cum duobus armatis certamine, altero jam ſubjecto, ac captivo, reliquum ſubigit, qui dimiſſo clypeo, confractaque lancea, vultum manibus operit, ne ſe necantem adſpiciat. Caſtorem hic intueor, cum de conſilio Pollucis fratris Leucippidarum raptum meditatus eſt, quae cum Apharei filiis Idae, Lynceoque nupſiſſent, atque cum maritis, magnaque dote Meſſenem contenderent, occurrentes Dioſcuri virginum rapinam moliti ſunt, atque armis rem perficere conſtituerunt. At commiſſo inter utramque partem certamine, conſilium initum eſt, ut ſoli, Lynceus, & Caſtor decertarent, victorique maneret praeda. Rem abſolvit Theocritus Idyll. XXVII., a quo alter dimicans deſcribitur habens καρτερὸν ἔγχος ὑπ' ἀσπίδος ἄντυγα *fortem lanceam ſub ſcuti circumferentia*; quemadmodum a Pictore in hoc Vaſe uterque etiam expreſſus eſt. Haſtae inter pugnandum fractae ceciderunt:

Ἀλλ' ἤτοι τὰ μεν ἄκρα, πάρος τινὰ δηκλήσασθαι,
Δοῦρ' ἐάγη.

Verum extremitates, priusquam quemquam laederent,
Hastarum frangebantur.

Et revera etiam Castoris lancea imminuta cernitur. Enses quoque adhibiti in certamine:

Τὼ δ᾽ ἄορ ἐκκολεοῖσιν ἐρυσαμένω φόνον αὖθις
Τεῦχον ἐπ᾽ ἀλλήλοισι.

Illi duo vero enses e vaginis educentes rursus caedem
Struebant sibi mutuo.

Lynceus saucius

. . . . ξίφος ἔκβαλεν. αἶψα δὲ φεύγειν
Ὡρμάθη ποτὶ σᾶμα πατρὸς.

. . . . *abjecit ensem, & statim ad fugiendum*
Incitabatur ad patris sepulcrum.

Hunc fugientem gladio percussit Castor, eique vitam subripuit, & victor exstitit, quam actionem antiquus Pictor, ut horrorem cadaveris vitaret, in Vasculo faustissimae celebritati dedicato in trophaeum convertit, expressitque Lynceum non exanimem, sed vulneratum supra clypeum suum humi sedentem, manibusque revinctis ad arboris truncum, veluti captivum. Hujus facti monumentum exstabat adhuc tempore Pausaniae, ut refert in Laconicis: Τρόπαιον ἔστηκε, Πολυδεύκην δὲ ἀναστῆσαί φασιν ἐπὶ Λυγκεῖ. *Trophaeum, quod a Polluce de Lynceo victo erectum memorabant.*

Hanc historiam prosequitur Theocritus narrans, Idam, qui ad sepulcrum Apharei consederat, furore agitatum columnam e sepulcro eruisse, ut illam in caput Castoris impingeret, sed a Jove percussum fulmine interiisse. Ast Hyginus Fab. LXXX. refert, Idam orbatum fratre, & sponsae oblitum curam convertisse ad fraterni cadaveris sepulturam, quod cum Castor prohiberet, ab Ida interfectus fuit sive gladio, sive casu columnae sepulcralis, quam fratri paraverat. Id cum Pollux accepisset, accurrens Idam interfecit. Huc forte respexit Pictor, qui utramque historiam complexus est, & Idam seorsim vinctum delineavit. Inane enim est in fabulis quaerere firmitatem.

TAB.

TAB. CCLVII., CCLVIII., ET CCLIX.
ARIMASPII PUGNANTES CUM GRYPHIS.

UNa ex pompis, quae in Bacchica ſolemnitate circumferri ſolebat, veluti gratiſſima populo, erat pugna Arimaſpum cum Gryphis; nam ad Bacchum pertinere putabant quaecumque ab India, quam ille ſubegerat, proveniebat. Formatis igitur ſimulacris eorumdem monſtrorum, ſive equis, aut aliis belluis ad illorum ſimilitudinem deformatis, milites inducebant, exotico habitu ornatos, qui cum illis in foro, ſive theatro bellum committerent. Morem hunc cognoſcimus ex multiplici teſtimonio Picturarum, quas hic cumulamus. Fama enim increbuerat, haec avium portenta continuo pugnare contra incolas auri cupidos, quod Gryphi tenaciter cuſtodirent. Ita Aelianus in hiſtoria Animal. Lib. IV. 27: Τὸν γρύπα ἀκούω, τὸ ζῶον τὸ Ἰνδικὸν, τετράπουν εἶναι κατὰ τοὺς λέοντας. καὶ ἔχειν ὄνυχας καρτεροὺς, ὡς ὅτι μάλιστα, καὶ τούτους μέντοι τοῖς τῶν λεόντων παραπλησίους. κατάπτερον δὲ τὰ νῶτα, καὶ τούτων τῶν πτερῶν τὴν χρόαν μέλαιναν εἶναι ᾄδουσι, τὰ δὲ πρόσθια ἐρυθρά φασι, τὰς γε μὴν πτέρυγας αὐτάς οὐκ ἔτι τοιαύτας, ἀλλὰ λευκὰς...... στόμα δὲ ἔχειν αἰετῶδες, καὶ τὴν κεφαλὴν..... φλογώδεις δὲ τοὺς ὀφθαλμούς..... Καὶ Βάκτριοι μὲν γειτνιῶντες Ἰνδοῖς λέγουσιν αὐτοὺς φύλακας εἶναι τοῦ χρυσοῦ αὐτόθι, καὶ ὀρύττειν τε αὐτόν φασιν αὐτοὺς, καὶ ἐκ τούτου τὰς καλιὰς ὑποπλέκειν....... ἀλλ' αὐτοὺς μὲν ἐπὶ τὴν τοῦ χρυσίου ἄθροισιν ἀφικνεῖσθαι. τοὺς δὲ ὑπὲρ τῶν σφετέρων βρεφῶν δεδιέναι, καὶ τοῖς ἐπιοῦσι μάχεσθαι· καὶ διαγωνίζεσθαι μὲν πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα. *Gryphem, Indicum animal, audio ſimiliter quadrupedem, ut leonem, eſſe; robuſtiſſimis item exſiſtere unguibus, leonum ſimilibus; tum dorſum ejus pennis indui nigris, anteriorem partem corporis rubris; alas vero candidis....... aquilino ore eſſe, & capite..... oculis autem igneis....... Bactri autem Indis finitimi eos illic auri cuſtodes eſſe, aurumque effodere ajunt, & ſimul eo ipſo nidos conſtruere..... ſed cum ad colligendum aurum homines acceſſerunt, hos de pullis ſuis majorem in modum timentes pro eis pugnare, atque cum aliis etiam animalibus concertare.* Pauſanias quoque in Atticis galeam Palladis deſcribens eadem fere narrat: Καθ' ἑκάτερον δὲ τοῦ κράνους, γρῦπές εἰσιν ἐπειργασμένοι. Τούτους τοὺς γρῦπας ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος, μάχεσθαι περὶ του χρυσοῦ φησιν Ἀριμασποῖς ὑπὲρ Ἰσσηδόνων. *Utramque galeae partem Gryphes*

tenent. Hos cum Arimaſpiis, qui ſupra Iſſedones ſunt, auri cauſſa aſſidue bellare, Ariſteas Proconneſius carminibus teſtatus eſt. Plinius vero ceteris adcuratior inter fabuloſa monſtra haec etiam recenſet Lib. X. cap. 49: *Pegaſos equino capite volucres & Gryphas aurita aduncitate roſtri fabuloſos reor, illos in Scythia, hos in Aethiopia.*

In hac igitur prima Tabula inducuntur milites barbarico cultu induti, unus pedes, alter eques, qui cum duobus Pegaſis ferocientibus pugnant.

Huc ſpectat ſequens Tabula CCLVIII., in qua cernitur caput viri peregrino galero contecti, qui equum regit, ſubſequente Grypho, nondum inito certamine.

Splendidior eſt pompa Tabulae CCLIX., in qua fervet bellum commiſſum cum hoc genere belluarum. Indumentum militum, ſeu potius Amazonum omnino ſcenicum; ut equidem putem, Gryphos iſtos homines fuiſſe in eam ſpeciem deformatos, qui carptim ambulantes ex condicto, actiones illas exprimerent, quae in progreſſu veri belli ſolent accidere, & ita hoc ſpectaculo populi gratia aucuparetur. Qui in hoc praelio Reginam Amazonum ſimulat, acydarim in capite gerit, & peltam ſuſtinet, & ampliſſimo amictu ornatus conſpicitur, ut perſonam non ſuam ad vivum rapraeſentet.

CLAS-

CLASSIS XX.

PICTURAE FUNEBRES.

TAB. CCLX., ET CCLXI.

ACHILLIS FATA.

CUltiſſima Etruſcorum Natio exornare conſuevit Vaſa fictilia, cujuſcumque uſus illa forent, emblematibus convenientibus, ſemper tamen magnificentiſſimis, quae non modo ex heroicis fabulis, ſed etiam ex divinis arceſſebant, ut nihil prae manibus haberent, atque tractarent, quod non inſtrueret. Ita prorſus feciſſe obſervavimus in Vaſis gameliis, in quibus Deorum nuptiae nobis occurrunt, & reliqua humanae vitae officia grandibus hiſce parergis nobilitantur. Mors omnium maximum negocium negligi non debebat, quin juxta mentem eorum temporum abiret inornata. Ecce nunc in Vaſe cinerario Achillis mors a Graecis Scriptoribus tradita, tam exacte expreſſa, ut non Picturam, ſed hiſtoriam legere nobis videamur.

Achillis mortem dolo adverſariorum communiter adtribuunt Poetae. Ita Servius in Aeneid. III. 322: *Cum ad redimendum corpus Hectoris ab Achille etiam Polyxena veniſſet, adamata eſt. Quam cum Trojani fraude promiſiſſent Achilli in uxorem, Paris poſt Thymbraei Apollinis ſimulacrum latuit, & venientem Achillem ad foedus miſſa vulneravit ſagitta.* Fuit autem Templum Apollinis Thymbraei extra Trojam in Luco, de quo idem Servius loc. cit. verſ. 85: *Thymbraeus Apollo dicitur ab agro Trojae vicino, plenoque Thymbra....... in quo & nemus eſt, & templum, ubi a Paride Achilles occiſus eſt.* Quintus vero Calaber Paralip. III. v. 30. ipſum ab Apolline ſibi infenſo sauciatum ſcribit:

Ὣς ἄρ ἔφη, καὶ ἄϊστος ὁμοῦ νεφέεσσιν ἐτύχθη.
Ἠέρα δ᾽ ἑσσάμενος, στυγερὸν προέηκε βέλεμνον.
Καὶ ἑ θοῶς οὔτησε κατὰ σφυρόν. αἶψα δ᾽ ἀνίαι
Δῦσαν ὑπὸ κραδίην. ὁ δ᾽ ἀνετράπετ᾽ ἠΰτε πύργος.
Sic ait, & inter nubes adſpectum ſui recondit,

Aera-

Aeraque praetendens inimicum emittit telum:
Et continuo eum ſauciat in malleolum pedis; ſtatimque aegritudo
Cor ſubiit, & ſubvertitur ad modum turris.

Et Ovidius Metam. XII. in fin:

Dixit, & oſtendens ſternentem Troja ferro
Corpora Peliden arcus obvertit in illum,
Certaque lethifera direxit ſpicula dextra.

Pauſanias vero a Paride, & Apolline Achillem interfectum refert in Atticis: Εἴγε Ἀχιλλέα μὲν Ὅμηρος ὑπὸ Ἀλεξάνδρου φησὶ τοῦ Πριάμου, καὶ Ἀπόλλωνος ἀπολέσθαι. *Achillem enim Homerus memoriae prodidit ab Alexandro Priami filio, & Apolline interfectum.* Conciliat diſcordiam Servius ſubdens, quod in Templo Apollinis occiſus, *ideo fingitur manu Apollinis vulneratus.*

Hanc hiſtoriam explicant figurae in ima parte Vaſis depictae. Juvenis nudus ſpectator cum fiſtula ſub mentita imagine Apollo eſt, totius machinationis vel auctor, vel conſcius. Paris in Achillem jam conlabentem ictus reduplicat. Exſanguis vero a Juvene armato fortaſſe Pyrrho ejus filio ſuſtinetur, ac ſi illum tentet erigere. Revera Achilles in infauſto hoc congreſſu, ut refert idem Q. Calaber, Graecos habuit ſocios, quibus Polyxenae necem demandavit. Servius loc. cit. verſ. 322: *Tunc Achilles moriens petit, ut, devicta Troja, ad ejus ſepulcrum Polyxena immoletur, quod Pyrrhus implevit.*

Cataſtrophe hujus Tragoediae conſpicitur in Templo Apollinis quatuor columnis ſubfulto, & lauri ramis ornato, in quo, eodem Paride adſtante, qui in tumultu urceolum ſacrificio nuptiali praeparatum inverterat, jacet corpus exanime Achillis. E lacunari pendent rotae currus votivae. Virgilius Aeneid. VII:

Multaque praeterea ſacris in poſtibus arma,
Captivi pendent currus, curvaeque ſecures,
Et criſtae capitum, & portarum ingentia clauſtra.

Ex alia parte Templi Juvenis ſeminudus ingentem lapidem humeris adtolit, veluti ſepulcrum mortuo parans. Hiſce induſtriis Pictores Etruſci non ſolum actum praeſentem, qui revera indiviſibilis eſt, ſed etiam futurum ex praeparatione eorum, quae facienda ſunt, demonſtrarunt.

De

De hoc vero parergo alia mihi occurrit conjectura; quod nempe hic nobis obiiciatur Ajax, qui, mortuo Achille, multos Trojanorum ſtravit, Paris vero in illum direxit jaculum, quod abiit inane. At viciſſim Ajax in Paridem ingens ſaxum immiſit. Quintus Calaber loco citato verſ. 331:

Τῷ δ' ἐπὶ τόξ' ἐτίταινε Πάρις. τὸν δ' αἶψα νοήσας
Κάββαλε χερμαδίῳ κατὰ κρατὸς· ἐν δ' ἄρα θλάσσεν
Ἀμφίφαλον κυνέην ὀλοὸς λίθος.

In hunc vero (Ajacem) *arcum tetendit Paris, quem ſubito, re cognita,*
In caput lapide percuſſit, & fregit
Galeam criſtatam triſtis ſilex.

Vas illud pulcherrimum arae impoſitum intra Templum Apollinis anticipatio eſt ſepulturae, qua Pictor ea, quae ſuccedere debent, praemiſſo ſymbolo oſtendit, ut totam ſimul hiſtoriam unico adſpectu cognoſcendam ſubiiciat. Homerus Odyſ. XXIV. v. 72:

Ἠῶθεν δή τοι λέγομεν λεῦκ' ὀστέ', Ἀχιλλεῦ,
Οἴνῳ ἐν ἀκρήτῳ, καὶ ἀλείφατι· δῶκε δὲ μήτηρ
Χρύσεον ἀμφιφορῆα· Διωνύσοιο δὲ δῶρον
Φάσκ' ἔμεναι, ἔργον δὲ περικλυτοῦ Ἡφαίστοιο.
Ἐν τῷ τοι κεῖται λεῦκ' ὀστέα, φαίδιμ' Ἀχιλλεῦ.

Mane jam tua collegimus alba oſſa, o Achilles,
Vino in puro, & unguento; dedit autem mater
Auream amphoram, Dionyſii autem donum
Dicebat eſſe, opus autem incliti Vulcani.
In hac tibi jacent alba oſſa, inluſtris Achilles.

Et Quintus Calaber III. 727:

Τοῦ δὲ κὲν ὀστέα πάντα περιστενάχοντες ἑταῖροι,
Ἄλλεγον ἐς χηλὸν πολυχανδέα τε, βριαρήν τε,
Ἀργυρέην. χρυσῷ δὲ διαυγέϊ πᾶσ' ἐκέκαστο.
. . . .
. . . . , μητὴρ δέ οἱ ἀμφιφορῆα
Ὤπασε, τόν ῥα πάροιθε Διόνυσος πόρε δῶρον
Ἡφαίστου κλυτὸν δῶρον εὔφρονος. ᾧ ἔνι θῆκαν
Ὀστέ' Ἀχιλλῆος μεγαλήτορος.

Oſſa autem illius omnia, cum gemitu, amici

Col-

Collegerunt in urnam capacem, & ponderoſam,
Ex argento conflatam, quae fulgido auro tota inſignita erat.
. . . .
. . . . *Genitrix autem amphoram ipſi*
Praebuit, quam olim Bacchus dono ipſi (Thedidi) *dederat,*
Inſigne opus Vulcani, in qua recondiderunt
Reliquias magnanimi Achillis.

Satyriſcus non inaniter, immo ſcitiſſime introducitur, veluti ſymbolum expiationum, quae ſecundum Thuſcos per Bacchica Orgia fieri ſolebant, & quibus conſecrationem potiſſime referebant. Hanc meam conjecturam confirmat poſterior hujus Vaſis adſpectus, in quo ad ejus ſepulcrum Bacchicus Miniſter inducitur ad libationes perficiendas.

In ſuperiore hujus hiſtoriae parte geminae Deae conſpiciuntur ſacra expiatoria praeparantes. Quae velata, & coronata adparet, Juno, ut opinor, eſt cum ingenti patera, ovis, & adſpergillo; aliam vero ſtolatam Thetidem eſſe reor, quae natum videns extinctum, dolorem ſuum videtur exprimere.

In collo Vaſis pugna equitis cum pedite delineata eſt, fugiente retrorſum Amazone. Fortaſſe hic Achilles cum Memnone pugnat.

In Tabula CCLXI. ara ſepulcralis Achilli ſacra conſpicitur, cujus mortem in anteriore Vaſis parte delineatam obſervavimus. Heroibus enim columnae ſuper ſepulcra ſtatui ſolebant, ut Sarpedoni apud Homerum Iliad. Π. v. 674:

Ε῎νθα ἑ ταρχύσουσι κασίγνητοί τε ἔταιτε
Τύμβῳ τε ςήλῃ τε· τὸ γὰρ γέρας ἐςὶ θανόντων.
Ibi ei exequias facient fratreſque, familiareſque
Tumuloque; cippoque; hic enim eſt honor mortuorum;

Et v. verſ. 369. pugnam deſcribens Paridis cum Diomede:

Α᾿υτὰρ Α᾿λέξανδρος Ε῾λένης πόσις ἠϋκόμοιο
Τυδείδῃ ἐπὶ τόξα τιταίνετο ποιμένι λαῶν,
Στήλῃ κεκλιμένος ἀνδροκμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ,
Ι῎λου Δαρδανίδαο, παλαιοῦ δημογέροντος.
Sed Alexander Helenae maritus pulchricomae
In Tydidem arcus intendebat paſtorem populorum,
Columnam praetenſam habens viri jacentis in ſepulcro,

Ili

Ili Dardanidae , antiqui ſenis honorati .

Et de ejuſdem Achillis ſepulcro Homerus Odyſ. Ω. v. 80 :

Ἀμφ᾽ αὐτοῖσι δ᾽ ἔπειτα μέγαν , καὶ ἀμύμονα τύμβον
Χεύαμεν Ἀργείων ἱερὸς στρατὸς αἰχμητάων
Ἀκτῇ ἐπὶ προυχούσῃ ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ .

Circa vero ipſa (oſſa) *poſtea magnum , & inſigne ſepulcrum*
Fudimus Argivorum ſacer exercitus bellicoſorum
Littore in excelſo in lato Helleſponto .

Quintus Calaber Paralip. r. 736 :

. . . . Ἀμφὶ δὲ τύμβον
Ἀργεῖοι , καὶ σῆμα πελώριον ἀμφεβάλοντο .

. . . . *At buſtum ,*
Et ingens monimentum Graeci aggerarunt .

Columnam tenia cingit , quae aliam pendentem coercet , quae ex lana conſtabant ; quemadmodum Sichaei ſepulcrum deſcribit Virgilius Aeneid. IV. verſ. 457 :

Velleribus niveis , & feſta fronde revinctum .

Et Ovidius Heroid. in epiſt. Didonis ad Aeneam :

Eſt mihi marmorea ſacratus in aede Sychaeus ,
Oppoſitae frondes , velleraque alta tegunt .

Sed de illarum colore infra opportunius agemus .

Ad Aram funebrem adcedit Bacchus cum Miniſtro ferulas tenente , aliaque inſtrumenta , quae ſacris erat neceſſaria . Haec iuſta funebria non ab hominibus celebrantur , ſed Achilli , uti Deo , Deus ipſe parentat , cui ius adtributum putabatur animarum ab omni labe humanitatis expurgandarum . Haec illa eſt ara , in qua apud Ovidium Metamor. XIII. ſpectrum Achillis adparuit :

Hic ſubito quantus cum viveret eſſe ſolebat
Exit humo late rupta , ſimiliſque minanti
Temporis illius vultum referebat Achilles ,
Quo ferus iniuſto petiit Agamemnona ferro .
Immemoreſque mei diſceditis , inquit , Achivi ?
Obrutaque eſt mecum virtutis gratia noſtrae ?
Ne facite ; ut quae meum non ſit ſine onore ſepulcrum ,
Placet Achilleos mactata Polyxena manes .

TAB. CCLXII.

IDEM ARGUMENTUM.

ITerum nobis ſeſe obfert Achillis interitus, qui, fracta lancea, jamque corruens in terram jaculo Paridis interimitur. Hanc Picturam eidem adtribuo motus ſuffragio circumſtantium figurarum, quae individue ad hanc hiſtoriam reclamant. Nam ſedet ſupra Mercurius ponderum inventor, & praeſes, ut tradit Diodorus Siculus apud Gyraldium, & Natalem Comitem agentes de Mercurio, qui eximiam trutinam trunco ſuſpenſam examinat, in qua cadaver Achillis adpenſum pari pondere redimatur ad ſepulturam, quemadmodum Trojani a Graecis corpus Hectoris ad ultimum officium repararunt. Lycophron in Caſſandra verſ. 271:

Αὖθις τὸν ἀντίποινον ἐκχέας ἴσον
Πακτώλιον ςαθμοῖσι τηλαυγῆ μύδρον.
Rurſus redempto pro altero cadavere
Par pondus auri ſplendidi Pactoli
Ferent . . . .

Duo ex Muſis circa Mercurium dolentes leſſum faciunt. Lycophron ibidem verſ. 273:

Κρατῆρα Βάκχου δύσεται κεκλαυσμένος
Νύμφαισιν, αἳ φίλαντο βηφύρου γάνος,
Λειβηθρίην θ' ὕπερθε πιμπλείας σκοπὴν.
. . . . *Sed his cratera Bacchi mortuus*
Perfuſus inibit lacrimis Libethridum,
Pimplae incolunt quae verticem . . . .

Hinc rurſus obſervamus veterum religionem circa mortuos, quorum reliquias Baccho commendabant, ut conſtanti figmento tradiderint, oſſa Achillis condita fuiſſe in urna a Baccho donata, ut ejus patrocinio anima mortui inſons a poenis omnibus in Caelum contenderet.

Erato in vertice Vaſis non luget, ſed ſororibus conſtantior jam grandem tubam parat, qua futurus Homerus huic Heroi aeternitatem nominis impartiatur.

TAB.

TAB. CCLXIII.

PARS POSTICA EJUSDEM VASIS.

Jocosus hujus Picturae concursus mire congruit cum morte Achillis; convenit enim coetus Bacchicus Satyrisci, & Fauni, ut propriis illorum caeremoniis anima defuncti expietur. Uterque victimarum pellibus indutus est, ut jam alibi praemisimus. Adolescentior taedam praesefert expiatoriam; ambo vero Cupidinem arcitenentem humeris vectat, sub quorum imaginibus Heroum animae exprimebantur a Baccho in Caelum invectae.

Notandum est, Amorem illum, quem Satyriscus gerit, esse ex sexu femineo, mamillarum indicio. Anne cum anima Achillis etiam altera Polyxenae in Caelum dirigitur? Achilles quidem nec defunctus caelibem vitam ducere sustinuit; nam, ut ex Ibyco tradit Natalis Comes, Medeam sibi uxorem copulavit, *ubi ille in campos Elysios post mortem descendisset*. Immo, si fides habenda est relationi, quam vulgavit Leonymus Crotoniatarum Dux apud Pausaniam in Laconicis, Achilles post mortem vivebat, & Helenam, pro qua jam certaverat, in uxorem sibi copulavit. Ita Auctor: Χρόνῳ δὲ ὡς ὑγιάνας ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Λευκῆς, ἰδεῖν μὲν ἔφασκεν Ἀχιλλέα, ἰδεῖν δὲ τόν Ὀϊλέως, καὶ τὸν Τελαμῶνος Αἴαντα, συνεῖναι δὲ καὶ Πάτροκλόν σφισι, καὶ Ἀντίλοχον· Ἑλένην δὲ Ἀχιλλεῖ μὲν συνοικεῖν. *Cum vero jam sanatus domum revertisset, commemorasse Achillem se Ajacem Oilei filium, & Telamonis item Ajacem vidisse, cumque illis una Patroclum, & Antilochum, & Achilli quidem nuptam Helenam.*

Baccha discincta in collo Vasis mortuo justa persolvit.

Tab. CCLXIV., CCLXV., CCLXVI., CCLXVII., CCLXVIII., et CCLXIX.

IDEM ARGUMENTUM.

Lectiſſimi Vaſis Vaticani imaginem producimus, ſenis Tabulis expreſſam. Geminae, quae praecedunt Tab. CCLXIV., & CCLXV., integram utriuſque lateris ſpeciem referunt. Duo ſequentes obiiciunt nobis Picturas, quae corpus Vaſis exornant, reliquae vero, quae collum; univerſae tamen ad ejuſdem Achillis apotheoſin referendae ſunt.

In Tabula CCLXVI. Thetis lugubri adſpectu truncum Achillis corpus per Oceanum ad Fortunatas Inſulas defert. Inſidet Hippocampo, quo dudum Achillem puerum ab Antro Chironis ad Lycomedis aulam adtulerat apud Statium Achilleid. I:

Erecto proſpectat equo, qua cana parumper
Spumant ſigna fugę, & liquido perit orbita ponto.

Cur vero truncum cadaver deportet, fateor ignorare; dubius, an detrimento antiquae Picturae, an recentis Pictoris incuria: Non enim raro haec ſphalmata occurrunt in delineandis antiquitatum monumentis labefactatis, quemadmodum contigit in Tab. XXXVII. apud Dempſterium num. I., ubi in Oſſuario Etruſco Polyxenae ſacrificium expreſſum eſt, & ex pari oſcitantia Pictor pro corpore Virginis ingentem hydriam ſubſtituit, ut notavi in meis Paralipomenis, & in Diſſertatione *de Pictura Etruſcorum* Tom. I. huius Operis. Ceterum mortuorum imagines ad Elyſios tranſvectae ſemper integra humana ſpecie a marinis monſtris deferuntur, nuſquam vero imminutae. Aſt vereor, ne myſterium aliquod antiquae diſciplinae Etruſcae hic lateat, & truncum corpus ſignificet craſſiorem illam animae partem, quae in inferna deprimebatur. Ita Servius Aeneid. II. verſ. 771: *Umbrae ſunt inferorum. Sic Ulyſſes in Homero apud Inferos umbram Herculis cernit, quia poſt mortem umbrae inferos, animae caelum petunt.*

Poſt Thetin jam a littore ſolventem humi ſedens conſpicitur Dea ve-

velum ex lacerto adtollens, quam Tellurem exprimere puto, quae animam ex ejus imperio in caelum migrantem intuetur. Id parergon solemne fuit in consecrationibus, nam in basi columnae Antoninae eadem suspicit Augustam animam, dum in caelum effertur.

Testis alter sedet Mars lancea armatus, & clypeo, qui mirabundus prospicit in altum animam Achillis sedentem in throno, & dexteram manum imponentem super parazonium. Virgilius Aeneid. VI:

. . . . *quae gratia currum,*
Armorumque fuit vivis, quae cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Senex penulatus, innixus baculo vel Aeacus est, vel Lar familiaris. Utrumque apud Thuscos, qui Larium nomine intelligebant majores illos, qui familiam suam potissime extulissent, ut diximus in *Acherontico* cap. XII. Hic vero supplici gestu Deum Caelum precatur, ut nepoti suo locum inter Divos adtribuat.

Quod vero Aeacus expostulat, idem elata manu imperat Juppiter, qui post senem conspicitur. Quid ni pronepoti suo? Nam ex Jove Aeacus, ex Aeaco Peleus est. Id vero officii merito huic seni demandatur; nam praeter vinculum sanguinis, ipse mortuorum judex, & discussor habebatur, sed inter conjudices mitior. Servius Aeneid. VI. vers. 432: *Aeacus, & Rhadamanthus fratres mitiores.*

Deus Caelus, de quo in meis *Lucernis* Tom. I. Tab. VII. pag. 11., & in *Conjecturis* nuper editis *de Marmoreo Sepulcrali Cinerario Perusiae effosso* §. VIII. pag. XXVII., & seqq., circulum quadripartitum, veluti symbolum, & insigne suae potestatis, extollit, & conversus in Jovem jam indicat sphaeras, inter quas locum illi designarat. Id porro Thetidi promiserat Neptunus apud Q. Calabrum loc. cit. v. 770:

Οὐ γὰρ μιν μόρος αἰνὸς ὑπὸ ζόφον αἰὲν ἐρύξει,
Οὐδ' Ἀΐδης, ἀλλ' αἶψα καὶ ἐς Διὸς ἵξεται αὐγάς.
Non enim lugubre fatum perpetuo cum tenebris praepediet,
Ut nec Pluto; sed mox ad lucidas Jovis sedes evehetur;

Et Ovidius Metamor. XII. de Achille:

. . . . *Nec inania tartara sentit.*

In Tabula CCLXVII., quae posticam partem hujus Vasis ostendit, cernitur umbra Achillis, quae judicium Proserpinae subit, ad cujus

jus aedem, cum insignibus prioris instituti, equo, & lancea munitus adcedit. Illa sedens in throno, & sceptro mucronato insignita advenam benigniter excipit. Hanc extremae discussionis traditionem adeo constanter testati sunt Pictores Thusci, atque Sculptores, tum & hi, qui Etruscis successerunt, ut frequentissime in monumentis sepulcralibus hanc ipsissimam actionem replicaverint; quod multiplici exemplo ostendi in notis ad Museum Nanium, & saepissime videre est apud universos rei Antiquariae Collectores. Opportune Claudianus de Rapt. Proserpin. II:

Sub tua purpurei venient vestigia Reges,
Deposito luxu, turba cum paupere mixti.
Omnia mors aequat; tu damnatura nocentes,
Tu requiem datura piis . . . .

Heroibus mortuis tribuebatur equus, quo ut plurimum ad Elysios transvehuntur, quod late probavi in Dissertatione *de Transvectione Animarum* in Tomo III. *Gemmarum Astriferarum* pag. 116. Hinc inolevit, ut bellator equus mactaretur in funere, ut quodammodo anima equi umbrae domini sui obsequeretur, quin & in eodem rogo, quo heri corpus cremabatur, in parte discreta uri solebat etiam equus. Virgilius XI. vers. 89. in funere Pallantis:

Post bellator equus positis insignibus Aeton;

Militaris enim disciplinae fuit (ut ibi tradit Servius), *ut equus ad sepulcrum duceretur, positis insignibus sine phaleris*. Q. Calaber Lib. I. vers. 783. de Penthesilea:

. . . . ὃ γὰρ φρεσὶν ᾗσι μενοίνα
Κούρην ὀμβριμόθυμον, ὁμῶς τεύχεσσι, καὶ ἵππῳ,
Ἐς μέγα σῆμα βαλέσθαι ἀφνειοῦ Λαομέδοντος.

. . . . *Is enim animo suo destinaverat,*
Puellam magnanimam, una cum armis, & equo,
In magnificum opulenti Laomedontis tumulum inferre;

Et Lib. III. vers. 718. de funere Achillis:

Ἦνυσε πῦρ ἀΐδηλον, ἀποκταμένων περὶ νεκρῷ,
Ἵππων τ᾽, αἰζηῶντε τε, καὶ ἀλλ᾽ ὅσα δακρυχέοντες
Ὄμβριμον ἀμφὶ νέκυν κειμήλια θῆκαν Ἀχαιοί.

Ultimum post alios, quo necati erant, in mortuo honorem,

Equos

Equos, virosque, & quaecumque alia lacrimantes
Achivi, ex thesauris deprompta augusto cadaveri adjecerant.

Deprecatores adstant circa Templum Proserpinae Dii, Deaeque, quorum postremae sublato pede in signum religionis vota obferunt. Dii vero sedentes arma Achillis adtollunt, testimonia virtutis.

Sequens Tabula CCLXVIII. Picturam ostendit in collo Vasis conspicuam. Hinc cernitur Sol in quadriga, qui in Caelum contendit, veluti testis oculatissimus; nec enim alio curru in Caelum extolli debuerant principes populorum, quam principis planetarum: quod etiam observatur in basi Columnae Antoninae, ubi apotheosis hujus Imperatoris miro artificio sculpta est, adstantibus in quadrigis Sole, & Luna. Idem videre est in *Lucernis* apud Bartholium, & in meis.

Quadrigam praecedit hinnulus maculosa pelle conspicuus, imago Caeli, cujus stellas pellis coloribus imitatur, ut supra notavimus in notis ad Bacchanalia.

Postrema hujus Vasis Tabula CCLXIX. obiicit nobis quadrigam Solis, & Lunae stantem in medio Caeli, divergentibus hinc, & inde equis, ut saepe in Nummis.

Haec quadriga, cujus sinistram tantum rotam conspicimus, non in nubibus, sed in carinae alveo conlocata cernitur, singulari quidem exemplo, sed sagaci consilio; cum enim Sol in suo curru sororem Lunam exceperit, ejus vehiculum submisit quidem, sed non repudiavit. Luna enim humidae naturae regnum sortita est, quare utroque juncto Planeta imperium Caeli, Terraeque, & Maris quinetiam cumulatum esse intelligitur.

In navis sponda circa proram thalamium exsurgit, sive jugum ad remum, veluti in centro conlocandum, atque versandum, quemadmodum in puppi oculus navis ad rudentes emittendos, de quo videndus Baysius *de re Navali*.

Ex una parte alacer Juvenis brevi tunicula indutus Lucifer est, qui elato gladio stellantem noctem depellit, ac dividit a die jam adveniente, clypeumque post se adducit, quo Solis discus significatur; hoc enim nomine audit apud Astronomos, quamadmodum & Orbis apud Poetas. Propertius III. 3. 36:

Solis & auratis luxerit orbis equis.

Ex

Ex alia parte Hesperus nudus sua cum stella supra caput fulgente fraena equorum subripit. Apollonius Argonaut. III:

. . . . Nox injecit equis juga,

ut ad Occidentem declinent. Nam & velum noctis jam expandit. Virgilius Aeneid. I:

Involvens umbra magna terramque, polumque.

Ast nuncius iste noctis quaternas faces ardentes defert simul conligatas; nam nox in quatuor spatia, quae faces vocabantur, dividi solebat. Macrobius Saturnal. Lib. I. 3: *Deinde vespera, quod a Graecis, tractum est; illi enim* ἑσπέραν *a stella Hespero dicunt. Ab hoc tempore prima fax dicitur, deinde concubia, & inde intempesta, cum media nox esse coeperit.* Praeterit quartam, quae inter mediam noctem, & auroram intererat, & Svidas in προφυλακῇ. Εἰς τέσσαρας φυλακὰς διαιρεῖται ἡ νύξ. *Nox in quatuor vigilias dividitur*; & Censorinus de die Natali cap. 23: *Noctem quadripartito dividebant, idque testatur similitudo militaris, ubi dicitur Vigilia prima, item secunda, & tertia, & quarta.* Horatius vero has faces poetice vocat lumina, Satyra VII. 33:

Maecenas iterum sub lumina prima venire
Convivam . . . .

Interea mirabar, quadrigam Solis Hespero rapiente habenas in occasum declinare, symbolo manifestissimo, quo mors Achillis denunciatur; at vero proram subjectae navis in oppositum ferri versus orientem, non sine maturo consilio Pictoris scitissimi factum est, qui totam hanc historiam ad mythologiae tramites exponebat. Meo quidem judicio haec fuit caussa oppositae directionis Navis Lunae, cujus vis naturae humanae proclivior est, vitam Achillis protrahebat in orientem, ut esset diuturnior; Sol vero, qui hunc Heroem in Caelum ferre contendebat, ad occasum properabat, Hespero mortis symbolo in eam partem urgente, & lora equorum extorquente, ut ad finem diei citius perveniret.

TAB. CCLXX., CCLXXI., CCLXXII., ET CCLXXIII.

IDEM ARGUMENTUM.

NOndum ultimum vale diximus defuncto Achilli; nam ejus fata contemplamur in altero Bibliothecae Vaticanae Vasculo, cujus integrum exemplar exponit nobis prior ex Tabulis hic supra enunciatis. In altera vero subsequente obiicitur nobis Templum patens Tymbraei Apollinis, in quo per fraudem introductus Achilles a Paride post simulacrum latitante, telo emisso confoditur, delapsis ex ejus manu jaculis, & parma ex humero decidente.

Unus ex equis illis immortalibus ex Zephyro, & Podarge natis, ut refert Q. Calaber Parlipom. Lib. III. v. 747., quibus in bello utebatur, veluti opem laturus domino suo, seu potius dolorem exprimens pedem adtollit, & hiante ore tamquam nitritum emittit; sed Paris, ne obsistat, illum fraeno cohibet, dum dextera ictum conlabenti reduplicat. Hic ille est equus, qui Achillem usque ad Inferos sequutus est.

Dii, qui circumstant, veluti jam mortuo justa persolvunt. Lar Domesticus cum baculo, more Etrusco, nodis aspero in crepidine Templi consistit. Thetis mater acerram, & vittam obfert, ad cujus pedes reclinata conspicitur fatalis Urna, opus Vulcani, in qua Herois cineres erant reponendi, ut supra notavimus. Bacchus cum bifida vite occurrit funeri, & floream corollam sepulcro suspendendam defert; nam hoc honoris genere delectari mortuos inanissime reputabant. Juvenalis Satyr. VII. 207:

Dii majorum umbris tenuem, & sine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver.

Thetidi ex alia parte respondet senex Peleus, qui coronam alteram, & molam obfert; nam cum occubuit Achilles, adhuc ejus parens vivebat, atque inter querelas, quae mater fudit in morte filii, hanc etiam addidit. Q. Calaber loc. cit. Lib. III. vers. 610:

Οὕνεκά μ' οὐκ ἐθέλουσαν ὑπ' ἀνέρι δῶκε δαμῆναι,
Ἀνέρι, ὃν τάχα γῆρα ἀμείλιχον ἀμφὶ μέμαρφε,

Κῆρές τ' ἐγγὺς ἔασι, τέλος θανάτοιο φέρουσαι.

Quid me invitam (Juppiter) *viro comprimendam dedit,*
Viro, quem triſtis ſubito corripuit ſenectus.
Itaque mortis finem adducentia jam fata pro foribus adſtant.

Dea altera cum roſis, & paropſide pomulis onuſta, thure forſitan, aut aliis aromatibus in funus conferendis, jam pompae triſti ſe parat cum alio ex Diis, qui corollam ingentem, & teniam inde pendentem ſuſtinet. Hujuſmodi faſciolae, ut ſupra vidimus, columnae ſepulcrali circumligari ſolebant.

Sequitur Tabula CCLXXII., in qua ſepulcrum Achillis in formam Templi erectum intuemur. In infima parte ſepulcri, veluti latens Urna cineraria indicata conſpicitur, ut intelligeremus jam funus eſſe abſolutum. In area Templi, & ſuper Herois oſſa conſpicitur jam conſtituta columna, cujuſmodi vidimus olim Peruſiae e ſepulcris erutas, & in formam balauſti tornatas. Quin & Punicis etiam litteris inciſas in Sicilia repertas eſſe reſcivi. Achillis tumulum ſub Troja erectum fuiſſe, tradit Virgilius Aeneid. III. verſ. 403:

O felix una ante alias Priameja virgo
Hoſtilem ad tumulum Trojae ſub moenibus altis
Juſſa mori.

Homerus vero Odyſs. loc. cit. eum in Inſula, prope Cherſoneſum, illi ſacra conditum fuiſſe tradit, & idem Q. Calaber loco pariter adducto verſ. 736. hanc ſententiam confirmat:

. . . . Ἀμφὶ δὲ τύμβον
Ἀργεῖοι, καὶ σῆμα πελώριον ἀμφεβάλοντο
Ἀκτῇ ἐπ' ἀκροτάτῃ παρὰ βένθεσιν Ἑλλησπόντου.

. . . . *At buſtum,*
Et ingens monumentum Graeci aggerarunt
In ſummo littore, prope Helleſponti profunda.

Ibi vero divinos honores, ut Deus, obtinuit apud Barbaros; ſic enim Neptunus Thetidem ſolari curavit. Ibid. verſ. 772:

Καί οἱ δῶρον ἔγωγε θεουδέα νῆσον ὀπάσω
Εὔξεινον κατὰ πόντον, ὅπι θεὸς ἔσσεται αἰὲν
Σὸς πάϊς· ἀμφὶ δὲ φῦλα περικτιόνων μέγα λαῶν
Κεῖνον κυδαίνοντα θυηπολίης ἐρατεινῆς,

Ἶσον

Ἶσον ἐμοὶ τίσουσι . . . .

Atque ego ipsi muneris loco coram Diis insulam tradam,
Ad pontum Euxinum, ubi pro Deo habebitur perpetuo
Natus tuus; & circumquaque finitimorum gentes hominum insigniter
Gratis illum sacrificiis venerantes
Non minori, quam me, cultu afficient. . . . . .

Hunc eumdem cultum Achilli praestitum etiam in Graecia, testatur Pausanias Eliacorum II., & Servius Aeneid. vers. 332. refert, Pyrrhum, cum in Graeciam rediret, in Templo Apollinis Delphici aras Patri suo constituisse, & sacrificasse.

In sepulcri crepidine vittae plurimae pendent, quod frequentissime observatur in aliis schedis apud me, quae ad idem argumentum spectant, & quod etiam videre est in aliquibus ex Tabulis subsequentibus. Virgilius Aeneid. III. 63:

. . . . *Stant manibus arae,*
Caeruleis maestae vittis, atraque cupressu.

In interiore parte sumptuosissimi sepulcri Etrusci, quod extra moenia Eugubii conspicitur, exstant adhuc claviculi aenei in gyrum dispositi, & notabiliter capitati, e quibus tenias hasce suspendebant, quo spectat illud Virgilii de sepulcro Sichaei, superius adlatum. Ubi vero ageretur de sepulcris sine cella, crepidini columnae, & arae sepulcrali imponebantur. Par numerus in inferiis servabatur, ut notavimus in observationibus ad *Veteres Lucernas* Tom. I. 36., unde Virgilius Aeneid. V. vers. 77. in parentalibus:

Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro;

& in VI. vers. 242:

Quatuor hinc primum nigrantes terga juvencos
Constituit . . . .

Dii, ac Deae domesticae juxta Etruscorum institutum coronas, & liba de more obferunt sepulcro pro tanti Herois expiatione.

Tabula postrema hujus Vasis Picturam in ejus collo adpositam ostendit, nempe processus Bacchici partem, cujus suffragiis, quae maxima putabantur, anima Achillis in Caelum efferretur. Quin etiam suspicor, Baccham expressam in curru ab alitibus Gryphis evecto ad

animam Achillis fuſcipiendam advenire, praeeunte miniſtro cum face, qui vices Phoſphori gerit; non enim Tigrides conſuetae ad iter caeleſte eligendae erant. Hinc inolevit uſus frequentiſſimus apud Etruſcos, atque ſubinde apud Romanos, ut Gryphi in ſepulcris inſulperentur, tamquam animal omnium aptiſſimum officio animarum ad ſidera efferendarum; animal praeterea Soli ſacrum ſubit vicem ſui Numinis, cui cura demandata erat Heroum tollendorum ad Superos.

TAB. CCLXXIV.

IDEM ARGUMENTUM.

EXtremam Achillis hiſtoriam obfert nobis Vas alterum Bibliothecae Vaticanae, cujus tantummodo ad nos pervenit ſchema poſticae partis; nam praecipui adſpectus delineationem excidiſſe dolemus cum parergis, quae collum Vaſis adornabant. Actio, quae in hac ſuperſtite Tabula delineata cernitur, in duas diſcretas lineas diviſa eſt, in cujus ima Paris armatus, & truculentus cadaver Achillis pretio redemptum Thetidi matri reſignat, quae genibus exceptum luget, non ſine tamen dignitate, quam Thuſci Pictores ſtudioſiſſime ſemper obſervarunt.

Thetidem ad funus Achillis adceſſiſſe, & excepiſſe in ſinu, tradit Homerus Odyſs. Ω. verſ. *55*

Μήτηρ ἐξ ἁλὸς ἦδε σὺν ἀθανάτῃσ' ἁλίῃσιν
Ἔρχεται, οὗ παιδὸς τεθνειότος ἀντιόωσα.

Mater ex mari haec cum Deabus marinis
Venit ſuo filio mortuo adfutura.

Et Q. Calaber Paralipom. Lib. III. verſ. 604:

Μητὴρ δ' ἀμφιχυθεῖσα, κύσε στόμα Πηλείωνος,
Παιδὸς ἑοῦ.

Porro mater in Pelidae amplexum fuſa, oſcula impreſſit ori
Filii ſui;

& rurſus verſ. *659*:

. . . . Ἄγχη δὲ παιδὸς
Ἔστη σὺν ἀθανάτῃσιν Νηρηΐσιν· ἀμφὶ δὲ Μοῦσαι, κ. τ. λ.

..... *Sed*

. . . . Sed juxta natum
Sedet Thetis cum immortalibus Nereidibus, & prope Musae &c.

& Ovidius in morte Tibulli:

Memnona si mater, mater ploravit Achillem,
Et tangunt magnas tristia fata Deas.

In extremo hujus lineae angulo Mercurius coronatus adstat crumenam satis conspicuam sustinens, elato super saxum altero pede, uti Deus utrique regioni supernae, & inferae familiaris:

. . . . Superis Deorum
Gratus, & imis.

Hunc corporis statum non fortuitum observabimus infra in Tabula CCLXXXXVII. Quale vero officium subiturus sit in hoc fuere Deus iste, paullo infra patebit.

Duo ex Laribus, quos majorum umbras esse jam diximus, interveniunt; nempe Hostilius sedens cum scuto, & lancea, Domesticus vero stans prope Mercurium. Hos enim in bello, & pro muris opitulari pro nepotibus suis, potissime reputabant.

In superiore linea Victoria quadrigam agitat, ut animam hujus Herois accipiat, & ad sidera extollat, nec aliis jugalibus uti poterat ad hujusmodi officium, quam equis defuncti, qui cum divinae originis essent, & ratione praediti mortuum dominum luxerunt. Q. Calaber loc. cit. vers. 740:

Οὐδέ μιν ἄμβροτοι ἵπποι ἀταρβέος Αἰακίδαο
Μίμνον ἀδάκρυτοι παρὰ νήεσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
Μύροντο σφετέροιο δαϊκταμένου βασιλῆος·

Neque immortales equi impavidi Aeacidae
Manserunt lacrimarum expertes, juxta naves; sed etiam ipsi
Fletu ob dominum suum, in bello peremptum, se adfligebant.

Eo enim perempto, cum in manus Neoptolemi ejus filii pervenissent, ejus quoque animam ad Elysios transtulerunt. Ibid. 757:

Τέτρατον αὖτ' ἐπὶ τοῖσι, Νεοπτολέμῳ μεγαθύμῳ,
Τὸν καὶ εἰς Ἠλύσιον πεδίον μετόπισθεν ἔμελλον
Ζηνὸς ὑπ' ἐννεσίῃσι φέρειν, μακάρων ἐπὶ γαῖαν.

Quarto autem post hos contigerunt Neoptolemo magnanimo,
Quem etiam ad campum Elysium posthac erant

Depor-

Deportaturi ad beatorum regionem, Jovis consilio.

Praecedit quadrigam Mercurius animarum deductor, de quo Horatius VI. 10:

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus . . . .

Postremus in hac linea est Lar vialis conspicuus ex sarcinula, quae in ejus humero exsurgit. Tria haec Larium officia cumulantur, ut disciplina nationis Etruscae observetur; ceterum omnes lancea armati conspiciuntur, veluti grande aliquid moliantur.

Haec tam varia expositio ejusdem historiae, quam in hisce Vasculis admirati sumus, sed tamen consona semper Etruscae institutioni, suspicionem mihi ingessit, universas hasce Urnulas ab eodem Pictore fuisse concinnatas ad scientiam simul, & ingenii ubertatem experiendam, easque simul in uno, eodemque sepulcro inlustris alicujus familiae conlocatas; nam persaepe fieri solebat, ut, subcrescente luxu, viri nobiles reliquias majorum ex humiliori sepulcro in splendidiorem transferrent, quod alibi de Furiorum monumentis praemisimus; nam praevio Pontificum decreto, & justis redditis, fieri poterat. Ibi vero Urnulis hisce uno tempore factis, & diu abditis, detecto sepulcro, omnes simul in lucem rediere, ac in manus Caesii Cardinalis pervenerunt, in cujus Bibliotheca recensentur ab ejus temporis Antiquario. Subinde in manus Cardinalis Gualterii concesserant; Demum in Bibliotheca Vaticana, ubi perpetuam incolumitatem illis auguramur, locatae sunt. Et revera forma Vasorum, indoles Picturae, & componendae Historiae ratio una in omnibus adparet, quin etiam electio argumenti, quo nihil magnificentius, & pro cultissimo Pictore elegantius.

TAB. CCLXXV., ET CCLXXVI.

HERCULIS APOTHEOSIS.

Non multum distat a Picturis antecedentibus haec praesens, in qua Hercules, absumpta omni humanitatis labe, ignibus Oeteis in Caelum effertur,

. . . . *tantumque Jovis vestigia servat*,

ut

ut ait Ovidius Metamor. IX. v. 266. Curriculo enim exceptus a Victoria ad astra contendit, praeeunte Mercurio coronato. Idem Ovidius:

Quem Pater omnipotens intra cava nubila raptum
Quadriugo curru radiantibus intulit astris.

In altera parte hujus Vasis decursio exprimitur circa columnam sepulcro Herculis impositam cum auriga victore, qui manu ipsius Victoriae e Caelo delapsae coronatur. Haec certamina Heroum memoriae consecrata fuisse ab ipso Homero accipimus, qui decursiones circa Patrocli sepulcrum describit Iliad. Ψ. vers. 185. Q. Calaber in funere Achillis Lib. III. vers. 691:

Ἀλλ' ὅτε δὴ περὶ πάγχυ πυρὴν διεκοσμήσαντο,
Πεζοὶ ἅμ' ἱππήεσσι, σὺν ἔντεσιν, ἐῤῥώσαντο
Ἀμφὶ πυρὴν πολὺ δάκρυ . . . .
Cum itaque rogum satis superque adornassent,
Pedites cum equitibus armati circumierunt
Pyram lacrimosam . . . .

Herculi vero potissimum hic honor debebatur; ille enim primus ludorum institutor ferebatur. Statius Thebaid. VI:

. . . . Primum Pisea per arva
Hunc pius Alcides Pelopi sacravit honorem,
Pulvereumque fera virum detersit oliva.

TAB. CCLXXVII., ET CCLXXVIII.

IDEM ARGUMENTUM.

Ecce jam Hercules in coetu Deorum exceptus, & in solio sedens, substrata leonis pelle. Sustinet praeter clavam arcum, & pharetram, qua athla multa confecerat. Apollodorus Biblioth. Lib. II. Cap. V: Προμαθὼν δὲ παρ' Εὐρύτου τὴν τοξικὴν Ἡρακλῆς, ἔλαβε παρὰ Ἑρμοῦ μὲν ξίφος, παρ' Ἀπόλλωνος δὲ τόξα, παρὰ Ἡφαίστου θώρακα χρυσοῦν, παρὰ δὲ Ἀθηνᾶς πέπλον. *Hercules per Euritum sagittandi peritiam antea consecutus ensem a Mercurio, ab Apolline sagittas, a Vulcano thoracem aureum, & a Minerva peplum accepit.* Ideo non indigna munera, quae in Caelum gestarentur.

Adstat a tergo Mercurius, qui eum ad hunc gradum evexerat, sed

ſed quaſi recedens effictus eſt; nam a ſuperis ad infera pro ejus inſtituto remeare tenebatur. Bacchus vero cum thyrſo vittato ſedet in ejus conſpectu, veluti qui ad divinitatem adſequendam multa contulerit, & prope Bacchum conſpicitur Juppiter.

Inter Caelites micat Minerva, cujus ope tot facinora Hercules perpetrarat, in cujus clypeo oleae ramus ſibi ſacer depictus eſt.

Poſt tergum Palladis ſedet Juno inſignis ſceptro, quae vix converſa novum advenam admiratur, cui ſemper obſtiterat. Ovidius Metamor. IX. circa finem:

Aſſenſere Dei, conjux quoque regia viſa eſt,
Cetera non duro, duro tamen ultima vultu.

Accurrit Hebe alata, nectar illi obferens, deinde & futura conjux. Apollodorus Lib. II. Cap. VII: Ἐκεῖθεν δὲ τυχὼν ἀθανασίας, καὶ διαλλαγεὶς Ἥρα, τὴν ἐκείνης θυγατέρα Ἥβην ἔγημεν. *Deinde immortalitatem adeptus, & revocatus in gratiam cum Junone Hebem ipſius filiam in uxorem duxit.* Martialis Epig. 67. Lib. IX:

Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe.

Mars placidus, & ſola munitus lancea ſtans Herculem intuetur; poſt quem ara divinitatis ſymbolum erecta conſpicitur, & ſeorſim tripos indicium futurarum nuptiarum, quas in alio ſimili Vaſe Caeſarei Muſei delineatas obſervavimus ſupra Tom. I.

In parte adverſa praeſentis Cinerarii pompa Bacchanalis expreſſa eſt, ſaltantibus Baccha cum tympano, & Faunis. Hic rurſum aram intuemur in tres gradus diſtinctam pro triplici ordine initiatorum, de quo alias ſermo incidit. Hydria humi proſtrata furorem tripudiantium ſignificat. Dignum vero obſervatu eſt cingulum illud, ſeu corda humi diffuſa ſub pedibus ſaltantium, de quo ſymbolo videnda, quae diximus ſupra ad Tab. CCXXIX; & alias ejuſdem Claſſis. Sed ne quid intentatum relinquamus in argumento adeo obſcuro, videndum, an funiculus ille limitem importet, quoad Bacchis progredi liceret; veluti limes loci arcani, quem nemo tranſgrederetur. Quidquid interim ſit, ex replicatis exemplis colligimus, id parergon minime arbitrarium fuiſſe Pictoribus, ſed lege Bacchica introductum.

TAB.

TAB. CCLXXIX., CCLXXX., ET CCLXXXI.

HERCULIS APOTHEOSIS.

AD Herculis in Caelum elevationem pertinere puto hanc Picturam, in qua Phosphorus media tantum sui parte conspicuus, relicta quadriga, qua animam Herculis adsumserat, quasi quiescens elevat ingentem facem. Ejus inferior pars latet; nam sole adveniente, post ejus exortum vehementi fulgore, ut ita dicam, Phosphori media pars debilitatur, atque obfunditur.

Sedet in throno divinitatis Hercules cum Hebe sibi conjuncta, cui Juppiter stans cum sceptro aquiligero, Etruscis maxime augusto, sancit divinitatem, & sedere jubet cum Nata. Circa collum Jovis singulari exemplo conspicitur verbena instar torquis, quod quidem insigne illi adtribuebant, ut opinor, cum negotia majoris notae sibi adsumeret.

Junonem cogitabundam supra Herculem intuemur, quam semper novo hoc Numini infensam Hymenaeus alatus, sive Amor nuptiarum conciliator blande demulcet; quemadmodum illi reconciliatam vidimus in Pictura antecedente.

Dea Pudicitia coronata signum nuptiarum detrahit flammeolum ex humero.

Sol capite eminenter radiato adstat sub palma Musis sacra, & Apollini.

In tertia hujus Vasis Tabula Picturam conspicimus, quae in collo Vasis disposita est, in qua occurrit nobis Bacchi cornigeri protomes. Armata fronte saepe hunc Deum nobis obiiciunt Scriptores. Orpheus in Hymno Dionysii:

Κισσίβρυον, ταυρωπὸν

Hedera florentem, faciem tauri habentem;

& in alio Amphietae:

Ἀλλὰ μάκαρ χλοόκαρπε, κερασφόρε, κάρπιμε Βάκχε,
Βαῖν' ἐπὶ πάνθειον τελετὴν . . . .

Sed beate virescere fructum faciens, cornute, fructuose Bacche,
Accede ad perdivinum sacrificium . . . .

& Ovidius Metamor. IV. verſ. 19:

. . . . *Tibi, cum ſine cornibus adſtas,*
Virgineum caput eſt . . . .

Ante caput Bacchi geminae virgae adſurgunt, una amplioribus frondibus, nempe laurea, altra minutioribus, hoc eſt myrtea, nam utraque arbore gaudebat. Ariſtophanes in Ranis verſ. 327:

Ἰάκχ᾽, ὦ Ἰάκχε,
Ἐλθὲ τόν δ᾽ ἀνὰ λειμῶνα χορεύσων
Ὁσίους ἐς θιασώτας,
Πολύκαρπον μὲν τινάσσων
Ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρύοντα
Στέφανον μύρτων.
Iacche, o Iacche,
Veni hoc in pratum tripudiaturus
Sacros inter ſaltatores,
Multifructus quidem quatiens
Circa caput tuum emanantem
Coronam myrtis;

Et Homerus Hymno in Bacchum:

Δὴ τότε φοιτίζεσκε καθ᾽ ὑλήεντας ἐναύλους,
Κισσῷ, καὶ δάφνῃ πεπυκασμένος.
Tunc ibat ad nemoroſos receſſus,
Hedera, & lauro ornatus.

Bini leones hinc inde ejus imaginem ſtipant; quippe quia Bacchus in leonem converſus Rhoecum gigantem laniavit. Horatius Lib. II. 19:

Tu cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcanderet impia,
Rhoecum retorſiſti leonis
Unguibus, horribilique mala.

Hinc Orpheus in Hymno Dionyſii illum vocat ἐρίβρομον *valde rugientem.* Quinimmo iterum cum pugnaret adverſus Indos, converſus in leonem periculum evitavit apud Nonnum Dionyſ. XL.

TAB.

Tab. CCLXXXII. ad CCLXXXIX.
HEROIS INCOGNITI APOTHEOSIS.

IN ſpecioſiſſimo hoc Vaſe omnia redolent alicujus Herois conſecrationem, ſed nulla ſubſunt indicia, quibus uni, vel alteri totum hunc complexum tribuamus; omnia namque myſtice exponuntur ſine aliquo hiſtoriae ſubſidio.

Columnae imminet imago Caeli, quod fulmen vibrat, & gyrum ſuſtinet quadripartitum ad totidem mundi plagas ſignificandas, ut ſupra obſervavimus ad Tab. CCLXVI.

Heros armatus oſtentat in lance torques, phaleras, aliaque virtutis bellicae teſtimonia, quae ideo cum mortuis efferebantur, & aliquando conſumebantur in rogo, ut quodammodo ſpiritum ſequi viderentur. Integra vero humabantur, ubi combuſtio abeſſet, quemadmodum apud Picenos, quibus humatio praeferebatur, ut aſſidue in eorum ſepulcris datum ſit jocalia haec invenire. Id praecipue fieri ſolebat de coronis, ut ex Cicerone, & Plinio ſupra demonſtravimus. Mercurius, cui officium imminebat animarum efferendarum in Tab. CCLXXXVI., quae huic reſpondet, ſuſtinet trophaeum, ex hoſtibus devictis reportatum, loricam, clypeum, pileum laconicum cum lancea.

His virtutum indiciis adcedunt ex altera parte ſuffragia ſacrificiorum, ſine quibus divinitas non tribuebatur. Dea Tellus calathum gerit, in quo binae ciſtulae continentur cum frugibus, & aromatibus, quorum ipſa parens eſt, ſacro illi arcano perficiendo praeſcripta.

Juvenis fortaſſe Apollo jam Paſtor hircum defert. Arnobius Lib. II: *Etruria Libris in Acheronticis pollicetur certorum animalium ſanguine Numinibus certis dato divinas animas fieri, & ab legibus mortalitatis educi*. Sic Homerus, & Q. Calaber in Odyſſea, & in Paralipomenis referunt, in morte Achillis boves, & pecudes fuiſſe mactatos.

In collo Vaſis ex parte antica Tabulae CCLXXXVII. Victoria diademata quadrigam agitat ad mortui Herois animam ſuſcipiendam, quod quidem munus perſaepe exſequitur in Tabulis anterioribus.

Frena equorum regis Aurora, veluti principium novae melioris vitae, quemadmodum & Phoſphorus. Hic vero rurſus aliam veterum ſu-

ſuperſtitionem ſubodoramus, quod nempe cadavera per noctem comburerentur, ut, exuſtis mortalitatis veſtigiis, animae ſub auroram in Caelum evolarent. Et revera cadaver Achillis per noctem conſumptum eſt. Q. Calaber Lib. III. verſ. 710:

Πανῆμαρ, καὶ νύκτα νέκυν περιποιπνύοντες
Καῖον εὐπνείοντες.

Integrum diem, & noctem cadaver ſedulo obeuntes (venti),
Validis tamen flatibus urebant . . . . . .

Poſt quadrigam parergon cernitur mulieris, quae rapit adoleſcentem, fortaſſe Flora Zephyrum, ut Aurorae aliquid conſonum jungeretur. Haec tamen fabula ab ipſius Aurorae moribus commode deſumi poterat, cum ipſa Tithonum, Cephalum, & Orionem rapuerit.

In Tabula ſuperius expoſita altiorem Caeli partem, ſive diurnam conſpeximus, per quam fertur Aurora. In hac vero ſignata CCLXXXVIII. contemplamur inferiorem, ſive nocturnam, ubi Luna pleno nimbo circa caput circumfuſa disjectos equos jungit, Heſpero opem ferente, qui illam praecedit. Orbis decuſſatus, & ſtellis diſtinctus poteſtatem deſignat Lunae illum ambientis. At quaenam ambages ſunt iſtae, ut anima Herois, ſubeunte Aurora, delata ad ſuperos inferum hic iter percurrat? Nullae quidem; nam ex univerſis antiquorum monumentis, in quibus apotheoſes conſpiciuntur, Sol, & Luna ſemper interſunt, teſtes ſimul virtutis, & duces ad praemium Heroibus conſtitutum. Sed aliquid etiam penitioris diſciplinae in hoc Solis, & Lunae concurſu occultatur, ut Sol ſpiritum aethereum, atque, ut dicebant, igneum in Caelum extolleret, Luna vero craſſiorem umbram ad Inferos deportaret.

Confirmat hanc conjecturam Tabula CCLXXXV., & CCLXXXIX., ubi hiſtoriam in ampliorem formam expreſſam damus, in qua de infima animae parte (heu nugae!) quaeſtio eſt. De hac quoque Pictor rationem habuit, qui Proſerpinam in templo ſubterraneo ſedentem effinxit, quae pulcherimum florem oſtentat, fortaſſe myſticum illum auri ramum, de quo Virgilius Aeneid. VI. 140:

Sed non ante datur Telluris operta ſubire,
Auricomos quam quis decerpſerit arbore fetus.
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munus
Inſtituit . . . .

..... *nam-*

. . . . . . *namque ipſe volens, faciliſque ſequetur;*
Si te fata vocant; aliter non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.

Dii mortuo familiares, & propitii Bacchus, & Baccha cum uvae racemis, & infra Lar vialis cum ſarcinula poſt tergum revincta, & Larunda pro mortuo ſuffragia jungunt cum muneribus, ut umbra fato functa ad patrum ſedes transferatur.

TAB. CCXC., ET CCXCI.
IDEM ARGUMENTUM.

COlumna procera, cujuſmodi erigi ſolebant in inluſtrium virorum ſepulcris, indicat, caeremoniam in hac Tabula expreſſam ad funera pertinere. Geminae mulieres vittam, & coronam deferunt, tertia lancem cum libis obfert; id enim officium potiſſime feminis demandari ſolebat, quemadmodum precarius luctus a Praeficis extorquebatur. Sic in funere Achillis apud Quintum Calabrum Lib. III. verſ. 543., & ſeqq:

Ἀμφὶ δέ μιν μογεραὶ ληΐτιδες . . . .
. . . .
Ἱστάμεναι γοάασκον, ἀμύσσουσαι χρόα καλόν.
. . . .
Πασάων δ' ἔκπαγλον ἀκηχεμένη κέαρ ἔνδον
Βρισηῒς παράκοιτις εὐπτολέμου Ἀχιλῆος,
Ἀμφὶ νέκυν στρωφᾶτο . . . .
Prope illum laborioſae ancillae . . . .
. . . .
Stantes lugebant adeo, ut formoſum corpus ſibi lacerarent.
. . . .
Ante omnes autem intimo pectore conturbata
Briſeis, uxor bello probati Achillis
Circa cadaver verſabatur . . . .

& Virgilius III. 63:

. . . . *ſtant manibus arae*
Caeruleis maeſtae vittis, atraque cupreſſo,

Et

Et circum Iliades crinibus de more solutae.

& Lib. XI. 35:

Et maestum Iliades crinem de more solutae.

Una ex mulieribus sedet in sepulcri crepidine, veluti custos adposita. Propertius III. 15:

Afferat huc unguenta mihi, sertisque sepulcrum
Ornabit custos, ad mea busta sedens;

& Statius Silv. V. 3. 65:

. . . . tepido genitrix super aggere nati
Maesta sedet . . . .

In collo Vasis mulier Sacrificula parentat eum gutto, & lance.

Subsequens Tabula CCXCI. aliquid e mysteriis Bacchanalibus spirat, quorum adfinitatem cum mortualibus pompis multis jam exemplis patefecimus. Nam caput mulieris splendidissime mitratum rem ad Bacchum spectare demonstrat. Quin etiam in collo Vasis ornamenta sacrificantum eodem fere conlimant. In imagine mulieris, quae lancem, & coronam sustinet, notanda est amplior illa fascia gemmata, quae a pectore hinc inde in terga rejecta est. Hanc esse puto mantile illud sacrum, quod in Orgiis frequentissime ventilant Bacchae; sed in hac imagine, & alibi contrario ordine dispositum cernitur, cum alioquin a tergo in utrumque brachium antrorsum recidat.

Tab. CCXCII.

SACRA FUNEBRIA.

VIR, & mulier habitu Bacchico circumstant aram sepulcralem, veluti expiationem aliquam exsequantur; nam supra juvenis pateram conspicitur bifidum adspergillum, de quo saepe sermo incidit.

In vertice arae conspicitur apex ille acutus, qui altaribus, praesertim aeneis adponi solebat. Operculum erat tripodis, cui vinum infundebatur, ut circa marginem coni ita diffunderetur, ne subjectas prunas extingueret, mediasque protegeret, ut thus injectum libere combureretur.

Po-

Potiorem hujus Vaſis partem, in qua praecipua hiſtoria exprimi debuerat, dolemus vel praetermiſſam a recenti Pictore, vel ejus ſchedam interiiſſe.

TAB. CCXCIII.

IDEM ARGUMENTUM.

PRaecedentibus reſpondet haec Pictura, in qua columnae ſepulcrali urnam cinerariam impoſitam eſſe conſpicimus, quae circa medium teniola praecincta eſt. Eamdem caeremoniam urnarum cingendarum nobis ob oculos ponit mulier ad tumulum adcedens, quae vaſculum gerit aurei coloris, cinctum faſciola purpurea; nam vittis, quae religionem praeſeferebant, mortuos delectari vulgabatur. Multae praeterea ex his pendent ab aggere ſepulcri, numero ſeptem. Prima, cui inſidet cuſtos ſepulcri, crocea eſt; ſecunda purpurea; tertia, & quarta identidem crocea; quinta purpurea; ſexta candida; poſtrema pariter purpurea. Circumfuſae tumulo quaternae mulieres, & gemini viri juſta perſolvunt, aut deflent. Pileus Laconicus, quo vir ſedens tegitur, ad Graecum aliquem Heroem pertinere ſepulcrum indicat.

TAB. CCXCIV., ET CCXCV.

CASSANDRAE FATA.

PRoxima funeribus ſunt lugubria Caſſandrae fata, quae in hoc pulcherrimo Vaſe apud Nolam effoſſo delineata conſpicimus. Opus Samniticum oſtendunt galeae duabus adſurgentibus pinnis ornatae, quae illi populo familiares erant, ut alibi indicavimus.

Fabulam nemini ſcriptorum intentatam Virgiliana deſcriptione complectimur, ex qua intelligimus, Ajacem Oilaeum captum amore fatidicae Virginis in Trojana depraedatione, ingreſſum Palladis templum, ubi haec Sacerdos cum pluribus matronis confugerat, illam vi rapuiſſe. Aeneid. II. 403:

Ecce trahebatur paſſis Priameja Virgo
Crinibus a templo Caſſandra, adytiſque Minervae,

Ad

Ad caelum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas.

In hac vero Pictura, ut tota series fabulae contineretur, exponitur raptus in ipso templo Minervae patratus, Choroebo armato in auxilium Virginis frustra occurrente, qui

. . . . illis ad Trojam forte diebus
Venerat, insano Cassandrae incensus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat.
Infelix, qui non sponsae praecepta furentis
Audierit . . . .

Hoc enim inane munus ab Apolline ea reportarat, ut vera semper vaticinaretur, sed nemo ejus dictis fidem adhiberet, ut explicat Servius Aeneid. II. 247. Quare Virgilius ibidem:

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora Dei jussu, non umquam credita Teucris.

Choroebus vero, ut sponsam a manu Ajacis eriperet, in illum irruit:

Non tulit hanc speciem furiata mente Choroebus,
Et sese medium injecit periturus in agmen;

quod illi paullo post contigit:

Ilicet obruimur numero, primusque Choroebus
Penelei dextra, Divae armipotentis ad aram
Procumbit.

Supra Palladis simulacrum conspicitur sedens ipsum Deae Numen, manum extendens supra illius imaginem, in signum protectionis, sive prohibens, ne tantum facinus perpetretur, volante ex adverso noctua Deae familiari, quae votivae coronae in templo suspensae insidet, & unguibus haeret. Contra Troades, quae illuc veluti in asylum convenerant,

Praecipites atra ceu tempestate columbae,
Condensae, & divum amplexae simulacra sedebant,

perterritae effugiunt.

Matrona, quae fugam adripit, virgam in manu tenet, in cujus vertice tigillum transversum firmatum cernitur, ex quo pendet monile margaritiferum; hoc enim instrumento, quod alibi etiam observatur, utebantur, ut gemmea anathemata, coronas, vittas, corollas, & si quid aliud, ad clavos in templo fixos suspenderent.

TAB.

TAB. CCXCVI.

IDEM ARGUMENTUM.

Vidimus supra Cassandram a templo avulsam, atque captivam; Superest nunc, ut abductam a Troja etiam naufragam videamus. Nemo ignorat, classem Graecorum in Graeciam redeuntem, ab indignantibus Diis impulsam in Saxa Capharea, magna ex parte periisse, ut in Corinthiacis narrat Pausanias; superstites vero ab eo naufragio feminas fame, & frigore misere cruciatas fuisse una cum ancillis, quas secum abduxerant.

Has inter Cassandra numerabatur, quod pridem ante excidium Patriae sibi praedixerat, ut refert Triphiodorus de Ilii excidio v. 392:

. . . . Ὡς ὄφελέν τις
Ἀργείων ἐπὶ σοῖσι γόοις ὀλέσαι με καὶ αὐτήν.
Τίς γάρ μοι χρειὼ βιότου πλέον, εἴ με φυλάσσει
Οἰκροτέρῳ θανάτῳ; ξείνη δέ με γαῖα καλύψει;

. . . . *Utinam aliquis*
Graecorum, post tuos luctus, me etiam ipsam occideret.
Quis enim mihi usus vitae est hujus, si me reservat
Miseriori morti? & hospita me teget terra?

Caelitum furori adcessit etiam dolus Nauplii, qui, ut ait Hyginus Fab. 116: *Sensit tempus venisse ad persequendas filii sui Palamedis injurias. Itaque tamquam auxilium eis afferret, facem ardentem eo loco extulit, quos saxa acuta, locusque periculosissimus esset. Graeci credentes humanitatis caussa id factum esse, naves eo duxerunt, quo facto plurimae eorum confractae sunt. At Ulyssem ventus detulit ad Marathonem, Menelaum in Aegyptum; Agamemnon cum Cassandra in patriam pervenit:* Ipsi enim ab Ajace Cassandra tradita fuerat, sed paullo post Mycenis serviens simul cum Agamemnone in balneo misere periit trucidata, ut ipsa apud Lycophronem fuerat vaticinata:

Ἐγὼ δὲ δρότης ἄγχι κείσομαι πέδῳ,
Χαλυβδικῷ κνώδοντι συντεθραυσμένη.

Ego vero juxta labrum in solo jacebo
Chalybico vulnerata ense.

In hoc vero Vaſculo anaglypho opere exſculpto ex his, quibus utebantur in inferiis, ipſa effiĉta eſt ſervili habitu, humi jacens cum compare ancilla, lugens fortunam ſuam, dum a tergo latens Nauplius exſultans facem extollit calamitatis inſtrumentum. Ancillarum Trojanarum habitum, cum e patria abducerentur, graphice deſcribit Q. Calaber Lib. XIV. verſ. 382., & ſeqq:

Αἱ δ' ἄρα καπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῆρ
Ληϊάδες· καὶ πολλὰ κινυρόμεναι, γοάασκον
. . . .
Καὶ ῥ' αἱ μὲν περὶ γούνατ' ἔχον χέρας· αἱ δὲ μέτωπα
Ἄμπεχον ἀγκοίνῃσι·
. . . .
Πάσῃσιν δ' ἐλέλυντο κόμαι, καὶ στήθεα λυγρὰ
Ἀμφ' ὀνύχεσσι δέδρυπτο·
. . . .
Ἀμφὶ δὲ κασσάνδρην περικυδέα παπταίνουσαι
Πᾶσαί μιν θηεῦντο, θεοπροπίης ἀλεγεινῆς
Μνωόμεναι . . . .

Porro maeſto ad Trojam corde reſpiciebant
Captivae & multa ſecum queritantes plorabant.
. . . .
Aliae quidem genibus manus impoſitas habebant, aliae adhuc pignora
Ulnis amplexabantur . . . . .
. . . .
Omnibus autem diſſolutae comae, & miſera pectora
Unguibus laniata erant . . . . .
. . . .
Caſſandram etiam nobilem cum intuerentur
Cunctae ipſam admirabantur, maeſtificae divinationis
Memores.

Rurſus mulieres in ſervitutem redactas ſub mammis tantum velatas, ſed pectore nudo apud Etruſcos, inceſſiſſe oſtendi, & exemplo demonſtravi in Diſſertatione de *Etruſcorum funere*, cui locum feci in *Muſ. Etruſ.* Tom. III., rurſuſque de horumce Vaſorum incurvorum forma multa praefatus ſum in *Acherontico* pag. 42., ac iterum quin etiam in praecedentibus hujus Operis Voluminibus.

TAB.

TAB. CCXCVII.

CAMILLUS SIVE MERCURIUS ETRUSCUS.

CAmillum voco Etrufca nuncupatione Mercurium, animarum deductorem, ingentibus alis munitum, & calceis viatoriis instructum, qualem faepe in his Tabulis occurrentem obfervavimus. Nunc vero finiftro poplite ad terram defixo, altero fublato, parique brachiorum directione, qua fuam in Inferos, & Superos poteftatem profitetur, intuemur. Talem numquam videas, nifi in hujus Nationis monumentis, ad mortualia facra fpectantibus. Similem habeo aereum defixum ex aliquo Vafe, fed quaternis ampliffimis alis armatum, duabus ad caelum extenfis, totidem vero ad terram. Myfticam hanc figuram explicat Servius ad Aeneid. VIII. 138: *Mercurium quafi Medicurrium a Latinis dictum volunt, quod inter Caelos, & Inferos femper incurrat*. Optime Orpheus fecundo in eum Hymno:

Κωκύτου ναίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης,
Ὃς ψυχὰς θνητῶν κατάγεις ὑπὸ νέρτερα γαίης,
. . . .
Ὃς παρὰ Περσεφόνης ἱερὸν δόμον ἀμφιπολεύεις,
Ἀινομόροις ψυχαῖς πομπὸς κατὰ γαῖαν ὑπάρχων,
Ἃς κατάγεις ὁπόταν μοίρης χρόνος εἰσαφίκηται.

Cocyti habitans infubverfibilem viam neceffitatis,
Qui animas mortalium abducis fub inferna terrae,
. . . .
Qui apud Perfephones facram domum circumis
Triftibus animabus nuncius in terra exfiftens,
Quas abducis, quando fati tempus advenit;

& Horatius alibi citatus Lib. I. Od. X: *Superis Deorum*
Gratus, & imis

Sub ejus pedibus tortuofus ferpens caput erigit; animarum enim Genium cuftodem hoc fymbolo exprimebant, five cuftodem fepulcri, ut conligitur ex Virgilio Aeneid. V. 95., & ex Servio in eum locum. Sed longe aliud fibi praefcripfiffe Etrufcos fub hoc fchemate fufpicor; nam poteftas Mercurii extendebatur etiam ad tranfmigrationem anima-

rum, quas in alia corpora transferebat, ut ſubdit Orpheus loc. cit:

Καὶ πάλιν ὑπνώοντας ἐγείρεις· σοὶ γὰρ ἔδωκε
Τιμὴν Περσεφόνεια θεὰ κατὰ τάρταρον εὐρὺν
Ψυχαῖς ἀενάοις θνητῶν ὁδὸν ἡγεμονεύειν.

Et rurſus dormientes excitas; tibi enim dedit
Honorem Perſephone Dea per Tartarum latum
Animabus perennibus mortalium viae ducem eſſe.

Manifeſtius hanc illius dotem exprimit Virgilius Aeneid. VI. 748:

Hos omnes, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethaeum ad fluvium Deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores ſupra ut convexa reviſant
Rurſus, & incipiant in corpora velle reverti.

Serpens vero tranſmigrationis, & novae vitae ſymbolum praeſeferebat. Idem Aeneid. II. 471:

Quales ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis, nitiduſque juventa
Lubrica convolvit ſublato pectore terga,
Arduus in ſolem, & linguis micat ore triſulcis.

Vas iſtud utrimque eadem imagine depictum, & mole conſpicuum, plenum cineribus, inventum fuit, minutulis argenti deaurati ſegmentis affatim conſperſis, ex aurea veſte combuſta cum corpore ſuperſtitibus; nam pretioſis indumentis auro intextis mortuos in rogo componebant, ut Aeneas corpus Pallantis. Idem Virgilius Aeneid. XI. v. 73:

Tum geminas veſtes, oſtroque, auroque rigentes
Extulit Aeneas, quas illi laeta laborum
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Harum unam juveni ſupremum maeſtus honorem
Induit, arſuraſque comas obnubit amictu.

TAB.

TAB. CCXCVIII., ET CCXCIX.
LUCTUS.

Quae de ſuperiore Pictura tradidimus, facile explicant ornamenta hujus amphorae ſepulcralis. Mulier elatis manibus deflet defunctum compoſitum in feretro, ut deducatur ad rogum. Quemadmodum veſtibus mortui operirentur, vix aliunde, quam ex hoc ſchemate intuearis. Toga, ſi vir mortuus eſſet, ſtola, ſi mulier, ſupra caput reducta ad frontem uſque operiebatur, vultu ſolummodo aperto, ceterum toto corpore ad talos uſque contecto. Huc repetas Virgilianum ſupra recenſitum:

. . . . *arſuraſque comas obnubit amictu*.

Et revera operire caput ad formulam ſacrorum pertinebat, qua nihil convenientius his, qui Deos ultimum jam adirent, veniam, & pacem ſibi poſtulantes. De hiſce caeremoniis vide doctiſſimum Bonadam *Carmin. ex antiquis Lapid.* Tom. II. Diſſertat. VII. pag. 153., quo nemo melius, aut uberius univerſum funerum ritum inluſtravit.

Mulier plorans velum, ſeu mantile pectori injectum geſtat. Aliud ſimile ſibi imponere parat alia mulier ſupra in Tabula CCXC., quod quidem geſtamen, cum funeſtatae eſſent, adſumpſiſſe puto.

De ſerpente in averſa parte figurato videas, quae paullo ante deduximus ad Tabulam CCXCI.

Novum hic occurrit Minervae ſymbolum noctua, quae, ut conjicio, nihil deſignat, niſi tempus praeſtitutum funeribus, nocturnas tenebras, cum noctu pyrae incenderentur. Homerus Iliad. H. v. 431:

Νεκροὺς πυρκαϊῆς ἐπενήνεον ἀχνύμενοι κῆρ.
Ἐν δὲ πυρὶ πρήσαντες ἔβαν κοίλας ἐπὶ νῆας.
Ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρ πω ἠὼς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νὺξ,
Τῆμος ἄρ᾽ ἀμφὶ πυρὴν κριτὸς ἔγρετο λαὸς Ἀχαιῶν.

Cadavera rogo adcumulabant triſtes corde:
Igneque (illis) *combuſtis redierunt ad concavas naves*;
Cum autem nondum aurora, ſed dubia nox erat,
Tunc circa pyram lectus ſurgebat populus Achivorum.

TAB. C C C.
FUNEBRIS FABULA.

De obſcuriſſima hac imagine potius quid non ſit, quam quid ſit, ingenue proferemus. Hanc protulit primum clariſſimus Gorius *Muſ. Etruſc.* Tom. I. Tab. CLXXIII., ſibique vel Sacra Mithriaca referre, vel purgationes, vel Hirpinorum ſacras dubitavit. Mihi primum obicem injecit exoticum illud indumentum Numinis, quod in cella conſpicuum cernitur, a Mitra penitus alienum, quem novimus imberbem Phrygio ſagulo, & Perſica cidari ſemper ornatum, ut in mea Lucerna Tom. I. 196., niſi forte haec imago referat nobis illum Patrem Sacrorum, quem paſſim memorant Marmora Taurobolica. Scimus enim in Spelaeo horumce ſacrorum exſtitiſſe imaginem ipſius Mitrae, quam Gracchus, teſte Divo Hieronymo, ſubvertit, & fregit. Quod vero magis turbat, eſt ſerotinus ille adventus hujus ſacri in occidentem ceteroquin ignoti, ut florente tantum Romano Imperio nova haec ſuperſtitio graſſata ſit per Italiam.

An ne eſt hic aliqua expiatio? Nulla Hercle, tam dira, quae homines, combuſtis pedibus, vel perderet, aut ſaltem debilitaret. Hirpinorum vero ſacra inania quidem, ſed jocoſa exſtiterunt; nam feſtivi nudis pedibus per carbones diſcurrebant. Virgilius XI. 787:

. . . . *medium freti pietate per ignem*
Cultores multa premimus veſtigia pruna.

Crematio cadaverum longe alio diverſo ritu fieri ſolebat, elatis in pyram corporibus, nulliſque Diis praeſentibus, qui e templo triſtem pompam proſpectarent, quemadmodum nec ſupplicia conſpiciebant.

Quid ergo dijudicabimus? Ego funebrem aliquam fabulam ex theatris jam notam hic puto contineri; quemadmodum lugubria alia facta in cinerariis hiſce Urnis pingi conſveviſſe ſupra monſtravimus.

Finis Voluminis III.

INDEX

INDEX

RERUM MEMORABILIUM

QUAE IN HOC TERTIO VOLUMINE CONTINENTUR

Numerus Romanus indicat Tractatus praeliminares, Arabicus vero explanationes Tabularum.

A

B

Bac-

Etru-

L Lando

L

M

N

O

Pa-

P

R

S

T

V

FINIS.

ERRATA	CORRIGE
Pag. CXIX. homolonga.	homologa.
CXXIV. levantem.	lavantem.
CXXVIII. τέλοϛ.	τέλϛ.
5. 30. Phaebo.	Phoebo.
7. eujus.	ejus.
13. Fanum.	Faunum.
31. 34. 40. 48. 53. 54. 60. Thuſcos, Thuſcas, Thuſcis, Thuſci &c.	Tuſcos, Tuſcas, Tuſcis, Tuſci &c.
34. ſymbola.	ſymbolo.
38. Apollonius.	Apollodorus.
50. Duo.	Duae.
52. fuge.	fugae.
61. fuere.	funere.
62. ſplendidiorem.	ſplendidius.
67. regis.	regit.
68. pulcherimum.	pulcherrimum.

CCI

Neapoli Misit D. Hammond

Joan Casini Inc

Altera pars Vasis

Ioan. Cassini inc.

T. CCIII.

T. CCIV.

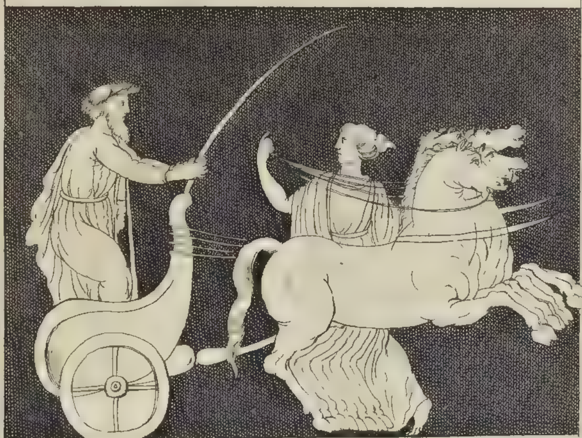

In Museo Vaticano

CCV

Cajini fc

Panormi in Monasterio S. Martini

Apud Exmium Principem Rouenii

CCVII

Neapoli Misit D. Hammond.

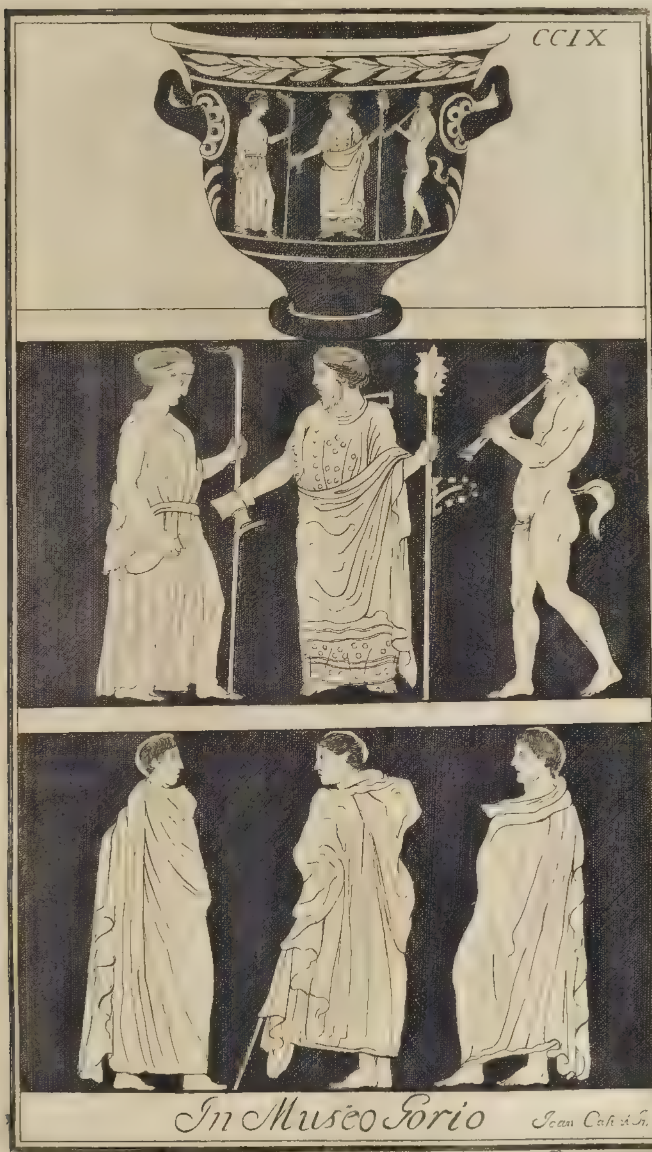
Isor. Casin sc

CCVIII

Neapoli Misit D Hammond

G. Casini In.

CCIX
In Museo Sorio
Ioan Casi d. Sc.

61
Apud Cl. Ficoronium

CCXI.

In Bononiæ Instituto

G. Casini inc

CCXII
In Museo Gorio

T. CXII

In Museo Vaticano

T CCXIV

In Museo Vaticano

CCXV.
In Museo Mastrilli
Gio. Carrvi Inc.

T.CCXVI

In Museo Vaticano

T.CCXVII.

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

TCCXIX.

In Museo Vaticano

TCCXX.

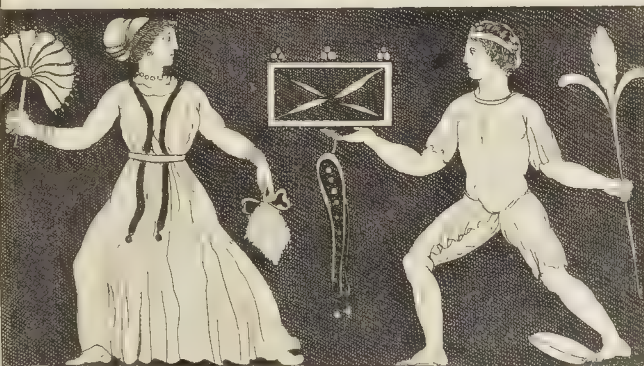

In Museo Vaticano

Ex Museo Mastrillio

Neapoli apud Teatinos

CCXXI.

Io. Cassini inc.

T.CCXXII.

In Museo Vaticano

CCXXIII

Apud Ex^mum Principem Rovenii

T. CCXXIV.

In Museo Vaticano

T. CCXXV.

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

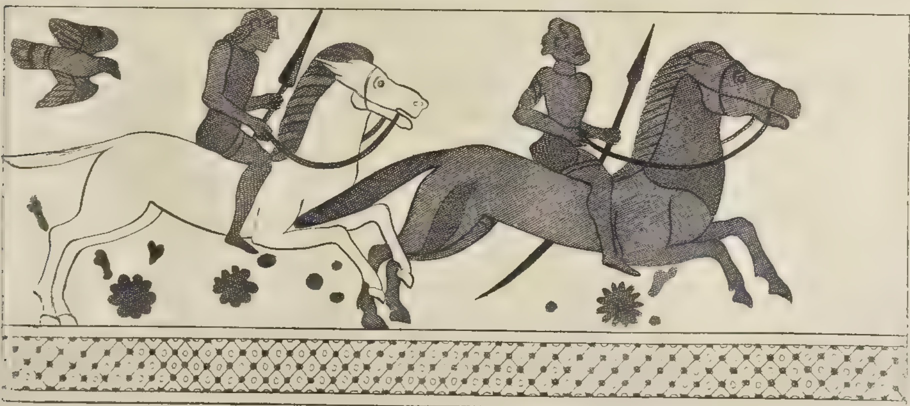

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

T. CCXXIX.

In Museo Vaticano

CCXXX
In Mastrillo Museo.

In Museo Mastrilliano

CCXXXII
In Museo Torio.

T. CCXXXIII.

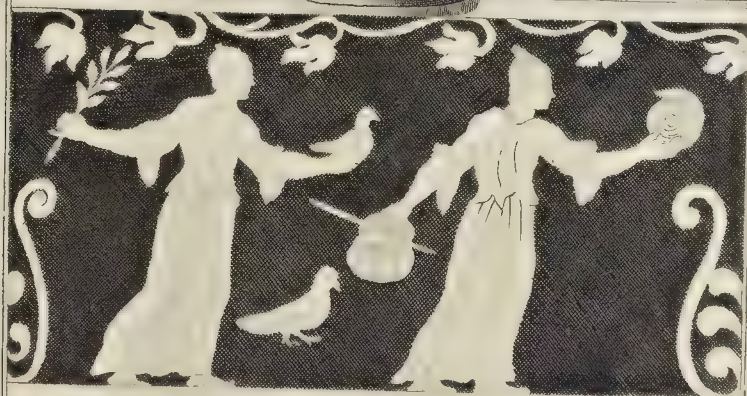

In Museo Vaticano

CCXXXIV

In Museo Vaticano

CCXXXV.

Gu. Carme Dis. *In Museo Mastrilli*

CCXXXVI.

In Museo Lorio

G. Casini inc

ANDRIAS

In Museo Vaticano

In Catania

G. Casini S.

CCXXXIX.

Neapoli misit D. Hammond. Antica C

CCXL.

Postica C.

G. Casini inc.

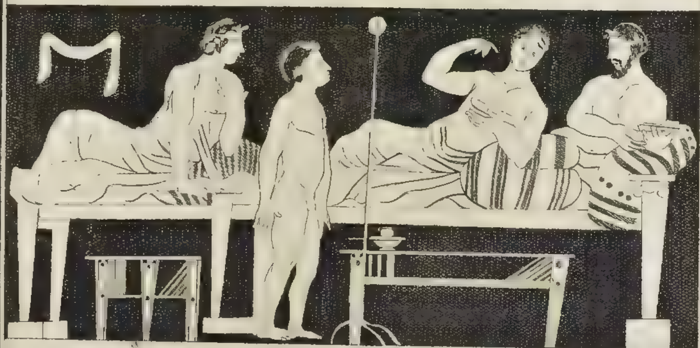
Apud D. March. Peralta

Apud D. March. Peralta

T.CCXLIII

In Museo Constantio

In Museo Gorio

G. Casini inc.

T.CCXLV.

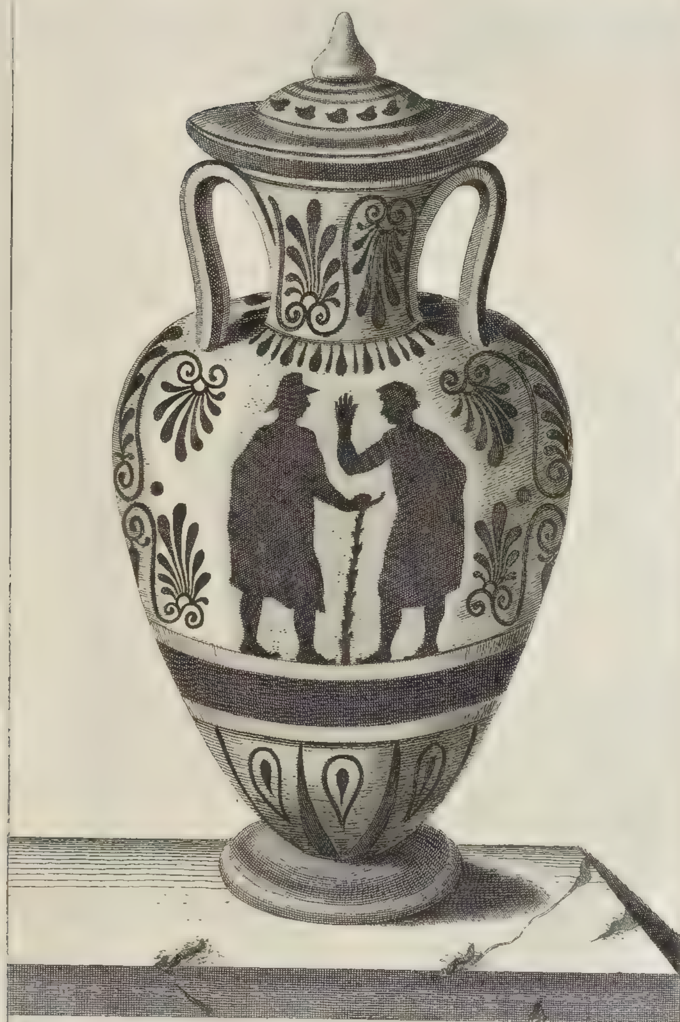
In Museo Mediceo

T.CCXLVI

In Museo Vaticano

T.CCXLVII.

In Museo Vaticano

CCXLVIII.

Apud Excm Prin Rovenii.

J C sculp

CCXLIX.

In Museo Vaticano

G. Casini inc.

CCL.

Panormi in Collegio Societatis Iesu

G. Casini inc.

CCLI.

Pars postica Præcedentis Vasculi

G Casini inc.

T.CCLII

In Museo Lorio

CCLIII.

In Cimel. Ill. March Alberici Albergotti

Carini inc.

CCLIV.

In Museo Mastrillio

Gio Cassini inc

CCLV

In Museo Mastrillo

Joan Casini Inc.

CCLV. Sec.

Altera Pars

In Museo Mastrillo

Joan Casini Inc.

CCLVI.

Bononiæ in Aedibus D. March. Bentivoli.

Io. Cassini inc.

CCLVII

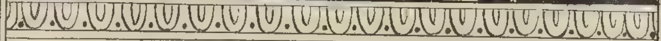
Neapoli apud D. Hammond

G. Cassini inc

CCLVIII.

In Museo Vaticano

G Casini inc.

In Museo Vaticano

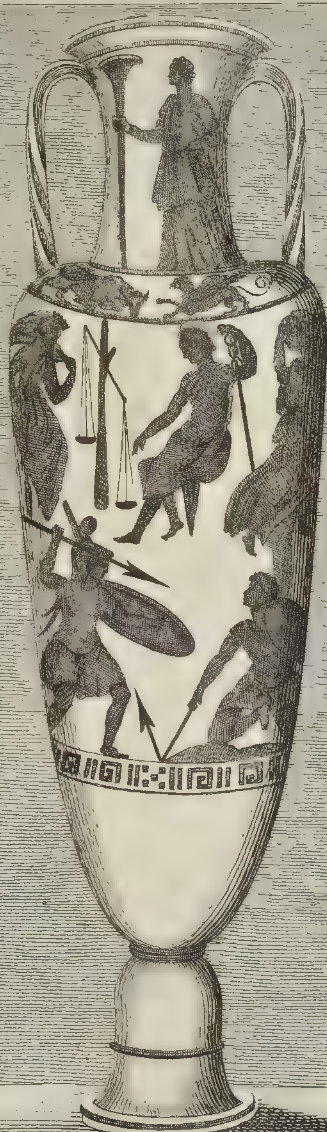
In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

Gio. Cassini in.

T. CCLXII

In Museo Vaticano

T·CCLXIII

In Museo Vaticano

In Bibl. Vaticana.

CCLXV.

G. Casini inc.

In Bibliotheca Vaticana

G Cassoni inc.

CCLXVII.

CCLXVIII.

G Cassini inc.

G. Casini inc. CCLXIX.

In Bibliotheca Vaticana

CCLXXI.

G. Casini inc.

1.

CCLXXII.

G. Cassini inc.

CCLXXIII

G. Cassini inc

CCLXXIV

CCLXXV.

In Mus. March. Peraltae

G Cassini inc.

CCLXXVI

In Mus. March. Peraltae

G Cassini inc

In Museo Cæsareo

A. Castini sc

V F. S.

CCLXXVIII

In Museo Cęsariū. Altera Pars Vasis.

J. Cassini sc.

In Bibl. Vaticana

I. Cassini sc.

CCLXXX

CCLXXXI.

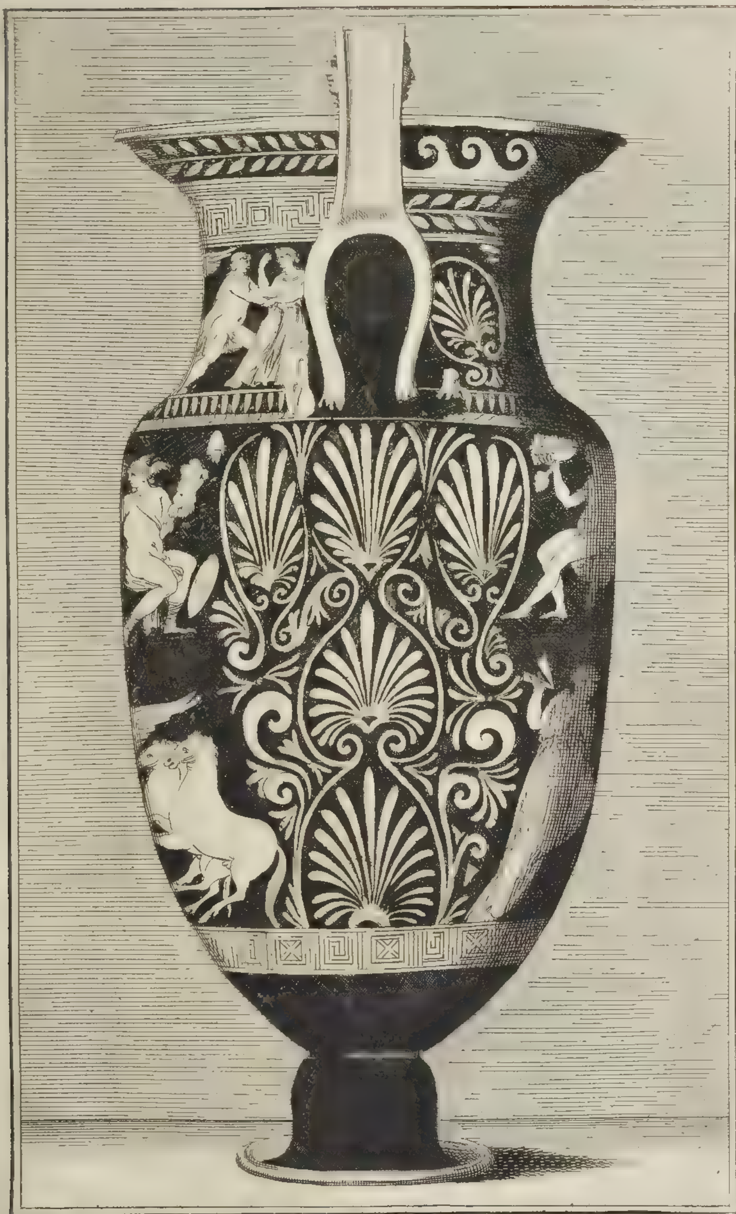

G Casini inc.

CCLXXXII.

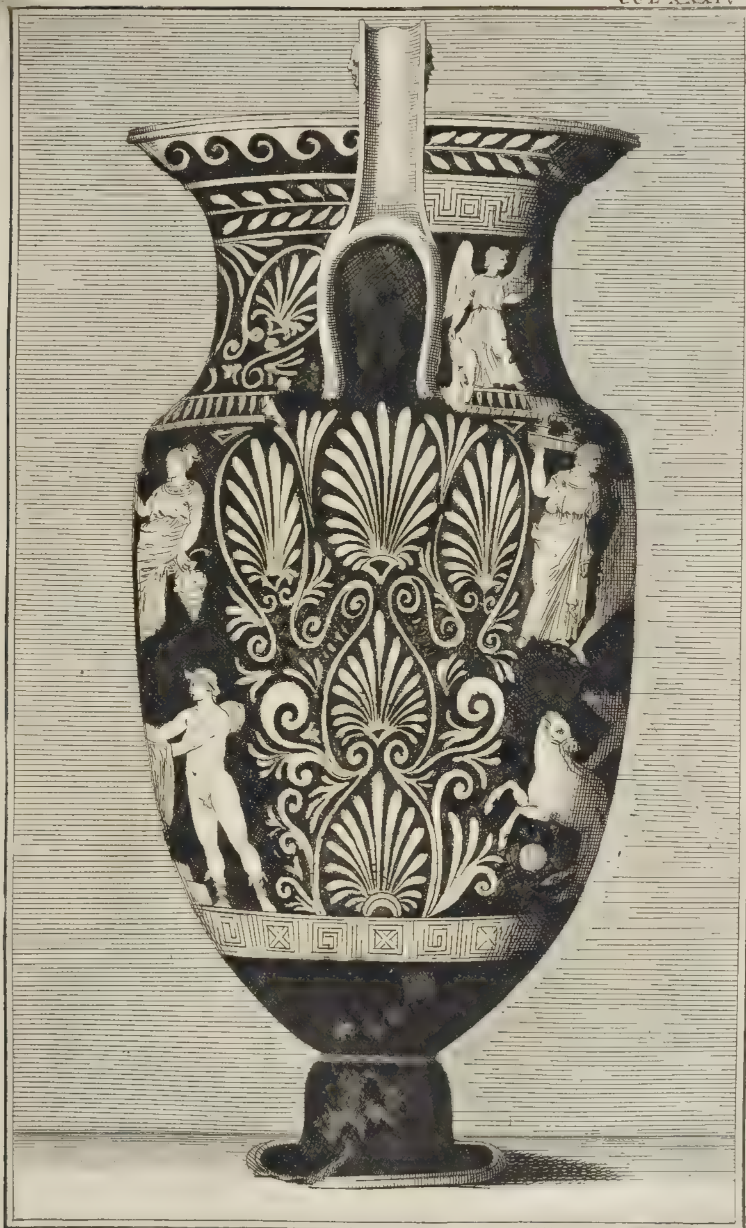

In Bibliotheca Vaticana

Vi. Franceshinj Scu.

In Biblioteca Vaticana.

V. Franceschini Scu.

In Biblioteca Vaticana

In Bibliotheca Vaticana

CCLXXXVI.

G Casini inc

G. Cassini inc.

CCLXXXVII.

G Cassini inc.

CCLXXXVIII.

CCLXXXIX.

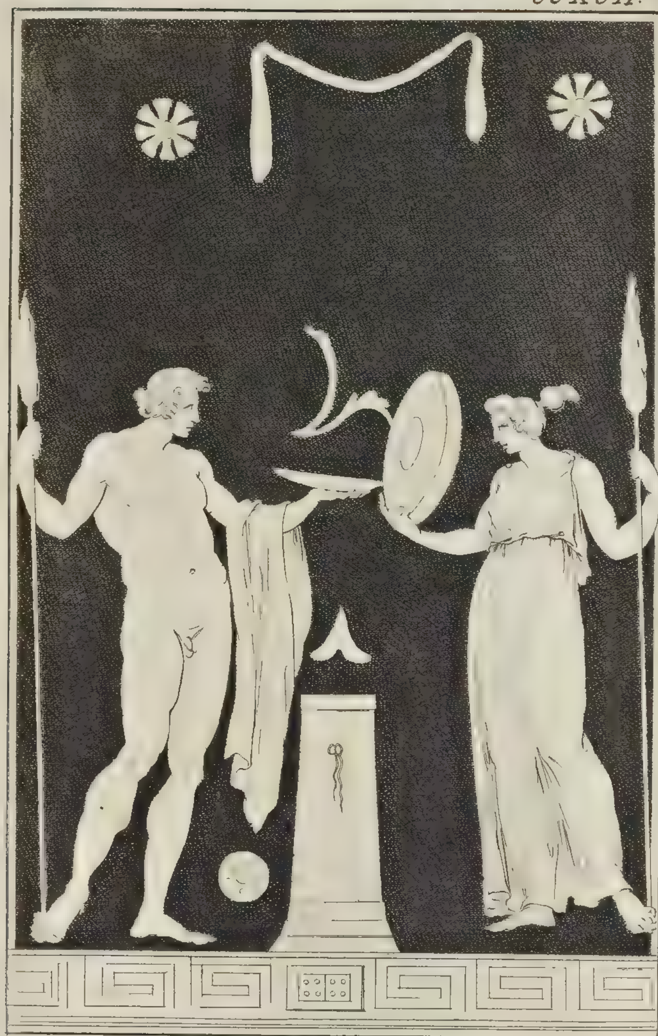

In Museo Vaticano

CCLXXXXI

In Museo Vaticano

G. Cassini inc.

In Bibliotheca Vaticana

Neapoli D. Hammond

G. Casini inc

CCXCIV.

In Cimel. Ill.mo Alberici Albergotti

G. Carini inc

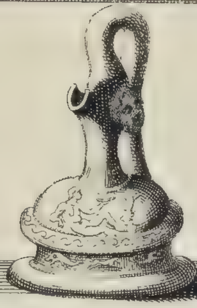

In Bibliotheca Vaticana

G Casini sc.

CCXCVII.

Vi. Franceschini Sc.

In Bibliotheca Vaticana

In Bibliotheca Vaticana

G. Casini inc

CCXCVIIII

G. Cassini inc.

In Bibliotheca Vaticana

In Museo Vaticano

